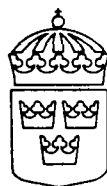

Riksdagens protokoll

1988/89:125

Protokoll
1988/89:125

31 maj 1989

Debatter m. m.

Onsdagen den 31 maj

Ny utlänningslag, m.m.	4
Vissa dammsäkerhets- och vattenkraftsfrågor, m.m.	90
Särskild skatt på företagsvinster, m.m.	113
Kontroll över tillverkningen av krigsmateriel, m.m.	137
Vissa ändrade bestämmelser om motorredskap och traktorer	139
Den kommunala parkeringsövervakningen	141
Ändring i körkortslagen, m.m.	143
Kostnadsprövning för bostadslån för låntagarbyggda egna hem ...	148

Avgjorda ärenden

Onsdagen den 31 maj

Finansutskottets betänkande

1988/89:FiU28 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	3
--	---

Jordbruksutskottets betänkande

1988/89:JoU23 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	3
--	---

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1988/89:SfU18 Flyktingpolitiken	4
--------------------------------------	---

Onsdagen den 31 maj

Kl. 09.00

1 § Talmannen meddelade att till kammaren inkommit läkarintyg för *Ing-Britt Nygren*, som var sjukskriven ytterligare under tiden den 16 juni–den 2 oktober 1989.

Erforderlig ledighet beviljades.

Talmannen anmälde att *Inger René* (m) även under denna tid skulle tjänstgöra som ersättare för *Ing-Britt Nygren*.

2 § Justerades protokollet för den 23 maj.

3 § Föredrogs och hänvisades

Skrivelse

1988/89:149 till konstitutionsutskottet

4 § Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkanden 1988/89:KU22, KU31 och KU37

Skatteutskottets betänkande 1988/89:SkU40

Justitieutskottets betänkanden 1988/89:JuU24–JuU27

Kulturutskottets betänkande 1988/89:KrU21

Jordbruksutskottets betänkande 1988/89:JoU24

Näringsutskottets betänkanden 1988/89:NU24, NU29 och NU32–NU34

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1988/89:AU18

5 § Föredrogs

finansutskottets betänkande

1988/89:FiU28 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden och

jordbruksutskottets betänkande

1988/89:JoU23 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Kammaren biföll vad utskotten hemställt.

Talmannen meddelade att socialförsäkringsutskottets betänkanden 18 och 19 skulle debatteras i ett sammanhang.

Ny utlänningslag, m.m.

Anf. 1 Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! Det förslag till ny utlänningslag som riksdagen skall debattera i dag är kulmen på ett omfattande utrednings- och reformarbete, som sattes i gång så sent som vintern 1987. Två utredningar tillsattes då för att på mycket kort tid komma med förslag till hur en nyare och snabbare handläggningsordning i asylärenden skulle kunna uppnås.

Förutom att utredningarna skulle arbeta mycket snabbt gavs direktiven att undersöka vilka organisatoriska och administrativa förändringar som skulle behövas för att väsentligt förkorta handläggningstiderna. Utredningen om kortare väntan ledde till den omorganisation av invandrarverket som riksdagen nyligen beslutat om. I samma syfte skulle utredaren för översyn av utlänningslagen inom ramen för gällande principer se över vilka förenklingar och förbättringar av regelsystemet som krävdes.

Det betonades att det inte var aktuellt att ändra grundprinciperna för flykting- och invandringspolitiken, som dessa kommit till uttryck i andra beslut av riksdagen. Detta förtjänar att betonas igen: det handlar alltså inte om att ändra grundprinciperna för flykting- och invandringspolitiken.

Herr talman! Det finns nämligen en bred politisk enighet i grunden när det gäller flyktingpolitiken, vilket är en stor styrka. Inte ens den stundtals häftiga debatt som kan uppstå kring enskildheter i flyktingpolitiken och i flyktingmottagandet kan förta den bilden av enighet.

Redan 1982 var det diskussion i riksdagen om de alltför långa väntetiderna i asylärenden. Då var ändå invandringen relativt blygsam jämfört med den mycket snabba ökning som skedde under åren från 1983 och framåt, en ökning från 3 000 ärenden 1983 till 20 000 asylsökande 1988.

Under tidens gång har olika åtgärder satts in för att tidvis få ned de stora ärendebalanser som det har varit fråga om. Det säger sig självt att om en drastisk ökning av antalet asylärenden sker, utan att myndigheterna har resurser för att bemöta detta, uppstår det långa handläggningstider.

I själva handläggningssystemet har det också funnits en inbyggd rundgång. Ett ärende har, trots beslut i olika instanser, genom prövning i verkställighetsskedet kunnat gå runt i utredningskvarnen i princip hur många gånger som helst.

Å andra sidan har självfallet många asylsökande fått sina beslut mycket snabbt i de fall där ärendet varit solklart från början.

Huvudsyftet med den nya utlänningslagen är att komma åt de långa handläggningstiderna, vilka varit det mest inhumana inslaget i svensk flyktingpolitik under senare år. Målet att pressa ned väntetiderna utan att rättssäkerheten åsidosätts kvarstår.

Redan i direktiven för de bägge utredningar, som jag omnämnde, lades ambitionsnivån fast: en asylsökande skulle kunna få sitt definitiva beslut på sin ansökan inom några få månader, högst två månader hos invandrarverket och två månader i regeringskansliet vid ett eventuellt överklagande.

Väntetiderna i andra jämförbara länder är visserligen betydligt längre än vad vi dragit på oss. Men det är inte någon ursäkt. Väntetider på ett par eller flera år är oacceptabelt och måste åtgärdas.

I dag har jag anledning att tro att vi faktiskt skall kunna ha en omloppstid på högst fyra till sex månader för hela asylprocessen. Det kan naturligtvis uppstå ärenden som kommer att vara problematiska och ta längre tid, men normalärendet skall kunna vara klart på t.o.m. kortare tid inkl. regeringens slutliga beslut.

Ändå skall rättssäkerheten i handläggningen kunna upprätthållas. Därför finns en rad förslag i det avseendet.

Regeringen har verkligen ansträngt sig för att tillmötesgå huvudkritiken mot den nuvarande ordningen och den nu gällande lagen.

För det första kommer invandrarverket att göra asylutredningen. I och med att någon kommer och begär asyl samt att polisen sammanställt uppgifterna efter ett första förhör överlämnas ärendet till invandrarverkets utredare, som skall finnas på plats enligt den nya organisationen för verkets handläggning av asylärenden.

Därmed underlättas också den personliga kontakten mellan utredaren och den asylsökande. Muntlig handläggning är också ett av de inslag i lagförslaget som har bemötts positivt och där vi tagit fasta på tidigare kritik av handläggningen.

Beslut som innebär avslag på en asylansökan skall i fortsättningen motiveras. Därigenom stärks rättssäkerheten ytterligare. Handläggaren får möjlighet att noggrant pröva bärigheten av de skäl som läggs till grund för avslaget. Den det berör får omedelbart besked om varför beslutet har gått honom emot och därigenom kan han lättare ta ställning till om avslaget skett på felaktiga grunder.

Om besluten motiveras, kan det också i samband med en ny ansökan bli lättare att se om denna innehåller omständigheter som tidigare inte prövats. Sammantaget medverkar dessa uppräknade omständigheter också till att handläggningstiden kan förkortas.

Reformeringen av systemet för handläggning av asylärenden innebär en verklig kraftansträngning – ett arbete som ligger framför oss.

Riksdagen har redan beslutat om en omorganisation av invandrarverket. Detta var den ena delen i reformen, och den följs nu av den nya utlänningslagen.

Under arbetets gång med utlänningslagen har ett annat problem accentuerats: den s.k. dokumentlösheten, dvs. det faktum att upp till 60–65 % av de asylsökande saknar handlingar som styrker identitet, nationalitet och färdväg. Det är ett ökande internationellt problem som också diskuteras inom FN:s flyktingkommissariat, UNHCR. Också Sverige måste försöka få bukt med den här saken. Man kan inte undkomma detta förhållande genom att stoppa huvudet i sanden och låtsas som ingenting. Åtgärder mot dokumentlösheten har därför blivit den andra linjen i lagförslaget.

Herr talman! I andra sammanhang brukar jag betona invandringens betydelse för Sverige. Det är klart omvittnat vad invandrare under olika perioder har bidragit med, när det gäller utvecklingen av den svenska välfärden. Problemen med invandringen skall inte överbetonas. Men de skall erkännas. I invandrings- och flyktingpolitiken finns vissa svårigheter som måste övervinnas. De kan sammanfattas i tre punkter:

- de långa handläggningstiderna som jag redan varit inne på,
- det tar alltför lång tid innan den som fått tillstånd till bosättning kan tas emot i en kommun,
- det tar lång tid efter bosättningen innan flyktingar och invandrare kan få arbete och egen försörjning.

En framgångsrik politik på det här området berör inte bara riksdag, regering och centrala myndigheter. Det är en angelägenhet för många, regionala och lokala myndigheter, frivilliga organisationer, kommunalpolitiker, alla de som skall bli de nya invandrarnas medmänniskor ute i samhället.

Det finns mycket övrigt att önska, innan vi kan säga att flyktingmottagandet fungerar som vi skulle vilja. I dag skall riksdagen diskutera den nya utlänningslagen, även om det finns åtskilligt mer att säga om det som kommer efter asylansökan och uppehållstillståndsfrågor, som utlänningslagen reglerar.

Den nya lagen ökar, som jag sade, möjligheten för asylsökande att få sina ansökningar snabbt behandlade i en generös och humanitär anda och att slippa till synes ändlösa väntetider av ångest och ångslan för hur ens ansökan skall komma att behandlas.

Jag är förvånad över hur litet detta har uppmärksammats i debatten. Debatten har ju ändå till stor del förts av organisationer och enskilda som anser sig företräda främst humanitära intressen.

Vi är dock fast beslutna att komma till rätta med de långa handläggningstiderna, inte minst för barnens skull. Den som kommer till Sverige med goda skäl skall snabbt få besked. Det är helt oacceptabelt, jag vill upprepa det, att människor skall sväva i ovisshet om sitt öde under ett par års tid. Framför allt har vi sett hur denna ovisshet skapar svårigheter för barnen i en asylsökande familj.

En ambition är därför att komma fram till ett läge, där beslut kan fattas på ett par veckor i hälften av alla asylärenden. Detta bör bli möjligt genom att invandrarverket förlägger sina utredningsslussar där de asylsökande befinner sig. Däremot får den som kommer dokumentlös finna sig i ett tuffare utredningsförfarande.

Pass och visum kan förvisso inte i alla lägen avkrävas den som verkligen är på flykt. Det är dock ett välkänt fenomen, inte bara i Sverige utan också i övriga Europa, att många som kommer och begär asyl helt saknar inte bara pass utan alla former av identitetshandlingar, färdbiljetter osv.

Det har spekulerats mycket i vad det beror på, och det finns säkert olika orsaker. En del gör det därför att de fått mindre goda råd att göra sig av med handlingar i tron att det då skulle gå lättare att få stanna i Sverige. Andra gör det därför att de har ett intresse av att inte visa t.ex. färdväg och tidigare vistelseland. Men jag tror det är viktigt att Sverige också ger sådana signaler

utåt, att de som med goda skäl tänker resa hit och söka asyl får klart för sig att de har allt intresse av att behålla sina handlingar, medan identitetlöshet kommer att leda till längre utredningstider och en osäkrare framtid.

Detta är viktigt också från rättvisesynpunkt. De som sparar sina biljetter, som kanske visar att de faktiskt hade kunnat få asyl i ett annat land innan de kom till Sverige, blir ju avvisade och får acceptera beslutet. Andra kan under falska förespeglingar tillskansa sig den rätten, trots att de också kan ha haft asyl i ett annat land, men föredragit Sverige av något skäl. Vi skall värna om asylrätten så att den tillkommer dem som verkligen är i behov av en fristad just i Sverige.

Detta är en viktig ståndpunkt, som jag dessutom tror delas av den svenska opinionen. Men trovärdigheten i flyktingpolitiken skadas om myndigheterna gång efter annan tvingas konstatera att det råder tveksamhet kring bl.a. asylsökandes identitet.

Därför föreligger nu förslag om åtgärder mot detta:

- För det första den åtgärd som har den juridiska termen kroppsvisitation, som inte är detsamma som kroppsbesiktning, utan en möjlighet att söka efter dokument i t.ex. fickor och kläder. För att få göra detta måste det finnas anledning att anta att en person underlåter att visa upp medförda handlingar. – – –

7 § Med anledning av demonstration på åhörarläktaren beslöt kammaren kl. 09.15 på förslag av talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 09.30.

8 § På grund av att ordningen ännu inte var återställd på åhörarläktaren beslöt kammaren kl. 09.35 på förslag av talmannen att ajournera förhandlingarna ytterligare till kl. 10.30.

9 § Förhandlingarna återupptogs kl. 10.30 under ledning av talmannen.

10 § Ny utlänningslag, m.m.

(forts. socialförsäkringsutskottets betänkanden 18 och 19)

Anf. 2 Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! Jag tvingades för en stund sedan avbryta mitt anförande till ropen från läktaren om att försvara rätten till asyl. Jag tänker nu ta mitt anförande från början. Hela detta anförande handlar egentligen om varför jag tycker vi skall försvara rätten till asyl och hur vi skall göra det.

Det förslag till ny utlänningslag som riksdagen i dag skall debattera är kulmen på ett omfattande reformarbete som sattes i gång så sent som vintern 1987. Två utredningar tillsattes då för att på mycket kort tid komma med förslag till hur en ny och snabbare handläggningsordning i asylärenden skulle kunna uppnås.

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Ny utlänningslag,
m.m.*

Förutom att utredningarna skulle arbeta mycket snabbt, gavs direktiven att de skulle undersöka vilka organisatoriska och administrativa förändringar som skulle behövas för att väsentligt förkorta handläggningstiderna. Utredningen om kortare väntetider ledde till en omorganisation av invandrarverket, vilket riksdagen nyligen fattat beslut om.

I samma syfte skulle utredaren göra en översyn av utlänningslagen inom ramen för gällande principer, för att se vilka förenklingar och förbättringar av regelsystemet som krävdes.

Det betonades att det inte var aktuellt att ändra grundprinciperna för flykting- och invandringspolitiken, eftersom dessa tidigare kommit till uttryck i andra beslut av riksdagen. Det förtjänar att betonas igen att det inte är fråga om ändra några grundprinciper för flykting- och invandringspolitiken.

Det finns i dag i grunden en bred politisk enighet när det gäller flyktingpolitiken. Det är en stor styrka. Inte ens den stundtals häftiga debatt som kan föras här i kammaren och som uppstår kring enskildheter i flyktingpolitiken och i flyktingmottagandet kan förta den bilden av enighet.

Redan 1982 var det diskussion i riksdagen om de alltför långa väntetiderna i asylärenden. Då var ändå invandringen relativt blygsam jämfört med den mycket snabba ökning som skedde under åren från 1983 och framåt, en ökning från 3 000 ärenden år 1983 till 20 000 ärenden år 1988.

Under tidens gång har olika åtgärder satts in för att få ned de stora ärendebalanser som det har varit fråga om. Det säger sig självt, att om en drastisk ökning av antalet asylärenden sker utan att myndigheterna har resurser för att bemöta detta, så uppstår långa handläggningstider.

I själva handläggningssystemet har det också funnits en inbyggd rundgång. Ett ärende har trots beslut i olika instanser, genom prövning i verkställighets-skedet kunnat gå runt i utredningskvärnen i princip hur många gånger som helst. I de fall ärendet varit solklart från början har å andra sidan självfallet många asylsökande fått sina beslut mycket snabbt.

Huvudsyftet med den nya utlänningslagen är att komma åt de långa handläggningstiderna, som varit det mest inhumana inslaget i svensk flyktingpolitik under senare år. Målet är att minska väntetiderna utan att rättssäkerheten åsidosätts. Redan i direktiven för de bägge utredningar jag nämnde lades ambitionsnivån fast: en asylsökande skulle kunna få sitt definitiva beslut på sin ansökan inom några få månader – högst två månaders behandling av ärendet hos invandrarverket och två månaders behandling vid ett eventuellt överklagande hos regeringen. Väntetiderna i andra jämförbara länder är visserligen betydligt längre än vad vi dragit på oss. Men det är inte någon ursäkt. Väntetider på ett par eller flera år är oacceptabla och måste åtgärdas. I dag har jag anledning tro att vi faktiskt skall kunna få en omloppstid på högst fyra till sex månader för hela asylprocessen. Det kan naturligtvis finnas ärenden som kommer att vara problematiska och ta längre tid, men normalärendet skall t.o.m. kunna vara klart på kortare tid, inkl. regeringens slutliga beslut. Ändå skall rättssäkerheten i handläggningen kunna upprätthållas. Det finns en rad förslag i det avseendet.

Regeringen har verkligen ansträngt sig för att tillmötesgå huvudkritiken mot den nuvarande ordningen och den nu gällande lagen.

För det första kommer invandrarverket att göra asylutredningen. I och med att någon kommer och begär asyl, och polisen sammanställt uppgifterna efter ett första förhör, överlämnas ärendet till invandrarverkets utredare. Dessa skall finnas på plats enligt den nya organisationen för verkets handläggning av asylärenden. Därmed underlättas också den personliga kontakten mellan utredaren och den asylsökande. Muntlig handläggning är också ett av de inslag i lagförslaget som bemötts mycket positivt. Vi har där tagit fasta på tidigare kritik av enbart skriftlig handläggning.

Beslut som innebär avslag på en asylansökan skall i fortsättningen motiveras. Därigenom stärks rättssäkerheten ytterligare. Handläggaren får möjlighet att noggrant pröva bärligheten av de skäl han eller hon lägger till grund för avslaget. Den det berör får omedelbart besked om varför beslutet gått honom emot och kan därigenom lättare ta ställning till om detta skett på felaktiga eller ofullständiga grunder.

Om beslutet motiveras, kan det också i samband med en ny ansökan bli lättare att se, om den innehåller omständigheter som inte tidigare har prövats. Sammantaget menar vi att dessa uppräknade omständigheter dessutom kan leda till att handläggningstiden kan komma att förkortas.

Reformeringen av systemet för handläggning av asylärenden innebär en verklig kraftanstängning – ett arbete som nu ligger framför oss. Riksdagen har redan beslutat om omorganisationen av invandrarverket, vilket var den ena delen i reformen. Den följs nu av den nya utlänningslagen, som skall träda i kraft den 1 juli.

Under arbetets gång med utlänningslagen har ett annat problem accentuerats, den s.k. dokumentlösheten, dvs. det faktum att upp till 60–65 % av de asylsökande saknar handlingar som styrker identitet, nationalitet och färdväg. Det är ett ökande internationellt problem, som också diskuterats av FN:s flyktingkommissariat och i olika internationella sammanhang. Sverige måste försöka få bukt med den här saken. Man kan inte undkomma detta förhållande genom att stoppa huvudet i sanden och låtsas som ingenting. Åtgärder mot dokumentlösheten har därför blivit den andra linjen i lagförslaget.

I andra sammanhang brukar jag betona invandringens betydelse för Sverige. Det är väl omvittnat vad invandrare under olika perioder har bidragit med när det gäller utvecklingen av den svenska välfärden. Problemen med invandringen skall inte överbetonas. Men de skall erkännas. I invandrings- och flyktingpolitiken finns vissa svårigheter som måste övervinnas. De kan sammanfattas i tre punkter:

För det första: de långa handläggningstiderna, som jag redan varit inne på.

För det andra: det tar alltför lång tid innan den som fått tillstånd till bosättning kan tas emot i en kommun.

För det tredje: det tar lång tid efter bosättningen innan flyktingar och nya invandrare kan få arbete och egen försörjning.

En framgångsrik politik på det här området berör inte bara riksdag, regering och centrala myndigheter. Det är en angelägenhet för många – regionala och lokala myndigheter, frivilliga organisationer, kommunalpolitiker och alla dem som skall bli de nya invandrarnas medmänniskor ute i samhället. Det finns mycket övrigt att önska innan vi kan säga att

flyktingmottagandet fungerar som vi skulle vilja.

I dag skall riksdagen diskutera den nya utlänningslagen. Det finns åtskilligt mer att säga om det som kommer efter asylansökan och uppehållstillståndsfrågor, vilket utlänningslagen reglerar.

Den nya lagen ökar, som jag sade, möjligheten för asylsökande att få sina ansökningar snabbt behandlade i en generös och humanitär anda, att slippa till synes ändlösa väntetider av ångest och ångslan för hur ens ansökan skall komma att behandlas.

Jag är uppriktigt sagt förvånad över hur litet detta uppmärksammas i debatten. Den förs ju ändå till stor del av organisationer och enskilda som anser sig företräda humanitära intressen. Men vi är fast beslutna att komma till rätta med de långa handläggningstiderna, inte minst för barnens skull. Den som kommer till Sverige med goda skäl skall snabbt få besked. Det är helt oacceptabelt att människor skall sväva i ovisshet om sitt öde under ett par års tid. Framför allt skapar denna ovisshet, det vet vi, svårigheter för barnen i en asylsökande familj.

En ambition är därför att komma fram till ett läge, där beslut kan fattas på ett par veckor i hälften av alla asylärenden. Detta bör bli möjligt genom att invandrarverket förlägger sina utredningsslussar där de asylsökande befinner sig. Däremot får den som kommer dokumentlös finna sig i ett tuffare utredningsförfarande.

Jag är medveten om att pass och visum förvisso inte i alla lägen kan avkrävas den som verkligen är på flykt. Det är dock ett välkänt fenomen, inte bara i Sverige, att många som kommer och begär asyl helt saknar inte bara pass och visum utan alla former av identitetshandlingar, färdbiljetter, osv. Det har diskuterats mycket vad detta beror på. Säkert är anledningarna olika i olika fall. En del gör sig av med handlingarna, eftersom de har fått den mindre goda informationen att det då skulle gå lättare att få stanna i Sverige. Andra gör det därför att de har ett intresse av att inte visa t.ex. färdväg och tidigare vistelseland. Men jag tror att det är viktigt att Sverige ger sådana signaler utåt att de som med goda skäl tänker resa hit och söka asyl får klart för sig att de för sin egen skull har allt intresse av att behålla sina handlingar, medan identitetslöshet och dokumentlöshet kommer att leda till längre utredningstider och en osäkrare framtid.

Det här är viktigt också från rättvisesynpunkt: de som sparar sina biljetter som kanske visar att de faktiskt hade kunnat få asyl i ett annat land, innan de kom till Sverige, blir ju avvisade och får acceptera det beslutet. Andra kan under falska förespeglingar tillskansa sig den rätten, trots att de också kan haft asyl i annat land men av något skäl föredragit Sverige. Vi skall värna om asylrätten, så att den tillkommer dem som verkligen är i behov av en fristad i just Sverige.

Detta är en viktig ståndpunkt som jag tror delas av den svenska opinionen. Men trovärdigheten i flyktingpolitiken skadas, om myndigheterna gång efter annan tvingas konstatera att det råder osäkerhet om t.ex. en asylsökandes identitet. Inte bara trovärdigheten äventyras utan också, som jag tycker att jag har belyst, rättvisan.

Därför föreligger nu förslag om åtgärder mot detta:

1. Kroppsvisitation, som den juridiska termen heter, kan utföras, men det är kanske viktigt att understryka att detta inte är detsamma som kroppsbe-

siktning. I detta fall handlar det om möjligheten att leta efter handlingar i t.ex. fickor och kläder. För att få göra denna måste det dock finnas anledning att anta att en person underlåter att visa upp medförda handlingar.

2. Krav på transportbolagen att de åtminstone också uppfyller de krav som deras egna sammanslutningar ställer på kontrollen av resandehandlingar. Här finns transportbolag som är mindre seriösa i sitt handlande, medan andra naturligtvis redan nu lever upp till bestämmelserna.

3. Möjligheten till förvarstagande av någon för att utröna identiteten utsträcks till 48 timmar. Det har visat sig att nuvarande 6 timmar är för kort tid för att klara av den proceduren. Men paragrafen skall självfallet inte tolkas så, att det i alla lägen är nödvändigt eller möjligt med ett längre förvar, om det visar sig att identiteten kan redas ut snabbare. Förvar av barn för att utröna identitet blir inte tillåtet.

Herr talman! Jag vill peka på att jag redan nu har talat om ett viktigt undantag när det gäller barnen i flyktingmottagandet. Jag skall återkomma till barnen.

Låt mig bara först konstatera att med dessa två huvudsyften i lagen – snabbare och rättssäkrare för asylsökande i allmänhet och stramare behandling av tendenser till missbruk av asylrätten – bör vi ha goda förutsättningar att få en ny och bättre inriktning på flyktingpolitiken, att t.ex. som så många önskat, även jag själv, få ork och resurser att öka antalet kvotflyktingar. De som någon gång har besökt flyktinglägren i tredje världen har säkert kvar på näthinnan den hopplöshet och uppgivenhet som finns hos dem som vistas där. Även om mottagarlandet gör så gott det kan, även om det ges internationellt bistånd till denna verksamhet, även om det finns biståndsbetare i lägren som under stora svårigheter arbetar med stort engagemang, finns där hopplösheten. Man lever med perspektivet att aldrig komma därifrån och att få se såväl den andra som den tredje generationen växa upp i flyktingskap.

Flyktingfrågan kan på sikt lösas bara genom ett aktivt internationellt samarbete. Det skulle finnas mycket att säga om detta, men låt mig bara ta ett exempel.

År 1979 anordnade FN en stor internationell konferens om den desperata situationen för flyktingarna i Sydostasien, och man enades om gemensamma insatser för att lösa detta problem. I dag, tio år senare, sitter fortfarande omkring 60 000 människor i läger i Sydostasien utan möjlighet till en dräglig tillvaro i närområdet. Samtidigt tillkommer nya flyktingar. I detta läger arrangerar FN återigen, efter intensiva förberedelser, en konferens för att söka lösning på detta problem. Klart är att denna lösning till stor del måste bestå i ett mottagande i den industrialiserade delen av världen.

Ett antal länder har preliminärt angivit hur många av dessa människor som de har möjlighet att ta emot under en kommande treårsperiod. USA har sagt sig vara villigt att ta emot omkring 22 000 personer, Canada 10 000–12 000 och Australien ca 18 000. Tillsammans med de andra nordiska länderna har Sverige diskuterat möjligheten till en gemensam satsning. Den planerings-siffra som har diskuterats är ca 5 000 personer, jämnt fördelade mellan de nordiska länderna. För Sveriges del skulle detta under en treårsperiod innebära ca 400 flyktingar per år från lägren i Sydostasien. Detta rymts i vår

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Ny utlänningslag,
m.m.*

kvot, men det är ett bra exempel på insatser som skulle kunna utökas. Solidariteten skall skapa plats för dem som verkligen behöver vår hjälp. En större kvot flyktingar som väljs ut av Sverige i samråd med FN är också en del av en solidarisk flyktingpolitik. En sådan inriktning skulle också öka möjligheterna att ta hit speciellt utsatta grupper på det sätt som vi redan gör, t.ex. handikappade flyktingar. Vårt flyktingmottagande skulle kunna planeras bättre i och med att flyktingarna kunde placeras direkt i en kommun som har förberett deras ankomst. Därigenom ökar flyktingarnas möjlighet att slå rot i sin nya tillvaro i Sverige.

Herr talman! Barnen i flyktingmottagandet har varit livligt diskuterade den senaste tiden, framför allt frågan om förvar av barn.

Det går enligt min mening inte att helt avhända sig möjligheten att ta barn i förvar. Vi måste vara ärliga nog att erkänna att barnen kan komma att användas som ett redskap för ett undanhållande vid en utvisning. Det är realiteten bakom detta förvarstagande, även om detta inskränks ytterligare i förhållande till vad som nu gäller.

Det har hävdats att barnens ställning i och med det nya lagförslaget skulle försämrats. Jag vill hävda att i så fall har man läst lagförslaget mycket dåligt.

Barnens rätt stärks. De redan i dag ytterst begränsade möjligheterna att ta barn i förvar begränsas ytterligare. Endast om det finns uppenbar risk för undanhållande kan barn undantagsvis tas i förvar.

Som jag nämnt tidigare tas oklar identitet bort som grund för förvar av barn. Nytt är också att uppsikt skall väljas i möjligaste mån före förvar.

Det krävs liksom tidigare synnerliga skäl för att skilja barn från sina föräldrar. Detta innebär, att om det finns skäl att ta en förälder i förvar men inte barnet kommer ingen att tas i förvar.

Att då i stället ta bägge i förvar för att undvika familjesplittring är uteslutet. Det måste nämligen finnas skäl för varje individ – skäl som gäller för just den individen för att kunna tas i förvar.

I lagförslaget finns ett särskilt avsnitt om barnens situation. Där står uttryckligen att barnen i asylärenden måste uppmärksammas som individer som kan ha egna individuella skäl för uppehållstillstånd och inte som bihang till föräldrarna.

Detta är ett nytt inslag i lagen. Målsättningen finns redan i dag att i samband med asylutredningen ta hänsyn till barnens förhållanden. Nu skrivs det in i lagen.

Många har påstått att förslaget är svårtolkat och otydligt när det gäller barnen. Jag har också sagt att även på den här punkten vill jag vara öppen för förslag som är realistiska.

Det finns verkligen ingen prestige i detta. Jag har sagt: Kan riksdagen vid sin behandling ytterligare förtydliga vilken vikt vi lägger vid barnen i flyktingmottagandet, så är det bra. Där tycker jag att utskottets skrivning mycket väl ger uttryck för avsikten med det som rör barnen i flyktingmottagandet.

Herr talman! Det har varit ett intensivt utredande och lagskrivande, och riksdagens beslut i dag blir en milstolpe. Men jag skulle tro att det som händer efter den 1 juli kommer att bli minst lika intensivt. Genomförandet av reformen kommer därför att följas noga genom ett kontinuerligt utvärderingsarbete.

Det är inte några dåliga ambitioner vi har för att komma till rätta med de problem som ansetts vara de mest påtagliga och besvärande i vår flyktingpolitik. Att få ned handläggningstiderna till ett minimum och ändå ha kravet på sig att göra fullgoda och rättssäkra bedömningar kommer att ställa höga krav på alla inblandade. Det kräver också att vi går in i det nya systemet utan alltför stora ärendebalanser av gamla ärenden.

För fem månader sedan ändrades tillfälligt vår asylärendep Praxis. De som begärt asyl före den 1 januari 1988 och där regeringen ännu inte fattat beslut och där inga andra hinder förelåg har fått uppehållstillstånd med ett förenklat förfarande.

I botten, när denna Praxis infördes, låg naturligtvis också humanitära ställningstaganden, eftersom de flesta i den kategorin hade fått vänta mycket länge på ett beslut. Men avgörande var frågan hur vi skulle kunna få bort så många ärenden som möjligt från invandrarverkets och regeringens bord före den 1 juli.

När vi går in i det nya systemet skall vi ha pressat ned väntetiderna ytterligare och ha skapat förutsättningar för det nya systemet genom att inte ha så många s.k. väntarärenden.

Regeringen har därför ansett att en Praxisändring bör komma till stånd, där samma kombination av humanitära grunder och färre ärenden utgör motivet för ändringen.

Den här gången inriktas dock Praxisändringen enbart på barnfamiljerna, precis som i den tretermins Praxis som tidigare har använts, dvs. att barnfamiljer har getts uppehållstillstånd därför att barnen, när regeringen prövat grundärendet, har hunnit gå tre terminer i skolan.

Vi har diskuterat att införa en tvåtermins Praxis men funnit att det är ett trubbigt instrument att räkna i terminer, och det kan slå orättvist. Det har dessutom från olika håll och med rätta hävdats att även förskolebarn kan rota sig väl så snabbt som barn som gått ett par terminer i skolan.

Regeringen fattade därför på det senaste sammanträdet beslut i ett ärende som nu kommer att få bilda Praxis. Barnfamiljer som väntat mer än ett år sedan de sökt uppehållstillstånd och som ännu inte fått slutligt beslut, dvs. inte fått sitt ärende prövat av regeringen, kommer att få stanna, om det i övrigt inte föreligger någon brottslighet, säkerhetsaspekt eller framstår som orimligt att man får bosätta sig i Sverige.

Naturligtvis kommer gränsfall att uppstå också med denna Praxisändring. Det är svårt att helt undvika. Men jag utgår från att invandrarverket liksom regeringen kommer att göra en generös bedömning också i verkställighetsärenden, om nya skäl anges.

Herr talman! Som jag inledningsvis sade har möjligheten att föra en generös flyktingpolitik i Sverige hängt samman med den politiska enighet vi har i dessa frågor.

Det är viktigt att kunna enas i det fortsatta arbetet med att uppnå målen i vår invandringspolitik: att värna om dem som förföljs för sin politiska aktivitet, religiösa uppfattning eller etniska bakgrund, som det står i FN-konventionen, och att här i landet ge invandrarna och flyktingarna möjlighet att leva jämlikt med alla andra invånare.

Denna enighet är en styrka som vi behöver när avoghet mot det

främmande och ovanliga, om det vill sig illa, kan få utlopp i främlingsfientlighet och rasism.

Vi är alla medvetna om att i länder där sådana tendenser får grogrund, utgör de i grunden ett hot mot demokratin och friheten. Att samla krafterna kring andra övergripande invandringspolitiska frågor måste därför också bli en uppgift för oss alla.

Anf. 3 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Vi befinner oss i Sveriges riksdag. Samtliga debattörer i detta ärende är folkvalda representanter med skilda politiska uppfattningar, precis som det skall vara i en demokrati. Högt och klart skall vi uttala vår uppfattning och vårt partis politiska ståndpunkt. Efter en seriös debatt skall vi förhoppningsvis kunna stifta en bra lag.

Jag har som riksdagsledamot en djup respekt för demokratins spelregler. Aldrig trodde jag, fru talman, att jag skulle få uppleva att ledamöter av Sveriges riksdag faktiskt applåderade utomparlamentariska aktioner på åhörarläktaren. Ledamöterna av Sveriges riksdag bör ha djup respekt för demokratins spelregler och aldrig falla undan för opportunistiska påtryckningar från utomparlamentariska grupper.

I detta hus är det faktiskt inte gatans parlament som råder. Här skall stiftas lagar av folkvalda representanter efter en seriös debatt och under demokratiska former. Detta vill jag, fru talman, säga som inledning till denna debatt. Jag tror nämligen att det är fler än jag som är upprörda över vad som har hänt här i denna kammare.

Vad invandrarministern sade i sitt inledningsanförande var värdefullt. Jag kan nästan på varje punkt instämma i det hon sade. Jag hoppas och tror att många frågetecken nu har rätats ut och att en del missförstånd har klarats upp vad gäller betänkandets förslag och innehåll. Även regeringens förslag om att barnfamiljer, som har väntat ett år utan att ha fått uppehållstillstånd, nu kommer att få stanna i Sverige anser jag och mitt parti vara en bra tingens ordning. Ty förhoppningsvis skall väl väntetiderna i fortsättningen bli så väsentligt förkortade att det här kan betraktas som en engångsåtgärd.

Fru talman! Jag kommer i mitt anförande att uppehålla mig vid några viktiga frågor och något kommentera utskottsbehandlingen av ärendet samt dessutom kommentera de moderata reservationerna.

Förslaget till ny utlänningslag har diskuterats långt mera än de flesta lagar som stiftas av denna församling, och antalet anmälda talare till debatten i dag visar på ett utomordentligt stort intresse för frågan. Detta är i och för sig ganska naturligt, eftersom alla frågor där flykting- och invandrapolitiken är aktuell alltid tilldrar sig intresse och skapar debatt med inlägg från alla håll – för och emot.

Nu handlar förslaget inte endast om flyktingpolitik, vilket man lätt kan få ett intryck av, utan om den samlade lagstiftningen för utlänningsars inresa, vistelse och arbete i Sverige, frågor om pass, visum, arbets- och uppehållstillstånd m.m. Den föreslagna lagen upptar i sig tidigare utlänningslag och utlänningsförordning, och vissa lagar kommer att intas i särskilda lagar, t.ex. terroristlagstiftningen. Utskottsmajoriteten, som jag här företräder, anser att lagen vinner i klarhet genom detta.

Den viktigaste flyktingpolitiska frågan är radikalt förkortade väntetider, precis som invandrarministern har sagt. Det är djupt inhumant att asylsökande skall behöva vänta i årtal för att få besked huruvida de får stanna eller inte. Den omorganisation av invandrarverket som vi tidigare har beslutat om kommer förhoppningsvis att nå upp till målsättningen att ett besked skall kunna ges inom fyra veckor och inom högst sex månader, om ärendet överklagas till regeringen. Det lagförslag som vi nu skall behandla innebär också på flera punkter snabbare handläggning, t.ex. genom muntliga inslag i asylärenden.

Rättssäkerheten kommer att förbättras genom utförliga beslutsmotiveringar och genom att invandrarverket skall avgöra samtliga asylärenden.

En livlig debatt inför en kommande lagstiftning är något positivt, om den förs på en saklig nivå. Tyvärr nödgas man konstatera att det i detta ärende sannerligen inte är någon saklig debatt som har förts! De uppgifter som har presenterats i massmedia har ofta varit helt vilseledande och förvanskade, och debatten har faktiskt förts utifrån en ren desinformation ända in i det sista! Vi som i utskottet försökt att arbeta seriöst utifrån propositionen känner då sannerligen inte igen vare sig proposition eller utskottsbetänkande!

Helt felaktiga påståenden har cirkulerat både före och efter utskottsbehandlingen. Det har t.ex. helt nyligen sagts att barn skall kastas i fängelse, när lagförslaget precis som invandrarministern sade i själva verket *minska* möjligheten att ta barn i förvar och det faktiskt redan nu är förbud mot att ha barn i förvar i kriminalvårdsanstalt eller häkte! Nu utsträcks förbudet till att gälla även arrestlokaler. De lokaler som över huvud taget får användas skall vara av hemliknande karaktär.

När det gäller barn är det *endast* när det finns risk att barnet begår brottslig verksamhet som det kan bli tal om en något ökad möjlighet till förvarstaggande. Dessutom skall så långt som möjligt *uppsikt* användas i stället för förvar i ärenden som rör barn.

Alla påståenden i denna fråga är bara *ett* exempel på missförstånd eller, om ni så vill, ren förvanskning av fakta. Här skrämmer man från vissa håll helt enkelt upp *människor med förvanskande av sanningen!* Jag finner detta upprörande. Det är förvånande att en liten men högljudd minoritet så helt har kunnat styra debatten utanför detta hus hittills. Beror det på okunnighet, på feghet eller ansvarslöshet? Jag ställer frågan. I dag är jag djupt förvånad över att representanter för denna högljudda minoritet tycks befinna sig ända här inne i kammaren.

Alla torde vara överens om att det är viktigt att ta väl hand om barn, särskilt om flyktingbarn, som har varit utsatta för svåra upplevelser. Som mor och mormor skulle jag aldrig ställa upp på ett lagförslag som skulle innebära en dålig behandling av barn.

En fråga finner jag särskilt viktig, nämligen att man inte bör skilja ett litet barn från föräldrarna, i varje fall inte från båda föräldrarna. Det är en sak som faktiskt i dag kommenteras på ledarplats i Dagens Nyheter, där man säger att principen om att inte ta barn i förvar kolliderar med principen om att inte skilja barn från föräldrar, när föräldrarna tas i förvar. "Dilemmat har, vad vi kan se," skriver DN, "inte penetrerats av opponenter mot

regeringsförslaget. Att separeras från sina föräldrar är förmodligen det värsta ett barn kan råka ut för i en stressad livssituation.”

Har man någon som helst kännedom om människor och vård av människor, har man för länge sedan insett detta och har kunnat ställa upp på propositionen och utskottets förslag. Jag noterar med glädje att åtminstone någon journalist i Sverige har fattat vad det hela handlar om och kanske t.o.m. kastat ett öga i utskottsbetänkandet. Jag är tacksam för detta.

I specialmotiveringen till lagen sägs också – s. 176 i propositionen – att det måste finnas *synnerliga skäl* om ett barn skall skiljas från sina föräldrar eller någon av dem. Detta har utskottet också mycket kraftigt understrukt – jag hänvisar till s. 42 i betänkandet.

Det är verkligen att beklaga att inte ens ledamöter av denna riksdag och t.o.m. av socialförsäkringsutskottet har velat bemöda sig om att läsa innantill i utskottsbetänkandet! Jag är också förvånad över att minoriteten nu tycks vilja skjuta upp hela frågan – det lär finnas en sådan avsikt – när minoriteten i utskottet mycket väl t.ex. hade kunnat begära en remiss till konstitutionsutskottet för dess yttrande i frågan.

Utskottsmajoriteten har verkligen bemödat sig om att lyssna till alla dem som man har önskat höra. Dessutom har vi strävat efter att åstadkomma så klara skrivningar och förtydliganden som möjligt, till ledning för dem som skall tillämpa lagen i praktisk handling. Men vad hjälper det, när vissa ledamöter redan på förhand tycks ha bestämt sig för att säga nej till allt och helt enkelt tycks vara rädda för att få motargument genom att läsa innantill eller lyssna till våra argument? Inte att undra på att människor utanför detta hus debatterar saker som inte existerar!

Sverige har en human och generös flyktingpolitik och kommer att ha det också med den lag vi nu står i begrepp om att stifta. Det är majoritetens självklara strävan. Vi *skall* vara medmänskliga och generösa gentemot människor som söker en fristad i vårt land. Men att vara human och generös handlar faktiskt inte om att vara orealistisk och blödd och blunda för fakta. Det handlar också om rätten att ställa krav även på dem som söker en fristad i vårt land.

Vi vet t.ex. att asylsökande mer eller mindre har satt i system att kasta varje form av identitetshandling eller biljett. Detta sker ju i 65, ja ända upp till 80 % av fallen. Det finns i dag ca 25 000 människor i Sverige vars identitet vi egentligen inte vet någonting om, enligt polisen och invandrarverket. Anser inte minoriteten att detta är djupt otillfredsställande? Det anser i varje fall människor utanför det här huset.

Från moderata samlingspartiets sida har vi i årtal krävt att regeringen borde komma med förslag till regler som gör att en asylsökandes identitet säkrare kan bestämmas, bl.a. genom åtgärder mot dokumentlösheten. Ett sådant krav finns också i årets moderata kommittémotion och har behandlats i samband med detta ärende. Vi tillstyrker alltså propositionen i denna del – liksom på de flesta punkter – eftersom vi har fått våra tidigare krav tillgodosedda.

Vi välkomnar att regeringen har lyssnat på oss moderater och nu vill åstadkomma en utlänningslagstiftning som generellt ger klarare regler. Det gäller även frågan om rätten till asyl. Vi anser att den nya lagens utformning

ger ett mera strikt uttryck än tidigare för vem som har och inte har rätt till asyl.

Det framgår också av utskottets skrivning att det i ett beslut klart skall framgå vilka flyktingar som är konventions- resp. de facto-flyktingar. I anledning av att den nya lagen enligt vår bedömning ger klara riktlinjer för detta avstår vi från vårt tidigare krav på att slopa den gamla 6 §, dvs. "de facto-flyktingparagrafen", för att i stället tillämpa konventionsparagrafen generösare. Vi reserverar oss enbart mot motiveringen i reservation 8, som jag nu yrkar bifall till. I ett särskilt yttrande har vi ytterligare motiverat vårt ställningstagande, bl.a. med att vi finner betydande likheter mellan den föreslagna lagen och den typ av lagstiftning som invandrarpolitiska kommittén (IPOK) på sin tid länge företrädde.

För övrigt har vi endast en ytterligare reservation, nämligen reservation 4 som behandlar möjligheten för asylsökande att få arbete under väntetiden. Vi har dels en kommittémotion, dels två enskilda motioner i frågan, som vi följer upp. Nu är en arbetsgrupp tillsatt för att åstadkomma meningsfull sysselsättning vid förläggningarna, och invandrarverkets nya organisation skall förhoppningsvis komma att medföra så korta väntetider att frågan inte behöver bli aktuell när organisationen fungerar som den skall. Tyvärr har vi i dagarna fått rapport om att verket inte hunnit beta av köerna innan den nya organisationen träder i kraft, men kanske blir det nu litet lättare med det förslag som invandrarministern just tog upp. Först vid årsskiftet beräknas man vara i kapp.

Vi kan heller inte blunda för dagens situation, t.ex. att det finns ca 1 500 asylsökande ute i kommunerna. En del av dessa har blivit erbjudna arbete – jag har själv träffat dem som har kunnat få ett arbete – men är helt enkelt förbjudna att ta det. Detta är omänskligt, tycker vi, och underlättar sannerligen inte för den asylsökande flyktingen att anpassa sig till samhället, lika litet som det ökar förståelsen hos svenska medborgare som anser att flyktingar "lever på det sociala". Jag yrkar alltså bifall till reservation 4.

Vi har också ett par särskilda yttranden, som jag något skall få be att få kommentera.

I en motion har Bertil Persson ifrågasatt, om inte en utlänning som fått en kvalificerad utbildning här också skulle kunna få stanna här, i all synnerhet som det finns praktikfall där vederbörande skulle ha kunnat få ett arbete. Trots detta har utvisning skett. Vi anser att synen på arbetskraftsinvandring bör utvecklas i en mer positiv riktning, inte minst med hänsyn till det europeiska integrationsarbetet. Vi ämnar återkomma i den här frågan.

När det gäller flyktingkvoten har vi tidigare haft motioner om en viss ökning av denna, och vi har fortfarande den grundinställningen. Vi anser att ökningen av kvoten i första hand bör användas till ett vidgat mottagande av flyktingar från flyktingläger. Vi har noterat att flyktingkvoten nu överskridits med ett par hundra jämfört med det uppsatta antalet 1 250 de senare åren, och utskottet utgår i sin skrivning från att regeringen beaktar det eventuellt ökade behov som kan uppstå. Efter invandrarministerns tal här i kammaren kan vi notera att det nu finns en majoritet för den här uppfattningen. Som jag ser det har vi bara att avvakta ett förslag från regeringen i den här frågan.

Fru talman! Från moderata samlingspartiets sida ser vi ett stort värde i en

Prot. 1988/89:125

31 maj 1989

*Ny utlänningslag,
m.m.*

så gemensam anslutning som möjligt kring vår utlänningslagstiftning. De moderata ledamöterna i utskottet har därför bemödat sig om att i *samarbete* åstadkomma så bra skrivningar och förklaringar som möjligt i utskottstexten när det gäller ett förslag som vi i huvudsak accepterar och som går i linje med våra tidigare krav. Det är att beklaga att vi inte nått enighet i utskottet, men en mycket stark majoritet med mer än tre fjärdedelar av ledamöterna står bakom utskottets förslag, som jag nu yrkar bifall till. Det är min förhoppning att lagen kommer att antas. Om det skulle ställas ett förslag om att lagen skall vara vilande, kommer nuvarande regler att gälla. Jag vill göra utskottsminoriteten uppmärksam på att detta bl.a. innebär att de förhållanden bevaras som nu råder t.ex. i vad gäller möjligheten att ta barn i förvar vid Arlanda – en tingens ordning som starkt har kritiserats av utskottsminoriteten men som faktiskt har godkänts av JK när det gäller dagens lagstiftning. Ett uppskjutande skulle med andra ord innebära att riksdagen avstår från ett minskat iförvarstagande av barn. Tänk på detta!

Fru talman! När det så gäller betänkandet om flyktingpolitiken i anledning av regeringens skrivelse i frågan har vi inga reservationer. Jag ber slutligen att få yrka bifall även till hemställan i betänkandet SfU18.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

I anförandet instämde Sten Svensson, Inger René, Karin Falkmer, Hans Dau, Ingrid Hemmingsson, Hugo Hegeland, Lars Ahlström, Tom Heyman, Sonja Rembo, Margit Gennser, Bertil Persson, Ulf Melin, Birger Hagård, Jan Sandberg, Göran Allmér, Görel Bohlin, Elisabeth Fleetwood, Göran Åstrand och Birgit Henriksson (alla m).

Anf. 4 MARIA LEISSNER (fp):

Fru talman! Det är nu till slut dags för kammarens debatt i ärendet om den nya utlänningslagen, och det är på ett sätt väldigt skönt att vi äntligen har kommit till den här punkten. Därför beklagar jag att vi blev avbrutna från läktaren i förmiddags; jag tycker ändå att den debatten har vi haft tillfälle att föra tidigare. Nu är det dags för kammarens ledamöter att ta ställning gemensamt.

Det har uppstått ett nytt mönster i flyktingpolitiken. Regeringen har för första gången valt att ta strid. Man har valt konfrontation, inte bara med tre av riksdagens partier utan också med humanitära organisationer, kyrkliga samfund och rättsvårdande instanser, ja, t.o.m. på väsentliga punkter med FN:s flyktingkommissariats riktlinjer.

Med riksdagens nya konstellation av socialdemokrater, moderater och centerpartister baxas en ny utlänningslag igenom som betyder att Sverige i stora stycken kommer att ansluta sig till den europeiska kapprustningen mot flyktingar.

Genomgående för propositionen är att man lyssnat med vidöppet öra på dem som förespråkar större restriktivitet, medan man slagit dövörat till mot Rädda barnen, Röda korset, Diakonia, Svenska frikyrkorådet, svenska kyrkan, Flyktingrådet, Amnesty och andra humanitära organisationer.

liksom Advokatsamfundet och UNHCR. Frågan är om de humanitära organisationernas argument någonsin fallit plattare på hälleberget än nu. Det har i sanning uppstått ett nytt mönster i flyktingpolitiken.

Det förslag som vi nu har att ta ställning till har skapat stor debatt, också inom de partier som själva stöder det. Riksdagshuset har surrat av förtvivlade flyktingvänner som förgäves vädjat till moderater, centerpartister och socialdemokrater; jag beklagar att man inte har kunnat respektera arbetsordningen i dag. Under den här tiden har kartonger av protestbrev flutit in till socialförsäkringsutskottet. Ledamöterna har fått namnlistor och upprörda brev från hela landet. Enstaka moderater, centerpartister och socialdemokrater har sett sig tvingade att gå ut i offentlig debatt och kritisera sina egna partier.

Jag kan inte dölja min besvikelse. Jag hade hoppats på en större beredskap att komma överens, en större vilja att lyssna på och ta in argument som är välgrundade. Jag hade kanske hoppats att centern som riksparti skulle känna större revanschlust efter de genombrott för en något mindre flyktingvänlig opinion inom partiet som Sjöbo och Ånge innebar och säga nej till förslagen om att hindra flyktingar att resa in i Sverige. Jag hade hoppats att moderaterna skulle stå fast vid sin tidigare kritik av förslag om sanktioner mot transportföretag och sin tidigare vilja att höja flyktingkvoten. Det är bara att konstatera att mina förhoppningar har kommit på skam.

Två utgångspunkter har enligt invandrarministern funnits för lagförslaget: dels att öka effektiviteten, dels att ta strid mot dokumentlösheten. Själva drivkraften bakom förslaget förefaller ha varit att med utgångspunkt i en misstro mot asylsökande göra det svårare för dem att komma hit och få sin sak prövad i laga ordning. Ambitionen att ta strid mot papperslösheten medför att flyktingskapet kriminaliseras på allt fler punkter. Kortare handläggningstider är ett mål som skjutits alltmer i bakgrunden i propositionen. Visst blir det förhoppningsvis kortare handläggningstider om den nya omorganisationen av invandrarverket träder i kraft. Men lagförslaget handlar huvudsakligen om åtgärder som kommer att avskräcka och t.o.m. förhindra asylsökande att komma hit. Var det verkligen den kopplingen som regeringen menade skulle skänka oss kortare handläggningstider?

Regeringens vision i den nya utlänningslagen är en vision om ett mer stängt Sverige. Flyktingrädslan verkar ha varit något av en ledstjärna i förslaget. Hur kan man annars tolka förslaget om att införa viseringstvång som grundregel, eller att tvinga SAS och andra transportföretag att avvisa asylsökande från flygplanet eller båten? Hur kan man annars tolka förslagen till utökade kontrollåtgärder, som sammantaget kommer att skänka flyktingmottagandet ett mer brutalt ansikte; barn och vuxna kroppsvisiteras, barn blir inlåsta och polisen får lagliga möjligheter att låsa in majoriteten av de asylsökande som kommer till svensk mark?

Folkpartiet beklagar denna utveckling. Det råder inte längre enighet om en rättssäker och generös flyktinglagstiftning. Regeringen har lämnat den enigheten.

Även om folkpartiet på de flesta punkter avstyrker propositionens förslag, finns några klara förbättringar. Jag vill här särskilt nämna de ökade möjligheterna för muntliga förhandlingar, införandet av beslutsmotiveringar

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Ny utlänningslag,
m.m.*

och det faktum att invandrarverket kommer att fatta beslut om direktavvisningar och göra utredningarna i ett närmare samarbete med den asylsökande. Dessa krav har vi slagits för tidigare. Det är skönt att kunna avföra dem från listan, den lista som tyvärr är alltför lång. Tyvärr är dessa, och några andra förbättringar, helt marginella i sammanhanget, men jag vill ändå peka på de ljuspunkter som finns.

De hotbilder som skapas om flyktingar förändras med tiden. För några år sedan spreds myten att alla världens miljarder fattiga människor stod och stampade utanför Sveriges port och var snubblande nära att välla in över gränsen. Nu sprids i stället en skräckbild föreställande identitetslösa terrorister som i flyktingskapets namn vill spränga Sverige i små bitar. Med dessa bilder motiveras en stigande misstänksamhet mot flyktingar, en minskande rättssäkerhet i mottagandet, en ökad ansträngning att hindra att asylsökande över huvud taget kommer fram till vårt land.

Under dessa förevändningar begravs slutgiltigt den dröm som skapades efter andra världskriget: drömmen om en fri värld utan gränser människor emellan, en värld där ett visumtvång var ett nödvändigt ont under en kort tid, men något som inte skulle höra framtiden till. Regeringen föreslår nu att Sverige som huvudregel skall ha visumtvång, att gränsernas normala tillstånd skall vara det stängda och inlåsta samt att friheten och öppenheten skall höra till undantagen. Folkpartiet har här reserverat sig.

Visumtvång som medel att hindra asylsökande har använts tidigare, framför allt i överenskommelsen med Östtyskland. Nu senast har man genomfört ett förslag om visumtvång även för chilenska flyktingar. När förslaget presenterades vid årsskiftet sade invandrarministern att det inte skulle behöva innebära att några chilenare som behövde skydd inte skulle få det i Sverige. Men vad har sedan dess hänt i verkligheten? Låt oss se på några siffror!

Förra året sökte sammanlagt 3 384 chilenare asyl i Sverige. Under samma tid beviljades 1 752 chilenare uppehållstillstånd som politiska flyktingar eller jämställda. I januari förra året kom 253 personer till Sverige, i februari 241, i mars 265. Men efter det att visumtvånget införts kom i januari i år 40 asylsökande, i februari 10 och i mars 20 personer. Vad hände den 1 januari 1989? Upphörde det politiska förtrycket i Chile för majoriteten av de tidigare asylsökande? Eller har alla de som behövde fly beretts plats inom den svenska flyktingkvoten? Nej, det går inte, för flyktingkvoten omfattar totalt, för alla länder, inte bara Chile, enbart 1 250 personer. De chilenare som förra året hade tillräckliga skäl för att få stanna i Sverige uppgick ju till hela 500 personer mer än vår totala flyktingkvot. Man inser ju att det argumentet är ohållbart. Det står nu helt klart att visumtvånget för chilenska medborgare allvarligt inskränkt deras möjligheter att få asyl i Sverige. Därför går vi i folkpartiet nu emot det förslaget.

Men inte bara chilenare utsätts som asylsökande för kravet att ha visum före inresa till Sverige. Även de flesta andra länder som har en betydande ström av flyktingar till Sverige har av just den anledningen försetts med visumtvång. Att Chile under lång tid varit undantaget det visumtvång som andra länder belagts med kan möjligen förklaras med att det har funnits en politisk vilja att inte försvåra för just chilenare att söka asyl i Sverige.

Generellt har tyvärr visumtvånget i många fall kommit att användas som ett vapen mot flyktingar, snarare än att utgöra ett sätt att förhindra oönskad immigration. Folkpartiet anser därför att man snarare skall gå i motsatt riktning när det gäller viseringspolitiken. Några av de länder som mest kränker mänskliga rättigheter, och som därför genom sin politik tvingar många av sina medborgare på flykt, bör så småningom kunna komma i fråga för vissa lättnader i visumtvånget. Siffrorna över hur få chilensare som lyckats ta sig till Sverige för att söka asyl efter det att visumkravet infördes visar med vilken effektivitet ett visumkrav stoppar flyktingar. Rimligen gäller detta fler länder än Chile.

Den kanske största frågan i debatten om lagen har handlat om åtgärderna mot transportföretag som fraktar hit utlänningar utan erforderliga dokument. Meningen är att tvinga SAS att vidta åtgärder så att ingen kommer ombord som saknar pass och visum. Det betyder att en flykting är utesluten. Just detta är också meningen med förslaget. SAS har bekräftat att man kommer att avvisa alla asylsökande om reglerna går igenom. Helt klart är att denna åtgärd är ett sätt att reglera strömmen av asylsökande till Sverige. De enda som kan komma in är de som är tillräckligt förslagna för att bluffa sig till ett visum eller de som kan köpa ett falskt visum av en organisation. Jag vill fråga Maj-Lis Löow: Är det den utvecklingen som bör stimuleras?

Konsekvensen av det nya lagförslaget blir enligt SAS att man tvingas införa en systematisk dokumentkontroll på flygplatserna, i Europa såväl som i de nordiska bashamnarna. Kanske inte alla svenskar kommer att bli så förtjusta över den nyordningen. SAS slutsats var både i remissvaret och när de besökte utskottet att konventionsflyktingar inte kommer att nå Sverige via SAS. Den lakoniska kommentaren från SAS var, att flyktingarna får väl i fortsättningen promenera till Sverige.

Ofta i debatten har regeringen framfört argumentet att den s.k. Chicago-konventionen skulle tvinga flygbolagen att genomföra en sådan kontroll. Detta är fel. Det stämmer inte att Chicagokonventionen skapar förpliktelser som understryks av det nya lagförslaget. Konventionen kräver visserligen att inreseformaliteter respekteras av staterna, men konventionen tvingar inte någon transportör att försäkra sig om att formaliteterna efterlevs.

I ett arbetspapper som utarbetats på UNHCR analyseras förslaget, som har uppenbarats sig i många andra europeiska länder, om sanktioner mot flygbolag. Man konstaterar att det huvudsakligen rör sig om ett straff, en sanktion, som syftar till att förhindra illegal eller irreguljär inresa av asylsökare. Man menar också i detta papper att innehållet i Genèvekonventionens artikel 31, vars slutsats är att illegal inresa av asylsökare kan rättfärdigas, visar att detta förslag strider mot andan och syftet med Genèvekonventionen.

Regeringens argument gör tyvärr inte saken bättre. Eller vad sägs om följande motivering: Eftersom andra länder i Europa inte tycker att detta strider mot internationell lagstiftning, kan vi göra likadant som de, likadant som t.ex. Storbritannien. Maj-Lis Löow vill alltså uppmåna Sveriges riksdag att följa Margaret Thatchers exempel i flyktingpolitiken. Nej, Maj-Lis Löow, låt oss säga nej till Thatchers flyktingpolitik.

Regeringen har velat komma åt dokumentlösheten. Men man saknar en

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Ny utlänningslag,
m.m.*

egentlig analys av dokumentlösheten. Man slår till med ett åtgärdsbatteri på måfå och hoppas att det sammantaget blir så olustigt för de asylsökande att de skräms till att ha papper med sig.

Men vem kan ha papper när man flyr? Inte t.ex. sovjetiska medborgare eller andra östeuropéer, såvida de inte hoppar av när de händelsevis råkar vara utomlands. Inte alltid turkar. Inte iranier. Jag skulle kunna fortsätta att räkna upp en lång rad länder där det för en politisk flykting i princip är omöjligt att på lagligt sätt skaffa sig utresedokument. Vem kan gå upp på svenska ambassaden i sitt hemland i lugn och maklig takt, säga att jag är förföljd och fruktar för mitt liv och be att få ett turistvisum till Sverige? Maj-Lis Lööw vet att ambassaden och invandrarverket har stränga order att neka visum i sådana fall. Om det är troligt att den visumsökande vill stanna permanent i Sverige måste visum nekas. Och visst är det troligt att en flykting tycker sig ha anledning att stanna permanent i Sverige.

Detta ursvenska pappersraseri, denna föreställning om att alla länder egentligen är hyggliga och att man visst kan få pass och resa ut ur sitt land! Jag skulle vilja fråga Maj-Lis Lööw hur hon anser att en flykting i fortsättningen skall kunna ta sig till Sverige, med de krav på visum och pass som vi ställer på flyktingar.

Dokumentlösheten är inget nytt i flyktingsammanhang. I alla tider har människor som flytt haft svårt att få tag på officiella dokument utfärdade i laga ordning. Det sammanhänger med själva flyktingskapets natur. Själva det faktum att det finns främlingspass och resedokument bevisar att detta är något som en flykting normalt inte har. Visst är det ett problem att identitetshandlingar inte finns. Men vi menar i folkpartiet att de föreslagna åtgärderna inte kommer att vara effektiva. Det krävs en helt annan politik för att förbättra mängden dokument hos de asylsökande som kommer.

Problemet med dokumentlösheten ligger huvudsakligen i Europas flyktingpolitik. Där skapas den onödiga dokumentlösheten. Genom stängda gränser, genom hårda viseringskrav, genom bristande rättssäkerhet och snålhet i flyktingpolitiken drivs flyktingar av olika skäl att göra sig av med sina handlingar när de söker sig till Sveriges gränser. Det kan handla om iranier som oskyddat vistats i Turkiet och som vill vidare till ett ställe där de är skyddade. Det kan handla om människor som kanske under årtal vistats i Västtyskland utan att få besked. För Västtyskland är ett av de få länder som fortfarande är öppet för flyktingar. Då blir det en sådan anstormning av asylsökande att handläggningstiderna blir enorma. Därigenom skapas också detta problem för Sverige. Det kan också handla om människor som flyr direkt hemifrån. De drivs i armarna på smugglarorganisationer därför att det råder sådana utomordentligt stränga krav på viseringar. Därför tvingas de lita till organisationer i vars metoder det ingår att kräva tillbaka de falska dokument de sålt. Terrorister däremot kommer med största sannolikhet att medföra snygga förfälskade dokument, som de gärna visar upp. Kanske en icke genuin flykting hindras med de föreslagna åtgärderna. Man hindrar knappast någon terrorist. På 1 icke genuin flykting stoppas kanske 99 genuina flyktingar. Detta är inte en rimlig politik.

Folkpartiet avvisar det batteri av kontrollåtgärder som föreslås, både för att de knappast hindrar någon dokumentlöshet och för att de innebär

allvarliga inskränkningar i de asylsökandes integritet. De innebär också oacceptabla frihetsberövanden. Sammantaget sanktionerar dessa åtgärder en allmän föreställning om att det är något skumt med asylsökande och att flykt har en anstrykning av kriminalitet över sig. Med denna politik riskerar vi att sända en klar signal till främlingsfientliga krafter, att det officiella Sverige anser att asylsökande i stora stycken skall behandlas som presumtiva brottslingar. Folkpartiet avvisar därför förslagen att utöka förvarsgrunderna för vuxna, både för att utreda och för att ta dem i förvar på grund av oklar identitet. Det märkliga är att Sverige här går emot den rekommendation som vi antagit i UNHCR:s exekutivkommitté, nämligen att man inte bör ta asylsökande i förvar av utredningsskäl. UNHCR talar också om vikten av att vara restriktiv när det gäller förvarstagande, men detta blir knappast fallet med de nya reglerna, enligt vilka en majoritet av de asylsökande riskerar frihetsberövande.

Även i framtiden kommer barn att kunna låsas in. Många jurister anser att det innebär ökade möjligheter. Peter Nobel är en av de jurister som har varnat för dessa ökade möjligheter. Vi i folkpartiet tycker inte att det räcker med att kritisera den nuvarande lagstiftningen för att det är för många barn. Vi tycker att *ett* barn, som blir inlåst, är ett barn för mycket.

Vi har under lång tid haft ett principiellt förbud mot att ta barn i förvar. Men hur det har efterlevts vet vi alla. Det har inte efterlevts särskilt väl!

Nu vill majoriteten skapa en mer hemlik miljö och kanske t.o.m. utbilda personalen i barnfängelserna. Så rättfärdigas en sjuk politik, och jag undrar hur många av kammarens ledamöter som skulle vilja se sina barn eller barnbarn inlåsta på Carlslund.

Andra förslag som vi säger nej till gäller kroppsvisitering, anteckning i resedokument och många fler. Jag har tyvärr inte tid att gå in på alla de reservationer som vi fogat till betänkandena om utlänningslagen och om flyktingpolitiken, utan jag har valt att koncentrera mig på det som folkpartiet ser som huvudpunkter.

Till sist, fru talman, vill jag nämna att folkpartiet, miljöpartiet och vpk har lämnat in en begäran att riksdagen skall förklara tre paragrafer helt eller delvis vilande med hänvisning till 2 kap. 12 och 20 §§ i regeringsformen. Det gäller paragraferna om kroppsvisitation, förvar av vuxna samt förvar av barn. Vi anser att det är just sådana inskränkningar i grundlagsskyddade friheter som anges i de angivna paragraferna i regeringsformen. Jag yrkar bifall till denna begäran samt till alla de reservationer i betänkandena 18 och 19 som folkpartiet undertecknat.

I detta anförande instämde Ragnhild Pohanka (mp), Carl Frick (mp), Kent Lundgren (mp), Åsa Domeij (mp), Eva Goës (mp), Anna Horn af Rantzien (mp), Krister Skånberg (mp), Lola Björkquist (fp), Karl-Göran Biörsmark (fp), Lars Norberg (mp), Barbro Sandberg (fp), Inger Schörling (mp), Lars Ernestam (fp), Sigge Godin (fp), Claes Roxbergh (mp) och Ingrid Ronne-Björkqvist (fp).

Anf. 5 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Fru talman! Jag är övertygad om att man från socialdemokratiskt håll väl kommer att försvara sina ställningstaganden. Jag vill bemöta Maria Leissner bara på ett par punkter.

Jag konstaterar än en gång att hon dess värre inte tycks ha läst innantill, eftersom hon påstår att flyktingar skall kriminaliseras och att barn skall låsas in och t.o.m. sättas i fängelse. Detta stämmer ju inte alls med vad som står i betänkandet, vars skrivningar Maria Leissner haft alla möjligheter att påverka. Jag kan heller inte förstå hennes indignation när hon begär att vissa paragrafer i lagförslaget skall vara vilande. Effekten blir bara, som jag tidigare sade, att de förhållanden som råder i dag och som Maria Leissner betraktar som så hemska kommer att råda även framöver i stället för att vi får de minskade möjligheter till förvarstagande av barn som utskottet förespråkar.

Utskottsmajoriteten hade gärna, Maria Leissner, sett en ökad beredskap för att komma överens. Men vem är det som slagit dövsörat till och vad är det som hänt? Jo, Maria Leissner har lagt fram sina reservationer utan att över huvud taget lyssna på argument.

När det gäller moderaternas syn på transportföretagens ansvar vill jag bara säga att vi i det stycket anslutit oss till den s.k. Chicagoöverenskommelsen. Jag kan notera att folkpartiet i reservation 47 uppenbarligen inte haft så mycket att säga om detta förslag annat än när det gäller tidpunkten. Det står i den lagtext som föreslås i reservationen: "– – – om fartyget eller luftfartyget skall avgå omedelbart eller inom den närmaste tiden." Då kan man uppenbarligen godkänna det! Det råder alltså ingen större divergens mellan våra uppfattningar på den punkten.

När det gäller SAS och dess agerande vill jag bara säga att SAS i sin skrivelse till utskottet i ena stycket säger att det blir så oerhört dyrbart för transportbolaget, eftersom det blir så oerhört många flyktingar som kommer till Sverige, medan man i ett stycke litet längre fram påstår att det kommer att bli så få flyktingar sedan den nya lagen trätt i kraft. Jag vet uppriktigt sagt inte hur man vill ha det. Detta kan vi alltså ta med en nypa salt.

Anf. 6 MARIA LEISSNER (fp) replik:

Fru talman! Jag noterar att den socialdemokratiska propositionen försvaras enbart av moderaterna i det här replikskiftet.

Gullan Lindblad gör gällande att vi felaktigt skulle påstå att flyktingar kriminaliseras. Jag undrar då hur det kommer sig att moderaterna accepterat att man skall kunna kroppsvisitera utländska barn utan att ta någon som helst hänsyn till deras integritet, medan vi när det gäller svenska barn – även tunnelbanemarodörer med fickorna putande av sprayburkar – inte skall kunna be dem att visa vad de har innanför täckjackan, eftersom det skulle kränka deras integritet. Vad är detta om inte att särbehandla flyktingar på ett sätt som jag tycker är ganska märkligt. Man anser att flyktingar, mot vilka det inte finns någon brottsmisstanke, skall kunna utsättas för integritetskränkande åtgärder, medan svenskar som är misstänkta för brott inte skall kunna utsättas för samma åtgärder.

Gullan Lindblad sade i sitt anförande att det är viktigt att flyktingbarnen

behandlas bra, och uppenbarligen anser hon också att de åtgärder som föreslås i detta sammanhang och som utskottet tillstyrker innebär en bra behandling. Jag vill då fråga Gullan Lindblad: Är det bra att låsa in barn?

Gullan Lindblad tog även upp Chicagokonventionen. Som jag sade i mitt anförande finns det ingenting i Chicagokonventionen som tvingar en transportör att uppfylla de krav som regeringen nu ställer på transportören. Man kan inte stödja sig på Chicagokonventionen i detta sammanhang. Denna analys har gjorts av människor som torde förstå detta, nämligen tjänstemän på UNHCR:s kontor.

Anf. 7 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Fru talman! När det gäller svenska barn som misstänks ha sprayburkar i sina fickor vet Maria Leissner mycket väl att vi i det stycket är långt strängare: vi vill kriminalisera innehavet av dylika ting. I det här fallet talar vi om en utlänningslagstiftning och de åtgärder som behövs för att motverka dokumentlösheten. Jag tycker uppriktigt sagt inte att det som föreslås i fråga om kroppsvisitering är så upprörande. Vad handlar det egentligen om? Alla som reser via Arlanda utsätts då och då för visitering, och jag tycker inte att det är särskilt anmärkningsvärt. I detta fall är det bara fråga om att känna efter i fickor och liknande, och det är inga rutinåtgärder som föreslås. Jag begriper uppriktigt sagt inte indignationen i det fallet.

Jag tycker inte att det är bra att låsa in barn, och det sade jag också i mitt anförande. Men det allra viktigaste när det gäller barn är att man inte skiljer barnet från dess föräldrar. Jag antar att Maria Leissner också förstår att det finns fall där man faktiskt bör ta föräldrarna i förvar; och i sådana fall blir kanske följden att även barnet får följa med. Ingen av oss är väl så blåögd att han eller hon tror att det inte kommer någon till Sveriges gräns som vi faktiskt inte har anledning att ta emot. Vi vet alltför mycket om vad som hänt den senaste tiden för att vi skall vara uppmärksamma på detta.

Anf. 8 MARIA LEISSNER (fp) replik:

Fru talman! Det står naturligtvis helt klart att flyktingarna kriminaliseras steg för steg. Det är huvudsakligen det som den föreslagna utlänningslagen handlar om. Det blir två nya grunder för frihetsberövande, även om det inte finns någon som helst brottsmisstanke. Jag har, Gullan Lindblad, ingenting emot att människor berövas friheten om de är misstänkta för brott – det vill jag understryka. Det intressanta med flyktingar är att de inte är brottslingar men ändå konsekvent från allra första början när de anländer till Sveriges gräns behandlas som om de vore brottslingar eller åtminstone presumtiva brottslingar. Detta tycker jag är utslag av en mycket obehaglig människosyn. Jag tycker inte heller att det är särskilt påkallat av omständigheterna. Vi vet nämligen att det är mycket få människor som går under jorden, av det enkla skälet att det är utomordentligt svårt att leva underjordiskt i Sverige. Har man inte ett personnummer, ett uppehållstillstånd och papper som är i ordning, är det i princip omöjligt att leva här. Det kommer alltid att vara bara ett fåtal familjer som tvingas till den utvägen.

Jag är övertygad om, inte minst efter att ha läst den statistik som tagits fram, att de barnfamiljer som sätts i förvar inte är av den karaktären att

majoriteten av dem eller någon större del av dem skulle gå under jorden. Våldigt många av dem som tagits i förvar har t.o.m. fått sina ansökningar om uppehållstillstånd beviljade.

Över huvud taget gäller detta en annan fråga: Tycker vi att det är okej att ett litet oskyldigt barn, som dessutom har flytt från förtryck och kanske från ruskigheter, skall bli inlåst? Skall det barnets mamma kunna säga: "Du får inte gå ut."? Vad svarar den mamman när barnet frågar varför? Vad svarar man som förälder? Det är den frågan jag ställer mig, och den frågan tycker jag att kammarens övriga ledamöter också skulle ställa sig.

Förste vice talmannen anmälde att Gullan Lindblad anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 9 KARIN ISRAELSSON (c):

Fru talman! Jag vill först instämma i Gullan Lindblads kritik av de utomparlamentariska incidenter som vi varit med om i dag. Det är upprörande för oss parlamentariker att uppleva sådana saker.

När jag lyssnade till Maria Leissners anförande undrade jag om det var samma utlänningslag som vi diskuterade. Jag fick uppfattningen att det var ett helt annat lagförslag som Maria Leissner argumenterade emot.

I socialförsäkringsutskottets betänkande nr 18 behandlas regeringens skrivelse till riksdagen om flyktingpolitiken. Av denna framgår att antalet flyktingar i världen är oförändrat högt och uppgår till minst 15 miljoner. Några ljusglimtar har dock under senare tid tänts. Det gäller dels Sovjets utmarsch ur Afghanistan, dels händelserna i södra Afrika. I och med att Sovjet lämnar Afghanistan kommer det att bli möjligt för världens största flyktinggrupp – 5 miljoner afghaner – att återvända hem från exilen i Pakistan och Iran. I södra Afrika kan slutet på konflikten om Namibia och kriget i Angola öppna möjligheten för flera hundra tusen flyktingar att återvända. Stabiliseringen av den politiska situationen i några av länderna i Syd- och Mellanamerika tillhör också de positiva inslagen i utvecklingen under det gångna året.

Lösningen på flyktingproblemen ligger på det internationella planet. Vi vill från centerns sida understryka betydelsen av det arbete vårt land kan göra internationellt för att förebygga flyktingskap.

Vi arbetar även för att stödja en demokratisk utveckling i de länder där fri- och rättigheter inte är en självklarhet.

Tyvärr är utvecklingen internationellt inte enbart positiv. Militärregimens i Irak attacker mot den kurdiska befolkningen har väckt hela världens avsky. De ökade flyktingströmmarna på Afrikas horn, dvs. Somalia, Etiopien och Sudan är mycket oroande. I Östeuropa pågår just nu en utveckling mot ett öppnare och toleranterare samhälle. Det finns dock ett undantag – Rumänien. Där går utvecklingen i den motsatta riktningen. Oliktankande och minoriteter förföljs allt hårdare.

En liten del av de flyktingar som finns i världen söker sig till vårt land. Av världens asylsökande kom drygt 300 000 till Europa och Nordamerika under förra året. Av dessa sökte 19 600 asyl i vårt land, vilket gör oss till det land i Västeuropa som har flest asylsökande i förhållande till landets befolkning.

Av dem som söker asyl beräknas ca 80 % också få stanna. Motsvarande siffra är betydligt lägre i övriga Europa. Detta visar att vårt land står för en generös flyktingpolitik.

Fru talman! Det är fem år sedan vi i riksdagen senast behandlade en större översyn av vår utlänningslagstiftning och flyktingmottagning. Då var situationen den att vi hade ca 4 000–5 000 asylsökande per år, och det var AMS som svarade för stora delar av flyktingmottagningen. Genom riksdagens beslut överfördes hela ansvaret till invandrarverket. Samma år som den nya organisationen trädde i kraft kom den första stora strömmen av asylsökande. Vi har sedan dess haft hög nivå på antalet asylsökande. Den nya organisationen var inte dimensionerad att möta denna kraftigt ökade flyktingström. Detta har medfört långa handläggningstider i asylärenden och alltför långa väntetider för flyktingarna på förläggningar. Svenska folkets tilltro till en humanitär flyktingpolitik har urholkats när utvisningar av familjer som vistats i landet under lång tid har verkställts.

Från centerns sida välkomnade vi det arbete som påbörjades för drygt två år sedan och som innebar en reorganisation av vår flyktingmottagning. Första steget tog vi här i riksdagen förra året vid denna tid, då vi godkände en ny organisation för statens invandrarverk. Denna innebär att verket decentraliseras. Vi får regioner med ansvar för utflyttningen av flyktingar till kommunerna. Delar av utredningsarbetet och beslutsfattandet i klara asylfall flyttas ut till särskilda utredningsförläggningar på fyra platser i landet.

Det andra steget tog vi för en månad sedan, då vi fastställde bemanningen och resurserna till den nya organisationen.

I dag tar vi det tredje steget genom behandlingen av förslaget till utlänningslag, som återfinns i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 19.

Till betänkandet finns ett stort antal reservationer fogade. De skilda uppfattningarna visar sig när det gäller val av åtgärder vid behandling av asylansökan och asylsökande. Många av de kritiska synpunkterna som framkommit andas en allmän misstro mot de myndigheter och politiska instanser som skall tillämpa lagstiftningen, dvs. polisen, invandrarverket och regeringen. Medvetet eller omedvetet misstolkas eller övertolkas de föreslagna åtgärderna.

Om man ser tillbaka på åren efter 1985, finner man att denna period har kännetecknats av resursbrist, brist på kvalificerad personal och en allmänt pressad situation. I ett sådant läge har beklagliga misstag begåtts. Det är därför viktigt att inte den nya organisationen går samma öde till mötes.

Riksdagen beslutade med bred majoritet att invandrarverket skall erhålla de resurser som man har begärt. Detta var nödvändigt för att ge den nya organisationen en rejäl chans att klara av uppgiften med att förkorta handläggningstiderna utan att rättssäkerheten urholkas. Vi måste ge de ansvariga på olika beslutsnivåer en möjlighet att leva upp till intentionen om en generös flyktingpolitik.

En del av de åtgärder som nu föreslås – jag tänker då på reglerna om kroppsvisitering, förvarsregler vid oklar identitet och utökat ansvar för transportörer – tar sikte på att komma till rätta med olika former av missbruk av asylrätten.

De olika problemen på detta område har uppmärksamats av FN:s

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Ny utlänningslag;
m.m.*

flyktingkommissarie, som vid flera tillfällen uttryckt oro över det tilltagande missbruket med att förstöra identitets- och resehandlingar. Vid UNHCR har man vid flera tillfällen ställt sig bakom uppfattningen, att avsiktligt förstörande av sådana handlingar kan försvaga en asylsökandes ställning. Även bruket av falska handlingar anses inom UNHCR oförsvarbart, utom i de fall som det är nödvändigt för att undkomma akut nöd eller förföljelse.

För Sveriges vidkommande har vi nu nått sådana nivåer på dokumentlösheten att de utan tvivel utgör ett hinder för att klara korta handläggningstider. Antalet asylsökande utan dokument har de senaste åren starkt ökat, och denna ökning är påtaglig för vissa grupper. I dag uppgår antalet till mellan 60 och 65 %. Det är givet att invandrarverkets resurser blir hårt ansatta av denna anhopning.

Det måste tyvärr konstateras att det bland asylsökande sprids en missuppfattning, som innebär att deras möjligheter att få stanna i landet ökar om de saknar dokument. Detta är djupt tragiskt. På något sätt måste omvärlden få andra signaler på denna punkt. Skall vi kunna upprätthålla förtroendet och tilltron till den svenska flyktingpolitiken, måste vi se till att det är den asylsökandes upplevelser och bakgrund som utgör grund för asyl och inte olika former av manipulation för att kringgå besluten.

Fru talman! Den bakomliggande orsaken till att vi nu ser över utlänningslagen är inte – som en del debattörer låtit det framstå som – att det finns en allmän strävan att strama åt Sveriges flyktingpolitik. Orsakerna är ju att vi inte kan fortsätta på nuvarande sätt att tvinga människor att vänta på besked under flera år. Denna väntetid är pressande för den asylsökande, och den leder även till att antalet förläggningar måste öka för att klara tillströmningen. Översynen av såväl lagstiftningen som organisationsfrågorna har haft som mål att åstadkomma en snabbare handläggning av asylansökningarna utan att rättssäkerheten äventyras.

Om det funnits en strävan att begränsa möjligheterna till asyl i vårt land, skulle detta ha framgått av lagtexten. Ser man till skillnaden i det sakliga innehållet mellan den gamla lagen och den som vi nu behandlar har det inte skett någon förändring. Det är t.o.m. så, att uppslutningen i riksdagen bakom vilka krav som gäller för att få asyl har ökat mellan 1984 och 1989. Vid behandlingen 1984 motsatte sig exempelvis moderaterna att § 6-flyktingar, de s.k. de facto-flyktingarna, skulle ha asylrätt i vårt land. I nu föreliggande betänkande står alla riksdagens partier bakom grunderna för rätt till asyl. Detta förhållande har tyvärr alltför litet uppmärksamats.

I den debatt som förts de senaste veckorna har centerpartiet av vissa debattörer utpekats som främlingsfientligt och närmast rasistiskt. Vi från centerpartiet upplever denna typ av argument som klara övertramp. Våra ståndpunkter finns klarlagda i våra motioner och i våra reservationer, och jag kan inte finna att det i dessa finns det minsta fog för dessa allvarliga påståenden. Jag vill bara påminna debattörerna om att det var centern som kraftigast drev kravet på förstärkta resurser till invandrarverket. Vi har med kraft drivit frågan om att barn ej skall sättas i häfte eller arrest, och vi har i båda dessa fall lyckats få majoriteten med oss. Vi har under många år drivit kraven på att flyktingbarn skall betraktas som egna individer, vilket även har vunnit gehör i detta förslag till utlänningslag. Det är djupt olyckligt när vissa

partiföreträdare anser att det är enbart de som företräder den enda rätta sanningen och därför söker sig in i vulgärpropagandans utmarker för att vinna proselyter.

Det har varit ett grannlaga och svårt arbete att tränga in i förslaget till ny utlänningslag. Vi har från centerns sida lyssnat på företrädare såväl för kritikergruppen som för den grupp som företräder förslaget till ny utlänningslag. Vi kommer då inte ifrån de nuvarande problem som föreligger när det gäller att förhindra alltför lång tidsutdräkt beträffande handläggningen av en asylansökan. Vi har vid våra flygplatser mött personal, som känner maktlöshet inför den ökande skaran av asylsökande utan resedokument och identitetshandlingar. Vi har varit ute och mött dem som bor på förläggningarna i kommunerna utan att ha erhållit sina uppehållstillstånd, och vi har också från centerns sida känt vanmakt när utvisningsbeslutet kommer efter flera års vistelse i vårt land. Det är med den vetskapen som vi sedan gått till verket för att finna lösningar på situationen.

Kvinnor och barn är ofta de svaga grupperna även i flyktingsammanhang. Vi har i en reservation tagit parti för de invandrarkvinnor som efter en kort tids äktenskap inte längre står ut. Det beror ofta på att maken misshandlar och förnedrar dem. Tyvärr händer det fortfarande, trots statsrådets försäkringar, att dessa kvinnor sänds tillbaka hem till mycket ovissa och för kvinnan svåra förhållanden. Dessa kvinnor ingår inte skenäktenskap. Jag kan medge att det kan vara en både grannlaga och svår uppgift att bedöma dessa fall. Men vi anser från centerns sida att det är nödvändigt att denna prövning sker med kvinnans bästa för ögonen. Våra invandrarkvinnors organisationer kan vara behjälpliga i denna kartläggning för att stödja de utsatta kvinnorna. Jag yrkar därför bifall till reservation 3.

Från centerns sida anser vi att det nu finns fog för att utöka samarbetet med UNHCR och andra internationella organisationer för att hjälpa de svårast utsatta flyktingarna. Våra svenska beskickningar i olika länder kan här spela en avgörande roll – detta har visat sig möjligt i vissa länder. Genom att på detta sätt skydda dessa flyktingar ökar även de s.k. kvotflyktingarnas antal. Vi från centerns sida anser att detta är ett viktig inslag i en generös flyktingpolitik. På detta sätt avgör inte den enskildes tillgångar om han eller hon kan söka skydd i vårt land. Jag yrkar med detta bifall till reservation 11. Invandrarministern gav ett glädjande besked när det gäller just den här frågan. Det förefaller som om den skulle kunna lösas i den riktning som vi har föreslagit.

Praxisredovisningen av asylfall är nu när vi antar en ny ramlagstiftning ett mycket viktigt instrument för att avläsa hur lagen tillämpas. Våra skrivningar och riksdagens beslut skall ju tolkas av de myndigheter som har den uppgiften. Vi som har erfarenhet av tidigare ramlagstiftningar vet att lagens tillämpning inte alltid blir vad vi avser. Det är inte bara det som är orsaken till vår reservation, utan även att det är viktigt att många, inte minst vi riksdagsledamöter, följer resultaten av våra lagbeslut. Detta talar för att en praxisredovisning kommer att få stor betydelse för vår möjlighet att följa utvecklingen. Jag vill med detta yrka bifall till reservation nr 12.

Centerpartiet har under lång tid motionerat om flyktingbarnens situation. I den nya utlänningslagen får vi gehör för många av våra förslag. Vi kräver nu

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Ny utlänningslag,
m.m.*

i en reservation barnens rätt till kompetenta utredare, som kan tolka barnens situation. Här behövs utbildningsinsatser för att man skall öka denna kompetens hos personalen. Karin Söder kommer i sitt anförande att närmare redovisa centerns inställning i vad gäller barnens situation. Jag yrkar bifall till vår reservation nr 19.

Centerpartiet har av en viss kvällstidning beskyllts för att vi skulle tillåta att barn sätts i fängsligt förvar. Även i debatten från annat politiskt parti har denna beskyllning mött oss. Genom vår reservation nr 27 har vi visat var partiet står i denna fråga. Flyktningbarnens situation är speciell, och all möjlig hänsyn måste tas för att förhindra nya ångestskapande situationer där barnens frihet beskärs. Jag yrkar med detta bifall till reservation nr 27.

Fru talman! Jag yrkar med det anförda bifall till de reservationer som undertecknats av centerpartiet och i övrigt till propositionsförslagen.

Jag instämmer också i det invandrarministern sade som avslutning av sitt anförande om att vi med stort intresse kommer att följa vad som kommer att hända när utlänningslagen skall träda i kraft. Det är bara att hoppas att man inte nu med det förslag som ligger i riksdagen fördröjer ett så viktigt beslut och med ett sådant fördröjande också försämrar situationen för de flyktingar som söker sig till vårt land.

I detta anförande instämde Ulla Tillander, Ingbritt Irhammar, Marianne Jönsson, Sven-Olof Petersson, Rune Backlund, Kersti Johansson, Roland Larsson, Stina Gustavsson, Hugo Andersson, Kjell Ericsson, Gunilla André, Rune Thorén, Martin Olsson, Stina Eliasson och Birger Andersson (alla c).

Anf. 10 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Fru talman! Vänsterpartiet kommunisterna anser att en generös flyktingpolitik utgör en viktig del av vår solidaritet med förtryckta och förföljda människor och av arbetet med att främja respekten för grundläggande mänskliga rättigheter i världen.

Flyktingpolitiken är inte någon arbetsmarknadspolitisk fråga. Den skall inte gå ut på att vi tar emot flyktingar när vi behöver dem som arbetskraft. Den är inte heller någon bostadspolitisk fråga, som skall gå ut på att vi tar emot flyktingar när vi har tillgång till bostäder. Flyktingpolitiken är inte heller en fråga om välgörenhet, som går ut på att man delar med sig från den rike mannens bord när och om det blir någonting över. Flyktingpolitiken är en fråga om internationell solidaritet, vilket innebär att man skall kunna vara beredd att dela med sig också av sin knapphet och av sin litenhet.

Man skall vara solidarisk även om man har brist på bostäder och även om man har arbetslöshet. Solidarisk när det inte kostar något kan vem som helst vara. Det är ingen speciell konst. När solidariteten i stället prövas och är förknippad med uppoffringar och svårigheter är det viktigare än någonsin att slå vakt om solidariteten. Solidariteten och värderingar om humanitet och medmänsklighet prövas i dag i samband med en human och generös flyktingpolitik.

Vi har inte råd att kompromissa bort dessa värderingar, eftersom de utgör en oersättlig grundsten för det solidariska samhället som vi alla vill bygga

upp. Vi får inte dela upp mänskligheten i begreppen vi och de, där vi i egenskap av svenska medborgare alltid kommer i första hand, medan de i egenskap av utländska medborgare blir en statistisk siffra.

Vi måste slå vakt om det grundläggande synsättet som säger att de som kommer och knackar på vår dörr och behöver hjälp inte i första hand är irakier, iranier, kurder, palestinier, judar eller greker, utan de är människor. De är människor med problem, men också med visioner, tankar, fantasi, kreativ förmåga, skaparkraft, erfarenheter och kunskaper. De är inte ett problem. Vänsterpartiet kommunisterna kommer aldrig att acceptera att man ser människan som ett problem. Gör man avkall på det här synsättet blir perspektiven skrämmande. Därför är det i dag viktigare än någonsin att slå vakt om en human och generös flyktingpolitik.

Vi anser att vi i Sverige i förhållande till vår inkomst per capita, vår bruttonationalprodukt, vårt välstånd, våra demokratiska traditioner och arbetarrörelsens grundläggande principer om internationell solidaritet borde ha en generösare och humanare flyktingpolitik. Det innebär inte att vi skall öppna våra gränser för alla som vill komma hit.

Självfallet är vi medvetna om att Sverige inte ensamt kan lösa världens flyktingproblem. För den sakens skull behöver vi dock inte delta i den antihumanitära kapprustning som pågår mellan de övriga industrialiserade länderna i Europa, där man genom visumtvång och andra metoder bygger vattentäta murar omkring sig för att skydda sig mot de stora flyktingströmmarna i världen.

I dag står vi i begrepp att besluta om en ny utlänningslag. Vpk anser att ett genomförande av de föreslagna lagändringarna innebär en allvarlig inskränkning i de demokratiska fri- och rättigheterna i Sverige och en förstärkning av inslaget av dubbelmoral i flyktingpolitiken. Det får aldrig godtas att Sverige officiellt säger sig föra en generös flyktingpolitik, samtidigt som verkligheten ser helt annorlunda ut.

Vi kan inte å ena sidan underteckna internationella överenskommelser inom FN:s ram, enligt vilka Sverige förpliktar sig att ta emot och ge en fristad åt de flyktingar som förföljs och å andra sidan införa visumtvång för medborgare från praktiskt taget alla flyktingländer för att stoppa flyktingarnas möjlighet att komma till vårt land. Vi kan inte å ena sidan säga att vi slår vakt om de mänskliga rättigheterna och speciellt kvinnornas rättigheter och å andra sidan ha en lagstiftning som gör utländska kvinnor som gifter sig med svenska män rättslösa. Det är en lagstiftning som uppmuntrar till skenäktenskap och möjliggör människohandel. Vi kan inte å ena sidan säga att vi slår vakt om de demokratiska fri- och rättigheterna och individens integritet och å andra sidan acceptera att människor, vuxna och barn, tas i förvar på obestämd tid utan att de har begått något brott.

I detta sammanhang är centerns ställningstagande särskilt beklagligt. I dag stöder centern tillsammans med moderata samlingspartiet de föreslagna lagändringarna. I reservation 27 säger centern att barn över huvud taget inte bör tas i förvar och att detta bör, såsom anförs i motionen, ges regeringen till känna. Å ena sidan vill man göra ett principiellt tillkännagivande till regeringen om att barn inte skall tas i förvar. Å andra sidan röstar man igenom en lagstiftning som gör det lättare för myndigheter att ta barn i förvar.

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Ny utlänningslag,
m.m.*

Vad säger nu den nya lagstiftningen? Den frågan är också riktad till Gullan Lindblad. Hon anklagade ju oppositionen för att inte ha läst betänkandet riktigt i det avseendet. I den nu gällande lagen står att barn skall tas i förvar enbart om synnerliga skäl föreligger. I förarbetet till lagen förklaras "synnerliga skäl" innebära ett principiellt förbud. I den nu föreslagna ändringen, den som centern kommer att rösta för, står att barn skall tas i förvar när uppenbar risk för undanhållande föreligger. I förarbetet till den lagtexten förklaras "uppenbar risk" betyda synnerliga skäl. Detta är den praxis som har tillämpats av Arlandapolisen. Det har inneburit att 49,9 % av barnen har tagits i förvar. Denna praxis vill man i dag göra till lag.

Jag tror inte att centern kan lura någon människa genom att skriva en reservation om ett allmänt tillkännagivande till regeringen om förbud mot förvarstagande av barn och samtidigt rösta för en lagändring som underlättar förvarstagande av barn.

Fru talman! Vi kan från Sveriges sida inte använda oss av en politik som bygger på en dubbelmoral, där vi å ena sidan kritiserar regeringarna i andra länder för att de utsätter sina medborgare för allvarliga inskränkningar i grundläggande demokratiska rättigheter och å andra sidan behandlar dessa människor ännu värre när de kommer till Sverige. Vi kan inte säga att vi slår vakt om rättssäkerheten i Sverige och samtidigt överlämna polisiära befogenheter till tjänstemän och anställda i olika trafikbolag, med rätt till myndighetsutövning, samt utöka möjligheterna till direktavvisning. Vi kan inte ha en lagstiftning som utgår från att alla som kommer till vårt land, alla som kommer till våra gränser och söker asyl och saknar handlingar är potentiella brottslingar och behandlas därefter.

Självfallet är alla medvetna om att man inte kan kräva pass, visum eller handlingar från exempelvis en palestiniere som flyr från ett flyktingläger i Libanon hals över huvud och kommer till Sverige för att söka politisk asyl. Vi kan inte kräva giltiga handlingar eller giltigt pass från en iranier som flyr undan Khomeiniregimen och kommer till Sverige för att söka politisk asyl. Vi bör inte heller göra det. Det är inte tvunget. Det är nämligen inte något brott att komma till Sveriges gränser utan handlingar. Kan någon av meddebattörerna svara på frågan: Är det enligt den svenska lagstiftningen, enligt FN:s rekommendationer eller enligt den Genèveöverenskommelse som Sverige har undertecknat brottsligt att komma till ett land och söka politisk asyl utan att ha handlingar? Om det är så att flyktingarna inte behöver ha handlingar med sig när de kommer till Sverige och söker politisk asyl, varför skall vi då kriminalisera det? Varför skall vi betrakta dem som potentiella brottslingar?

Vi har inte rätt att göra anteckningar i resedokument och främlingspass om den asylsökande inte kan styrka sin identitet. Sådana anteckningar strider mot FN:s flyktingkonvention. Vi kan inte ha en sekretesslagstiftning som skyddar de svenska medborgarnas integritet inom exempelvis sjukvården och upphäva samma lagstiftning när det gäller asylsökande.

Fru talman! Vänsterpartiet kommunisterna anser att den föreslagna lagstiftningen, om den antas, kommer att innebära allvarliga inskränkningar i grundläggande demokratiska fri- och rättigheter i Sverige.

I princip innebär den föreslagna lagstiftningen att man delar mänskligheten i två delar, vi och dem. För de svenska medborgarna gäller vissa

demokratiska fri- och rättigheter, och för de utländska medborgarna gäller något helt annat. Där kan vi tillåta oss att ha en annorlunda lagstiftning. Där kan vi acceptera inskränkningar i de demokratiska fri- och rättigheterna utan moraliska betänkligheter. Vi anser från vpk:s sida att sådana rättigheter inte är tänjbara eller relativa begrepp, utan det är principer som hela vårt demokratiska samhälle bygger på. Därför anser vi att det, nu som alltid, gäller att slå vakt om de grundläggande demokratiska fri- och rättigheterna. Denna övertygelse är en förutsättning för vår självrespekt och vår uppfattning om människovärdet.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till samtliga vpk-reservationer och alla de övriga reservationer där vpk är med.

I detta anförande instämde Björn Samuelson (vpk), Carl Frick (mp), Kent Lundgren (mp), Marianne Samuelson (mp), Karl-Erik Persson (vpk), Ragnhild Pohanka (mp), Maggi Mikaelsson (vpk), Anna Horn af Rantzien (mp), Eva Goës (mp) och Maria Leissner (fp).

Anf. 11 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Fru talman! Eftersom jag apostroferades av Alexander Chrisopoulos och han sade att jag skulle ha undertecknat en lagstiftning som icke innebär att det krävs synnerliga skäl för förvarstagande av barn vill jag klargöra att vi alls inte tar bort det begreppet. När det gäller att skilja minderåriga barn från deras föräldrar står det klart och tydligt att det endast får ske om det finns synnerliga skäl. Det står på s. 42 i utskottsbetänkandet.

Vad gäller övrigt förvarstagande av barn begränsas möjligheterna. Det går inte längre att ta barn i förvar för att utreda en oklar identitet. Det skälet bortfaller helt. Risken för undanhållande måste vara uppenbar. Risken för brott gäller fortfarande. Den preciseringen innebär enligt utskottet och propositionen att det fortfarande krävs synnerliga skäl för förvarstagande av barn.

Anf. 12 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Fru talman! Jag vet inte riktigt vem som inte har läst betänkandet. Gullan Lindblad har varit med vid behandlingen i socialförsäkringsutskottet, men det verkar som om hon inte riktigt har förstått innebörden. Jag kan bara upprepa det jag har sagt förut. I den nuvarande lagstiftningen står det att barn kan tas i förvar enbart om synnerliga skäl föreligger. I förarbetet till denna lag beskrivs synnerliga skäl som principiellt förbud. I det förslag som Gullan Lindblad fått mig att anta och stödja, inte att skriva under, står det att barn skall tas i förvar när uppenbar risk föreligger för undanhållande. I förarbetet förklarar man att detta är synnerliga skäl. Det har varit den praxis som Arlandapolisen har tillämpat i strid mot lagstiftningen. Denna praxis har inneburit att 49,9 % av barnen blir omhändertagna av Arlandapolisen. Det kan man inte bortförklara på något sätt, Gullan Lindblad. Jag hoppas att Gullan Lindblad, om hon inte kan komma till klarhet om detta själv, kan tala med juridisk expertis som kan förklara för henne att denna förändring av lagen innebär ökade förutsättningar för polisen att ta barn i förvar.

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Ny utlänningslag,
m.m.*

Anf. 13 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Fru talman! Får jag först och främst hänvisa till vad invandrarministern nyligen har sagt och förmodligen också kommer att upprepa. Sedan ber jag Alexander Chrisopoulos läsa innantill på s. 175 i propositionen där det står: "Om ett barn under sexton år skulle komma att skiljas från sin vårdnadshavare – – – får åtgärden vidtas endast om det finns synnerliga skäl." För övrigt är det helt klargjort under vilka kriterier ett förvarstagande får ske.

Jag vill bara säga, Alexander Chrisopoulos, att ett osant påstående inte blir bättre och tyngre för att det upprepas litet oftare.

Anf. 14 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Fru talman! Tydligt kommer vi inte längre. Jag har emellertid försökt bemöda mig om att vara saklig i debatten. Nu går Gullan Lindblad ett steg längre och angriper mig för att medvetet framföra osanna påståenden. Jag tänker inte bemöta detta, det får tala för sig självt.

Anf. 15 RAGNHILD POHANKA (mp):

Fru talman! På förekommen anledning vill jag nämna demonstrationen i förmiddags. Många har blivit mer upprörda över miljöpartiets ledamöters ganska modesta applåder än över det budskap demonstranterna i en fredlig demonstration hade till oss riksdagsledamöter. Även beskyllningar i korridorerna om att vi skulle ha haft del i demonstrationen har förekommit. Vi i miljöpartiet de gröna hade inte någon del i demonstrationen, och vi applåderade inte demonstrationen som sådan, utan vi applåderade spontant det budskap som demonstranterna framförde till oss. Vi har också stor respekt för Sveriges riksdag och har endast under ajournerat sammanträde spontant instämt i ett framfört budskap. Vi har kanske ännu inte blivit så miljöskadade av att sitta i riksdagen.

Vi i miljöpartiet de gröna tvivlar inte på den humanism och medmänsklighet som alla riksdagspartier besitter. Det vill jag klart och tydligt betona från början. Därför är vi så förvånade och ledsna över att en så stor majoritet står bakom den nya lagen.

För att börja med det viktigaste yrkar jag bifall till alla reservationer som miljöpartiet står bakom i betänkandena 18 och 19. Dessutom yrkar jag bifall till reservation 49 i betänkande 19 beträffande moment 51 angående sekretesskydd när det gäller socialnämnds uppgiftsskyldighet.

Till stora delar är den utlänningslag som nu föreligger ett stort steg i riktning mot flyktingfientlighet, diskriminering och inhuman behandling av våra medmänniskor från andra länder. Man säger att det är fråga om

- en teknisk översyn av utlänningslagstiftningen,
- en utredning om nya rutiner för handläggningarna av asylärenden,
- en översyn av organisationen vid statens invandrarverk, som vi tidigare har behandlat, och
- en ny ordning för bistånd till asylsökande under väntetiden.

Alla fyra punkterna innebär oerhört stora förändringar organisatoriskt, ekonomiskt och praktiskt.

Det är naturligtvis berömvärt att man vill vidta kraftiga åtgärder för att

förkorta väntetiderna om det inte sker på bekostnad av rättssäkerheten.

Den avgörande, mest allvarliga och helt nya paragrafen är 2 § i 9 kap. som gäller kostnadsansvaret för transportören. Den innebär att flygbolag och rederier som låter en utlänning utan erforderligt tillstånd få komma till Sverige också får bekosta återresan till ursprungslandet för utlänning, ledsagare, polis, sjukvårdspersonal eller annan civil personal.

Det är den springande punkten i denna lag. Enligt SAS kommer den att nästan totalt utestänga konventionsflyktingar från att komma till Sverige. Och om avsikten är att minska flyktingströmmen till Sverige är lagförslaget bingo och jack pot, dvs. full utdelning. Men det är horribelt att tänka sig att asylbedömningen skall ske vid biljettkontrollen eller när någon skall gå in i flygplanet eller gå ombord på båten, kanske med landets säkerhetspolis i närheten, som då snabbt kan ta itu med den regimkritiske och/eller förföljde, som hoppades kunna fly till en fristad i ett annat land.

Papperslösheten, som det har talats mycket om, ligger i flyktingskapets natur, och skall enligt Genèvekonventionen inte påverka flyktingens möjlighet att få flyktingstatus i det land han eller hon söker asyl.

Vart skall en presumtiv flykting vända sig för att få pass och visum? Diplomatsk asyl, dvs. ansökan om asyl på en ambassad, finns inte. Flyktingkvoterna är för små, alldeles för små, och de räcker inte till för att man skall ta om hand om spontanflyktingarna, när en akut situation uppstår, och när det är tidsnöd. Av dem som kan komma till Sverige om den nya lagen går igenom återstår de ekonomiska flyktingarna, de som har förbindelser och pengar, de som har råd och kan skaffa sig pass och nödvändiga handlingar, och dit hör nog även de som man vill stoppa genom krafttag mot dokumentlösheten, nämligen eventuella terrorister. De har inte så svårt att få falsk identitet eller falska pass.

Som sagt, lagen kommer att bli mycket användbar för att minska antalet personer som söker asyl i Sverige. Men är det verkligen avsikten? Lagen innebär ju dessutom en EG-anpassning. Vi stänger dörrarna mot de delar av världen som har de stora flyktingströmmarna och verkliga flyktingproblemen och öppnar våra gränser mot EG-länderna.

Afrika – som är en sargad och fattig världsdel med ekonomiska, ekologiska och stora politiska problem i t.ex. Sydafrika, Namibia, Marocko och Västsahara, Etiopien och Eritrea, Sudan, m.fl. länder – har genom OAU-konventionen en mycket generös flyktingpolitik, även om det är oerhört svåra förhållanden i de läger där flyktingarna ofta får mer än en tillfällig vistelse. Men även den inhemska befolkningen har det svårt.

För människor från Mellanöstern, övriga Asien, Syd- och Mellanamerika och Afrika kommer flyktvägen till Sverige att bli stängd. Den har inte heller tidigare varit helt öppen, men nu blir den så gott som stängd. I lagen pekas riktningen alldeles tydligt ut – öppna gränser mot Europa, stängda mot öst och framför allt mot den övriga världen utanför Europa. Den här lagen innebär ett trendbrott mot principen om ett fritt folkutbyte.

Jag skall ge en historisk återblick. Före 1860 gällde inskränkningen för resande till och från Sverige, men också för resande inom landet. Resande skulle vara försedda med resepass utfärdade av konungens befallningshavande. För utlänningar som kommit till Sverige fanns både särskilda förmåner

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Ny utlänningslag,
m.m.*

och inskränkningar för t.ex. bergsmän från Tyskland och valloner från Frankrike eller Belgien. Judar som drev handel i städerna fick under långa tider ej inneha andra ämbeten än köpmannens, osv. Men år 1860 upphävdes de generella restriktionerna och ersattes av principen om ett fritt folkutbyte mellan länderna, men man kunde utvisa lösdrivare av utländsk härkomst. Även svenskar som ansågs som lösdrivare greps och kunde bestraffas.

Det är alltså 75-årsjubileum i år av svensk utlänningslagstiftning. För 75 år sedan kom den första utlänningslagen, men principen om fritt folkutbyte kvarstod ända till lagen av 1989 års årgång. 1914 kunde vissa grupper av icke-önskvärda utlänningslag avvisas redan vid gränsen eller omedelbart därefter. Sedan kom lagarna ganska tätt: 1927, 1937, 1945, 1954 och 1980. Däremellan har en hel del förändringar gjorts.

Alla dessa lagar hänger samman. De har som mål att skydda Sverige och svenskarna mot skadlig inverkan av utlänningslag eller utnyttjande av landets tillgång på arbete, ekonomi osv. Detta kan man se om man läser förarbetena till de olika lagarna.

I 1914 års utlänningslag gällde det att skydda vårt land mot zigenare och lösdrivare av olika slag och även mot dem som "söka förvärva sitt uppehälle genom att på ett för redbara svenska handelsmän illojalt sätt utöva en affärsverksamhet – – –". Man kunde alltså utvisa även andra. "Emellertid lär det icke gå för sig att göra avvisningsinstitutet tillämpligt i fråga om samtliga de grupper av invandrare vilka äro att beteckna såsom icke önskvärda."

Rätten till avvisning kom alltså under lagärendets gång att utsträckas från zigenare och bettlare, vilka man var enig om var omedelbart diskvalificerade för inresa till Sverige, till att även omfatta andra kategorier, såsom människor, som ville få sin utkomst här i landet men där det fanns skälig anledning anta att de saknade möjlighet därtill, och dessutom vissa kriminella och asociala personer. Detta är vad lagstiftaren senare kom att kalla materiella avvisningsgrunder. Att en utlänning saknade legitimationshandling tillmättes dock ännu inte någon självständig betydelse. – En grundsten i svensk politik var dock lagd.

År 1927 kom regleringen om pass och visum:

"Utlänning som ankommer till riket skall vara försedd med pass eller annan legitimationshandling, som enligt Konungens förordnande må gälla som pass.

Legitimationshandling skall, där Konungen det förordar, vara försedd med påteckning av svensk myndighet (visering).

Utlänning må vid ankomsten till riket eller omedelbart därefter av polismyndigheten avvisas,

om han ej är försedd med legitimationshandling," – Känns det igen? –

"om hans legitimationshandling icke är, där så erfordras, försedd med bevis eller visering (arbetstillstånd) eller

om han uraktlåter att omedelbart vid sin ankomst till riket för polismyndighet i den ort, dit han från utlandet först anländer, uppvisa sin legitimationshandling, ävensom meddela de upplysningar polismyndigheten begär eller vid fullgörande därav, mot bättre vetande lämnar oriktig uppgift."

Av uttalandet framgår alltså att regeln tillkommit i syfte att upprätthålla utlänningskontrollens effektivitet.

I 1937 års lag infördes begreppet politisk flykting, något som dagens och morgondagens utlänningslag när det gäller flyktingar nästan helt bygger på. De skilda staterna såg sig nödsakade, därför att USA hade börjat med restriktiv invandring, att kontrollera och ransonera inflyttningen. Principen härvidlag var allestädes att arbetstillfällena i första hand borde förbehållas det egna landets inbyggare och att på social- eller kriminalpolitiska grunder icke-önskvärda utlänningsar skulle hindras att komma in och slå sig ned i landet.

Här i landet har man åter, då man icke velat släppa tanken på en återgång till förkrigstidens fria folkutbyte, först genom administrativa bestämmelser från början av år 1928 genom provisoriska lagar givit föreskrifter för behandlingen från immigrationspolitisk synpunkt av utlänningsar här i riket.

Angående frågan om politiska flyktingar anförde departementschefen bl.a. följande: "Såsom de sakkunniga påpekat har problemet med de politiska flyktingarna under de senare åren vunnit ökad aktualitet, ehuru, såsom av de förut lämnade uppgifterna framgår, antalet flyktingar som sökt sig till Sverige hittills varit relativt ringa. Flyktingproblemet är av synnerligen ömtålig beskaffenhet." Ej heller, ansåg man, fick man lämna ur räkningen att mindre nogräknade personer skulle kunna missbruka dylika lagregler.

Fortfarande är rädslan stor för att någon som kanske inte är politisk flykting skall slinka in. "Finner polismyndighet anledning till avvisning men påstår utlänningsar att han av politiska orsaker flytt från annat land och att han ankommit därifrån eller från land, varest han kan antagas icke åtnjuta trygghet mot att bli återsänd till förstnämnda land" – det är första-asylland-principen, –" skall polismyndigheten, där ej med skäl kan antagas att påståendet är oriktigt, ofördröjligen göra anmälan hos socialstyrelsen, som beslutar om avvisning skall ske. I avvaktan på socialstyrelsens beslut äger polismyndigheten taga utlänningsaren i förvar eller ställa honom under uppsikt; och skall polismyndigheten därom ofördröjligen underrätta länsstyrelsen."

Med utbytande av vissa ord som socialstyrelsen mot regeringen och länsstyrelsen mot invandrarverket kan stycket sättas in i dagens lag.

I 1945 års lag skedde inga stora förändringar, endast av en del omformuleringar.

I 1954 års lag gavs tillåtelse för nordiska medborgare att äga fritt tillträde till riket. Det var en stor öppning till Norden. "Å andra sidan bör det finnas en legal reglering av utlänningsar möjligheter att uppehålla sig här i riket, varigenom det stadgas rättsliga garantier mot godtycklig behandling och i största möjliga utsträckning ges en tryggad ställning också för utlänningsar. Det är utlänningslagstiftningens uppgift att skapa ett sådant rättsskydd."

"Vid tillämpningen av denna lag skall iakttagas att utlänningsar icke i vidare mån underkastas inskränkning i sin frihet än som i varje särskilt fall finnes vara av nöden."

Även sådana fall då utlänningsaren uppenbarligen har för avsikt att livnära sig på brottslig verksamhet faller under detta stadgande. Lagen ändrades i flera avseenden, men de grundläggande tankarna bakom lagen kvarstod.

1980 blev det dags för ytterligare en ny utlänningslag. Enligt föredragande statsråd blev lagen med tiden "svåröverskådlig och svårläst, vilket är otillfredsställande, eftersom det gäller en central lagstiftning som reglerar ett

stort antal enskilda människors fundamentala rättigheter i förhållande till vårt land och det vidare är fråga om en lag som skall tillämpas av ett betydande antal myndigheter”.

1954 års lag ersattes 1980 av en ny lag. Lagen innebar inte något avsteg från de principer som den tidigare vilat på. En nyhet i lagen var att en utlänning, som avser att bosätta sig i Sverige, skall ha sitt uppehållstillstånd ordnat före inresan. Undantag gjordes för bl.a. flyktingar och vissa andra skyddsbehövande samt för nära anhörig. Skyddet för flyktingar förstärktes med denna lag, det var en öppnare lag än den tidigare. I propositionen uttalades i fråga om andra skyddsbehövande grupper än flyktingar att dåvarande bestämmelser skulle behållas i avvaktan på att principerna för invandringen till Sverige särskilt utreddes. 1951 infördes Genèvekonventionen om flyktingars rättsliga ställning in i lagen.

Den nu gällande invandringspolitiken kan sammanfattningsvis sägas utgå från två principer: den fria rörligheten inom Norden och den reglering av den utomnordiska invandringen som vår utlänningslagstiftning förutsätter.

1980 års lag var ett steg mot det fria folkutbytet, dvs. att gränserna var relativt öppna.

1989 års lag är den vi har framför oss att besluta om i dag.

75 års utlänningslagstiftning utmynnar i den föreslagna lagen, och i den har man kringskurit möjligheterna att komma hit så kraftigt, att flygbolagen på främmande mark avgör vilka som skall få söka asyl i Sverige. Detta var alltså en tillbakablick på grund av 75-årsjubileet av svensk utlänningslagstiftning. Är vi tillbaka till före 1860 med passtväng och reseförbud även för svenskar? Är vi på väg att exportera ”Värstingar”, som man gjorde med engelska fångar till Australien? Utrangerade fartyg som seglar jorden runt med kriminella i arkipelagerna! De är ju faktiskt temporärt utvisade. Vi saknar grundläggande rättigheter även för svenskar och särskilt för de svagare grupperna i samhället. Det är konjunkturbetonade rättigheter. – Kanske är majoriteten lika fördomsfull som man en gång i tiden var vid tillkomsten av de gamla lagarna? Då var det statsnyttan, jobben. Nu är det bostäderna, rädslan att man missbrukar gästfriheten. Inte ett enda av de nuvarande argumenten är nytt. De har förekommit och dykt upp i de nya lagförslagen för att försvinna om några år.

Inte enbart ekonomiska lagar, arbetsmarknadspolitik, handelspolitiken och socialpolitiken utan också i allra högsta grad utlänningspolitiken är konjunkturkänsliga – känsliga när det gäller behovet av arbetskraft. Detta märks tydligt på de vågor av arbetskraftsinvandring till landet som har förekommit. Men då har man inte talat om ”invandrarproblem”. Vi skall komma ihåg att dessa människor var vad vi i dag tycker är något fult som ekonomiska invandrare – liksom de flesta svenskar som utvandrade till Amerika var. Både invandrare till Sverige och våra utvandrare från Sverige, främst till Amerika, har i resp. land hjälpt till att bygga upp det land som tagit emot deras arbetskraft. Men i och med de stora problem som funnits i stora delar av världen och som accelererat sedan andra världskriget har flykting-skarorna växt och medfört stora bekymmer, mänskligt och ekonomiskt. Dessutom har detta bäddat för så gott som olösliga materiella och mänskliga problem.

Utbildningen av nästa generation har blivit eftersatt. Tillgången på arbete och bostäder samt möjligheten att ge dessa människor en framtid är ytterligt begränsade. Ett litet antal av dessa många flyktingar – 15 miljoner brukar vara det antal som nämns – kommer till Europa och Sverige. Vi bistår med katastrofhjälp i flyktingläger. Men vi skall också ta vårt ansvar för dem som knackar på vår dörr, och det är här som vår aktiva flyktingpolitik kommer in. Vi i miljöpartiet de gröna anser att humaniteten och medmänniskligheten ytterligare sätts ur spel med denna nya lag. Det handlar ju om våra medmänniskor. Ett samhälles kvalitet kan mätas efter hur vi behandlar våra minsta, svagaste och mest utsatta människor – dvs. barn, gamla och handikappade – och efter hur vi tar emot dem som flytt från sina hemländer som befinner sig i en utsatt situation och som ibland blir desperata. De kan vara torterade och de är ofta ensamma, utan sin familj och sina vänner. De flesta som får stanna upphör att vara så utsatta. De anpassar sig i vårt samhälle och gör så snabbt de någonsin kan en insats här. Men det är ju i sitt livs sårbaraste ögonblick som de begär skydd hos oss – utlämnade och beroende samt rädda att sändas tillbaka av ett oförstående lands representeranter.

Är de som lyckats ta sig hit plötsligt för många? Anser lagomlandet Sverige att flyktingarnas antal bör begränsas – och det redan i hemlandet genom transportörernas ökade kostnadsansvar? Detta är knutpunkten i lagen, för denna punkt kommer att hindra flyktingarna att komma hit. De kommer alltså inte att kunna söka asyl här eller att få möjlighet till en utredning. Alla andra punkter i lagen kan bedömas mer eller mindre generöst. Men här är det stopp. En lag kan således bedömas på många olika sätt. Praxis kan förändras.

Sedan skall jag kommentera reservationerna i de båda betänkandena. Jag har redan yrkat bifall till de reservationer som kommer i fråga.

Jag börjar med SfU18 som handlar om flyktingpolitiken. Miljöpartiet, folkpartiet och vänsterpartiet kommunisterna har en del gemensamma reservationer här. Dessutom finns det några enskilda reservationer.

Reservation 1 handlar om att Sverige skall ta internationella initiativ till en generösare flyktingpolitik. Vi har en fin tradition i Sverige som vi kan återropa, även om det finns både äldre och yngre skamfläckar i denna vår historia. Jag tänker då på de zigenare som utvisats, på de judar som sändes tillbaka till Nazityskland, på baltutlämningen och på "dagens händelser" beträffande palestinier, libaneser, kurder från Turkiet och de invånare från Bangladesh som gripits och fängslats omedelbart vid ankomsten till Sverige. Dessutom gäller det en del försvinnanden.

I reservation 4 säger vi i miljöpartiet att Sverige har råd att föra en mer generös flyktingpolitik med hänsyn till ekonomin, levnadsstandarden och det stora behov som finns hos världens flyktingsskaror.

I reservation 5 betonar vi att Sverige genom UNRWA skall öka sitt stöd, både personellt och ekonomiskt, till de palestinska flyktingarna i Mellersta Östern.

Med hänvisning till vår motion Sf545 yrkar vi i miljöpartiet att alla asylsökande flyktingar som vistats i Sverige ett år eller mer skall få generellt uppehållstillstånd. Har det funnits ett problem i något fall, borde man ha hunnit lösa detta inom ett år. Det skulle ju dessutom få god effekt på balanserna.

Slutligen vill vi i miljöpartiet genom reservation 8, som vi framställt tillsammans med vpk, erinra om vikten av att det förs en fortlöpande statistik över förvarstagandet av barn. Denna reservation kan stödjas om nu miljöpartiets, folkpartiets och vpk:s gemensamt framställda reservation i SfU19 skulle avslås. Vi vill alltså att olika grader av förbud införs när det gäller att sätta barn i förvar. Vi vill således ha ett totalförbud här.

Så övergår jag till SfU19. På s. 13 i betänkandet står det att "vad som i praktiken är huvudregel bör anges i lag". Det märks att saker som under årens lopp varit praxis i betänkandet har upphöjts till lag. Som framhålls i betänkandet på s. 25 lagfästes krigsvägrares och de facto-flyktingars rätt till asyl 1976, och det är bra.

Vi i miljöpartiet vill ha viseringsfrihet som grundprincip och viseringsskyldighet som undantag. Vidare motsätter vi oss den nya viseringsskyldigheten för chilenska invandrare eller presumtiva flyktingar.

Vi vill också att tvåårsregeln för äktenskap oftast med utländska kvinnor skall ses över i syfte att ge dessa större möjligheter att stanna i Sverige även om förhållandet skulle spricka innan två år har gått.

Sysslösheten är mycket påfrestande för de asylsökande som väntar på utredningar. Om väntetiderna kortas ned, finns det ändå många som får vänta upp till sex månader. Dessa bör under tiden kunna få någon form av meningsfullt arbete eller undervisning.

För de homosexuella är situationen oerhört svår i många länder. Det förekommer t.o.m. dödsstraff om deras läggning upptäcks. Vi anser att det behövs ett svenskt initiativ på internationell nivå. Vi i miljöpartiet yrkar bifall till den folkpartireservation som gäller denna fråga.

Flyktingkvoten bör ökas kraftigt. Det skulle ha varit gjort redan när vi behandlade invandringspolitiken om inte centern hade motsatt sig detta. I dag är centern med på reservationen i denna fråga, så det är bara för moderaterna att i voteringen ansluta sig till reservation 11. Ni röstade ju förra gången för en ökning.

Vad gäller första-asylland-principen måste vi vara noga. Ingen skall sändas tillbaka när risken finns att vederbörande återsänds till det land som han eller hon har flytt från. Vi i miljöpartiet har också hävdats att ingen skall sändas tillbaka till ett land som inte skrivit under Genèvekonventionen och accepterat denna i dess helhet.

Sedan har vi den viktiga reservationen 15, där vi framhåller att en utlänning skall upplysas om sin möjlighet att söka asyl, så att det inte blir bortglömt och utlänningen direktavvisas utan att ha fått framföra sina flyktingskäl och utan att ha fått tillgång till den tolk och det juridiska biträde som varje asylsökande enligt oss i miljöpartiet skall ha rätt till. Alla känner ju inte till detta och alla är inte så smarta. Man kommer bara hit och kommer sig inte för att begära hjälp. Därför har en hel del människor sänts tillbaka.

Vi i miljöpartiet anser inte att flyktingen skall mötas av polis som första beslutsinstans utan av civila personer.

Barnen bör betraktas som individer och inte som kollin som föräldrarna har med sig. Detta är viktigt. Dessutom tycker vi att särskilda barnutredningar med speciellt utbildad personal skall göras.

Reservation 25 handlar om förvar av vuxna. Där framför vi att vi vill att

man skall vara oerhört restriktiv i detta avseende. Endast då det finns anledning att befara att flyktingen kommer att begå brott skall han eller hon kunna tas i förvar. När det gäller barn vill vi ha ett totalförbud i detta avseende.

Kroppsvsitation och omhändertagande av returbiljett är ytterligare exempel på att flyktingar behandlas som grova brottslingar. Dessutom har flyktingarna inte sekretesskydd i samma utsträckning som svenskar när det gäller socialnämndens handlingar och sjukhusjournaler.

När det sedan gäller verkställigheten av ett utvisningsbeslut skall sådan aldrig få ske innan beslutet har vunnit laga kraft. Den det gäller skall ha skälig tid på sig för förberedelser inför hemresan.

Vi i miljöpartiet vill att terroristparagrafen stryks och att särskild hänsyn tas för att minska de skador som den kurdiska folkgruppen har lidit på grund av PKK-spåret i spaningarna efter Olof Palmes mördare.

Vi måste vara medvetna om att det här handlar om ett typiskt etiskt ställningstagande. Därför borde varje riksdagsledamot rösta efter sitt eget samvete vad gäller alla reservationer.

Vår statsminister har talat om att det här rör etiska frågor och vår inställning till människor när det gäller liv och död och när det gäller barn, flyktingar och hjälpbehövande människor.

Vi i miljöpartiet yrkar med åberopande av 2 kap. 12 och 20 §§ regeringsformen att 5 kap. 2 § såvitt avser kroppsvsitation, 6 kap. 2 § första stycket 1 och 2 (förvar av vuxna) samt 6 kap. 3 § (förvar av barn) i socialförsäkringsutskottets förslag till utlänningslag enligt 1988/89:SfU19 skall vila i minst tolv månader från den 29 maj 1989.

I detta anförande instämde Carl Frick, Kent Lundgren, Claes Roxbergh, Elisabet Franzén, Kaj Nilsson, Lars Norberg, Anna Horn af Rantzien, Eva Goës, Per Gahrton och Paul Cizuk (alla mp), Maria Leissner (fp) samt Alexander Chrisopoulos (vpk).

Anf. 16 Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Fru talman! När jag kom in i arbetet med de här frågorna på allvar för några månader sedan, hade jag självfallet följt debatten under flera år, inte minst när det gäller barnens situation vid flyktingmottagandet. Inte långt efter det att jag hade blivit utsedd till statsråd med ansvar för dessa frågor kom den första debattartikeln med påståenden om att vi var på väg att brutalisera flyktingpolitiken gentemot barnen. Det var i ett läge när lagtexten prövades av lagrådet. Jag förstod att jag alltså hade tillfälle, när den så småningom kom tillbaka från lagrådet och propositionsskrivandet skulle sätta i gång, att påverka hur förslaget skulle se ut när det lades på riksdagens bord. Och självfallet gjorde jag, mot bakgrund av den debatt vi hade fört, mot bakgrund av de påståenden som hade framförts och den kritik som jag hade hört mot både lagstiftningen och tillämpningen, en noggrann genomgång av vad det här lagförslaget skulle innebära när det gällde barnen.

Många gånger har jag frågat mig, precis som Karin Israelsson: Är det samma lagförslag vi diskuterar? Jag har haft anledning att ställa mig den frågan när jag har läst alla upprop och flygblad, och också så sent som i den här kammaren i dag.

Jag skulle vilja att vi på den här punkten, när det gäller barnen, försöker få en hederligare debatt än den som har förts i massmedia kring lagförslaget. Jag önskar att vi hade kunnat börja med – den chansen tycker jag redan har flugit sin väg i de inlägg som har gjorts – att vara överens om att skilja på allt det vi har hört talas om och vad det nu gäller. Det har sagts att man skulle låsa in barn, ta barn i fängsligt förvar, sätta barn i fängelse, häkte eller arrest, osv. Det som vi nu talar om är barn i förvar, och formerna för detta har vi försökt beskriva. Det finns bra exempel – barn i bevakad paviljong, varvid de kan röra sig fritt ute och inne. Maria Leissner talade om en moder och frågade vad hon skulle säga till sitt barn. Hon skall kunna säga till barnet: Du kan också gå utomhus och leka. Jag tycker alltså att vi skall skilja på att låsa in människor och ta dem i förvar.

Om vi nu gemensamt skulle försöka hitta var meningsskiljaktigheterna går i den här kammaren – för de finns ju, och då har vi väl tillräcklig anledning att diskutera dem. Som jag ser det går skiljelinjen mellan dem som helt vill förbjuda möjligheten att ta barn i förvar, också under de här formerna, och oss som ändå inte tror att vi kan avhända oss den möjligheten därför att vi i vissa lägen, vissa undantagsfall – och jag skall återkomma till det – behöver ha den möjligheten.

Jag har respekt för att man kan ha den åsikt som reservanterna uttrycker i reservationerna 26 och 27 – att det över huvud taget inte skall förekomma att barn tas i förvar. När det gäller vpk:s reservation har jag litet svårare att förstå hur den egentligen skiljer sig från majoritetsskrivningen. Men den måste uppenbarligen göra det alldeles våldsamt, eftersom vpk:s inställning innebär att vi i alla fall, i stället för att få de förbättringar som regeringen och utskottsmajoriteten nu föreslår, ett år skall ha kvar ett sämre alternativ.

Nåväl, jag accepterar att ni tycker så, men min invändning är att jag inte tror att det vore lyckligt, för barn skulle kunna bli ett redskap i sammanhanget.

Det som gör mig så upprörd är alltså att man inte törs diskutera – eller inte har hederligheten att diskutera – det verkliga innehållet i utskottsmajoritetens och regeringens alternativ, att det hela tiden framställs som en försämring av nuvarande lag, när vi i själva verket på en rad punkter, som jag redan tidigare har redovisat, förstärkt barnens rätt och kringgärdar möjligheten att ta i förvar med ytterligare restriktioner.

Jag har pekat på – och det handlar då om litet mer än detta med förvar – att vi faktiskt för första gången i lagen talar om att barn kan ha egna skäl i asylsökandet vid sidan av föräldrarnas.

Sedan är utgångspunkten att uppsikt om möjligt skall väljas före förvar. Och om detta inte är möjligt, begränsar vi ändå möjligheten att ta barn i förvar till att det måste föreligga en uppenbar risk för undanhållande.

Dessutom är oklar identitet inte längre en grund för att ta barn i förvar. I detta sammanhang vill jag hänvisa till de siffror från Arlandapolisen som Alexander Chrisopoulos anförde. Jag kan inte på rak arm vidimera att de är riktiga. Han sade att 49,9 % av barnen tas i förvar. Detta måste vara ett exempel från mottagningsskedet, när man tar i förvar på grund av oklar identitet. Regeringen och utskottsmajoriteten föreslår alltså nu att vi skall ta bort den möjligheten. Ni är på väg, genom att låta förslaget på denna punkt

bli vilande, att slå vakt om den möjligheten i ytterligare minst ett år. Det tycker jag att ni skall betänka.

Från regeringens och utskottsmajoritetens sida är vi på väg att kraftigt förbättra och förstärka barnens rätt. Men i sin iver att få majoritetsförslaget att framstå som någonting annat än vad det i själva verket är, vill man föreslå att förslaget på den här punkten nu skall vara vilande i ett år.

Jag respekterar att man fortsätter att verka för åsikten att totalförbud skall genomföras när det gäller att ta barn i förvar. Men i stället för att, som är brukligt i den här kammaren, välkomna de förbättringar som föreslås, medverkar man i själva verket nu till att en sämre lagstiftning, vars tillämpning så hårt har kritiserats i många olika sammanhang, skall gälla under ytterligare ett år. Det som i dag skulle bli en framgång för barnen i asylförfarandet, vilket vi har diskuterat så mycket, är nu på väg att bli ett nederlag för barnen.

Jag vill understryka vad flera debattörer har sagt – att flyktningbarnens situation är speciell och att all möjlig hänsyn måste tas till deras situation. Om ni inte tror mig om att tycka detta – och att ha medverkat till ett förslag som faktiskt går ut på det – så kan man ändå fråga: Vad skulle det ha varit för mening med att gå till riksdagen med ett förslag som inte hade den inriktningen? Jag vill erinra om att Gullan Lindblad sade att hon aldrig, i egenskap av mor eller mormor, skulle ha gått med på någonting annat än en förbättring för barnen i det här förslaget. Jag tror att det är många som har den utgångspunkten, och jag är alldeles övertygad om att det hade varit lönlöst att komma till riksdagen med ett förslag som hade inneburit en försämring; då hade vi inte fått någon majoritet med oss. Vad vi nu är på väg att få uppleva är tyvärr att den möjligheten för barnen i dag fråntas dem i förfarandet. Här skall vi alltså leva med en sämre lagstiftning i ett helt år framåt. Jag tycker att det är ett nederlag för barnen.

Anf. 17 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Fru talman! Invandrarministern säger att hon har svårt att förstå vpk-reservationen. Jag skall försöka förklara vad den syftar till. Vpk anser att den nuvarande lagstiftningen, vari det står att om barn skall tas i förvar måste det föreligga synnerliga skäl, är så nära man kan komma ett principiellt förbud.

Den politik som praktiseras i dag utgår inte från denna lagstiftning. Arlandapolisen använder sig av en praxis, som innebär att 49,9 % av barnen tas i förvar. Denna praxis tillämpas med utgångspunkt i den lagtext som regeringen föreslår i dag. Arlandapolisen utgår från att barn kan tas i förvar när uppenbar risk föreligger för undanhållande. Den felaktiga praxis som används i dag av polisen stämmer inte med den gällande lagstiftningen, som vi vill slå vakt om. Genom ett bibehållande av den nuvarande lagstiftningen ökas rättssäkerheten för barn och försämras inte deras situation.

Invandrarministern undrar vad det skulle vara för mening med att framlägga ett förslag som försämrar för barnen. Som hjälp återoppar invandrarministern Gullan Lindblad. Gullan Lindblad ger själv svar på den frågan. Av det särskilda yttrandet nr 2 framgår att moderata samlingspartiet anser att det inte är aktuellt att på nytt framföra partiets tidigare krav att 6 § i utlänningslagen skall utgå – inom parentes sagt får 60 % av flyktningarna

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Ny utlänningslag,
m.m.*

politisk asyl enligt 6 §, dvs. av flyktingliknande skäl. I yttrandet framhålls: "I huvudsak uppfylls de önskemål som ligger bakom vårt krav på ett borttagande av 6 § i den nu gällande utlänningslagen."

Känns det inte litet generande, invandrarministern, att få svar från moderata samlingspartiet om skälen till att regeringen ställer ett sådant förslag i dag? Moderata samlingspartiet anser inte att det längre är nödvändigt att ställa krav på ett borttagande av 6 § i utlänningslagen, eftersom deras önskemål uppfylls i det nya förslaget. Detta är svaret som invandrarministern efterlyser.

Anf. 18 RAGNHILD POHANKA (mp) replik:

Fru talman! Om man hade lyssnat på minoriteternas förslag, och inte bara lyssnat på de partier som stödjer regeringspartiet för att få en tillräcklig majoritet, hade det kunnat skapas en lag där vi hade varit överens i nästan alla stycken.

Vi i miljöpartiet har inte fått in en enda ändring i lagen trots alla de förslag vi har. Då är det klart att man gärna vill fälla den lagen för att en ny lag skall kunna utarbetas. Kanske kan vi få alla övriga att lyssna bättre nästa gång.

Det råder inget hinder mot att följa paragrafen om förvaring av barn generöst som det var meningen när lagen skrevs, och mot att inte följa gammal praxis. Att behålla den gamla lagen tills en ny och bättre lag har utarbetats försämrar inte för barnen.

Anf. 19 MARIA LEISSNER (fp) replik:

Fru talman! Maj-Lis Löow sade att mamman kan säga till flyktingbarnet: "Var så god och gå ut på gården." Alla som sitter i ett vanligt ordinarie fängelse kan också gå ut på gården. Där finns det också rastgårdar. Men man får inte gå utanför rastgården. Man är inlåst där. Man är frihetsberövad.

Det går inte att med några som helst vackra och kosmetiska formuleringar i kammaren komma ifrån att det som socialdemokraterna är för är ett regelrätt frihetsberövande av minderåriga utländska barn, enbart för att de tillhör en familj som söker asyl. Det är inte fråga om att barnen lever i något slags mysig frihet i en hemlik miljö och med utbildad personal. Barnen är inlåsta, dvs. frihetsberövade. Jag skulle gärna vilja höra Maj-Lis Löow deklarerat om hon inte anser att de är frihetsberövade.

I mitt anförande ställde jag några frågor till Maj-Lis Löow. Det gällde framför allt sanktioner mot transportbolagen. Sanktionerna innebär att flyktingar utan visum stoppas. De enda av flyktingarna som kan komma in i Sverige är å ena sidan de som har bluffat invandrarverket, och på det sättet erhållit visum på falska premisser, å andra sidan de människor som köper falska visum av en organisation. Annars kommer de inte in i Sverige. Jag vill återigen fråga Maj-Lis Löow: Är det den utvecklingen som regeringen eftersträvar? I sammanhanget vill jag understryka att jag tycker att det är ett mycket märkligt argument att hänvisa till länder som Storbritannien och säga att vi kan följa deras flyktingpolitik.

Fru talman! Alexander Chrisopoulos har hakat upp sig på begreppet synnerliga skäl. Om inte Alexander Chrisopoulos har hittat paragrafen i propositionen, kan jag tala om att den finns redovisad på s. 175.

Jag ägnade tidigare en hel replik åt barnen. Jag tänkte även hinna ta upp annat. Det får vara upp till Maria Leissner om hon jämför förvarspaviljongen i Carlslund med rastgården på ett fängelse.

Jag skulle vilja komma in på dokumentlösheten. Många av förslagen riktas mot resonemangen på den punkten. Jag vill än en gång understryka att dokumentlöshet inte bara handlar om passlöshet. Dokumentlösheten har en sådan omfattning att den inte bara kan förklaras med att det mycket väl kan hända att man tvingats fly hals över huvud utan pass och ID-handlingar. Det framgår av propositionen att det mycket väl kan vara så. Det sker också en prövning av alla de människor som kommer hit utan dokument. Det är en överväldigande majoritet av de som söker sig till Sverige i dag. Men det tar längre tid, och det blir osäkrare. Rättvisekravet blir svårare att uppfylla osv. 80 % av de som provas får stanna.

Dokumentlösheten kan ha många förklaringar. Endera har man fått det dåliga rådet att göra sig av med dokument som man i själva verket skulle ha all anledning att visa upp, eller också utnyttjas dokumentlösheten systematiskt för att man skall kunna ta sig förbi asylrätten – om vi nu kan använda ett mildare uttryck än missbruk av asylrätten.

Det är för mig obegripligt att de som så gärna berömmar sig för att vara så vidsynta och generösa i flyktingpolitiken helt väljer att vifta bort detta. Det förekommer häpnadsväckande påståenden om att det är flyktingpolitikens fel att människorna måste ta till sådana knep. Maria Leissner sade i sitt inlägg att det är för att det ser ut som det gör i Europa som dessa knep måste användas.

Maria Leissner undrar vem som kan ha papper med sig när man tvingas att fly. Precis som jag sade tidigare kan man mycket väl tvingas att fly utan att få med papper. Kruket i det här fallet är att vi vet att dessa människor har haft handlingar med sig för att kunna ta sig ut ur sitt land. Det är ju inte så att de har tvingats fly dokumentlösa. I de flesta länder som våra flyktingar kommer ifrån i dag kommer man inte förbi det egna landets myndigheter och passkontroll, som är rigorös, utan dokument och handlingar. Det är inte flygbolagens incheckningsdiskar som är den stora tröskeln att ta sig över, utan det svåra är att över huvud taget ta sig ut ur det egna landet. Det är bevisligen så att man åtminstone har haft en biljett, att det finns en kopia på en biljett. Men det är denna totala dokumentlöshet vid ankomsten hit som vi måste våga diskutera. T.o.m. UNHCR säger att vi måste våga diskutera detta. Annars äventyras trovärdigheten inte bara i den här kammaren utan också hos människorna utanför denna kammare, när vi skall förklara hur vi hanterar flyktingpolitiken.

Om vi inte skulle kunna vidta de åtgärder som vi föreslår, som man uppenbarligen nu inte är med på, vill jag fråga: Vad skall vi göra? Jag tycker att det låter som om Maria Leissner var beredd att ge upp principen om första asylland. Hon säger att det är så skruttigt ställt ute i Europa att människor måste ge sig av. Eftersom de inte får några besked i andra länder måste de ge

sig av till Sverige. Och för att vi inte skall se var de har kommit ifrån måste de göra sig av med sina färdhandlingar.

Skall vi ge upp principen om första asylland? Säg då det! Skall vi strunta i varifrån de asylsökande kommer? Skall vi blunda och acceptera en metod som vi vet utnyttjas av människor som profiterar på att ge olyckliga människor falska förespeglingar? Här handlar det inte om att kriminalisera flyktingarna, utan vad det handlar om är ju att ha full förståelse för att människor söker sig till vårt land. Man har rätt att komma till vårt land av vilka skäl som helst. Men vad som står i motsats till detta är att vi har en reglerad invandring, som jag trodde att vi var överens om. Det är därför vi har en lagstiftning som vi diskuterar i dag. Mot den måste vi kunna pröva dessa människors skäl att vilja komma hit. Det blir utomordentligt svårt att göra det, när vi inte har möjligheter att vidta några som helst åtgärder. Jag vill återigen understryka att auktoriteter som FN:s flyktingkommissarie säger att vi måste våga diskutera de här frågorna.

Låt mig ta upp en sak till, fru talman, nämligen detta med enigheten eller oenigheten. Det påstås nu att regeringen slår sönder enigheten i invandrarpolitiken, att vi tar strid och väljer konfrontation. Vi har gjort en utredning, vi har fått ett förslag, vi har prövat förslaget i lagrådet, vi har skrivit en proposition, som vi har lagt på riksdagens bord, och vi får den prövad. En majoritet ställer sig bakom den – vi får stöd av centern och moderaterna i stora drag. Jag vill påpeka att det som vi i dag träter om ändå är enstaka punkter. Stora delar av huvudprinciperna bakom lagförslaget är vi, såvitt jag förstår, allihop överens om. Regeringen får alltså en majoritet bakom sig, med stöd av inte minst centern och moderaterna. Då väljer folket att säga: Socialdemokraterna söker konfrontation. Jag trodde att det gick till så här i parlamentarismens Sverige. Jag vill då fråga: Vari består de motstridiga uppfattningarna, som hotar att totalt slå sönder enigheten om den generösa flyktingpolitiken?

Inte är det om skälen att få en fristad i Sverige som vi är oense – de skälen kvarstår ju. Skälen, som enligt alla internationella betraktare och bedömare är mycket generösa, omprövar vi inte. Inte har vi olika uppfattningar om att vi skall försöka få ned väntetiderna! Det är ju ändå huvudsyftet med den lag som vi diskuterar i dag. Inte är vi oense om de förbättringar i rättssäkerheten som vi nu föreslår och där vi har tagit intryck av alla de humanitära organisationer som Maria Leissner räknade upp. Vi har också tagit intryck av den kritik som har förekommit mot tillämpningen av dessa bestämmelser, mot polisens direktavvisningar, dåligt motiverade avslag osv. På viktiga områden där det har rätt en viss oenighet tillmötesgår vi ju nu kritikerna. Hur kan det slå sönder enigheten?

Inte heller kan oenigheten gälla barnens rätt, för att återkomma till det. Om vi på väsentliga punkter stärker barnens rätt och en del av kammaren vill gå längre och förbjuda förvar av barn, så är ändå det som vi diskuterar skillnader i någonting som drar åt samma håll. Oenigheten finns då huvudsakligen på *ett* område, för att återkomma till det som jag började med: åtgärderna mot dokumentlösheten.

Med andra ord: Vi har en bred enighet om skälen för och rätten till asyl. Men vi har uppenbarligen skilda uppfattningar när det gäller synen på vad vi

skall göra åt de företeelser som jag tycker äventyrar en generös flyktingpolitik. Detta måste vi diskutera. Men i övrigt – jag tror det var Karin Israelsson som också påpekade det – har ju enigheten knappast minskat omkring dessa frågor, utan den har ju genom tiderna t.o.m. ökat. Man kan peka på olika punkter där den gjort det. Jag tror inte att det kommer att lyckas för något parti att ha monopol på en humanitär flyktingpolitik, lika litet som det har lyckats att ha monopol på miljöpolitiken, jämställdhetspolitiken eller biståndspolitiken, även om jag skall erkänna att lovvärda försök till sådana monopol har gjorts här i kammaren från visst håll. Svenska folket vet att det i dessa djupt moraliska, existentiella och medmänskliga frågor finns en bred värdegemenskap utanför den här kammaren och i den här kammaren, även om vi är oense om enskildheterna i reformerna och träter om en och annan paragraf.

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Ny utlänningslag.
m.m.*

Anf. 21 MARIA LEISSNER (fp) replik:

Fru talman! Maj-Lis Löw undrade om det verkligen inte är någon skillnad mellan en rastgård i ett fängelse och den inhägnade låsta gården på Karlslund. Jag skulle vilja bolla tillbaka frågan till Maj-Lis Löw och säga: Vad är det för skillnad?

Sedan kommer vi in på diskussionen om dokumentlösheten. Vad jag har fört fram är att vi anser att den analys som regeringen har gjort av dokumentlösheten är mycket grund. Det batteri av åtgärder som man sätter in är inte riktigt genomtänkta, så att de verkligen motverkar dokumentlösheten. Tyvärr kommer åtgärderna, bl.a. genom att man tvingar transportföretagen att avkräva alla asylsökande visum, att betyda att man driver allt fler asylsökande i armarna på smugglarorganisationer och att man därigenom i Sverige får både mer problem med falska dokument och mer – åtminstone inte mindre – problem med att det inte finns några dokument alls, eftersom dessa smugglarorganisationer ofta kräver tillbaka de handlingar som de har sålt till de asylsökande. Maj-Lis Löw måste väl ändå inse att detta blir effekten av åtgärderna, när vi inte tillåter SAS att ta ombord asylsökande som saknar visum. Vi ger inte de asylsökande något annat val än att ytterligare söka smussla och fiffla sig in. Sedan är vi redo och står här med slaggan och slår på dem, när de väl kommer in antingen med falska dokument eller med inga dokument alls. Vad är det för generositet i flyktingpolitiken?

Kritiker finns inte enbart i folkpartiet. Det finns många som har en annan analys än regeringen av vad dokumentlösheten beror på. Inte minst både UNHCR:s tidigare representant i Stockholm, som jag har haft diskussioner med flera gånger om detta, och diskrimineringsombudsmannen har gjort den analys som också är folkpartiets, nämligen att den europeiska flyktingpolitiken har lett till en stor del av problemet med passlöshet och dokumentlöshet genom att man driver asylsökande i armarna på smugglarorganisationer. Peter Nobel pekar också på de olika staternas bristande samarbete och unilaterala åtgärder mot invandring och helt regellösa skickande av asylsökande mellan sig.

Vi har också kritik mot Sveriges mycket tuffa första-asyllands-regler. Allt detta innebär att vi faktiskt har en helt annan analys och därför också andra förslag till hur man skall bekämpa dokumentlösheten, nämligen att Sverige

*Ny utlänningslag,
m.m.*

Anf. 22 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Fru talman! Först till passlösheten.

Självfallet är det på det sättet att ju mer man i Europa bygger upp murar och försöker hålla flyktingströmmarna ifrån sig, desto mer försöker de asylsökande hitta kryphål för att komma till Europa och söka politisk asyl. Ju mer Sverige använder sig av visumtvånget, numera en regel för alla asylländer, desto mer utnyttjar olika personer och grupper den situationen till en ibland lönsam verksamhet. Det är lättförklarligt.

Folk som kommer passlösa eller identitetslösa till Sverige kommer självfallet av olika skäl. Men vi kan väl i varje fall vara överens om, för det första att en stor del av dem som kommer är verkliga flyktingar, som av naturliga skäl inte har pass eller andra dokument med sig, och för det andra att det inte är ett brott att komma till Sverige dokumentlös.

Invandrarministern frågade hur vi skall bemästra den situationen. Det förslag till utlänningslag som regeringen i dag lägger fram innebär att man vidtar åtgärder, vilkas pris vi inte är beredda att betala. Man föreslår en rad åtgärder för att bemästra någonting som inte är brottsligt.

Jag skulle vilja fråga invandrarministern: Kan invandrarministern tänka sig kroppsvisitering av svenska barn? Kan invandrarministern tänka sig att man skulle kunna ta i förvar svenska medborgare, som inte kan styrka sin identitet? Kan invandrarministern tänka sig att ge tjänstemän och anställda i olika transportföretag polisiära befogenheter med myndighetsutövning gentemot svenska medborgare? Kan invandrarministern tänka sig att sekretesslagstiftningen när det gäller sjukvården kan avskaffas eller kringgås när det gäller svenska medborgare? Naturligtvis inte!

På alla de områdena sker inskränkningar av grundläggande demokratiska fri- och rättigheter. Det drabbar visserligen inte svenska medborgare, men det är inskränkningar som åstadkoms i Sverige av de svenska myndigheterna. Det kan vi inte acceptera.

Är principerna om de grundläggande demokratiska fri- och rättigheterna tänjbara på något sätt för invandrarministern? Är det relativa begrepp som man kan behålla, förkasta eller förändra, beroende på konjunkturerna eller på vem det drabbar?

Det priset för att i dag acceptera den här lagstiftningen är vi inte beredda att betala!

Anf. 23 RAGNHILD POHANKA (mp) replik:

Fru talman! En kriminalisering av flyktingskapet tycker jag sker i allra högsta grad om man kroppsvisiterar flyktingar, om man tar vuxna och barn i förvar och om man upplåter sjukhusjournaler och socialtjänstjournaler för insyn, vilket man inte gör när det gäller svenska medborgare eller grova brottslingar.

Det är stora delar av majoritetsbetänkandet som vi inte kan ställa oss bakom, men det är bara de här punkterna som vi har kunnat angripa på detta sätt. Jag har flera gånger sagt att det är transportföretagen som är det

huvudsakliga skälet till att man inte kommer att kunna åstadkomma en rättvis asylbedömning. Det är knutpunkten i den nya lagen; det är genom den vi hindrar människor att komma hit. Olika sätt att ta emot flyktingar får genom detta en mycket mindre betydelse än tidigare.

Sedan kommer detta att drabba också svenska medborgare – man kan inte se om en människa är svensk medborgare eller inte. Transportföretagen kommer säkert i många fall att titta ganska ordentligt på svenskar som är på hemväg.

Något monopol på olika frågor vill vi inte alls ha. Vi vill gärna att alla delar våra åsikter och att det blir ett gemensamt ställningstagande. Men i början får man driva frågorna; det är ofta en liten grupp som gör det. Ibland faller de, och då får man ge sig. Men det kan också hända att man övertygar fler, och då blir det inte någonting som vi har monopol på, utan då blir förslaget antaget.

Monopol är vi alltså inte särskilt måna om att ha. Vi vill att alla skall dela våra uppfattningar. Hade man lyssnat mer på våra förslag, som i många fall hade kunnat omfattas också av de andra partiernas ideologier hade lagen blivit bättre.

Anf. 24 MAUD BJÖRNEMALM (s):

Fru talman! Jag vill börja med att instämma i Gullan Lindblads kritik när det gäller de händelser som inträffade här i kammaren tidigare i dag.

Riksdagen har att behandla även socialförsäkringsutskottets betänkande nr 18, som gäller regeringens skrivelse om flyktingpolitiken. Mycket av det som berörs i betänkandet hänger också samman med förslaget till ny utlänningslag, och för att inte förlänga debatten nöjer jag mig med att yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 18.

Omtalad – omdiskuterad – missförstådd – så skulle man kunna karakterisera regeringens förslag till ny utlänningslag. Omskriven därför att socialförsäkringsutskottet i flera av sina tidigare betänkanden hänvisat till det kommande lagförslaget. Omskriven också därför, att innan propositionen var färdigbehandlad i regeringskansliet var debattörer ute i massmedia och talade om hur dåligt lagförslaget var och att det innebar en försämring av flyktingpolitiken. Därmed var diskussionen i full gång.

Det är naturligtvis bra och riktigt med en debatt omkring olika lagförslag, men det var länge sedan en debatt var så missvisande och full av felaktigheter som debatten om den nya utlänningslagen. Det är förstäeligt om de som bara följt debatten via tidningar och TV undrar vad det är för lag som riksdagen tänker besluta om. Det har också gjorts att många tappat bort eller glömt att den här propositionen är den sista delen i det översynsarbete som inleddes 1987 och vars syfte bl.a. varit att komma till rätta med de långa handläggningstiderna och på så sätt åstadkomma ett bättre flyktingmottagande.

Jag tror också att jag vågar säga att det inte finns någon riksdagsledamot som inte via brev eller på annat sätt uppmanats att rösta mot, om inte hela så i varje fall vissa delar av lagförslaget. De senaste veckorna har kampanjen mot lagen trappats upp.

Det flygblad från Flyktinggruppernas och asylkommittéernas riksråd och från Riksförbundet stoppa rasismen som förra veckan delades ut i våra

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Ny utlänningslag,
m.m.*

postfack gjorde åtminstone mig beklämd över den osaklighet som präglade det och de överdrifter som det innehöll. Djupt besviken är jag också därför att jag trodde att kunskapen hos de grupperna var större.

Det är klart att synpunkter och åsikter kan vara olika. Men om det kan vi ta en ärlig och konstruktiv sakdebatt utan alltför höga övertoner. Det är bra om debatten kan föras med känsla och engagemang, men den bör också föras med kunskaper och insikter. Mycket har redan sagts, men efter att ha lyssnat på debatten finner jag anledning att upprepa åtminstone vissa saker.

Det finns också skäl, tycker jag, att än en gång påpeka att lagförslaget inte ändrar grundprinciperna för vår invandrar- och flyktingpolitik och att det är fråga om en proposition om en ny utlänningslag och inte om ett förslag till ny flyktingpolitik.

Man kan säga att lagen består av två huvuddelar. Den ena delen är den som gäller de förkortade handläggningstiderna om vilka alla partier är överens. Där är de viktigaste ändringarna följande.

Invandrarverket blir första instans i alla asylärenden. Polisen skall inte besluta i något fall där asyl begärs.

Muntlig handläggning kommer också att ske. Kritik har ju tidigare riktats mot att det inte har funnits någon personlig kontakt mellan den asylsökande och den handläggande tjänstemannen. Nu kommer den asylsökande att tillsammans med sitt juridiska biträde få träffa handläggaren och det redan vid utredningsslussen.

Besluten kommer att motiveras utförligare än hittills. Detta möjliggörs genom en ändring i sekretesslagen.

Fru talman! Att det finns ett stort intresse och ett stort engagemang från riksdagens ledamöter när det gäller flyktingpolitiken visar inte minst de många motioner som har skrivits i den här frågan och som har resulterat i att det till utskottets betänkande har fogats 55 reservationer.

I två av reservationerna från folkpartiet, vpk och miljöpartiet tas frågan om visering upp. Enligt grundregeln behöver alla utlänningsvisering för att resa in i landet och uppehålla sig där. Men paragrafen innehåller många undantag. Regeringen vill nu göra den ändringen att skyldigheten för utlänningsvisering och uppehålls- och arbetstillstånd skrivs in i lagen, medan undantagen skrivs in i förordningen. Det här vill inte folkpartiet, vpk och miljöpartiet acceptera. Detta är litet svårt att förstå, eftersom det i sak inte förändrar någonting, för vad som i praktiken är huvudregel skall nu anges i lagen och undantagen i förordningen.

I reservation 2 från folkpartiet, vpk och miljöpartiet hävdas bl.a. att det visumtvång som har införts för chilensare skulle försvåra för den som behöver fly från Chile att söka asyl här i Sverige.

Vid granskning av asylansökningarna har det allt oftare visat sig att många av de chilensare som kommer till Sverige tror att de ekonomiska och sociala problemen i Chile ger dem rätt att bosätta sig i Sverige. Det är bakgrunden till att visumkrav infördes för chilensare. Det är mänskligt och förståeligt att vilja skapa en bättre framtid för sig och sin familj, men vårt flyktingmottagande är inte uppbyggt för att ta emot ekonomiska flyktingar. Vår hjälp till andra länders utveckling får ske genom vårt internationella biståndsarbete. När det gäller människor som måste fly från Chile kan vi enligt den information som

hela utskottet fick från arbetsmarknadsdepartementet, genom det samarbete vi har med chilenska organisationer och oppositionspartier ta ut människor på flyktingkvoten, vilket också påpekas i regeringens flyktingskrivelse.

I reservationerna 13 och 14 tas principen om första asylland upp. Folkpartiet, vpk och miljöpartiet påstår att första asyllands-principen används som ett medel för tredje land att vägra en sökande asyl.

I propositionen står det att asyl kan vägras om utlänningsen före ankomsten till Sverige uppehåller sig i ett annat land än hemlandet och om han för den händelse att han återsänds dit är skyddad mot förföljelse eller är skyddad mot att sändas till ett land där han riskerar förföljelse. Det sägs också, att om den asylsökande har rest genom andra länder och tillfälligt stannat som ett led i resandet, skall detta inte hindra att hans asylansökan prövas i Sverige. Det sägs också att det är utlänningsen själv som skall visa att det enbart har varit fråga om en genomresa. Har utlänningsen nära anhörig här i Sverige men inte i första asylland får han också stanna.

Enligt gällande svensk praxis, som också motsvaras av internationell, förväntas en flykting i princip söka asyl i det första land som han kommer till där han är skyddad mot förföljelse. Det är en skyldighet för landet i fråga att pröva hans asylansökan. En flykting som före ankomsten till Sverige har vistats i ett sådant land, ett s.k. första asylland, återsänds som regel till det landet. Jag yrkar därför avslag på reservationerna 13 och 14.

Det har, som tidigare sagts här i debatten, blivit allt vanligare med den s.k. dokumentlösheten eller papperslösheten, inte bara i Sverige utan i de flesta västeuropeiska länder. De asylsökande uppger att de inte har haft några handlingar eller att de tappat bort dem under resan. Men det påståendet är knappast riktigt. Det är svårt att resa ut ur sitt eget land utan pass och biljetter, och att sedan passera genom andra länder är i det närmaste omöjligt, om man inte har skickliga förfalskningar. Det finns naturligtvis människor som måste lämna sitt land i all hast och som inte hinner eller kanske inte vågar ta med sig några identitetshandlingar. Men att 65 % av alla som söker asyl via Arlanda, 90 % säger Arlandapolisen, inte skulle ha möjlighet att få med sig några identitetshandlingar är svårt att tro. Det handlar inte om att försöka hindra asylsökande att nå Sverige, utan om att försöka få stopp på missbruket av asylrätten. UNHCR har i flera sammanhang understrukit att den person som har förstört sina handlingar också måste visa att han har godtagbara skäl för detta för att det inte skall inverka menligt på tilltron till hans uppgifter.

Det vanligaste skälet för att göra sig av med pass och färdbiljetter är att den asylsökande anser sig ha större möjligheter att få stanna i Sverige och alldeles särskilt om den asylsökande har vistats i ett annat land som han skulle kunna skickas tillbaka till. Oftast får den asylsökande stanna, eftersom vi har den regeln att hellre fria än fälla.

Den förre flyktingkommissarien i Norden uttryckte i en avskedsintervju i Dagens Nyheter den 20 april sin oro och ansåg att Sverige i framtiden kan stå inför ett dilemma. Ett gott flyktingmottagande innebär alltid en risk. Han menade också att bland dem som söker asyl kommer allt fler att inte vara genuina flyktingar. Detta är problem som måste diskuteras öppet, och kanske måste också åtgärder vidtas som hindrar att asylpolitiken utnyttjas.

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Ny utlänningslag,
m.m.*

Men naturligtvis måste dörren stå öppen för den som förföljs, sade han avslutningsvis.

Ett annat allvarigt problem med dokumentlösheten är att vi i Sverige får så många människor som saknar identitet. Vi vet inte vilka de är, vi vet inte varifrån de kommer, om de är kriminella eller människor som av någon anledning vill byta identitet. De här människorna, vilkas identitet vi inte känner, kan om några år bli svenska medborgare. Det här oroar bl.a. invandrarverkets personal som skall göra identitetsbedömningen. Regeringen föreslår i propositionen att man när resedokument utfärdas skall ange att identiteten inte är styrkt. Det är också lagutredningens förslag. Enligt flyktingkonventionen skall den stat som tar emot en flykting utfärda resedokument som gäller som pass. Precis som ett vanligt pass innehåller resedokumentet uppgifter om innehavarens identitet. Man måste ju fråga sig om det är rimligt att utfärda en identitetshandling till någon vars identitet är obekant eller inte kan styrkas. Om identiteten kan styrkas på annat sätt än genom pass eller liknande handling, skall naturligtvis ingen anteckning göras i resedokumentet. Folkpartiet, vpk och miljöpartiet anser i sin reservation att någon anteckning inte bör göras vare sig i främlingsdokumentet eller i främlingspasset och säger nej till förslaget.

Reservation 31 gäller kroppsvisitation. I propositionen föreslås att det skall bli möjligt att undersöka en utlännings kläder när man misstänker att han gömmer sina identitetshandlingar och färdbiljetter för att dölja resvägen till Sverige. Det sägs också i förslaget att det bör vara tillräckligt att känna i eller utanpå fickor och kläder och kontrollera bagaget. Utskottsmajoriteten understryker att det aldrig får bli fråga om rutinmässig visitation av utlänningar som kommer hit. Det måste finnas anledning att anta att man låter bli att visa upp sina handlingar. Förslaget är ytterligare en åtgärd för att komma till rätta med dokumentlösheten.

Jag tycker inte heller, fru talman, att transportbolagen skall avgöra vilka som skall få söka asyl här i Sverige. Det tror jag inte att någon annan tycker heller. Det handlar om transportörens kostnadsansvar för återtransport när han försummat att kontrollera att utlänningen uppfyller de svenska föreskrifterna för inresa i Sverige. Enligt de regler som nu gäller får en utlänning som avvisas föras tillbaka till flygplan eller båt om dessa skall avgå omedelbart eller inom den närmaste tiden. Den närmaste tiden innebär enligt praxis inom högst en vecka.

I propositionen föreslås att transportörens kostnadsansvar ökas så till vida att återresan kan ske inom obegränsad tid. Om det visar sig nödvändigt skall transportören också svara för resekostnaden för bevakningspersonalen. Det åligger faktiskt redan i dag enligt Chicagokonventionens stadgar ett flygbolag att kontrollera att passagerare har de handlingar som krävs för inresa till destinationslandet.

Det sägs också i propositionen att något ansvar inte heller bör komma i fråga om utlänningen haft falska handlingar, såvida de inte är så dåligt gjorda att det måste upptäckas omedelbart.

Mycket om diskussionen om transportörens ansvar har kommit att röra sig om SAS. För SAS är det här, som jag ser det, främst ett problem av ekonomisk art. Det är vanligt att utlänningen kommer till Kastrup med andra

flyglinjer och bara reser med SAS mellan Kastrup och Arlanda, och då kan man inte begränsa kostnadsansvaret till att gälla den sista delen av resan, anser SAS. Men det måste naturligtvis ankomma på flygbolagen att sinsemellan reglera kostnaderna. Lagförslaget innebär förmodligen att det blir nödvändigt för SAS att bättre kontrollera dem som kommer till Kastrup för att flyga vidare till Arlanda. Invandrarverkets personal vet, polisen vet och SAS vet att det är på Kastrup man gör sig av med passet. Många stoppar det i ett adresserat kuvert och lägger det i en brevlåda. Andra river sönder pass och biljett mellan Kastrup och Arlanda eller gömmer dem i sitt bagage.

Det här förslaget är ett led i att komma till rätta med dokumentlösheten. Utskottet säger också i sitt betänkande att regler om straffansvar har införts i en rad länder under senare år. Det har inte ansetts strida mot gällande internationella överenskommelser. Det måste också betyda att kontrollen redan nu görs av bolagen i förhållande till dessa länder. Då är det svårt att inse att inte någon form av kontroll skulle kunna göras av resenärer till Sverige. Lagrådet har inte heller haft något att erinra mot förslaget.

Folkpartiet, vpk och miljöpartiet säger nej till alla förslag och åtgärder för att komma till rätta med dokumentlösheten. Förnekar man problemen så existerar de inte. Så kan man tolka folkpartiets, vpk:s och miljöpartiets agerande. Anser inte folkpartiet, vpk och miljöpartiet att dokumentlösheten är ett problem? Vad har ni i så fall för förslag att komma med? Jag kan inte hitta några i era motioner.

Frågan om förvar är en känslig fråga, och det är klart, fru talman att det skulle vara bra om man slapp att över huvud taget ta någon i förvar. Ett frihetsberövande är naturligtvis ett djupt ingripande i den enskildes liv. Men vad har vi egentligen att välja på? Är det att låta utlänningar resa in i och fritt röra sig i Sverige utan att känna deras identitet, utan att veta vilka de är och varifrån de kommer, eller är det att ta dem i förvar och försöka utreda deras identitet?

I propositionen föreslås vidgade möjligheter att ta vuxna i förvar för utredning om identiteten är oklar. Utredningsförvar skall enligt lagförslaget inte pågå längre än högst 48 timmar.

Det är klart att man kan önska att alla asylsökande barnfamiljer får stanna i Sverige, men det är knappast realistiskt, även om stor hänsyn tas till barnens situation vid utredningar. Många kommer ändå inte att uppfylla de regler som gäller för att få uppehållstillstånd i Sverige. De flesta accepterar beslutet och lämnar landet, men en del vägrar att rätta sig efter myndigheternas beslut och håller sig undan eller planerar att göra det. Och då tas familjen i förvar. Så är verkligheten. Vilka är då alternativen?

Jag är medveten om att flera remissinstanser i sina yttranden över utredningen, som ligger till grund för propositionen, hade invändningar när det gällde förvarstagande av barn. Men när man läser remissyttrandena finner man att mycket tyder på att det var de förhållanden som tidigare rådde, dvs. fängelse eller häkte, som man hade i åtanke när man skrev remissvaren. Röda korset skriver bl.a.: "Förvar av barn skall helst aldrig få ske men vi är inte främmande för att det någon gång kan vara nödvändigt. Vid förvar av barn är det viktigt att förvarslokalerna är ändamålsenliga." Rädsla barnen anför bl.a. att fängsligt förvar av asylsökande barn bör vara förbjudet.

Det nya lagförslaget innebär en inskränkning när det gäller att ta barn i förvar. Barn tas inte i fängsligt förvar. Barn får tas i förvar om det föreligger sannolika skäl för eller beslut om avvisning eller utvisning, om det föreligger en uppenbar risk för undanhållande och en förestående verkställighet, som inte bör fördröjas, kan äventyras, eller om det föreligger risk för brottslig verksamhet. Många av de fall där barn tidigare tagits i förvar har att göra med att barnens identitet varit oklar. Nu föreslås att man inte får ta barn i förvar på grund av oklar identitet. Det krävs alltså synnerliga skäl, inte bara för att ta barn i förvar utan också för förvarstagande av barnets vårdnadshavare.

Barn får inte heller med nuvarande regler sättas i fängelse eller häkte. I propositionen föreslås också att den möjlighet som finns i dag att sätta barn i polisarrest skall tas bort. Förvar av barn är inte ett uttryck för vad det egentligen handlar om. Förvar är ett uttryck som onekligen för tanken till fängelse eller någon trång arrestlokal med gluggar för fönstren. Så är faktiskt inte verkligheten.

Förvar av barn sker i dag på speciella ställen som inte har några likheter med fängelser, häkte eller arrest. Det står också i propositionen att det är angeläget att barnet under tiden i förvar får vistas under så normala förhållanden som möjligt. Det gäller då främst förvarslokalernas utformning och att det finns personal med kunskap om barn och barns utveckling. I Stockholmsområdet sker det på Carlslund i en envåningspaviljong med lekutrustad gård där barnen har möjlighet att vara ute och leka. Inga dörrar är låsta ut mot gården och inte mellan rummen heller. Rummen är ljusa och fräscha och hemlikt möblerade. Ytterdörrarna är låsta, här naturligtvis i bevakningssyfte, men inte det heller behöver vara så avskräckande, för vilka föräldrar har inte låst ytterdörren för att hindra barnen att springa ut?

I lagförslaget poängteras också kraftigt att barn inte får tas i förvar om det är tillräckligt att de ställs under uppsikt. Om det finns skäl att ta en förälder i förvar men inte skäl att ta barnet, kommer ingen av dem att tas i förvar. För varje individ som tas i förvar måste det finnas skäl som gäller just den individen.

Utskottet har också en mycket stark skrivning i sitt betänkande: "Utskottet delar bedömningen i propositionen att barn alltså måste kunna tas i förvar i vissa fall. Detta gäller enligt utskottets uppfattning endast i de fall då det är oundgängligen nödvändigt och sedan det noga övervägts om syftet med åtgärden inte kan nås genom att barnet ställs under uppsikt." Utskottet tillägger att man utgått från att regeringen och ansvariga myndigheter noga följer utvecklingen i fråga om förvarstagande av barn.

Jag måste också kommentera det förslag som nu lagts fram här i kammaren. Jag tycker att folkpartiet, vpk och miljöpartiet tar på sig ett stort ansvar med sitt yrkande om att delar av lagförslaget skall vara vilande i tolv månader, ett stort ansvar när det gäller förvarstagande av barn.

Förslaget till ny lag innebär en skärpning när det gäller att ta barn i förvar, som jag nyss redogjort för. Det vill ni stoppa och låta den nuvarande lagen gälla, som ni så ofta kritiserat. Jag finner det ytterst märkligt.

I tre reservationer från folkpartiet, vpk och miljöpartiet motsätter man sig propositionens förslag om omedelbar verkställighet vid avlägsnandebeslut.

Enligt lagförslaget skall invandrarverket kunna förordna att en avvisning

får verkställas utan att beslutet vunnit laga kraft, om det är uppenbart att det inte finns någon grund för asyl och att uppehållstillstånd inte heller kommer att beviljas på någon annan grund. Det här motsvarar i dag de fall där polisen beslutar om direktavvisning.

Det sägs också i propositionen att det inte är rimligt att personer som uppenbart saknar rätt till asyl här i landet skall få avvakta ett beslut efter ett eventuellt överklagande blir definitivt. Det tar ofta lång tid. Det är för närvarande inte ovanligt att de skäl som gör att tillstånd till slut ges har uppkommit under vistelsen här.

Omedelbar verkställighet bör kunna ske om varje risk för förföljelse framstår som utesluten i hemlandet. Omedelbar verkställighet skall också kunna ske om den asylsökande inte åberopar någon annan grund än en som prövats av regeringen beträffande andra personer och då inte varit tillräcklig. Det står i lagens specialmotivering att vägledning kan hämtas från tidigare praxis men att en bedömning alltid måste göras av omständigheterna i det enskilda fallet. Det kan aldrig anses uppenbart att en asylansökan skall avslås enbart på den grunden att den asylsökande tillhör en nationalitet eller religion där man i vanliga fall inte ger asyl.

Omedelbar verkställighet skall också kunna ske till första asylland.

Fru talman! Med detta vill jag yrka avslag på samtliga reservationer.

Anf. 25 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Innan jag lämnar ordet till Alexander Chrisopoulos och Maria Leissner för repliker vill jag anmäla att i detta ärende har nu ytterligare yrkande med åberopande av 2 kap. 12 och 20 §§ regeringsformen framställts. Det är undertecknat av 12 ledamöter med Doris Håvik som första namn.

Eftersom detta yrkande inte antecknats på föredragningslistan skall jag läsa upp det:

Till riksdagen

Med hänsyn till det i detta ärende med åberopande av 2 kap. 12 och 20 §§ regeringsformen framställda yrkandet om att 5 kap. 2 § såvitt avser kroppsvisitation, 6 kap. 2 § första stycket 1 och 2 samt 6 kap. 3 § i förslaget till utlänningslag enligt 1988/89:SfU19 skall vila i minst tolv månader från den 29 maj 1989 yrkar vi med åberopande av samma lagrum i regeringsformen och under förutsättning att riksdagen inte beslutar anta förslaget till utlänningslag i dessa delar att även

- 5 kap. 2 § första stycket i övriga delar,
- 6 kap. 1 §,
- 6 kap. 2 § första stycket 3 och andra stycket, samt
- 6 kap. 4 § första stycket

skall vila under samma tid.

Stockholm den 31 maj 1989

Yrkandet finns utdelat på ledamöternas bänkar.

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Ny utlänningslag,
m.m.*

Anf. 26 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Fru talman! Jag tänker beröra visumtvånget för chilenska medborgare som Maud Björnemalm talade om och inte så mycket de andra kommentarerna, för att inte riskera att upprepa vad som sagts tidigare i debatten.

Ett argument för att införa visumtvång för chilenska medborgare har varit, sade Maud Björnemalm, att det har kommit för många som är ekonomiska flyktingar. Nu är det naturligtvis mycket svårt att definiera precis vem som är ekonomisk flykting och vem som är politisk flykting. Det händer i många sammanhang att människor lever i fattigdom och misär på grund av arbetslöshet, som i sin tur förorsakas av att de tillhör ett politiskt parti eller omfattar en ideologi, osv. Trots det finns det uppenbarligen många som har kommit till Sverige av rent ekonomiska skäl, det är självklart.

Men problemet är att regeringen använder sig av generella metoder, som stoppar nästan alla asylsökande från Chile – eventuella ekonomiska flyktingar men också dem som verkligen är politiska flyktingar och som skulle vara i behov av politisk asyl. Verkligheten är den att under augusti och september månad förra året kom till Sverige 3 000 personer från Chile. I februari, när visumtvånget för chilenska medborgare hade införts, kom det tio stycken.

Mig veterligt har riksdagen beslutat att ansökan om flyktingskap skall behandlas för varje person som sådan. Att varje skäl skall granskas för sig trodde jag alltså att riksdagen hade beslutat om. Nu vidtar regeringen en generell åtgärd som stoppar möjligheten för alla asylsökande från ett visst land att komma hit.

Förutom en bra lagstiftning som sammanfaller med riksdagens beslut och allmänhetens uppfattning om rättssäkerheten är en förutsättning för en generös flyktingpolitik att regeringen inte vidtar generella åtgärder som i princip omintetgör förverkligandet av tanken bakom den lagstiftning som vi har i dag. Vad hjälper det om vi sitter och beslutar om en lagstiftning som är generös och human och bra på alla möjliga sätt, när regeringen dagen efter fattar beslut som har generell karaktär, exempelvis om visumtvång, och därmed stoppar de facto-flyktingars möjligheter att komma till Sverige och söka politisk asyl?

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 27 MARIA LEISSNER (fp) replik:

Herr talman! Å ena sidan säger invandrarministern att det i princip råder stor enighet om flyktingpolitiken, å andra sidan säger socialdemokraternas företrädare i utskottet i sitt anförande att det råder oenighet på den ena punkten efter den andra – uppenbarligen en ganska stor oenighet, anser även Maud Björnemalm. Det är en något kluven inställning till huruvida vi har enighet eller oenighet i flyktingpolitiken.

När det gäller det förslag som innebär att SAS och andra transportbolag kommer att tvingas avvisa asylsökande som inte har riktiga dokument är ju syftet med lagstiftningen just att straffa de transportbolag som inte kontrollerar dokumenten, och detta har också företrädare för socialdemokratin sagt öppet i debatten här i dag och tidigare. Det leder till den intressanta

noteringen från socialdemokraternas sida att det är klart att alla har falska papper, för annars kommer de inte ut ur sitt land. Det är en ganska ny inställning att man applåderar eller åtminstone välkomnar människor som har falska visum och andra falska handlingar. Men problemet är naturligtvis att om de skall kunna komma till Sverige måste de falska dokumenten vara tillräckligt välgjorda. Man vill stimulera en utveckling mot att asylsökande kommer hit enbart om de lyckats skaffa sig en tillräckligt välgjord förfalskning.

I fråga om det andra alternativet, för den flykting som inte har några papper, skulle jag vilja fråga Maud Björnemalm – den frågan fick jag inget svar på av Maj-Lis Löw: Hur kommer man in i Sverige, om man är en genuin flykting som av fullständigt acceptabla skäl inte har kunnat få med sig några papper? Vad har regeringen tänkt sig?

Enligt Chicagokonventionen åligger det, som jag sade, inte flygbolagen att kontrollera dokumenten. Om man läser t.ex. artikel 13 i Chicagokonventionen kan man se att den handlar om inreseformaliteter, men den skapar inget tvång för flygbolag eller andra transportföretag att kontrollera att dessa formaliteter efterlevs. Därför är detta argument inte gångbart. Vad regeringen och socialdemokraterna gör är att de utnyttjar och övertolkar en konvention och använder den som en krycka för en utomordentligt haltande argumentation för förslag som i sin förlängning kommer att leda till att asylsökande inte kan resa in till Sverige.

Jag vill till sist ta upp det här med barnen. Att låsa ytterdörren jämställer Maud Björnemalm med att frihetsberöva och låsa in ett flyktingbarn under veckor eller kanske månader i en stängd avdelning på Carlsund eller andra ställen. Att låsa ytterdörren för att inte barnet skall springa ut på gatan och slå sig – är det en jämförelse? Jag tycker att det är ganska absurt. Det är också absurt att tala om ljusa lokaler och hemliknande miljö. Återigen vill jag fråga: Är detta ett frihetsberövande, eller vill socialdemokraterna hävda att det kanske inte är det trots allt? När det gäller svenska barn är det nog straffbart att beröva dem friheten.

Anf. 28 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Herr talman! Till Alexander Chrisopoulos vill jag säga när det gäller de politiska flyktingarna från Chile att det är beklagligt att han inte hade möjlighet att vara med när utskottet hade sin utfrågning av tjänstemännen från arbetsmarknadsdepartementet och vi diskuterade den chilenska frågan. Man förklarade mycket omständligt för oss att man hade mycket god kontakt med de chilenska organisationerna och oppositionspartierna. Det finns alltså möjligheter att ta ut de politiska flyktingarna ur Chile på 48 timmar.

Sedan är det faktiskt så, Alexander Chrisopoulos, att när man granskade asylansökningarna visade det sig att chilensarna kom hit av ekonomiska och sociala skäl. Det är naturligtvis, som jag sade, mänskligt och förståeligt, men vi har inte vår flyktingmottagning uppbyggd så att vi kan ta emot ekonomiska flyktingar. Det är alltså s.k. resebyråföretag som har lurat, kan man nästan säga, de här människorna att tro att de har rätt att bosätta sig i Sverige, att arbetslösheten och den sociala misären i Chile är ett skäl att få bosätta sig här.

Maria Leissner för ett väldigt underligt resonemang om asylansökningar,

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Ny utlänningslag,
m.m.*

visumtvång och transportföretag. Tydligen kan jag inte förklara för henne vad det egentligen handlar om. Jag tycker att det är viktigare att tala om barnen. Maria Leissner talar om iförvartagandet av barn. Men vad har folkpartiet för alternativ, om man inte får ta barn i förvar när familjen skall utvisas? Vad gör man då? Vad gör polisen? Skall man jaga barnen på gatan? Är det det Maria Leissner vill?

Anf. 29 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Herr talman! Ingen här i kammaren – i varje fall inte jag – är för att vi skall ha en arbetskraftsinvandring eller invandring av arbetsmarknadsskäl eller sociala skäl, och det bör sägas klart. Men vi menar att bedömningar och undersökningar av de skäl som åberopas av asylsökande, där det framgår att han är arbetskraftsflykting eller verklig flykting, skall göras av myndigheterna i Sverige. Bedömning av alla dessa fall skall göras speciellt för var och en för sig. Det har varit den praxis som har tillämpats i Sverige och som riksdagen ställer sig bakom, och det är den praxis som regeringen oftast åberopar i debatterna. Genom att ta beslut av generell karaktär, som det om visumtvång, stoppar man alla asylsökande från ett visst land, exempelvis Chile. De får ingen möjlighet att komma till Sverige och få sin sak prövad på det sätt som riksdagen har beslutat om. Sådana åtgärder av generell karaktär har en tendens att användas för att stoppa asylsökande som vill komma till Sverige, och på så sätt åsidosätter man en lagstiftning som man säger sig förespråka. Ett visumtvång som används som medel för att stoppa flyktingar står också i strid med de internationella överenskommelser som Sverige har varit med om att utarbeta, exempelvis Genèveöverenskommelsen.

Anf. 30 MARIA LEISSNER (fp) replik:

Herr talman! Det bekymrar mig att Maud Björnemalm inte gärna talar om den här nya bestämmelsen om transportbolagens kostnadsansvar och framför allt att hon inte riktigt vet vad den går ut på. Jag kan berätta för Maud Björnemalm att vad den handlar om är att införa sanktioner mot de transportbolag som fraktar hit utlänningskar som saknar erforderliga handlingar för inresa. Det betyder att transportbolagen kommer att stoppa de människor som inte har t.ex. visum eller giltigt pass. Det innebär, som SAS mycket riktigt sade både inför utskottet med alla ledamöter närvarande och i sitt remissvar, att en konventionsflykting inte kommer att kunna nå Sverige med SAS, att man alltså inte kan ta ombord en asylsökande som saknar visum.

Varför blir det så besvärligt om man hindrar människor som saknar visum att komma ombord? Det beror på det enkla skälet att en flykting inte kan få ett visum. Detta är också skälet bakom förslaget, som är ägnat att stoppa dem som inte har visum. Vi vet alla att det inte finns något sådant som ett visum för ändamålet att söka politisk asyl.

Jag efterlyser fortfarande svaret på min fråga: Hur har regeringen tänkt sig att en flykting skall komma in i Sverige, eller åtminstone fram till gränsen, om personen inte har några giltiga dokument? Även socialdemokraterna säger att det finns de som av fullt giltiga skäl inte har några dokument. Det är bra att vi i alla fall får det erkännandet. Men hur skall en sådan flykting komma in

i Sverige? Svaret på den frågan är möjligen att dessa flyktingar redan har falska dokument, och det är därför som de kommer in i Sverige.

Det är naturligtvis ett intressant konstaterande att regeringen inför en lagstiftning som uppmuntrar asylsökande att i än högre grad använda sig av falska dokument. Därigenom blir en asylsökande än mer beroende av smugglarligor och annat, och därmed får vi problem med dokumentlöshet.

I stället för att tala om detta ville Maud Björnemalm hellre tala om folkpartiets alternativ till att ta barn i förvar. Det alternativet innebär inte att man skall jaga barn på gatan. Vårt alternativ är att inte ta barn i förvar. Vi i folkpartiet är övertygade att om man behandlar de asylsökande som människor och med en viss värdighet – och låter dem, framför allt när det är små barn inblandade, få veta det datum när de måste ha lämnat landet – kommer de också att ge sig i väg när de har fått sitt slutgiltiga nej. Det är nästan omöjligt för flyktingar att leva kvar i Sverige om de inte har några tillstånd och de sista fyra siffrorna i personnumret. Vi i folkpartiet tycker att det är obehagligt att jaga i väg människor med hjälp av polis och i värsta fall schäferhundar, och det är just därför som vi vill ha ett helt annat förfarande vid avvisningar.

Anf. 31 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Herr talman! Vart kan Maria Leissner resa utan att ha pass och biljetter? Vi vet att de flyktingar som kommer till Kastrup haft papper under resan, att de har pass och biljetter. Om dessa handlingar är falska eller inte kan jag faktiskt inte avgöra. Men det åligger flygbolagen att kontrollera att de resenärer som skall färdas med dem har de handlingar som fordras för att komma till destinationslandet.

Jag skall avslutningsvis läsa högt för Maria Leissner vad SAS faktiskt har skrivit, och det säger en hel del om vad det hela handlar om. Man säger följande: "T.ex. för att bevara våra goda relationer med de danska myndigheterna känner SAS sig tvunget att låta passagerare som har anlänt med främmande flygbolag till Köpenhamn och som har biljetter för vidare resa till Sverige fortsätta resan. Detta trots att svensk polis stationerad på Köpenhamns flygplats har konstaterat att utlänningarna ej har erforderliga tillstånd för inresa till Sverige. Svensk polis har givetvis inga befogenheter på dansk mark att stoppa dessa passagerare i Köpenhamn."

Även om dessa flyktingar anländer till Arlanda, Maria Leissner, och även om de rivit sönder sina pass och biljetter under flygfärden, prövas deras asylansökningar här i landet.

Tredje vice talmannen anmälde att Maria Leissner anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 32 BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! I vintras besökte jag Zimbabwe. Där finns ungefär lika många invånare som i Sverige. Men fattiga Zimbabwe har under senare år tagit emot dubbelt så många flyktingar, kanske tre gånger så många flyktingar, som Sverige. I dag finns det i flyktingläger i Zimbabwe ca 250 000 flyktingar från Moçambique. Även om Zimbabwe får hjälp av FN:s

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Ny utlänningslag,
m.m.*

flyktingkommissariat är flyktinglägren en mycket tung börda för landet. Ändå är det självklart att flyktingarna skall få stanna.

Zimbabwe är bara ett av många fattiga länder i världen som får ta emot hundratusentals, ibland flera miljoner, flyktingar. Som vi vet är Zimbabwe långt ifrån det hårdast drabbade landet.

Jag återvände hem till Sverige med intrycken från Zimbabwe mer övertygad än någonsin om hur angeläget det är att det rika Sverige för en generös och human flyktingpolitik. Den lilla rännil av världens flyktingström som når vårt lands gränser måste bli varmt mottagen, och flyktingarna måste få goda möjligheter till en ny livschans. Det är vi skyldiga både dem och våra egna humanitära ideal. Men det är vi också skyldiga de människor som i Zimbabwe och andra länder trots fattigdomen öppnar sina gränser för så oerhört många fler.

Herr talman! Ingvar Carlsson var i Zimbabwe strax innan jag kom dit. Han besökte ett flyktingläger och föreföll, när han efteråt kommenterade besöket i svensk television, vara märkbart skadad. Men uppenbarligen drog han helt andra slutsatser av sitt besök i Zimbabwe än vad jag gjorde av mitt. Han återvände hem från Afrika bara för att medverka till att också Sverige nu skall ge sitt bidrag till den kapprustning mot flyktingar som pågår i Europa. Det är både sorgligt och obegripligt.

Under de senaste åren har vi kunnat bevittna hur flyktingpolitiken har hårdnat i Europa. Beredvilligheten att ta emot dem som flyr undan förtryck och förföljelse har drastiskt minskat. Medan jordens fattiga länder tar emot miljontals människor på flykt, har det rika och välmående Europa rest allt högre murar mot världens flyktingar. Om det förslag till ny utlänningslag som kammaren i dag behandlar skulle gå igenom i alla dess delar, närmar sig Sverige den svarta europeiska gemenskap som sätter allt kraftigare lås på sina dörrar mot omvärlden.

Herr talman! Från att ha varit en nation med en relativt generös och rättssäker flyktingpolitik skall Sverige nu bli ett land

- där transportbolag tvingas kasta av asylsökande från flygplan och båtar så att de aldrig kan komma fram till gränsen och få sin sak prövad,
- där asylsökande riskerar att berövas friheten när de kommer till gränsen, utan annat skäl än just att de vill söka asyl,
- där asylsökande och deras barn från första stund kan komma att behandlas som brottslingar med kroppsvisitation, beslagtagande av biljetter och annat,
- där viseringstvånget blir en grundregel,
- där antalet direktavvisningar riskerar att öka,
- där det är stor risk att fler flyktingbarn tas i förvar,
- där asylsökande får sämre sekretesskydd än andra och
- där principen om individuell prövning i vissa fall kommer att överges.

De här förslagen har redan ventilerats under förmiddagen och en del av eftermiddagen. Jag skall därför bara ta upp en av de utgångspunkter som regeringen har för sitt förslag, nämligen pappers- eller dokumentlösheten.

Jesús Alcalá noterar i en kritisk granskning av rättssäkerheten i svensk flyktingpolitik att dokumentlösheten länge har bekymrat regeringen och

invandrarverket. Men det innebär inte att de bekymrade vecken försvinner från pappan bara för att det finns dokument. Också förekomsten av pass kan ibland motivera ett nej. Den som har papperen i ordning kan väl inte vara flykting, resonerar man ibland hos myndigheterna. Misstänkt är det alltså hur man än betar sig, konstaterar Alcalá. Utan pass – icke trovärdig. Med pass – icke trovärdig!

I verkligheten är kampen mot dokumentlösheten, som det heter och som den förs av regeringen, bara ett svepskäl för att allmänt sett skärpa attityden mot flyktingarna. Det skall helt enkelt bli svårare för dem att komma hit och söka asyl. Det är själva syftet med de regelförändringar som föreslås. Det är detta, trots alla övriga allvarliga synpunkter vi kan ha på lagförslaget, som är själva kärnfrågan.

Ett tydligt uttryck för denna strävan är de nya krav, vilka nyss diskuterades, som kommer att ställas på transportbolag. I en kommentar i Dagens Nyheter den 27 april säger Maj-Lis Löw:

”Jag tror inte SAS kommer att uppleva detta som något större problem. Vi vet inte om detta blir verkningsfullt mot dokumentlösheten eller om det blir en dramatisk spärr för folk att komma hit. Det måste prövas.”

Maj-Lis Löw utesluter alltså inte att detta kan bli en dramatisk spärr för folk att komma hit. Att SAS upplever det som ett problem vet vi redan. Dessutom är det inte bara SAS som är berört, utan också andra flygbolag. Jag vill fråga Maj-Lis Löw: Hur många genuina flyktingar skall gå i kvav för att invandrarministern skall anse att provet har misslyckats? Skall verkligen svenska invandrarmyndigheters administrativa besvär få leda till ett så drastiskt avsteg från den hittillsvarande svenska flyktingpolitiken? Vad är det för sätt, att hänvisa till regler som har införts i andra länder, när vi vet att syftet också där har varit att hindra flyktingar från att komma till de länderna?

Herr talman! Josef Kovacs är ordförande i Liberala invandrarförbundet. Han flydde från sitt hemland Ungern till Sverige 1956, som så många andra. Han tog sig på cykel över den ungersk-österrikiska gränsen. Det var många som gjorde som han. En del klarade sig, andra togs till fånga innan de nådde friheten. Josef har berättat för mig hur han medvetet gjorde sig av med sina identitetshandlingar för att minska riskerna att bli identifierad om han skulle bli tillfångatagen. Josef kom så småningom till Sverige utan identitetshandlingar. Man kan fråga sig hur det hade gått för Josef Kovacs om den nya utlänningslag som kammaren i dag har att ta ställning till skulle ha gällt den gången. Att han hade fått ett mindre generöst mottagande är helt klart, men hade han fått stanna?

Regeringens förslag innehåller förvisso vissa förbättringar, t.ex. de kortare handläggningstiderna och en del annat. Det är saker som vi har framfört under lång tid, och som alltså ligger i linje med det vi från folkpartiets sida har krävt. Men sammantaget innebär förslaget en oacceptabel skärpning av svensk flyktingpolitik. Det är därför det måste avvisas samt för humanitetens och flyktingarnas skull. Men det måste också avvisas för att ett land som vill bekämpa främlingsfientlighet inte har råd med en brutal flyktingpolitik.

Kamp mot rasism får inte bara vara att bära en öppen hand på kavajslaget. Det måste också vara att handla så att rasisterna begriper att den öppna

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Ny utlänningslag,
m.m.*

handeln betyder något i praktiken. Rasisterna i Sverige är inte många, men de är högljudda. Det finns däremot en betydligt större tveksam och främlingsrädd opinion i Sverige. Det är viktigt att inte heller den kan hämta näring ur det etablerade samhällets hållning och agerande. Att genomdriva de föreslagna skärpningarna av vår hållning gentemot flyktingar är att indirekt, men ändå tydligt, ge den främlingsfientliga opinionen en klapp på axeln.

Även tidigare har det funnits anledning att kritisera socialdemokraternas flyktingpolitik. Jesús Alcalás bok *Icke tillräckliga skäl* innehåller en rad av exempel. Inte minst överenskommelsen med Östtyskland, med DDR, om att man där skulle stoppa asylsökande på väg till Sverige, är en stor skandal, helt i strid med intentionerna i den hittills gällande svenska flyktinglagstiftningen. Men, herr talman, om vi hade haft den nya utlänningslagen är det tveksamt om en sådan ljusskygg överenskommelse ens längre hade behövts för att nå samma resultat.

Men trots att det alltså tidigare har funnits grund för kritik mot regeringen, är det först med den nya utlänningslagen som regeringen har valt att på bred front söka konfrontation om flyktingpolitiken. Regeringen har visserligen fått med sig moderaterna och centern, men på viktiga punkter går regeringen, som Maria Leissner framhöll, emot humanitära organisationer, kyrkliga samfund och t.o.m. FN:s flyktingkommissariat. Regeringen har alltså valt att ta strid med medmänsklighetens företrädare.

Det handlar, herr talman, om en strid med de idéer som vi brukar kalla internationalism. De idéerna går ut på att alla människor har samma värde. Att nationsgränser aldrig kan avskärma oss från ansvaret för våra medmänniskor – oavsett var på jorden de har råkat födas. Att vi skall se alla människor som de är, som individer med behov av kärlek, trygghet och framtidstro, precis som vi själva.

Att visa internationell solidaritet genom att fördöma förtryck var det än förekommer och genom att ge bistånd till fattiga länder är viktigt. Men i ärlighetens namn, herr talman, är de uttrycken för vår internationalism sådant som innebär ganska små påfrestningar för oss själva. Att ta emot flyktingar i Sverige är den form av internationalism som kräver mest av oss. För oss i folkpartiet är internationalismen en viktig ledstjärna. För oss är det därför självklart att med kraft bekämpa den nya utlänningslagen. Det borde vara det för fler.

Jag kan lätt föreställa mig att många ledamöter i denna kammare, för att inte säga de flesta, hade blivit mycket upprörda om en liknande brutalisering av flyktingpolitiken i ett enda slag hade genomförts i något annat europeiskt land. Jag kan också förstå om många kolleger inom socialdemokratin, centern och moderata samlingspartiet har samvetsproblem i dag.

Min partivän Olle Wästberg väjdade häromdagen i en artikel i *Expressen* till flera riksdagsledamöter från socialdemokraterna, centern och moderaterna – bland dem Filip Fridolfsson, Jan Sandberg, Pär Granstedt, Maj Britt Theorin, Karl-Erik Svartberg och herr talmannen själv – att rösta nej, i varje fall till förslaget att utöka möjligheterna att ta barn i förvar. I en artikel i går i samma tidning nämnde han ytterligare några riksdagsledamöter.

Han har, herr talman, naturligtvis inte valt ut dessa namn slumpmässigt.

Det rör sig om personer i kammaren som i andra sammanhang på olika sätt har gjort sig kända för ett internationellt engagemang eller engagemang för enskilda flyktingar, för stor kunskap om barns villkor eller för ett starkt rättspatos. Av kommentarer i anslutning till den första av de här artiklarna framgick att flera av de då apostroferade personerna ännu inte hade bestämt sig för hur de skulle rösta.

I dag kan ni medverka till att stoppa det förslag som innebär skärpning av flyktingpolitiken, till att låta solidaritet, medmänsklighet och rättskänsla segra. Min djupt kända förhoppning är att många enskilda ledamöter i de partier som står bakom förslaget och som känner att det står i konflikt med vad deras samvete bjuder i dag skall följa samvetets röst. Ännu är det inte för sent att stoppa Sveriges rustning mot flyktingarna.

Det är, herr talman, lätt att finna enskilda ledamöter som om de enbart följde sin inre övertygelse skulle ta avstånd från det här förslaget. Men det är också lätt att tycka att åtminstone socialdemokraterna sviker sina ideal när de stöder förslaget. Partiet gav i valrörelsen ut en vacker och påkostad broschyr med titeln Jag är hjärtligt trött på egoismen. Rubriken på det sista uppslaget i broschyren löd "Palme teg inte, Carlsson tiger inte, Sveriges röst tystnar inte!". Texten lovprisade det svenska samhället och den utveckling som har fört oss till demokrati och välstånd. Den slutade:

"Skulle vi nu blunda och tiga och ursäkta oss med att vårt lilla land inte kan påverka, då skulle vi svika de idéer som är socialdemokratins själ.

Nu är det vi som är välbärgade. Utanför knackar de mindre lyckligt lottade på.

Ett land som styrs av en socialdemokratisk regering, stänger inte dörren!"

Herr talman! Det är så att man nästan vill gråta. För detta är ju precis vad som håller på att hända. En socialdemokratisk regering håller på att ytterligare stänga till den svenska dörren mot omvärlden för att hålla flyktingar borta.

Och tvärtemot vad som sägs i valbroschyren så tiger Carlsson. Säkert fortsätter han att generöst dela med sig av goda råd till andra regeringschefer om vad de borde göra. Men när det gäller att försvara en generös flyktingpolitik i sitt eget land tiger han och stöder förslaget till ny utlänningslag.

Det är, herr talman, till dess voteringstavlan här i kammaren visar något annat, min förhoppning att Ingvar Carlsson och hans regering inte skall få majoriteten i Sveriges riksdag med sig, att vi skall kunna visa både de svenska medborgarna och omvärlden att Sverige fortfarande är ett land som slår vakt om en human och generös flyktingpolitik.

I detta anförande instämde Britta Bjelle (fp), Ulla Orring (fp), Ragnhild Pohanka (mp), Lars De Geer (fp), Hugo Bergdahl (fp), Bengt Rosén (fp), Carl Frick (mp), Isa Halvarsson (fp), Lars Ernestam (fp), Lars Sundin (fp), Anders Castberger (fp), Elver Jonsson (fp), Erling Bager (fp), Alexander Chrisopoulos (vpk), Ingela Mårtensson (fp), Kenth Skårvik (fp), Leif Olsson (fp), Kerstin Ekman (fp), Margareta Fogelberg (fp), Kjell-Arne Welin (fp), Bengt Harding Olson (fp), Charlotte Branting (fp), Carl-Johan Wilson (fp), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp), Lola Björkqvist (fp), Karl-Göran Biörsmark

(fp), Barbro Sandberg (fp), Kjell Johansson (fp), Anne Wibble (fp), Anna Horn af Rantzien (mp), Jan Strömdahl (vpk), Ingemar Eliasson (fp), Håkan Holmberg (fp), Krister Skånberg (mp), Jan-Erik Wikström (fp), Maria Leissner (fp), Daniel Tarschys (fp) och Ylva Annerstedt (fp).

Anf. 33 Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! Det är så att man kan gråta, säger Bengt Westerberg och ironiserar över en socialdemokratisk valbroschyr. Jag tycker att Bengt Westerberg gör precis det jag talade om i ett av mina inlägg; han försöker ta monopol på en human flyktingpolitik. Jag tror inte att det kommer att bli framgångsrikt. Jag tycker också att han gör det med brist på den hederlighet som jag efterlyste i debatten, inte minst när han återupprepar påståendet att man genom att i kammaren i dag stödja majoriteten utökar möjligheten att ta barn i förvar. Jag trodde faktiskt att vi vid det här laget hade utrett den frågan tillräckligt i debatten.

Jag har respekt för att Bengt Westerberg och hans parti och även andra i den här kammaren tycker att vi helt skulle förbjuda att ta barn i försvar. Men jag kan inte ha respekt för att man här i kammaren försöker låta påskina att majoriteten utökar möjligheten att ta barn i förvar, när vi i själva verket genomför rejäla begränsningar och när huvudlinjen nu ändå är att man skall välja andra utvägar om det är möjligt.

Jag vill sedan något beröra frågan om dokumentlösheten. Det var inte så mycket den Bengt Westerberg talade om – trots att han sade det – utan han talade i stället återigen om flygbolagen. Vi har inte lutat oss mot andra länder. Vi har pekat på att andra länder har använt liknande metoder i kampen mot dokumentlösheten, eftersom denna är ett gemensamt europeiskt problem. Vi har pekat på att Norge, Danmark och Storbritannien på annat sätt infört sanktioner. De har inte ställt krav på betalad återresa, utan de har i stället bötfällt bolagen. Den vägen har vi inte velat gå. Vi har i stället sagt att vi redan i dag i lagstiftningen har en regel som gör att man, precis som Maud Björnemalm sade, kan ställa krav på att den som transporterat hit också skall transportera härifrån inom en vecka, om vederbörande inte har nödvändiga dokument.

Vi har också pekat på att SAS inte tidigare sagt sig inte kunna leva upp till detta. Men när vi nu utsträcker den här regeln i fråga om tiden, blir det helt plötsligt omöjligt för SAS.

Jag vet inte heller att SAS någon gång tidigare sagt sig inte kunna leva upp till de åtaganden man gjort enligt den omtalade Chicagokonventionen. Om dessa svårigheter funnits, borde SAS ha upptäckt dessa problem långt tidigare. Dessutom borde de uppleva utomordentligt stora svårigheter i andra länder som de i dag är verksamma i och som har vidtagit andra sanktionsåtgärder.

När folkpartiet hade ansvar för dessa frågor i regeringen tog vi emot en femtedel av det antal asylsökande vi i dag tar emot. Vi har i jämförelse med övriga länder i Europa med hänsyn till folkmängd och storlek det mest generösa flyktingmottagandet. Hade vi velat begränsa flyktingmottagandet på det sätt som här antytts av många, skulle vi i så fall ha begränsat antalet skäl för att få komma till Sverige.

Vi har mycket klart och ärligt talat om vad denna lagstiftning handlar om. Det är bl.a. att komma till rätta med det mest inhumana i svensk flyktingpolitik i dag, nämligen de långa väntetiderna. Vårt förslag i det avseendet är ärligt och uppriktigt, och jag tycker att jag skulle kunna få respekt för den uppriktigheten. Vad jag förstår råder det inte heller någon oenighet om den saken, även om det i debatten låter som om vi befinner oss i två läger: för eller emot denna lagstiftning. Jag har pekat på att det här råder enighet.

Avslutningsvis vill jag säga att det är, skall vi kalla det, pikant att när socialdemokraterna lägger fram ett förslag i riksdagen och får stöd av moderaterna och centern, skriker folkpartiet: Konfrontation! Moderata samlingspartiet och centern är ju ändå vanligtvis folkpartiets egna samarbetspartner. Jag trodde att det åtminstone i folkpartiets ögon skulle kunna vara rumsrent att samarbeta med de två partierna.

Anf. 34 FILIP FRIDOLFSSON (m) replik:

Herr talman! Det är sällan som jag hamnar i debattens centrum. Men jag gör det ofta i just sådana här frågor, som har en delvis kristen profil. Det var folkpartiledaren också inne på. I den artikel med Olle Wästbergs utfrågning, som Bengt Westerberg hänvisade till, ställdes kristna mot kristna. Jag har här en känsla av att folkpartiledaren försöker skilja agnarna från vetet. Jag tycker att detta är ganska jobbigt. I denna fråga finns en mycket humanitär och kristen linje. Man kan ha samma kristna tro, men ändå måhända se litet olika på hur dessa frågor skall lösas. Jag tycker därför att det är något olustigt när man får en känsla av att ett parti menar sig ha den exakt rätta uppfattningen i detta sammanhang. Jag respekterar folkpartiets uppträdande, och jag hyser stor sympati för dess inställning. Men jag är moderat och kristen, och jag tycker att den moderata linjen i utskottet håller. Jag tror att även om denna fråga har en mycket djup sida, så rymts det mycket partipolitik i detta.

I går ringde en dam till mig som var partipolitiskt engagerad. Hon frågade mig hur jag skulle rösta, och hon var mycket aggressiv. Jag deklarerade då min ståndpunkt. Damen bodde i Stockholm. Jag frågade henne om hon någon gång hade röstat på mig eller mitt parti. Nej, det hade hon inte gjort. Jag frågade vidare om hon kunde tänka sig göra det om jag röstade på ett visst sätt i den här frågan. Nej, det skulle hon aldrig kunna tänka sig. Hon skulle aldrig rösta med moderaterna, men hon skulle se till att folk får veta hur jag röstar. Jag menar att detta är partipolitik.

Jag anser att den här frågan är alltför allvarlig för att man skall blanda in partipolitik i den. Den är allvarlig och viktig även för mig. Jag är med i en folkrörelse där man är flyktingarnas vän, och så är även jag och de övriga moderaterna.

Anf. 35 JAN SANDBERG (m) replik:

Herr talman! Bengt Westerberg apostroferade mig i sitt anförande. Jag vill därför komma med ett tillrättaläggande och en upplysning.

Bengt Westerberg hänvisade till de artiklar som har skrivits i bl.a. Expressen, i vilka man – på grund av mitt tidigare engagemang inom

Moderata ungdomsförbundet – var extra intresserad av hur jag skulle förhålla mig till förslaget om ny utlänningslag. Jag kan upplysa Bengt Westerberg och de skribenter i Expressen som har tagit upp den här frågan och mitt namn om att jag faktiskt senast i helgen hade tillfälle att träffa Moderata ungdomsförbundets hela centrala styrelse, då bl.a. förslaget till ny utlänningslag diskuterades.

Vi hade en lång och ingående diskussion om de frågeställningar som i dag har diskuterats här i kammaren i stort sett hela dagen. Jag kan berätta att man inom Moderata ungdomsförbundet är kritiskt inställd till förslaget om ny utlänningslag. Jag konstaterade då, liksom jag även gör i dag, att jag hyser den största respekt för såväl Moderata ungdomsförbundets uppfattning som Bengt Westerbergs, folkpartiets och andra motståndares uppfattning om denna lagstiftning. Men – och det är ganska viktigt – jag delar inte Bengt Westerbergs uppfattning när det gäller denna fråga. Jag anser mig vara *humanist och internationalist, men samtidigt anser jag att det inte existerar något motsatsförhållande mellan att ha den övertygelse som jag har och att samtidigt rösta för och yrka bifall till utskottsmajoritetens förslag.*

När det gäller sakfrågan har vi under dagens debatt fått höra att det faktiskt finns, minst sagt, olika tolkningar av innehållet i förslaget. Men jag har tidigare formellt till kammarens protokoll fått antecknat mitt stöd för Gullan Lindblads här framförda åsikt. Och, herr talman, detta mitt stöd kvarstår.

Anf. 36 STEN ANDERSSON i Malmö (m) replik:

Herr talman! Jag vill först och främst klargöra att det faktiskt är mer än 21 % av kammarens ledamöter som har ett samvete när det gäller dessa frågor. Precis som alla andra känner vi helt och fullt för de människor runt om i världen som har problem. Men jag måste säga att det är beklämmande att en partiledare vädjar i riksdagen om att ledamöter i andra partier, som inte delar hans uppfattning, skall obstruera och rösta emot det förslag som partigrupperna har förordat. Min bestämda uppfattning om parlamentarismen är att jag som enskild riksdagsledamot och medlem av ett parti kan driva min fråga inom min grupp. Jag accepterar när jag förlorar, och jag röstar sedan enligt den uppfattning som min grupps majoritet har kommit fram till. Jag har i och för sig full frihet att fortsätta att driva min åsikt, men jag måste fortfarande acceptera den uppfattning som det parti som jag har anslutit mig till företräder.

Jag såg gårdagens Rapport. Jag kan ju inte svära på hur mycket som var bortredigerat, men där sade folkpartiets ledare någonting om papperslösheten och dokumentlösheten. Låt mig säga en sak: I denna talarstol har det – även om fläckarna har torkat – spillts många tårar över att asylsökande inte har kunnat uppvisa de dokument som vi begär. Jag har kontrollerat med invandrarverket, och faktum är att man inte kan lämna Iran, Irak, Turkiet eller Syrien utan att ha ett pass. Detsamma gäller t.ex. för en iranier som kommer över gränsen från Iran till Turkiet. Om han skall lämna Turkiet för att åka till Sverige, måste han kunna uppvisa ett pass i Istanbul. Därför faller detta argument om att en flykting inte alltid kan ha ett pass platt till marken.

Anf. 37 TREDJE VICE TALMANNEN:

Meningsyttringar från läktaren är inte tillåtna.

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

Anf. 38 BENGT WESTERBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag noterar den nyordning i kammaren som innebär att personer som inte har blivit apostroferade kan gå upp i debatten och kommentera TV-program som sänts dagen innan. Men det är ju trevligt med alla nyheter.

Till Maj-Lis Lööw vill jag säga att jag inte har några som helst önskemål om att få ha något monopol på flyktingpolitiken. Tvärtom, det är min högsta önskan att det skulle stå en stor, bred och samlad majoritet i riksdagen – en majoritet som inkluderar även socialdemokraterna – bakom en generös flyktingpolitik.

Den enda utgångspunkten för min kritik är att när jag har tagit del av det förslag till utlänningslag som Maj-Lis Lööw har signerat, konstaterar jag att ett syfte med lagen och de nya regler som kommer i anslutning till lagen är att förhindra flyktingar att komma till Sverige och söka asyl.

När andra länder har rest krav på transportbolag, och när Sverige nu tänker resa samma krav på transportbolagen, är ju syftet att försöka förhindra att dessa tar ombord vissa av de flyktingar som i dag når fram till Sveriges gräns och kan söka asyl här. Resultatet av detta kommer självfallet att bli så.

I en skrivelse till arbetsmarknadsdepartementet har SAS dragit just denna slutsats. I ett brev, daterat i mitten eller i slutet av april, ställt till arbetsmarknadsdepartementet med anledning av det pågående lagarbetet skriver man följande: Innebörden av att flygbolagen genom detta författningsförslag uppmanas utföra en ännu mer effektiv kontroll av resedokumenten blir enligt vår mening att en konventionsflykting aldrig når Sverige utan stoppas på vägen.

I en utfrågning som socialförsäkringsutskottet hade med representanter för SAS drog vederbörande slutsatsen att de flyktingar som vill komma till Sverige får komma promenerande i fortsättningen. Att det rymmer vissa fysiska svårigheter inser alla.

Jag sade i mitt anförande att den nya lagen medför en stor risk för att flera flyktingbarn tas i förvar. Med anledning av detta reste sig Maj-Lis Lööw och sade att så är det minsann inte, och det har den tidigare debatten visat. Den tidigare debatten har inte alls visat det. Den har i stället visat att det är mycket oklart vilka effekter det kommer att bli av den nya lagen. Det är den bästa tolkning man kan göra av debatten.

Det finns många i denna kammare och även utanför kammaren som precis som jag fruktar att detta innebär en stor risk för att flera flyktingbarn kommer att tas i förvar. Vi tycker således inte att den föreslagna förändringen av lagen är bra. Många har t.o.m. tolkat den som en skärpning, dvs. att det finns en risk för att fler flyktingbarn – inte bara lika många, vilket är illa nog – tas i förvar.

Den konfrontation som jag talade om har naturligtvis inte skett med de partier som har ställt sig bakom regeringens förslag. Det gäller som jag sade kyrkor, FN:s flyktingkommissariat och andra organisationer som företräder

*Ny utlänningslag,
m.m.*

*Ny utlänningslag,
m.m.*

Anf. 39 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Det här är en mycket viktig debatt. Jag vill börja med att säga någonting om förslagen om vilandeförklaring. Om det blir riksdagens beslut att bifalla det första förslaget är det, såvitt jag kan se, konsekvent att också bifalla det andra förslaget. Det handlar nämligen om kroppsvisitering, kvarhållande för utredning och förvar av vuxna. Det handlar också om att man skall utsträcka förvarstiden till 48 timmar.

Skulle detta bli riksdagens beslut finner jag det vara mycket angeläget att regeringen snabbt tillsätter en utredning som skall försöka lösa de här frågorna. Det vore enligt min mening olyckligt om förändringar till det bättre skulle behöva vänta i tolv månader.

Det har sagts här i debatten att detta är slutfasen på reformeringen av utlänningspolitiken. Med anledning av detta vill jag säga att det faktiskt finns frågor som man enligt lagutredningen inte har haft tid att behandla tillräckligt. Flyktingmottagandet har i olika avseenden, så länge jag kan minnas, varit behäftat med en bristfällig planering och beredskap. Det har ständigt varit fråga om att lappa och komma med tilläggsanslag och tilläggsförslag i syfte att kunna ro vidare när det har gällt att lösa de aktuella problemen.

Med hänsyn till tidigare erfarenheter är det risk för att betydelsen av de föreslagna ändringarna har överskattats. Utan förstärkt resurstilldelning, förbättrad rekrytering till de beslutande organen, gynnsammare villkor och bättre status för handläggare på olika nivåer och mer kvalificerad utbildning kommer många problem att kvarstå. Detta gäller även om man beaktar de organisationsändringar som har beslutats.

Reformeringen av utlänningslagstiftningen måste fortsätta. Här kan nämnas att inga förslag har framlagts beträffande vilka instanser som skulle vara mest ändamålsenliga i beslutsordningen, med undantag för att all asylprövning överförs från polisen till statens invandrarverk. Som en konsekvens av denna överföring borde man åtminstone på sikt planera för att en sådan överföring även skulle ske beträffande utredningsarbetet i asylärenden. Flyktingkommissariatet har också givit rekommendationen att man bör ha samma utredningsorgan och beslutande organ.

Det kan enligt min mening också ifrågasättas om regeringen och det ansvariga statsrådet i så stor utsträckning som nu är fallet skall pröva överklagningsärenden. Både invandrarverket och departementet uppfattas inte sällan som motparter till de asylsökande, vilket är olyckligt. Såväl departementet som invandrarverket får ägna alltför mycket tid åt enskilda, inte sällan komplicerade, ärenden till förfång för deras verksamhet att driva och genomföra en aktiv invandrapolitik. Det behöver här göras utredningar och överväganden om den bästa och mest lämpliga instansordningen.

Detta bör också gälla för ett flertal frågor som rör överklagningsmöjligheter, som inte är tillfredsställande reglerade. Det gäller bl.a. frågor om uppehållstillstånd, visum, uppsikt och verkställighetsbeslut. Man bör ta ställning till om man skall förbättra överklagningsmöjligheterna på alla dessa punkter eller bara på vissa.

Förslaget till reviderad utlänningslag innehåller såväl förbättringar som brister. De förbättringar som föreslås har redan blivit utförligt behandlade och hänför sig främst till ökad muntlighet, utförligare beslutsmotiveringar, det uttalade syftet att förkorta handläggningstiderna och, som jag nyss nämnde, SIV:s övertagande av prövningen av asylärendena.

Bristerna i förslaget är många och påtagliga, och i vissa fall av allvarlig natur. Det gäller främst inslagen – de i vissa fall ökade inslagen – av repressiv natur. Det gäller bl.a. regler om förvarstagande i låsta lokaliteter, om kroppsvisitering och om ansvar för transportföretag som urholkar asylrätten samt bristfälliga klagomöjligheter.

En del av förslagen har lagts fram i det i och för sig vällovliga syftet att komma åt den alltför omfattande dokumentlösheten hos de asylsökande. I denna fråga bör man dock inte följa de länder som har en dålig eller mindre generös flyktingpolitik än Sverige, exempelvis England. Vi bör i stället följa vår tradition att beivra avarter och missbruk med konstruktiva och förebyggande åtgärder. Vi kan också förstärka våra ansträngningar och insatser då det gäller att beivra brottsliga handlingar i samband med invandring.

Missbruk av asylrätten är inte ett intresse för asylsökande som har goda skäl. Det har i alla flyktingströmmar förekommit sådana som följer med eller som missbrukar. Det är ingenting nytt. Enligt min långvariga erfarenhet på detta område är det främsta skälet till att asylsökande gör sig av med sina dokument eller vägrar uppvisa dem att de tror att de därmed har större chanser att få sin sak *prövad* och även att få stanna – jag vill markera ordet *prövad*, därför att detta förbigås i utskottsutlåtandet. Det är därför angeläget att inte begränsa möjligheterna att få en sak *prövad* och att kunna få stanna i Sverige om man har skäl därtill.

Upplysningen och hjälpen till dem som flyr måste starkt förbättras. Jag vill säga att upplysningen *till alla och envar* måste starkt förbättras. Det har onekligen förekommit missförstånd om vad som gäller liksom också om vad som föreslås. Det är ovissheten och osäkerheten hos de asylsökande som leder till att de företar oöverlagda handlingar. Det satsas enligt min mening alldeles otillräckligt på information och rättshjälp.

När det gäller rättshjälpen har jag tillsammans med flera andra socialdemokrater väckt en motion om att man alltid bör ha offentligt biträde i avlägsnandesituationer och att man bör agera för att få till stånd en advokatjour. Advokatsamfundet har inlett överläggningar med invandrарverket om hur en advokatjour skall kunna administreras. Man har också skickat en enkät till samtliga advokater med förfrågan om intresse av att delta i jourverksamhet, behov av utbildning i flyktingrätt etc. En särskild arbetsgrupp bearbetar för närvarande svaren. Det återstår en del arbete innan jourverksamheten kan komma i gång. En av stötestenarna är hur verksamheten skall administreras. Det har hitintills inte framkommit något riktigt bra förslag om vem som skall ta ansvaret för att kontakta den advokat som står till förfogande. Men det är naturligtvis också en fråga om att det är nödvändigt att man ställer ekonomiska resurser till förfogande och gör klara utfästelser om detta, om man skall ha en advokatjour, vilket det finns ett starkt behov av, som kan motverka just dokumentlöshet. Dessutom måste myndighetsorganen vara beredda att ta ansvar.

I detta sammanhang kan man jämföra med situationen när det gäller häktesjourer. Där är det domstolarna som tar ansvaret. Det har ställts ekonomiska resurser till förfogande, och det har bedrivits ett ganska intensivt arbete för att försöka lösa dessa frågor. Att det sedan inte fungerar väl beror på en misslyckad, eller i varje fall mindre god lagstiftning, som vi fick för en tid sedan och som jag starkt varnade för. Men det är en annan historia. Det är därför något förvånande, om nu Maud Björnemalm också vill lyssna, att utskottet behandlade denna fråga så gesvint. Jag tycker att man verkligen skulle ha gått in på dessa frågor och kommit med ställningstaganden i den riktning vår motion förespråkar.

Så till frågan om muntlig handläggning. Det är en stor brist när det gäller förslaget om muntlig handläggning att detta endast föreslås gälla såvitt avser invandrarverket, dvs. första instans, och att man dessutom har skrivningar som innebär att även telefonkontakter skulle kunna inräknas. Enligt min mening måste man ha sådan muntlig handläggning att man kan bedöma om uppgifterna är riktiga eller inte, om de är trovärdiga eller inte. Varför det då? Jo, därför att det i de flesta kortfattade beslut man får står att uppgifterna inte var trovärdiga. Därför är det angeläget att handläggningen sker genom personlig kontakt. Hur skall jag kunna bedöma trovärdigheten hos en människa jag aldrig har sett? Detta är viktigt, om man nu vill förstärka rättssäkerheten, vilket man har talat om. Hur skall det vara möjligt för Maj-Lis Lööw att ändra på ett beslut där invandrarverket har gjort en trovärdighetsbedömning och ärendet sedan överklagas? I invandrarverkets bedömning står att vederbörandes uppgifter inte var trovärdiga. Svaret enligt utskottet och enligt propositionen är att man i första instans har gått igenom ärendet så utförligt att det inte behövs i andra instans. Detta är ett fullständigt upp- och nedvänt resonemang, som inte har det ringaste med rättssäkerhet att göra. Därför skulle man naturligtvis ha tagit min och Ulla-Britt Åbarks motion på denna punkt på allvar.

När det så gäller förvar och andra kontrollfrågor vill jag säga följande. Den mest långtgående åtgärden i utlänningsärenden är förvarstagande. Det anges i förslaget att uppsikt alltid bör användas i stället för förvar om det kan anses tillräckligt med sådana åtgärder, vilket skulle följa indirekt av 1 § utlänningslagen, enligt propositionen. För att göra den här regeln helt tydlig vid den praktiska tillämpningen är det enligt min mening påkallat att det införs en uttrycklig regel härom i likhet med vad som föreslås om barn. I lagförslaget sägs det nämligen att den som är under 16 år inte får tas i förvar om det är tillräckligt att han ställs under uppsikt enligt bestämmelserna i 5 § andra stycket. Jag anser inte att de förvarsregler som för närvarande gäller skall utvidgas till att avse de fall då den rättssökandes identitet är oklar när han eller hon anländer till Sverige. Jag menar att det räcker att den sökande kan ställas under uppsikt och att beslut om förvar fattas först i den händelse uppsikt på grund av den sökandes åtgärder inte kan genomföras.

Detsamma gäller förslaget om förvarstagande för att en utredning skall kunna genomföras. I de fall den sökande inte talar om sin identitet eller på något annat sätt motverkar eller försvårar en utredning kan det hända något som är mycket viktigare än det som nu föreslås, nämligen att detta kan bli till nackdel i själva ärendet. Det är huvudsaken, vilket man bör ha ordentliga

upplysningar om. Då behöver den sökande biträdet redan från början.

Det föreslås att kraven för att ta barn i förvar skall vara att det föreligger uppenbar risk för undanhållande och att en förestående verkställighet som inte behöver fördröjas blir äventyrad. Dessutom kan förvar ske om det finns anledning att anta att utlänningen bedriver brottslig verksamhet i Sverige. Inte i något av fallen fordras synnerliga skäl. Särskilt betänkligt är det med hänsyn till att det i det andra fallet, dvs. brottslig verksamhet, fordras endast anledning att anta att brottslig verksamhet bedrivs.

Av 3 § sista stycket framgår att det när det gäller att skilja barn från föräldrar fordras synnerliga skäl liksom om förvarstiden skall utvidgas utöver 14 dagar.

För närvarande är regeln att man vid en totalbedömning av dessa fall skall finna att det är fråga om synnerliga skäl. Jag tror att de flesta som läser detta noggrant förstår skillnaden som jag har försökt förklara. Att det sedan finns en del som inte förstår det beror på andra saker och på att man försöker trassla bort detta. Men det är viktigt att detta blir klarlagt. Jag har inte kunnat komma till någon annan slutsats än att det är praktiskt taget ogörligt att skapa en regel i detta sammanhang som innebär att man i sällsynta undantagsfall skall ta barn i förvar. Faktum är ju att det gång på gång har gjorts uttalanden i en sådan riktning att detta skall ske endast när det är oundgängligen nödvändigt. Och ändå talar statistiken sitt tydliga språk. Dess värre följer man numera inte upp statistiken. Nu vet vi ändå genom andra kanaler att ett mycket stort antal barn, med hänsyn till vad som sägs om när detta får ske, tas i förvar.

Jag menar därför att man bör helt förbjuda förvarstagandet av barn. Och jag menar också att en kommande utredning bör ta upp frågan om man på något sätt kan förstärka uppsiktsreglerna, så att de i de allvarliga fallen blir mer effektiva. Jag har inte något färdigt förslag till detta. Men uppsikt går ut på att man skall kunna kräva anmälningsplikt och att man skall kunna ta ifrån vederbörande pass. Men även andra villkor kan gälla. Men i åtminstone ett mindre antal fall skulle man kunna tänka sig någon form av kontaktperson eller något annat som förstärkte det hela, men det får inte vara av den karaktären att det innebär frihetsberövande, dvs. det får inte innebära en så stor inskränkning av rörelsefriheten att det leder till detta.

En av de svagaste delarna i förslaget gäller kroppsvisitation. Problemet i detta sammanhang är att man bagatelliserar det faktum att någon letar i en persons fickor och känner på dennes kläder. Då har man inte riktigt reda på hur detta går till. Frestelsen att gå längre blir nämligen för stor om det är fel person som sysslar med detta eller om den som gör denna visitation har en förutfattad mening om personen i fråga. Den andra nackdelen med det hela är att man så att säga tar det så gesvint som det talas om, och då får det inte någon nämnvärd betydelse. Om man inför en bestämmelse som innebär att det får göras endast en ytlig kontroll, kommer personen i fråga att gömma det på något annat ställe in på kroppen, innanför skjortan. Detta är ett slag i luften. Detta är samma diskussion som vi hade när det gällde klottret. Men Gullan Lindblad, som tog upp den här frågan, var inte medveten om att när moderaterna föreslog en ändring i fråga om detta var det inte för att de inte ville ha kroppsvisitation, utan de löste problemet genom att benämna brottet

Prot. 1988/89:125

31 maj 1989

Ny utlänningslag,

m.m.

grovt. Då får det göras både kroppsbesiktning och kroppsvisitation.

Jag tycker faktiskt att Gullan Lindblad, liksom många andra moderater, noggrannare borde studera Svenska Dagbladets ledare, där man inte bara på den här punkten utan på flertalet av de punkter som jag har berört är utomordentligt kritisk till detta förslag.

Det som har föreslagits när det gäller transportföretagen kommer att urholka asylrätten. Tidigare väcktes ett förslag som inte innebar ekonomiskt ansvar utan vitesföreläggande. Men det fick regeringen dra tillbaka på grund av den opposition som framfördes mot förslaget. Men det här förslaget är ju inte ett dugg bättre utan snarare sämre. Jag kan också förmärka att kritiken från de asylsökande, från allmänheten och från företagen är starkare mot detta förslag än mot det förra.

Till slut vill jag säga följande. Det är viktigt att man i dessa frågor slår vakt om ett brett samförstånd. Jag har själv varit med i invandrapolitiska kommittén, som för några år sedan lade fram en rad förslag. Kommitténs sammansättning var sådan att riksdagens alla partier var representerade. Visst skrevs det reservationer, men med undantag för moderaterna, som ville avskaffa 6 §, rädde det en ganska stor och bred enighet. Jag menar att det finns förutsättningar för att på nytt skapa en bred enighet i dessa frågor. Men då måste man diskutera dem noga, och de olika riktningarna måste vara ordentligt representerade. Det är en förutsättning för att man skall kunna pröva förslagen och se till att vi når enighet. Det finns en så pass stark vilja hos det stora flertalet i dessa frågor, att det borde finnas goda förutsättningar för regeringen att ta ett skyndsamt initiativ till en ny utredning.

I detta anförande instämde Ulla-Britt Åbark (s) och Eva Goës (mp).

Anf. 40 KARIN SÖDER (c):

Herr talman! Först vill jag säga att det är viktiga beslut som vi fattar här i dag. Jag vill också säga att det finns många goda ambitioner, som alla är ense om, t.ex. när det gäller att förkorta handläggningstiderna. Jag tror att en av de största rättssäkerhetsåtgärder som man kan vidta är just att förkorta handläggningstiderna. Jag förutsätter att de resurser som tillhandahålls för dem som skall utföra arbetet blir tillräckliga, om det nu skulle visa sig att det påslag som gjorts inte skulle räcka. Jag tror att det är det absolut bästa sättet att föra en god flyktingpolitik.

Jag skulle också vilja säga att det är oerhört viktigt att vi hela tiden följer upp praxis, så att vår flyktingpolitik och utlänningspolitik följer de internationella konventioner som vi har anslutit oss till.

Jag vill börja med att påpeka att det i år faktiskt är ett mycket viktigt år när det gäller barnen. Det har jag sagt tidigare. Det finns en färdig barnkonvention, som FN:s generalförsamling förmodligen kommer att anta till hösten. I det förslag som ligger utgår man från att man i alla ärenden som gäller barn alltid utgår från barnens bästa. Även i flykting- och utlänningslagstiftningen måste barnens bästa gälla.

Flyktingbarnen är ju oskyldiga. Det är vuxna som har försatt dem i den situation som de befinner sig i. Därför är det väldigt viktigt att barnen betraktas som skilda rättsobjekt. De får inte vara någonting medföljande,

även om de självfallet tillhör en familj, utan de skall betraktas som individer och enskilda rättsobjekt och behandlas därefter. Det är på samma gång mycket viktigt att de, om de har en familj, en förälder eller en anhörig med sig, inte skiljs från denna kanske enda trygghet som flyktingbarn, ett eller flera i samma familj, har. Om detta tror jag att vi är ense liksom om att vi skall vidta alla de nödvändiga åtgärderna för att uppfylla detta. Det är en viktig del i det förslag till barnkonvention som nu ligger.

Jag vill peka på att även om det råder enighet i en del frågor, råder det större och mindre oenighet i vissa andra frågor, och centern har avgivit ett antal reservationer till betänkandet. Jag skulle vilja ta upp några av dem.

Vi har tillsammans med folkpartiet och vpk en reservation om att man successivt – och det gäller bl.a. i allra högsta grad beträffande barnen – måste följa upp praxis vid tillämpningen av lagstiftningen. Vi som är ledamöter här i riksdagen stiftar lagar, och vi har naturligtvis avsikter med denna lagstiftning. Det är då väldigt viktigt att man följer upp om lagen utövas så som vi har tänkt oss och att inga avvikelser sker från detta. Därför ser vi det som synnerligen viktigt att man följer upp praxis. Det framhåller vi i denna reservation. Eftersom jag har fått i uppgift att tala speciellt om barnen, vill jag säga att det är oerhört viktigt när det gäller barnens situation att lagen följs upp på ett korrekt och riktigt sätt.

Vi har en centerreservation som tar upp frågan om utredning av barns situation. Barnen är ju väldigt ömtåliga i en flyktingsituation. Det är inte alls säkert att barn vågar tala om riktigt vad de har varit med om, vad de vet och hur de känner i det läget. Det fordras, som centerledamöterna skriver i sin reservation, en kompetent förhållningsledare, socialarbetare eller vem det vara må som talar med barnen. Och det tar lång tid, för det är ett oerhört svårt arbete. Därför är det väldigt viktigt att det finns utbildning och att de som skall utföra arbetet får allt möjligt stöd för att kunna sköta uppdraget. Det är också viktigt, som vi framhåller, att alla barn utreds och att barnens situation tillmäts största vikt när man bedömer en familjs öde i ett asylärende. Det här är en sak som jag vill fästa den största uppmärksamhet vid.

Det andra som diskuterats mycket här och där somliga uttalanden har förvånat mig oerhört mycket är att riksdagsledamöter, bara för en liten stund sedan, fortfarande förlitar sig på felaktiga tidningsskrivelser om centerns inställning till förvarstagande av barn. Det är ett faktum att centern har en särskild reservation i denna fråga där vi framhåller att vi vill att riksdagen ger regeringen till känna att barn över huvud taget ej får tas i förvar. Det är centerns uppfattning i denna fråga. Det står mycket tydligt i betänkandet. Jag beklagar att man inte tagit reda på detta innan man går upp i talarstolen utan lutar sig mot felaktiga tidningsskrivelser och påstår något annat. Detta är ingen kritik utan bara ett påpekande.

Man kan fråga sig varför vi inte har reserverat oss tillsammans med folkpartiet och miljöpartiet i denna fråga. Det finns ett skäl till detta. I den andra reservationen föreslås att man icke skall yrka bifall till den paragraf som gäller förvarstagande av barn. Såvitt vi kan förstå innebär detta, eftersom lagen skall träda i kraft den 1 juli om det över huvud taget blir något beslut i dag, kommer det i lagen inte att finnas någon paragraf som rör omhändertagande av barn. Då menar vi att det är viktigt att man gör ett

ordentligt uttalande om att barn över huvud taget inte får omhändertas. Sedermera kan förhoppningsvis, om riksdagen skulle anta uttalandet, en ny paragraf komma till stånd mot bakgrund av detta. Det har varit vår bedömning. Jag vill inte skapa någon strid om detta, utan jag vill bara klarlägga bakgrunden till vår reservation i frågan. Men det är som sagt mycket möjligt att vi inte kommer att behöva rösta om denna fråga i dag. Jag tror att vi har samma uppfattning i sak –, det framgår av texten.

Sedan vill jag gå in på en sak som jag har tagit upp i min reservation, och det gäller direktavvisning av barn. Jag menar att direktavvisning av barn inte får ske om inte barnets sociala och hälsomässiga situation har utretts.

Det betyder att det kommer att ta en viss tid innan ett barn avvisas. Det är här också en fråga om barnens rättssäkerhet. Barnens status är ju oerhört viktig i detta sammanhang, och det är viktigt att deras situation utreds. Detta gäller särskilt ensamma barn som kommer hit. Dessa får genomgå en mycket ingående prövning innan ställning tas till deras sak. Det gäller ju att få en mycket gedigen uppfattning bl.a. om barnens bakgrund och om deras skäl för att söka asyl i vårt land.

Dessa frågor är också viktiga mot bakgrund av den barnkonvention som Sveriges regering har arbetat så aktivt för. Hela tiden har det ju varit fråga om barnens rättssäkerhet.

Jag vill också ta upp frågan om det ansvar som man vill ålägga flygbolagen. Jag för min del har uppfattningen att det blir oerhört svårt att genomföra vad som här föreslås om man samtidigt vill bibehålla rättssäkerheten för dem som har rätt, och även skäl, att söka asyl i vårt land. Det är ett stort ansvar som läggs på de personer som har att hantera sådana här ärenden. Jag har svårt att se att vi uppfyller de krav som ställs på rättssäkerheten när det gäller denna åtgärd. Även om andra länder har vidtagit den här åtgärden, bör vi noga fundera på om detta är den riktiga vägen att komma till rätta med det mycket svåra problemet med dokumentlösheten. Jag anser alltså att detta inte är den rätta vägen att komma fram till en lösning.

Herr talman! Jag har inte utnyttjat den taletid som jag anmält mig för. Eftersom vi har hållit på så länge med den här debatten, föredrog jag nämligen att korta ned mitt anförande. Jag vill bara till sist säga att något av det absolut viktigaste när det gäller flyktinglagstiftningen är att tillgodose de krav som kan ställas på barnens trygghet och rättssäkerhet. Naturligtvis är också de vuxna av väsentlig betydelse i detta sammanhang. Men barnen måste tillmätas oerhört stor betydelse. Svåra upplevelser av olika slag från barnens första levnadsår får barnen bära på hela livet. Hanterar vi denna fråga fel, kommer vi alltså att åstadkomma stor skada.

I detta anförande instämde Pär Granstedt (c).

Anf. 41 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 42 MARIA LEISSNER (fp) replik:

Herr talman! I Bengt Westerbergs frånvaro vill jag tala om varför vi i folkpartiet inte riktigt har fått klart för oss vad centerns yrkande innebär när det gäller uttalandet om att barn inte bör tas i förvar. Centern hemställer nämligen i sin reservation om bifall inte bara till Karin Söders yrkande utan också till det nya lagförslaget beträffande 6 kap. 3 §. Det framgår inte alls av reservationen att man gör det i syfte att sedan avskaffa denna lagparagraf. Det har alltså varit litet svårt att exakt uttyda centerns ståndpunkt. Därför är jag tacksam för Karin Söders klarläggande här. Jag utgår från att vi till slut kanske hamnar på samma linje.

Anf. 43 RAGNHILD POHANKA (mp) replik:

Herr talman! Det finns, som sagt, vissa möjligheter till att vi kan komma att göra det.

Jag har ägnat mig åt historia i dag, jag vill ännu en gång göra det. När vi skrev under reservationerna i utskottet kunde centern omöjligen ha känt till det yrkande som i dag ligger på våra bord, så det kan inte ha varit skälet till att man valde att avge en egen reservation.

Anf. 44 KARIN SÖDER (c) replik:

Herr talman! I min argumentering utgick jag alls inte från det uttalande som nu ligger på riksdagens bord och som handlar om att denna fråga skall skjutas upp, utan jag utgick från det som står i reservationen. Där står det att avslag yrkas på regeringens förslag när det gäller den paragraf som avser förvarstagande av barn. Om den paragrafen tas bort, finns det ju inte någon speciell paragraf för barn. Vi har mot den bakgrunden valt att göra ett mycket kraftfullt uttalande som tillägg till regeringens förslag till paragraf, för att det klart skall framgå att vi över huvud taget inte accepterar förvarstagande av barn. Det är den utväg som vi i detta läge har valt.

Anf. 45 RAGNHILD POHANKA (mp) replik:

Herr talman! Vi har yrkat att barn inte skall tas i förvar över huvud taget. Däremot kan barn sättas upp under uppsikt vid behov.

Centern uttrycker sig ganska vagt i sin reservation. Där står det: "Barn bör enligt utskottets uppfattning över huvud taget inte tas i förvar. Detta bör -- ges regeringen till känna." Det handlar alltså inte om något definitivt avståndstagande när det gäller barn i förvar. Men uttalandet är bättre än utskottets förslag, och därför hamnar vi kanske till slut på samma linje. Vad centern säger här är dock inte detsamma som vårt starka avståndstagande från förvarstagande av barn.

Anf. 46 MARIA LEISSNER (fp) replik:

Herr talman! Det må vara oss i folkpartiet förlåtet att vi inte insåg att ett bifall här i själva verket innebar ett avslag. Om centerns linje hade uttryckts i något tydligare ordalag, skulle inte denna onödiga förvirring ha behövts uppstå.

Anf. 47 KARIN SÖDER (c) replik:

Herr talman! Jag kan nu konstatera att både miljöpartiet och folkpartiet föreslår ett borttagande av en paragraf i lagstiftningen när det gäller barnen. Men man har inte talat om hur den paragraf skall lyda som skall ersätta den tidigare. Man säger dock att barn inte skall tas i förvar. Det är också vad som står i vår reservation.

Tredje vice talmannen anmälde att Ragnhild Pohanka anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 48 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Flyktningbarnens situation har uppmärksamrats alldeles för litet. I regeringens proposition behandlas frågan om barn i asylärenden mycket kortfattat. Socialförsäkringsutskottet instämmer i den i propositionen beskrivna målsättningen och anser liksom statsrådet att den ger "goda förutsättningar för att i asylärenden som inte leder till omedelbar avvisning ta hänsyn till barnens särskilda situation". Jag delar inte uppfattningen att det finns en klar målsättning som kan vara vägledande på denna punkt. För hur skall man t.ex. bedöma de ensamma flyktningbarnens situation? Jag kan, som sagt, inte finna någon vägledning på den punkten.

Vad som särskilt har oroat mig är de uttalanden som gjordes under en utfrågning i konstitutionsutskottet av det statsråd som tidigare hade ansvaret för flyktningfrågor. Han sade nämligen att barn så långt möjligt skall vistas hos sina föräldrar och att de ensamma barnen ju inte har några föräldrar här. I den debatt som fördes med anledning av granskningen framhöll den socialdemokratiska företrädaren att hon delade denna uppfattning.

Jag anser att de ensamma barnen måste prioriteras och att deras ärenden skall behandlas skyndsamt. Det är rena tortyren att barn skall behöva vänta över ett år på besked om huruvida de får stanna i Sverige eller ej. Därför måste deras ansökningar behandlas snabbt. Inte heller på den punkten finns det något klagörande i betänkandet. Vidare är det oklart om ensamma barn skall kunna tas i förvar.

Däremot står det ganska klart att barn som kommer hit tillsammans med anhöriga skall kunnas tas i förvar även i fortsättningen. För närvarande skall, som tidigare har framhållits här i debatten, synnerliga skäl föreligga för att barn skall kunnas tas i förvar. Men trots det har ju en mängd barn tagits i förvar. Med den nya lagstiftningen finns det risk för att fler barn tas i förvar, kanske inte på Arlanda men i andra polisdistrikt.

När bestämmelsen om förvarstagande av barn antogs 1985, framhöll statsrådet att det var lämpligt att tillämpningen av förvarsinstitutet följdes upp av invandrarverket för att motverka att det används utan tvingande skäl. Det skulle ankomma på regeringen att meddela föreskrifter för hur man skulle göra denna uppföljning.

Det har inte skett någon riktig uppföljning, och vi har kritiserat detta i KU. Glädjande nog enades konstitutionsutskottet om att det skall föras statistik på detta område, och det blev sedan också riksdagens mening. Som det nu är vet vi inte hur många barn som faktiskt har tagits i förvar. År 1987 gjorde JK en stickprovsundersökning, och då visade det sig just att alldeles för många

barn togs i förvar, framför allt av Arlandapolisen. Men vi har som sagt ingen statistik på området, så vi vet inte vad som har hänt sedan dess. Det är anmärkningsvärt och innebär ett nonchalerande av de utfästelser som statsrådet har gjort till riksdagen.

Nu undrar jag vad utskottet egentligen menar, när man avvisar det krav på statistik som förts fram i en motion. Utskottet utgår från att regeringen och ansvariga myndigheter nog följer utvecklingen i fråga om förvarstagande av barn. Det har ju faktiskt inte skett, eftersom man inte kan svara på frågan hur många barn det är som tas i förvar. Utskottets majoritet konstaterar att det inte behöver göras något tillkännagivande till invandrarverket på den här punkten. Jag undrar vad detta innebär. Innebär det att man menar att det inte behövs någon statistik, eller har man i åtanke att riksdagen har fattat beslut om att det skall föras statistik på den här punkten? Det är ju vad riksdagen faktiskt gjorde den 17 maj i år. Eller är socialförsäkringsutskottet inte medvetet om att vi redan har fattat det beslutet?

När det gäller terroristlagstiftningen hänvisas till pågående kommittéarbete. Folkpartiet instämmer i den bedömningen. Det är viktigt att den här frågan får en seriös behandling. Kommittén kommer ju att bli klar med sitt betänkande i höst, och sedan kommer det att remissbehandlas i vanlig ordning. Den lagstiftning som vi har i dag var inte tillräckligt genomtänkt när den antogs, och det misstaget skall vi inte göra om. Därför finns det anledning att avvakta kommitténs arbete.

Det finns mycket att diskutera när det gäller terroristlagstiftningen. Inte minst är det otillfredsställande att människor blir stämplade som terrorister och försätts i kommunarrest utan riktig domstolsbehandling. Det är faktiskt bara kurder som har utsatts för detta – och det är inte värdigt en rättsstat. Det är inte heller bra för vårt internationella rykte att vi skall kritiseras av organisationer som Amnesty och Internationella juristkommissionen för brott mot mänskliga rättigheter. Sverige har också anmälts både i FN och i Europadomstolen när det gäller kommunarresten.

Det finns inga andra länder som har sådana bestämmelser om kommunarrest, och man kan fråga sig vad det är i Sverige som är så unikt att vi måste ha den här typen av bestämmelser. Högsta domstolen har ju också uttalat att om kommunarresten pågår under alltför lång tid, kan den klassificeras som ett frihetsberövande och därmed som ett brott mot de mänskliga rättigheterna. Det är enligt min mening mycket besvärande för Sverige. Det finns all anledning att verkligen se över dessa bestämmelser.

Med det anförda vill jag yrka bifall till de reservationer som folkpartiet har undertecknat.

I detta anförande instämde Maria Leissner, Lola Björkquist och Ingrid Ronne-Björkqvist (alla fp).

Anf. 49 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Vi har i dag i Sverige en flyktingdebatt som har mycket stor spännvidd – från den ena sidan, att vi skall ha totalt öppna gränser och att vem som helst skall få komma hit, till den andra sidan, att vi skall stänga portarna till Sverige. När man då, som i mitt fall, representerar någon form

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

Ny utlänningslag,
m.m.

av mellanställning, hamnar man ibland i den s.k. hetluften.

Jag menar, herr talman, att vi i Sverige har en skyldighet att hjälpa människor som befinner sig i uppenbar nöd och har uppenbara problem. Och när det gäller de människorna skall vi göra allt för att underlätta deras tillvaro.

Däremot skall vi vara så pass ärliga att vi erkänner att vi också skall motarbeta dem som driver med svenska folket och skattebetalarnas välvilja när det gäller att hjälpa människor som har problem. Det är nämligen dokumenterat att svenska folket vill hjälpa människor som befinner sig i problemsituationer. Jag har den största förståelse för dem som anser att vi skall sätta in åtgärder mot människor som driver – medvetet, kallt och beräknande – med vår välvilja.

Vi har nu i den här debatten hört olika åsiktsyttringar. Här finns i dag ett par representanter för miljöpartiet. De hade för en tid sedan en reservation i ett visst ärende, och de framhårdar och återkommer med samma reservation. Den baseras på att regeringen för en tid sedan talade om att man hade beslutat att människor som hade varit i Sverige fr.o.m. ett visst datum och t.o.m. ett visst datum skulle, om inte personliga starka skäl talar mot det, få lov att stanna kvar i Sverige. Det har t.o.m. vi moderater köpt. Men miljöpartisterna var icke nöjda. De sade att samtliga utlänningslagar som vid ett visst datum hade befunnit sig i Sverige, oavsett skälet, skulle få stanna här.

Nu är det här med retorik besvärligt. Men jag skulle vilja fråga Ragnhild Pohanka: Om det skulle visa sig att en utlänning, som har befunnit sig här i Sverige en viss tid, bevisligen har utfört ett mord, t.ex. i Storbritannien – skall då han eller hon i fortsättningen få lov att stanna kvar i Sverige? Jag håller med om att exemplet är extremt, men det kan inträffa. I er reservation finns inte ett enda undantag. Jag är mycket spänd på att få höra svaret.

Herr talman! I dag har vi i denna debatt hört talas om vpk, dvs. kommunisterna. Kommunisterna är kända för att de överallt där de inte har makten förordar en generös finanspolitik, som skulle få t.o.m. självaste Joakim von Anka att känna sig underlägsen. De förordar en flyktingpolitik, som icke finns i något land där kommunisterna har kommit till makten. I alla länder där kommunisterna är i opposition förordar de, av en anledning som jag icke begriper, en ytterst generös flyktingpolitik.

Herr talman! I denna debatt förekommer det övertramp som är mycket beklagliga. Jag noterade bl.a. vad en kvällstidning från Göteborg skrev i går. Jag vågar ärligt tro och tillstå att min uppfattning delas av en stor del av svenska folket. Vi skall inte minska flyktinghjälpens med en endaste krona, men vi skall ha en annan inriktning. För ett sådant uttalande blir man beskyldd för att vara ett löss i fanan. Om löss är benämningen för att man har denna uppfattning, skäms jag inte för den.

Herr talman! Jag återkommer till passlösheten. Det har ofta sagts i talarstolen att flyktingar inte alltid kan erhålla dokument. Man kanske får en föraning om att polisen på eftermiddagen har knackat på dörren. På natten måste man snabbt lämna sin bostad. Okej, det går väl att köpa det argumentet. Men faktum är, som jag har sagt tidigare i dag, att man inte kan lämna Iran, Irak, Syrien, Bahrain eller Pakistan utan att ha ett pass. En iransk medborgare kan inte fly från Iran till Turkiet och sedan ta flyget från

Istanbul till Sverige utan att visa ett pass. Sedan kan vi diskutera rädslan för att den som söker asyl i Sverige blir förvisad till Turkiet och vad det kan innebära. Men argumentet att en flykting inte kan få ett pass stämmer åtminstone inte.

Herr talman! Det måste trots allt vara vettigt att bedriva en flyktingpolitik som hjälper de många människorna – inte som fallet är i dag hjälper dem som har pengar. Vi har t.ex. två flyktingar från Iran. Den ena har pengar, och den andra har inga pengar. Den som har pengar kan åka vidare. Men han eller hon som inte har resurser får stanna kvar i ett läger i Turkiet. Då är det bättre att föra en politik som säger att representanter för Sverige åker ner och tar ut flyktingar i kvoten som kan få komma hit. Men låt inte i detta sammanhang pengar vara avgörande.

Herr talman! Jag begär ändå svar från miljöpartiet på frågan om samtliga utlännningar, oavsett vad de har gjort skall få lov att stanna i Sverige bara de andas ordet asyl.

Anf. 50 RAGNHILD POHANKA (mp) replik:

Herr talman! Jag vet inte hur Sten Andersson i Malmö har läst lagen och våra reservationer. Förvar av vuxna har vi sagt kan tillåtas, när det finns anledning anta att flyktingarna här skall bedriva brottslig verksamhet.

Utlämnandet till England utgjorde ett bra exempel. Där ställer vi oss på det internationella utlämningsförfarandets sida vid utlämning av brottslingar till ett sådant land. Men om denna person hotas av dödsstraff eller tortyr, kan vi debattera om det finns hinder för utlämnande av denna person. Han får då finna sig i att sitta i ett svenskt fängelse på grund av det brott som han har begått. Detta är något som måste ske efter förhör och rättegång. Jag kan inte ge ett klart svar på hur det skall bli i detta fall. Där är vi bundna av internationella konventioner, och vi kommer att följa dem.

Vi har i vår flyktinglag sådana bestämmelser som hindrar ett verkställande av utvisning och utlämnande av brottslingar, som är t.ex. terroriststämplade eller som kan hotas av dödsstraff eller tortyr. Vi i miljöpartiet har inte opponerat oss mot detta i någon reservation eller uttalande.

Jag kommenterar inte något annat i Sten Anderssons anförande utan bara det där jag själv har blivit apostroferad.

Anf. 51 STEN ANDERSSON i Malmö (m) replik:

Herr talman! Trots att jag har bara fem år från folkskolan kan jag i varje fall läsa. När jag läser miljöpartiets reservation, finner jag där inte några undantag. Jag ser att Ragnhild Pohanka ruskar på huvudet, och det kan hon göra. Men Ragnhild Pohanka kan ruska på huvudet tills det ramlar av, om hon har otur.

I texten finns det inga undantag. En del tycker att det är bra att man i dag tar ett steg tillbaka och säger att de flyktingar som eventuellt är kriminellt belastade i ett annat land inte skall få absolut asyl. Av miljöpartiets reservation framgår det att asylen skall vara absolut. Jag vänder till kammarens ledamöter att läsa innantill, för i den reservationen finns det inga undantag.

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Ny utlänningslag,
m.m.*

Återkom gärna nästa gång det är motionsperiod, och skriv gärna denna motion och reservation ännu en gång. Men gör ett klarläggande att vi inte skall säga absolut ja till att alla flyktingar skall få lov att stanna i Sverige, oavsett bakgrund. Fru Pohanka kan stå i sin bänk eller i talarstolen och säga vad hon vill. Men faktum är att miljöpartiets reservation på ren och klar svenska talar sitt tydliga språk.

Anf. 52 RAGNHILD POHANKA (mp) replik:

Herr talman! Jag vet inte ens vilken reservation diskussionen gäller. Jag utgår från vårt program. Vi vill följa de lagar som finns med en generös tillämpning.

Anf. 53 STEN ANDERSSON i Malmö (m) replik:

Herr talman! Jag står i dag i talarstolen som representant för moderata samlingspartiet. Det är inte min förstahandsuppgift att tala om för miljöpartiet vilken reservation de eventuellt har skrivit. Det finns i betänkandet en reservation där ni klart och tydligt kritiserar regeringen för att man enbart har givit asyl åt människor som har kommit till Sverige före ett visst datum, om icke starka personliga skäl talade emot att de skulle få stanna i Sverige. Om inte fru Pohanka kommer ihåg detta beklagar jag det dels för hennes egen del, dels för partiets del.

Miljöpartiet har framfört denna kritik, och det skall bli mycket intressant att se resultatet av den följande voteringen. Kommer miljöpartiet att stå fast vid detta fullt ut? Förra gången denna reservation var aktuell begärde fru Pohanka votering, men icke rösträkning. Man kan ha sina uppfattningar om vad det kan bero på.

Skriv gärna i framtiden litet grand tydligare vem som skall få lov att stanna i Sverige. Både fru Pohanka och jag har lika stort samvete för de människor som är i nöd. Vi skall hjälpa dem. Men man vinner ingenting långsiktigt på att i publicitetssyfte försöka tjäna poänger.

Anf. 54 BERITH ERIKSSON (vpk):

Herr talman! I det betänkande som vi nu behandlar finns även lagen om åtgärder för förebyggande av våldsdåd med internationell bakgrund, de s.k. terroristbestämmelserna. De frågorna har inte debatterats tidigare i dag, men vpk har tre reservationer, varav två tillsammans med miljöpartiet. Reservationerna gäller kommunarrest, bakgrund till terroriststämpling och åtgärder för den kurdiska folkgruppen.

Jag vill börja med att läsa några artiklar i den konvention som FN antog och kungjorde den 10 december 1948, den allmänna förklaringen om mänskliga rättigheter:

"Artikel 10. Envar är under full likställdhet berättigad till rättvis och offentlig rannsaking inför oavhängig och opartisk domstol vid fastställandet av såväl hans rättigheter och skyldigheter som varje anklagelse mot honom för brott.

Artikel 11. Envar, som blivit anklagad för straffbar gärning, har rätt att betraktas som oskyldig, till dess hans skuld blivit lagligen fastställd vid offentlig rättegång, under vilken han åtnjutit alla för sitt försvar nödiga garantier.

Artikel 12. Ingen må utsättas för godtyckliga ingripanden i fråga om privatliv, familj, hem eller korrespondens, ej heller angrepp på heder och anseende. Envar har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp."

Dessa artiklar stämmer väl med den rättsuppfattning som vi har i Sverige, och därför vill jag påstå att terroristbestämmelserna är ett främmande element i det svenska rättssystemet. Det har heller inte hittills framkommit några fakta som visar att terroristbestämmelserna har haft avsedd verkan, nämligen att förhindra terrorism. Att bestämmelserna skulle ha ett förebyggande syfte är i sig motsägelsefullt, för om en presumtiv terrorist utvisas har man inte därmed förhindrat terrorism – man har bara "exporterat" problemet till något annat land. Väljer man, som vi har gjort, att sätta de presumtiva terroristerna i s.k. kommunarrest, kan de ändå när som helst begå våldsbrott; de bestämmelser som gäller för kommunarresten utesluter inte det.

Terroristbestämmelserna och kommunarresten har använts mot den kurdiska organisationen PKK och mot de nio kurder som sedan snart fem år sitter i kommunarrest.

Terroriststämpln av PKK skedde den 1 december 1984, några månader efter det att PKK tagit till vapen mot den turkiska regimen, vilket hände den 15 oktober samma år. Sverige har, såvitt jag vet, inte terroriststäplat andra befrielseorganisationer i världen, inte ens RENAMO i Moçambique, så varför just PKK?

Förra våren trodde många att kommunarresten skulle upphävas. Men den 19 maj lät dåvarande invandrarministern Georg Andersson meddela, att inget tyder på att någon av de utvisade kurderna har ändrat sin uppfattning om PKK och att det därför saknas skäl till ändring av de beslut som regeringen fattade 1 december 1984. 12 dagar efter detta meddelande från Georg Andersson avslöjades Ebbe Carlsson-affären och de fortsatta misstankarna mot PKK i Holmérs gamla "kurdspår".

Om det inte fanns något samband mellan dessa två saker, innebär det att kommunarresten fortsätter därför att de kommunarresterade hyser sympati för den organisation som i deras hemland kämpar för ett fritt Kurdistan. Är de att betraktas som terrorister på grund av sina åsikter? Jag tror att det finns många kurder från Turkiet förutom de här nio som hyser sympati för PKK. Sverige har undertecknat många konventioner om rätten till åsikts- och yttrandefrihet. Skall inte åsikts- och yttrandefriheten gälla alla? Skall vi sätta också alla de övriga kurderna i kommunarrest?

En demokrati som Sverige skall inte behöva ta till allt det hemlighetsmakeri som kringgärdar terroristbestämmelserna och kommunarresten. Svenska folket har rätt att få veta vad regeringen stöder sig på. Hur kan någon i denna kammare, demokratis högborg, finna sig i allt detta hemlighetsmakeri? Vi borde alla ställa oss upp som en man och kräva alla kort på bordet.

Regeringen har möjlighet att upphäva både terroriststämplingen av PKK och kommunarresten genom att ompröva sina tidigare bedömningar.

I reservation 53 anser vpk och miljöpartiet att riksdagen skall ge regeringen till känna att terroristparagrafen i utlänningslagen bör strykas. De

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Ny utlänningslag,
m.m.*

lagar och det domstolsförfarande som vi har är tillräckliga även för att bekämpa terrorism.

I reservation 54 kräver vi en redovisning av det material som terroriststämpelein av PKK grundas på, att de kommunarresterade kurderna får en rättvis och opartisk rättegång och att kommunarresten upphävs. Vi kräver detta inte bara därför att dessa människor förorsakats stor skada utan även därför att vi anser att behandlingen av dessa människor skadar vårt land demokratiskt.

I reservation 55 påpekar vi att det borde vara en moralisk förpliktelse för riksdagen att själv uttala eller begära av regeringen att den vidtar åtgärder så att den skada som åsamkats kurderna som grupp i Sverige genom turerna kring mordutredningen på vår statsminister kan minskas. I gårdagens tidningar kunde vi läsa att rikskriminalen och säpo definitivt avfört sina misstankar om inblandning av PKK i mordet på Olof Palme. Vore det inte i anständighetens namn på sin plats att det nu framfördes en offentlig ursäkt både till organisationen PKK och till alla kurder som fått lida stor skada på grund av dessa tidigare uttalade misstankar av då ansvariga personer?

Jag yrkar därmed bifall till reservationerna 53, 54 och 55.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

I anförandet instämde Carl Frick, Eva Goës och Ragnhild Pohanka (alla mp).

Anf. 55 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Jag har följt den här debatten nästan hela dagen, och vissa stunder har jag faktiskt haft ont i magen.

Det känns tungt att vara svensk i dag, den dag då det kan komma att bli ett brott att vara flykting och vilja komma till Sverige.

I min barndom var världen i krig. På vägen till skolan i Malmö kunde jag ofta se de judiska flyktingar som tagit sig över Sundet i skydd av mörkret med människors hjälp. Så liten jag var anade jag allvaret och förskräcktes av enfaldiga kommentarer från förbipasserande som menade att det hade varit bättre om tyskarna hade knäppt dem.

I dag är jag övertygad om att dessa människor – flyktingarna för drygt 45 år sedan – inte hade pass och erforderliga visa för inpassering till Sverige. De var dokumentlösa. Jag är också övertygad om att flyktingarna också betalade dem som smugglade dem över gränsen. Det fanns de som tog betalt för sina smuggeltjänster. Men de flydde för sina liv – från död till liv. Inte hördes det då något om dokumentlöshet och att människor skodde sig på de olyckliga. Det viktiga var att människoliv räddades.

Vi tog emot dem – män, kvinnor och barn. Det är outplånliga bilder och stämningar från tidigt 40-tal, en tid då många av dem som i dag är villiga att brutalisera den svenska utlänningslagstiftningen inte var födda.

Det är tungt och det känns som en tung skam att de mörka krafterna i vårt land har fått en sådan makt och en sådan kraft att en majoritet nu synes vara villig att ge oss en brutallare utlänningslag.

Det är tungt att rädslan för det främmande – det okända – är på väg in i denna ljusa kammare.

Det är tungt att Sjöbo faktiskt ser ut att vinna – det är svårt, det är svårförståeligt och det är oförsvarligt.

Det är tungt att stämningar från min barndom manifesteras i ett betänkande till Sveriges riksdag den ljusa våren 1989.

Solidaritet över alla gränser, ansvar, medkänsla; det är bilder – i dag kanske bara myter – som ledande svenska socialdemokrater har givit oss av Sveriges roll i världen. Under den tid då Olof Palme var den som drev politiken i Sverige hade vi anledning att vara stolta – vi kunde oftast rakryggat delta i internationella sammanhang. Visst hade han som solen sina fläckar – Indienordern med alla dessa fälthaubitsar t.ex. Men det fanns en glöd – en känsla för dem som har det svårt i världen. I dag verkar det vara grått, fantasilöst, byråkratiskt. Socialdemokrater! Var är ert sting? Vart har er medkänsla tagit vägen? Vart tog solidariteten vägen? Vilket är ert frändskap med högern och centern? Och vad står det för?

Vart har våra grundläggande värderingar försvunnit när en majoritet nu vill sluta Sveriges gränser, när EG-anpassningen firar triumfer, när vi i praktiken tar plats i Festung Europa?

Herr talman! Det är svårt att finna de rätta orden i en stund som denna, när vi i Sverige står inför beslut om att förmäna förföljda, slagna och torterade en fristad i Sverige, ett så utsägligt rikt land.

Herr talman! Är det inte förmätet att vi i Sverige, som har varit förskonade från krigets fasor i närmare 200 år, kan tro att vi skall för alltid vara förskonade från förtryckets elände? Om alla länder gjorde det som vi nu står inför att göra – vart skulle då förföljda och plågade svenskar eventuellt en gång kunna ta vägen?

Herr talman! För drygt 100 år sedan flydde många Sverige, av ekonomisk nöd; det rörde sig om väldigt mycket folk. I dag ser det ut som om vi inte skulle vilja återgälda den internationella solidariteten genom att mitt i vår rikedom hindra nödlidande från att komma hit. Det är dessutom människor som kommer att berika oss med sina kunskaper och erfarenheter.

Inte kan det väl ändå få vara så att Sjöbo trots allt skall stå som vinnare och vi som förlorare i kampen mot ondska och omänsklighet? De som är hårda, vrånga, rädda eller osolidariska skall inte få det sista ordet! Det är inget brott att fly från sitt land.

Därför, herr talman, yrkar jag bifall till de reservationer som Ragnhild Pohanka har ställt sig bakom för miljöpartiet de grönas räkning här i kammaren.

Jag hoppas varmt och innerligt att ljuset, värmen och medkänslan skall styra riksdagens beslut i dag. Jag hoppas att det kan bli ett beslut som kännetecknas av humanitet och värdighet, ett beslut som gör Sverige till ett öppet land med internationell solidaritet och internationellt ansvar, ett land som säger nej till de mörka och ondskefulla krafterna, ett land som inte i praktiken definierar en flyktning som en brottsling, som i kraft därav utsätts för lagfästa, rättsvidriga handlingar.

I detta anförande instämde Eva Goës, Anna Horn af Rantzien, Anita Stenberg, Ragnhild Pohanka, Krister Skånberg och Lars Norberg (alla mp) samt Berith Eriksson (vpk).

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Ny utlänningslag,
m.m.*

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Ny utlänningslag,
m.m.*

Anf. 56 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Ingvar Carlsson och de andra kamraterna i socialdemokratiska arbetarepartiet har all anledning att känna dåligt samvete när de granskar partiets framfart på det juridiska området – lex Bratt, vapensmugglingen, nya utlänningslagen. Rättssäkerhet och yttrandefrihet är demokratins livsnerv, heter det. Hundraåringen SAP får lov att skärpa sig.

Det nu föreliggande förslaget till utlänningslag hör inte hemma i välfärdslandet och demokratins Sverige. Speglar denna lag socialdemokraternas, moderaternas och centerns moral och människosyn blir jag rädd. Jag känner sorg!

För 75 år sedan, 1914, skrev man: "Utländsk zigenare ävensom utlänning, som uppenbarligen har för avsikt att söka sitt uppehälle genom utförande av musik, förevisande av djur eller annan dylik sysselsättning, må vid ankomsten till riket eller omedelbart därefter av polismyndighet avvisas." Den lagen väckte ett ramaskri då. Men den här lagen, år 1989, är ännu värre. Nu kommer dessa "utlänningar" inte ens fram till gränsen! Allt går igen: 1914, 1927, 1937, 1945, 1954, 1980, 1989! Det blir värre och värre för varje år.

Det här förslaget verkar ha tillkommit för byråkraterna, administratörerna – inte för de flyende människorna. Detta förslag är ett katastrofalt ingrepp i människornas integritet och i folkrätten. Det är omänskligt, oetiskt, djupt kränkande.

DN:s ledarskribent, som i dag talar om "standardflyktingen", träffar mitt i prick. Byråkraterna behöver "standardflyktingen" att mala i sina kvarnar. Flyktingen skall vara anpassad till den svenska modellen. Snart gäller enbart den standardiserade EG-modellen!

För att ni skall få möta en flykting skall jag läsa en dikt som en libanes skrev efter ett halvår i Sverige. Han bor i Sollefteå. Dikten är skriven i december 1986.

Jag har mycket problem
men jag har inte idé
jag skriver många papper
men jag har inte personer till läser vad jag skriver
Jag sitter bredvid ett fönster
tittar ute
det är bästa väg vänta
min tänker
tittar på huset
på träder
tittar på berget framför mig
alla har samma färg
bara vit

Jag pratar med min Gud
jag har mycket frågor
men min Gud bara lyssnar

Jag frågar mig själv
varför jag kommit hit
varför och varför
Jag har bara en svara
det är fred och frihet i land
och jag är fredlig man
tycker om frihet
jag vill frihet
jag vill fred

Jag är galen. . .
jag gav tio år från mitt liv till krig
Jag beundra detta land som en tavla
Jag flytta mitt land
flytta mina kamrater
jag kom hit till fred-land
till vitt liv
sedan jag tänker inte på mitt liv
bara springer bakom krig och bomber

Jag tittar på mina barn
Han vill lever
han vill liv
han behöver fred
jag har ingenting
bara hopp som ett stort berg
och dröm som en himmel

Herr talman! Det här en etisk fråga. Vågar ni som röstar för inläsning av flyktingbarn och deras föräldrar, ni som röstar för kroppsvisitation och för att bryta sekretessen inom sjukvård och socialtjänst stå öga mot öga med de drabbade? Vågar ni sedan neka dem vår frihet, vår fred? Vågar ni överlåta till personal på flyg- och båtterminaler att ta ansvar för asylprövning av dessa människor?

Hans Göran Franck sade i ett tal förra veckan att hans partikamrater skulle rösta efter samvetet. Jag uppmanar alla: Rena era samveten! Rösta med oss miljöpartister, folkpartister och vpk-are! Denna fråga är djupt etisk!

Detta förslag till utlänningslag är cyniskt och ett brott mot FN:s konventioner. Alla har rätt att söka asyl i ett land, men kommer de aldrig hit till gränsen, finns ju aldrig den chansen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till alla de reservationer som miljöpartiet står bakom och yrkar på att punkterna om kroppsvisitation, förvar av barn och av vuxna skall vila med återopande av 2 kap. 12 och 20 §§ regeringsformen.

Västeuropa och Sverige stänger gränserna för de fattiga. Våra gränser borde öppnas, inte bara för västeuropéer och EG-medborgare. Vart har den globala solidariteten tagit vägen?

Riksdagsledamöter! Bekänn färg i dag, innan det är för sent, rösta grönt för flyktingarna! Jag vill än en gång upprepa att detta är en samvetsfråga, en etisk fråga. Här gäller det att ta sitt personliga ansvar och följa sitt samvete. Tryck på rätt knapp för en human flyktingpolitik.

I detta anförande instämde Ragnhild Pohanka, Carl Frick, Claes Roxbergh, Anita Stenberg, Anna Horn af Rantzien, Lars Norberg, Krister Skånberg och Birger Schlaug (alla mp).

Anf. 57 DORIS HÅVIK (s):

Herr talman! Jag vill till socialförsäkringsutskottets betänkande 1988/89:SfU19, mom. 60, lägga följande yrkande på punkten 60:

”att riksdagen, om förslaget till utlänningslag i de delar det begärts vilande inte omedelbart antas av riksdagen, beslutar

dels att p. 1 övergångsbestämmelserna till förslaget om utlänningslag skall ha följande lydelse:

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989, då utlänningslagen (1980:376) skall upphöra att gälla med undantag av 8 § tredje och fjärde styckena samt 50 § första stycket första, tredje–femte meningarna och andra stycket. Hänvisningen i 8 § tredje stycket utlänningslagen (1980:376) till andra stycket i den paragrafen skall i stället avse 5 kap. 6 § i den nya lagen. Hänvisningarna i 50 § första stycket första meningen utlänningslagen (1980:376) till bestämmelser i den lagen skall i stället avse 4 kap. 1–3 och 11 §§ i den nya lagen.

dels att i det av utskottet i bilaga 2 p. 1 framlagda förslaget till lag om ändring i lagen om ändring i rättshjälpslagen orden ’6 kap. 2 eller 3 § utlänningslagen’ i 41 § 5. skall bytas ut mot ’50 § utlänningslagen (1980:376)’

dels att i övrigt anta lagförslagen med undantag av förslaget till 6 kap. 1 § utlänningslagen.”

Anf. 58 CARL BILDT (m):

Herr talman! Det har varit en lång, intensiv, engagerad och intresseväckande debatt dag i den stil som skall utmärka Sveriges riksdag. Det skall vara ett forum för meningsutbyte, för givande och tagande och för debatt, även om en del av det som vi såg i dag på förmiddagen kanske inte vittnade om den respekt för demokratin som är någonting som vi alla i denna kammare skall hålla heligt.

Jag har följt debatten mycket noga och beundrat mycket av det som har sagts. Men jag vill gärna, innan vi går till votering, säga ett par saker. Jag reagerar hårt när vissa försöker att monopolisera medmänsklighet. Vi kan ha delade meningar om paragrafer, tekniska problem och juridiska lösningar, men att göra detta till en fråga om att vissa känner medmänsklighet, medan andra står för någonting som i debatten närmast har beskrivits som gränsande till barbari, tycker jag är att föra debatten bort från det som den faktiskt borde handla om.

Jag tillhör dem som önskar att vi levde i en värld där vi kunde riva alla murar, alla gränser, alla hinder, där vi alla kunde bosätta oss, leva och verka efter eget val. Men vi är faktiskt eniga om i denna kammare, trots vad som sägs, att vi ännu inte lever i den världen. Därför har vi en reglerad invandring, och vi diskuterar hur reglerna skall se ut.

Det förvånar mig litet att man i debatten på sina håll så alldeles uppenbart bortser från de problem som vi har med denna reglerade invandring som vi är överens om, vilket riskerar att diskreditera den invandrings- och flyktingpolitik som Sverige bör föra. Vad jag i det sammanhanget framför allt tänker på

är självfallet dokumentlösheten. Det är klart att vi inte kan begära att alla skall ha alla dokument. Om någon, som det hände för något år sedan, med flygplan lyckas ta sig från Sovjetunionen till Gotland, kan vi inte begära att vederbörande har passet med sig. Det gör vi inte heller, varken enligt gammal eller ny lagstiftning.

När vi drabbas av den massiva dokumentlöshet som har ägt rum under senare år står vi alla inför ett problem som måste hanteras. Hanterar vi inte det problem som denna massiva och kanske delvis organiserade dokumentlöshet är – jag talar nu inte om enstaka fall – då riskerar vi att förr eller senare hamna i en situation där det inte blir möjligt att föra en flykting- och invandringspolitik med den breda folkliga förankring som en sådan politik måste ha. Därför hade det nog varit bra om de juridiska betänkligheter som kan finnas mot delar av denna lag hade förts fram under utskottsbehandlingen i stället för att som nu komma som en liten taktisk smygoperation på slutet. Då hade vi kanske kunnat få en dialog till stånd om de problem vilkas lösning vi borde vara överens om.

Ser vi inte problemen i politiken kan vi inte heller i det långa loppet upprätthålla denna politik. Det är inte fråga om medmänsklighet eller ej, utan det är fråga om att faktiskt ha modet och förmågan att ta itu med de problem som måste lösas.

Debatten i dag har på många sätt varit bra. Jag beklagar dock de inslag där man har försökt monopolisera medmänskligheten.

Vi kommer nu, herr talman, av allt att döma hamna i en något egenartad situation med olika yrkanden. Doris Håvik har framställt ytterligare ett yrkande, som nu har distribuerats till kammarens ledamöter. Det är av den karaktären att det nog är nödvändigt att bifalla det. Annars medför det yrkande som tidigare framställts att vi de facto ställs utan en fungerande lagstiftning. Det finns kanske de som anser att de kan ta ansvar för en sådan situation. Vi tillhör inte dem och anser därför att kammaren bör rösta för Doris Håviks senast framställda yrkande.

Anf. 59 BIRGIT FRIGGEBE (fp):

Herr talman! Vi har nu fått en handling på våra bänkar vars innehåll det faktiskt är svårt att utläsa betydelsen av. Det förekommer hänvisningar till mängder av paragrafer, kapitel och stycken i en lagstiftning som inte alls finns refererad i betänkandet. Jag kan inte ens på mitt bord se vilka paragrafer som det yrkas bifall till. – – –

Anf. 60 TALMANNEN:

Sedan debatten har avslutats kommer jag med hänsyn till att Doris Håvik framfört sitt yrkande på ett sent stadium i debatten att ajournera förhandlingarna så att alla ledamöter kan ta del av yrkandet. Jag avser att återuppta förhandlingarna kl. 17.00.

Anf. 61 BIRGIT FRIGGEBE (fp):

Herr talman! Även om vi får några minuter på oss att hämta lagböcker och be vårt folk i socialförsäkringsutskottet att handleda oss i denna fråga, är det ändå otillständigt att lagstiftning skall få gå till på detta sätt i Sveriges riksdag.

Det är klart reglerat hur man skall ta ställning till vilandeförklaringar. Dessutom beslutas vilandeförklaringar av konstitutionsutskottet på uppdrag av riksdagens kammare. Är det meningen att vi här och nu skall fatta beslut om nya lagparagrafer, innan KU har beslutat om vilandeförklaringar av de övriga paragraferna? Jag tycker inte att det skall gå till på det sättet i Sveriges riksdag, varför jag yrkar att dessa paragrafer hänskjuts till utskott. Det är det normala arbetssättet i riksdagen.

Detta är således inget inlägg i sakfrågan, utan det handlar helt och hållet om riksdagens arbetsformer och vårt sätt att arbeta.

11 § För att bereda kammarens ledamöter möjlighet att närmare ta del av det av Doris Håvik framförda yrkandet beslöt kammaren kl. 16.35, på förslag av talmannen, att ajournera förhandlingarna till kl. 17.00.

12 § Förhandlingarna återupptogs kl. 17.00 under ledning av talmannen.

13 § Ny utlänningslag, m.m.

(forts. socialförsäkringsutskottets betänkanden 18 och 19)

Anf. 62 CARL BILDT (m):

Herr talman! Vi måste ha en fungerande lagstiftning. Landet måste styras med någorlunda klara lagar. Vi har nu hamnat i en situation, där man har yrkat att vissa paragrafer skall förklaras vara vilande. Detta måste få konsekvenser för lagstiftningen i övrigt. Det måste vara någon ordning, och för att denna ordning nu skall kunna återställas och för att man skall få möjlighet att tänka över konsekvenserna av att uppskjuta delar av detta, yrkar jag att ärendet – icke bara Doris Håviks yrkande, som var ett försök att skapa ordning i det hela – i dess helhet återförvisas till socialförsäkringsutskottet.

Anf. 63 DORIS HÅVIK (s):

Herr talman! Jag framställde mitt yrkande just för att bringa klarhet och för att vi inte skulle leva laglöst under den tid då vissa lagparagrafer skulle vara vilande. Men för att det inte skall råda någon oklarhet – det uppstod tydligen förvirring, eftersom vi behöver denna lag under den tid som ärendet prövas och vissa paragrafer är vilande – motsätter jag mig inte att vi återförvisar hela ärendet till socialförsäkringsutskottet för förnyad behandling. Samtidigt kallar jag ledamöterna i socialförsäkringsutskottet till sammanträde i morgon bitti kl. 07.00.

Vi skulle ha kunnat driva ärendet till votering, och för detta hade det krävts två tredjedels majoritet, vilket nog hade kunnat uppnås. Men vi vill ta hänsyn till att det är flera som vill ha mera tid på sig för att inse att vi behöver lag även under tiden vissa paragrafer är vilande.

Anf. 64 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Som framgått av de tidigare talarnas inlägg, finns det anledning att återremittera hela betänkandet till socialförsäkringsutskottet. Vi skall med glädje ta oss an detta arbete kl. 07.00 i morgon bitti. Jag yrkar härmed att betänkandet återförvisas.

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Ny utlänningslag,
m.m.*

Anf. 65 CLAES ROXBERGH (mp):

Herr talman! Först vill jag säga att vi stöder återremissyrkandet. I andra hand vill jag framställa ett yrkande under förutsättning att återremissyrkandet inte går igenom. För det fall att yrkandet om återförvisning inte bifalls yrkar vi med åberopande av 2 kap. 12 och 20 §§ regeringsformen att det yrkande som Doris Håvik framställt under överläggningen skall vila såvitt avser övergångsbestämmelser enligt följande.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989, då utlänningslagen, 1980:376, skall upphöra att gälla med undantag av 8 § tredje och fjärde styckena 50 § första stycket samt andra stycket tredje och femte meningarna. Hänvisningen i 8 § tredje stycket utlänningslagen till andra stycket i samma paragraf skall i stället avse 5 kap. 6 § i den nya lagen. Hänvisningarna i 50 § första stycket första meningen utlänningslagen till bestämmelser i den lagen skall i stället avse 4 kap. 1–3 §§ och 11 § i den nya lagen.

Enligt vår uppfattning bör sålunda ett sådant yrkande som framställts av Doris Håvik inte behandlas i kammaren innan de vilande frågorna prövats av konstitutionsutskottet och ärendet åter anmäls till kammaren. Tack, herr talman.

Överläggningen var härmed avslutad.

Socialförsäkringsutskottets betänkande 18

Mom. 1 (internationella initiativ)

Utskottets hemställan bifölls med 243 röster mot 78 för reservation 1 av Sigge Godin m.fl.

Mom. 2 (återinträde i ICM)

Utskottets hemställan bifölls med 269 röster mot 47 för reservation 2 av Sigge Godin och Maria Leissner. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (arbetskraftsinvandring)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Ragnhild Pohanka – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (inriktningen av flyktingpolitiken)

Utskottets hemställan bifölls med 244 röster mot 76 för reservation 4 av Sigge Godin m.fl.

Mom. 5 (stöd till palestinska flyktingar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Sigge Godin m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (generellt uppehållstillstånd)

Utskottets hemställan bifölls med 300 röster mot 20 för reservation 6 av Ragnhild Pohanka.

Mom. 7

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 8 (regeringens skrivelse)

Först biträdde reservation 7 av Sigge Godin och Maria Leissner med 41 röster mot 40 för reservation 8 av Margó Ingvardsson och Ragnhild Pohanka. 239 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Sigge Godin och Maria Leissner – genom uppresning.

Socialförsäkringsutskottets betänkande 19

De av Carl Bildt m.fl. framställda yrkandena om återförvisning av ärendet till utskottet för ytterligare beredning bifölls med acklamation.

14 § På förslag av talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av morgondagens arbetsplenium.

15 § Föredrogs

jordbruksutskottets betänkande

1988/89:JoU22 *Vissa dammsäkerhets- och vattenkraftsfrågor, m.m. (prop. 1988/89:116 delvis).*

Vissa dammsäkerhets- och vattenkraftsfrågor, m.m.

Anf. 66 HÅKAN HOLMBERG (fp):

Herr talman! Från folkpartiets sida har vi inget att erinra mot de föreslagna ändringarna i vattenlagen vad gäller dammsäkerhet, översvämningar och beredskapsplanering. Men den proposition vi nu diskuterar innehåller också annat. Vi har reserverat oss på en del punkter som berörs i propositionen. Den första gäller s.k. minikraftverk. Här har vi redan tidigare från folkpartiets sida konstaterat att regeringens attityd till den typen av frågor, de ingrepp i känsliga naturmiljöer som byggande av minikraftverk ofta innebär, har varit ganska nonchalant och ointresserad. Dessa debatter har förts i kammaren förut. I höstas hade vi en omgång. Där påminde jag om ett fall, som på ett ganska slagkraftigt sätt visar vad de nuvarande bestämmelserna kan innebära. Det gäller Båtforsen i nedre Dalälvsområdet, där det höll på att bli en rejäl miljöskandal på grund av bestämmelserna i den nuvarande vattenlagen för hur man hanterar denna typ av konflikter.

Situationen är den att naturvårdsverket och länsstyrelsen i dag saknar ställning som egen part i vattenmål. Deras talan skall föras av kammarkollegiet. Man kan ju tycka att kammarkollegiet skall göra detta. I fallet Båtforsen

lade kammarkollegiet på eget bevåg ned sin talan i fråga om naturvården. Man hörde inte ens efter vad naturvårdsverket och länsstyrelsen tyckte. Resultatet höll på att bli en exploatering av ett mycket känsligt och unikt naturområde. De som såg ett TV-program för några dagar sedan kanske kommer ihåg att just nedre Dalälvsområdet skildrades ganska utförligt som det unika naturområde det är i Sverige, med många arter och naturtyper som inte finns på så många andra håll.

Kammarkollegiet – kanske vis av skadan – har vid några senare tillfällen, bl.a. när det gäller Emån, agerat bättre. Det är ändå uppenbart att det behövs en lagändring på denna punkt, så att naturvårdsintressena får en starkare ställning vid behandlingen av projekt såsom minikraftverk. Det hade regeringen också kunnat föreslå i denna proposition. I stället gör man som vanligt, man slarvar sig förbi hela ämnet. Man säger rent av emot sig själv på olika ställen i den text som vi har fått ta del av.

Man kan t.ex. slå upp s. 19 i propositionen. Där refereras länsstyrelsernas redovisningar av mindre vattenkraftsprojekt som har aktualiserats: "I relativt hög grad har bedömningar avseende konflikter med motstående intressen inte gjorts." Med motstående intressen avses naturvårdsintressen. Man konstaterar sedan: "De slutsatser som kan dras av materialet är därför relativt osäkra." Om man sedan vänder blad i propositionen och kommer till s. 20, finner man att de bedömningar som det på s. 19 talades om inte hade gjorts plötsligt är ett hållbart argument för att utbyggnad av mindre vattenkraftverk generellt sett inte kan ge upphov till mer påtagliga konflikter gentemot motstående intressen, dvs. naturvårdsintressen.

På s. 20 finner man därtill att de slutsatser som på s. 19 var "relativt osäkra" bara några rader längre fram har förvandlats till underlag för statsrådet att påstå att nuvarande vattenlagstiftning och naturresurslagstiftning ger tillräckliga möjligheter att förhindra utbyggnader som påtagligt skadar motstående intressen. Med motstående intressen menas här också naturvårdsintressena. Läsarens förtroende för regeringens förmåga till logiskt sammanhängande argumentering borde redan vid det här laget vara ganska måttligt. Det blir inte större när man sedan slår upp länsstyrelsernas yttranden, litet längre fram i propositionen, och finner att den länsstyrelse, länsstyrelsen i Örebro, som har gjort den i särklass mest utförliga bedömningen, skriver något helt annat än vad som förespeglas i regeringens referat. Länsstyrelsen i Örebro län skriver nämligen: "Över huvud taget är länsstyrelsens erfarenhet att den allmänt accepterade naturvårdshänsynen som nu också finns inskriven i vattenlagen har mycket svårt att vinna gehör inom vattendomstolarnas beslutsområden." Det är alltså raka motsatsen till den slutsats regeringen anser sig kunna dra av samma källmaterial. Men det är samma slutsats folkpartiet drar och som vi länge har hävdat.

Argumenten för en ändring, så att naturvårdens ställning i vattenmål avsevärt stärks, kvarstår alltså och framstår väl snarast som starkare än någonsin. Men regeringen vill inte. Jag kan påminna mig att socialdemokraterna i utskottet i höstas sade att ett av skälen till att man inte ville stödja folkpartiets förslag på denna punkt var att regeringen arbetade med frågan och skulle komma med en proposition, som säkert skulle innehålla just de utmärkta förslag vi efterlyste. Nu har vi en proposition. Det är den jag just

har läst en bit ur. Det är den vi debatterar. Här finns alltså inte de förslag som vi fick höra att de nog skulle komma. Vad krävs egentligen för att socialdemokraterna skall finna att ett klart beslut här i riksdagen är nödvändigt för att någonting skall hända i denna fråga? Och vad gör centerpartiet, nu liksom i höstas, i detta rödblå sällskap? Detta är en typ av frågor där jag trodde att folkpartiet skulle få sällskap av centern, men det har vi inte fått. Det är tråkigt.

I samband med detta vill jag också klargöra att folkpartiet står bakom reservation nr 4. Vi skulle ha markerat det i utskottet. Genom en olyckshändelse blev inte det gjort. Samma linje har vi markerat i bostadsutskottet. Den skall gälla även i jordbruksutskottet. Det är konsekvent med vår linje i övrigt. Jag kommer att yrka bifall även till den reservationen, som nu står som enbart en miljöpartireservation.

Det finns även en del andra frågor i betänkandet. Jag skall avsluta med att säga några ord om den fråga som gäller saltvatteninträngning i grundvattnet. Detta kan verka vara en liten fråga. Det var också många som trodde det länge. Men man har börjat undersöka detta fenomen på olika håll, bl.a. i Norrtälje kommun ganska nyligen. Man har då funnit att detta är en betydligt större fråga, ett större problem än vad man tidigare har trott. Vad man kan förstå från mätningarna i Norrtälje, och det är säkert likadant på andra håll, är en av orsakerna till att problemet växer det ökande fritidsboendet och det faktum att allt fler bor allt längre under året i sina fritidshus, t.o.m. året runt. Det som händer är enkelt uttryckt att man pumpar upp mer och mer sötvatten ur grundvattnet i dessa kustnära områden som det här gäller. Och pumpar man upp för mycket blir det tryckförändringar, och saltvattnet tränger lätt in i sötvattenreservoarerna. Efter en tid kan man få ett grundvatten som inte längre är tjänligt för normal användning. Allvarligast av allt är kanske att detta är en förändring som det kan ta oerhört lång tid, hundratals år, kanske ännu längre tid, att komma till rätta med, innan man återigen får ett normalt och rimligt vattenförhållande. Förändringen kan på vissa håll vara helt oåterkallelig.

Det är möjligt, med lagstiftningens hjälp, att göra något åt denna situation. Olika möjligheter har diskuterats i utredningar med anledning av detta. Man skulle kunna införa en möjlighet att utse känsliga kustområden till vattenskyddsområden. Man skulle kunna ge länsstyrelserna rätt att ompröva rätten att ta upp en vattentäkt. Man skulle kunna införa en bestämmelse i plan- och bygglagen om restriktioner i rätten att anlägga vattentäkt i känsliga områden. Jag vill inte ta ställning till något av dessa förslag i detta sammanhang, och det görs inte heller i vår reservation. Men vad vi föreslår och kräver är att frågan skall studeras och förhoppningsvis så småningom leda till att enighet kan nås om rätt typ av åtgärd. Det är dags att sätta i gång med detta arbete.

Några partier delar vår uppfattning, men några gör det inte. De som inte delar vår uppfattning är socialdemokraterna och moderaterna. Jag måste ställa en fråga. Vilken stor ideologisk princip är det som gör att moderater och socialdemokrater inte kan ansluta sig till ett, enligt min uppfattning, självklart yrkande om att man skall börja ägna seriös uppmärksamhet åt detta växande problem? Vänder sig moderater och socialdemokrater bara reflexmässigt mot allt som förefaller att vara alltför miljötillvänt eller finns det någon annan stor princip bakom detta?

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 4, 5, 6 och 10. Reservationerna 5, 6 och 10 står folkpartiet bakom redan i betänkandet, men reservation 4 är en miljöpartimotion som vi i folkpartiet stöder.

Anf. 67 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! I detta betänkande behandlas utredningen och propositionen om åtgärder mot översvämningar och frågan om bättre säkerhet i våra dammar. Översvämningar är ett bekymmer på många sätt. De får stora ekonomiska konsekvenser för enskilda människor och inte minst för kommuner. De kommuner som ligger i drabbade områden får ganska dryga kostnader för att reparera de skador som översvämningarna leder till. När dessa översvämningar återkommer år efter år blir de ett stort bekymmer. Det är anledningen till att denna fråga har utretts och att förslag nu har lagts fram. Förslag har inte lagts fram i fråga om allt som utredningen hade uppe till diskussion. Det är detta som vi i centern vänder oss emot.

Det finns olika orsaker till översvämningar i de reglerade vattendragen och i de oreglerade vattendragen. När det gäller de reglerade vattendragen är det framför allt vattenlagen som måste ändras, så att de som sköter regleringen av vattnet och har fallrätterna ser till att det finns plats i dammarna inför de tider då man erfarenhetsmässigt vet att det blir mycket vatten. En del av bekymret i dag beror just på att dammarna hålls för fulla inför vårflod och eventuella höstfloder. Då rinner vattnet rakt igenom, och dammarna blir inte någon buffert mot översvämningarna.

I de oreglerade vattendragen är bekymret ett annat. Där gäller det att få vattnet att rinna undan i tillräckligt snabb takt. I alla tider har hållfåran eller fåran där vattnet rinner rensats så att vattnet kommer undan, eftersom vi ju vet vad som händer när det kommer ganska mycket vatten. Det rasar då litet här och litet där, och träd kan ramla. Det behöver alltså ske en rensning för att vattnet skall kunna komma undan. I annat fall blir det stora översvämningar så som har varit fallet under senare tid. Man är naturligtvis även beroende av vad som händer runt omkring i upptagningsområdet, hur fort vattnet rinner ner till älvfåran. Då kommer skogsbruksmetoderna in i bilden. Det har i utredningen visserligen sagts att man inte har kunnat se att skogsbruksmetoderna har någon betydelse, men jag anser att det vore konstigt om de inte hade någon betydelse. Det är ju alldeles klart att när man dikar ur våtmarker vid hyggesplöjning och annat för att dränera marken måste detta påverka. Nu är det möjligt att man kan göra så ändå, men man bör åtminstone veta vad det är man gör.

Denna fråga hade vi uppe för en tid sedan med anledning av ett annat betänkande. Till detta betänkande hade vi fogat en reservation om att miljökonsekvensbeskrivningar skall göras för skogsbruksmetoder innan de får användas i stor utsträckning. Nu har vi inte reserverat oss i detta betänkande. Men i ett särskilt yttrande har vi i centern tillsammans med folkpartiet och miljöpartiet framfört detta krav.

Framför allt är det viktigt att det skapas ekonomiska förutsättningar för kommuner och andra att vidta åtgärder. Utredningen föreslog att det skulle satsas 10 milj. kr. nu och några år framöver. I förslaget har regeringen tagit 25 milj. kr. av den kommunala skatteutjämningen, vilket naturligtvis är bra.

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Vissa dammsäkerhets-
och vattenkraftsfrågor,
m.m.*

Men centern anser att de pengar som är avsedda för den kommunala skatteutjämningen bör användas till andra åtgärder än denna. Nu naggas ju dessa pengar i kanten. Vi i centern har i reservation 2 föreslagit att 10 milj. kr. under nästa budgetår skall avsättas till åtgärder mot översvämningar. Vi vill dessutom ge regeringen i uppdrag att göra upp en plan för de närmaste sju åren för hur dessa frågor skall hanteras och hur mycket pengar som skall tilldelas för dessa åtgärder. Jag yrkar bifall till reservation 2, eftersom jag tror att det är mycket viktigt att kommunerna vet att de får detta ekonomiska stöd från staten.

Jag vill även ta upp vattendomstolarnas sammansättning. Vi anser att dessa domstolar bör ha en bättre miljökunskap. Det är ganska viktigt att de har sådan kunskap. Utskottsmajoriteten säger att domstolarna har möjlighet att skaffa sig denna kunskap när de behöver den. Men egentligen berör alla ärenden i vattendomstolen frågor som handlar om miljön och naturen. Därför är det rimligt att denna kompetens finns i vattendomstolarna när alla ärenden behandlas. Därför yrkar jag bifall till reservation 6.

I reservation 10 tas saltvatteninträngning i grundvattnet upp. Denna reservation har Håkan Holmberg redogjort för, och därför skall inte jag göra det. Det är emellertid en viktig fråga, och man bör ta ställning till hur denna fråga skall hanteras, så att sörvattenreservoarerna framför allt på öar inte drabbas på ett sådant sätt att de inte orkar stå emot trycket från saltvattnet runt omkring. Om denna förändring sker, blir skadorna förmodligen av den omfattningen att man inte klarar av att reparera dem på mycket lång tid, kanske aldrig. Därför anser vi att det är viktigt att denna hantering ses över. Användningen av färskvatten ökar ständigt, och man måste se till att färskvattnet räcker också i framtiden.

I reservation 12 har centern tagit upp energibeskattningen. Detta är emellertid inte en fråga som jordbruksutskottet skall behandla. Därför har jordbruksutskottet inte sakbehandlat frågan. Centern har därför bara begärt förslag från regeringen om att de första 500 000 kWh el som produceras i de små kraftverken skall skattebefrias. Jag skall inte närmare gå in på detta nu, eftersom utskottet inte har sakbehandlat denna fråga.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till de reservationer som centern står bakom i detta betänkande.

Anf. 68 ANNIKA ÅHNBERG (vpk):

Herr talman! Jordbruksutskottets betänkande 22, som vi nu behandlar, tar sin utgångspunkt dels i regeringens proposition om dammsäkerhet och vissa vattenkraftsfrågor, dels i motioner från allmänna motionstiden kring vattenrättsliga frågor.

I Sverige finns ungefär 10 000 dammar av skiftande storlek och ålder. Av dem är 140 s.k. höga dammar, alltså över 15 meter. Vi har i Sverige varit förskonade från omfattande katastrofala dammolyckor. Utomlands har stora katastrofer inträffat, där många människor har fått sätta livet till och där stora områden har ödelagts.

Det är enorma krafter som vi tar på vårt ansvar att reglera då vi av olika skäl anlägger dammar. Propositionen innehåller förslag ägnade att öka säkerheten vid dammar: dels föreslås ändringar i vattenlagen, i lagen om

införande av vattenlagen och i plan- och bygglagen, dels påpekas vikten av att arbetet med damminventeringar och dammregister fortgår och fullföljs. Dammsäkerhetsnämnden förutsätts få förstärkt kompetens när det gäller hydrologi och räddningstjänst. Den förutsätts också i hög grad bistå länsstyrelserna i deras tillsynsarbete. Det sägs också att när den länsvisa inventeringen av dammar avslutats kan behovet av insatser från samhällets sida när det gäller små dammar bedömas. Jag utgår från att en sådan bedömning, med eventuella förslag, kommer att redovisas efter inventeringen. I propositionen tas också upp behovet av nära samarbete mellan myndigheter som har tillsynsansvar. Det nämns att allmänna råd behöver utarbetas.

I betänkandet berörs översvämningar och deras orsaker. Det sägs både i betänkandet och i propositionen att översvämningar mycket väl kan vara ett led i de naturliga processerna och t.o.m. vara nödvändiga för vissa arters liv. Så är t.ex. tidvis översvämmade strandängar en förutsättning för många vadarfåglars existens. Ändå tycker jag att man kunde ha lagt större vikt vid behovet av forskning kring sambandet mellan skogsbruksmetoder och översvämningar. Detta är frågor som diskuteras alltmer. Det är ju numera accepterat när det gäller länder i tredje världen att skogsbruket, jordbruket och nedhuggning av skog i energisynne har den allra största betydelse för vattenbalansen i många områden och att såväl torka som översvämningar har ett tydligt samband med skogsavverkning och det sätt som den bedrivs på. Varför skulle dessa grundläggande fakta inte gälla även i vårt land?

Den forskning man hänvisar till i propositionen är inte särskilt omfattande. Det är dels en litteraturstudie, dels en undersökning av några mindre områden i Hälsingland och Dalarna. Det är uppenbart att det behövs mer forskning på detta område. Därmed inte sagt att slutsatsen är given, nämligen att de metoder som skogsbruket bedrivs med i vårt land är orsaken till de ökade översvämningar som vi har upplevt under senare år. Här finns en lång rad orsaker som spelar in, t.ex. att vi har haft högre nederbörd under 80-talet än tidigare. Det är viktigt att sambandet mellan skogsbruk och översvämningar belyses. Det är en forskning som behöver bedrivas på många olika håll och med många olika huvudmän – statens lantbruksuniversitet, skogs- och jordbrukets forskningsråd och skogsindustrin själv, för att nämna några. Självfallet är också SMHI viktigt i sammanhanget. Vi har från vår sida ingenting att invända mot att man återkommer till denna fråga i samband med forskningspolitiska propositionen som väntas varen 1990. Vi tycker att det är lämpligt att i det sammanhanget diskutera det förslag till eventuell professur i hydrologi som tagits upp i motioner med anledning av propositionen. Vi har inte funnit det lämpligt att i det här sammanhanget dra långtgående konsekvenser för skogsbrukets del av ett eventuellt samband mellan skogsbruksmetoder och översvämningar. Det är en mycket omfattande fråga som hör hemma i en diskussion om den övergripande skogspolitiken.

I propositionen berörs behovet att utbyggd prognos- och varningstjänst. SMHI har utarbetat ett förslag till en sådan utbyggd funktion. I dag bedriver SMHI, med mycket begränsade resurser, sådan verksamhet. Med en bättre utvecklad verksamhet hade man tidigare och bättre kunnat förbereda sig,

t.ex. hösten 1985, då kombinationen hög nederbörd, fyllda magasin och fuktmättade marker ledde till omfattande översvämningar med stora skador som följde.

Tyvärr är propositionens förslag på den här punkten inte ett klart och tydligt ställningstagande utan ett uppdrag till fortsatt utredning. Varför? Saken är ju utredd, det finns ett konkret förslag, nämligen att det vid varje större vattendrag byggs upp en älvcentral, där datainsamling från automatiserade mätstationer görs och där man också har en beredskapsplan. I utbyggda älvar skall kraftföretagen bekosta denna verksamhet. De har i princip också stött förslaget, så det borde inte möta hinder att besluta om eller åtminstone sätta en borte tidsgräns för när dessa älvcentraler skall vara utbyggda.

För outbyggda älvar föreslås att staten tar det ekonomiska ansvaret och att uppdraget ges till SMHI. År 1987 beräknades kostnaderna till 3 miljoner per år. Med tanke på de oerhörda värden det handlar om och med tanke på att människors säkerhet kan stå på spel med den otillräckliga prognos- och varningstjänst som vi nu har, borde arbetet med älvcentralerna forceras så att de kom till stånd med det snaraste. Därmed yrkar jag bifall till reservation nr 3.

I propositionen lämnas en redogörelse när det gäller utbyggnaden av vattenkraft. Både i propositionen och i utskottets betänkande speglas att synen på utbyggnaden av vattenkraften har ändrats. Å ena sidan framhålls att utbyggnaden av vattenkraft ger ett nödvändigt energitillskott, och det är sant. Å andra sidan betonas att energitillskottet särskilt när det gäller de mindre projekten kan vara litet i förhållande till den skada på naturen som utbyggnaden medför. Insikten om att de negativa effekterna av även mycket små vattenkraftsprojekt kan vara stora är tyvärr ganska ny. Därför är inte tillräcklig hänsyn tagen till detta i lagstiftning och i hantering av sådana här projekt.

Regeringen redovisar i propositionen en inventering som länsstyrelserna har gjort över tänkbara mindre vattenkraftsprojekt. Avsikten med inventeringen var att konflikterna skulle redovisas, konflikter som kan finnas mellan utbyggnadsprojektet och naturvårdsintressen. I propositionen sägs att i relativt hög grad har bedömningar avseende konflikter med motstående intressen inte gjorts. Ändå dras slutsatsen att de flesta projekt kan genomföras utan allvarliga konflikter. Det speglar en litet nonchalant inställning till naturvårdens betydelse i sammanhanget.

Det finns en lång rad exempel på bristande hänsyn till naturvårdsintressen vid handläggningen av sådana projekt. Miljövårdsintressen måste därför ges en starkare ställning. Jag yrkar bifall till reservation nr 5.

Att miljövårdsintressen måste ges en starkare ställning får konsekvenser också för vattendomstolarnas sammansättning. Deras kompetens när det gäller ekologiska spörsmål och miljövärd behöver förstärkas. Även förändringar i vattenlagen behövs. I reservation 7 yrkar vi att vattenlagens 3 kap. 4 § ändras så att miljövårdsintressena stärks. Därmed yrkar jag bifall till reservationerna 6 och 7.

Vi lever i en marknadsekonomi, där alltmer tenderar att bli varor som skall köpas och säljas. Värdet av en fiskeupplevelse är ännu icke en sådan vara som kan värderas i pengar. Tyvärr innebär det också att inte tillräcklig

hänsyn tas till värdet av fiskeupplevelser när man bedömer ersättning för skada. Vi anser att värdet av fiskeupplevelser är mycket stort och att mycket större hänsyn måste tas här till. Det måste få som konsekvens att vattenlagens regler ändras så att även s.k. ideell skada kan ersättas och så att mer resurser satsas på fiskevårdande insatser. Jag yrkar bifall till reservation 9.

I detta betänkande behandlas också fristående motioner från den allmänna motionstiden. Vpk har där en motion, som tar upp ett allvarligt problem i skärgårdskommuner men också på andra håll. Det gäller saltvatteninträngning i grundvattnet. Framför allt den kraftigt ökade fritidsbebyggelsen och rättigheten att utnyttja det vatten som finns på tomten har lett till ett för stort uttag av färskvatten och en för stor belastning på de grundvattenreservoarer som finns och som fylls på i samband med nederbörd. Det här kan få den allvarliga konsekvensen att saltvatten tränger in och förstör vattenreservoarerna. Sådana skador blir omöjliga att reparera. Vi anser att det måste till restriktioner när det gäller användandet av färskvatten.

Det kan inte överlämnas till den enskilde att med utgångspunkt i sina egna behov anlägga vattentäkt och ta ut vatten, utan för att detta skall få ske måste hänsyn tas till de gemensamma intressena på en ö.

Den metod som vi förespråkar – vi tror att detta i praktiken är den bästa metoden och att det över huvud taget är den enda metod som är möjlig att tillämpa i de områden där problem av nämnda slag finns – är införandet av tillståndsplikt för grundvattentäkt.

Jag yrkar bifall till reservation 11, där frågan om tillståndsplikt för grundvattentäkt tas upp. Jag yrkar också bifall till reservation 10, som även denna handlar om problemet med saltvatteninträngning. Också här framhålls vikten av att samhället tar upp denna fråga och försöker komma fram till rimliga lösningar.

Med detta, herr talman, yrkar jag för tydlighetens skull bifall till samtliga de reservationer i detta betänkande som vpk står bakom.

16 § Kammaran beslöt kl. 17.51 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

17 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av talmannen.

18 § Vissa dammsäkerhets- och vattenkraftsfrågor, m.m.
(forts. jordbruksutskottets betänkande 22)

Anf. 69 ÅSA DOMEIJ (mp):

Herr talman! Det känns litet svårt att byta ämne när vi tidigare under dagen haft en sådan engagerande diskussion om flyktingpolitiken, men jag får försöka trots allt.

Det betänkande vi nu behandlar rör dels vissa dammsäkerhetsfrågor, dels vissa vattenkraftsfrågor. Tyvärr har behandlingen av dessa frågor blivit splittrad mellan två olika utskott. Bostadsutskottet har behandlat en del av

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Vissa dammsäkerhets-
och vattenkraftsfrågor,
m.m.*

dess ärenden, medan vi i jordbruksutskottet har behandlat andra delar. Vi borde egentligen haft en gemensam debatt i dessa frågor. Vi har ju nyss haft en stor gemensam debatt i denna kammare.

När det gäller vattenkraftsfrågorna och naturvården kan man konstatera att det finns en gruppering bestående av vpk, folkpartiet och miljöpartiet som står för ungefär samma linje. Det är alltså folkpartiet som den här gången ingår i den gröna fronten och inte centerpartiet, vilket brukar vara fallet i många andra debatter.

Jag vill först och främst säga att miljöpartiet anser att regeringens förslag till förbättringar är bra i den del det berör dammsäkerheten. Förslaget visar faktiskt också på ett visst naturvårdsintresse. Det står nämligen i propositionen att översvämningar är viktiga också för naturvården och för ett rikt biologiskt liv längs vattendrag och stränder.

Det är ju mycket bra, men där slutar regeringens naturvårdsintresse. När man kommer in på den andra delen av propositionen, som handlar om vattenkraftsfrågor, finner man att den är helt exploateringsinriktad. Regeringen vill satsa stort på en utbyggnad av minikraftverk, trots att regeringen egentligen själv i propositionen erkänner att kunskapsunderlaget är bristfälligt. Det har inte gjorts riktiga inventeringar av hur stora skador en sådan utbyggnad kan innebära i naturvårdshänseende.

Sannolikt medför de flesta nyanläggningar, och även byggande av nya stationer vid befintliga dammar, mycket svåra skador i naturen, medan det i och för sig är litet att vinna på effektivisering och renovering av gamla anläggningar.

Jag vill nämna något om miljöpartiets första reservation till detta betänkande, nämligen reservation 1 om skogsbruksmetoderna. Regeringen har i propositionen sagt att vi i dag vet för litet om huruvida skogsbruksmetoderna över huvud taget har någon betydelse för fortsatta översvämningar. Vi i miljöpartiet menar att eftersom dagens skogsbruksmetoder med stora kalhyggen och dikningar ökar vattenflödet, är det mycket sannolikt att den typen av skogsbruksmetoder kanske inte direkt orsakar stora översvämningar, men att de förvärrar dessa. Vi i miljöpartiet tycker att utskottet skulle ha erkänt detta i sin skrivning.

Dessa skogsbruksmetoder är dessutom negativa av andra orsaker, exempelvis för naturvården när det gäller utdikning av våtmarker och för miljön genom urlakning och förluster av växtnäring. Miljöpartiet anser att vi egentligen skulle behöva veta mycket mer om detta.

Sverige är ett skogsland, och skogen är mycket viktig. Trots detta har vi inte ens en professur i skogshydrologi. Vi satsar inte tillräckligt på att utvidga dessa kunskaper och gå vidare i forskningen fastän Sverige är ett sådant utpräglat skogsland, och det tycker miljöpartiet är mycket märkligt. Det verkar trots allt som om utskottet tänt litet grand på vår idé om att inrätta en speciell professur i detta ämne, eftersom skrivningen i utskottsbetänkandet är rätt positiv. Detta kan kanske vara något för regeringen att ta till sig inför den forskningspolitiska proposition som skall komma år 1990.

När jag hörde Lennart Brunanders anförande fick jag för mig att centern egentligen instämmer i mycket av det vi i miljöpartiet sagt om skogsbruksmetoderna. Han nämnde att centerpartiet i stället har avgivit ett särskilt yttrande. Men det särskilda yttrandet innehåller ju bara ett krav på

miljökonsekvensbeskrivningar. Det är däremot inget uttalande om skogsbruksmetodernas betydelse. Jag har därför svårt att förstå varför centern inte stöder vår reservation, eftersom vi verkar ha samma åsikt i detta fall – åtminstone om man skall gå efter det jag hörde Lennart Brunander säga tidigare här i debatten.

En annan fråga som har varit uppe här i debatten är den om älvcentraler. Annika Åhnberg undrade varför vi skulle vänta, när frågan redan var utredd. Miljöpartiet har precis samma inställning, och miljöpartiet har tillsammans med vpk reserverat sig för detta. Varken i propositionen eller i utskottsbetänkandet finns någon förklaring till varför man skall vänta med att inrätta älvcentraler. Jag skulle gärna vilja veta litet mer om detta från de partier som utgör utskottsmajoriteten. Varför inte satsa direkt på inrättande av älvcentraler? Den här frågan är redan utredd av SMHI och dammsäkerhetsutredningen. Roy Ottosson kommer när det gäller de hydrologiska frågorna att utveckla detta ytterligare, eftersom en del av dessa frågor tidigare varit uppe till behandling i trafikutskottet.

Jag vill också nämna något om reservation 5. Vi har faktiskt nyligen debatterat denna fråga i samband med debatten om naturresurslagen, som behandlades i ett betänkande från bostadsutskottet, men det var då fråga om ett par folkpartiyrkanden.

Vi i miljöpartiet är glada över att folkpartiet nu ställer upp bakom miljöpartiets reservationer i dessa frågor, eftersom vi faktiskt tycker lika. Det skulle också vara konstigt om folkpartiet tycker en sak en vecka och en annan sak en annan vecka. Vi i miljöpartiet är tacksamma för stödet, eftersom det här gäller två mycket viktiga frågor. Den ena frågan gäller hur mycket ytterligare vattenkraft vi tror oss kunna bygga ut. Vi reserverar sig gemensamt för den linjen att man kan åstadkomma en del genom effektiviseringar, men inte så mycket mer. Det är mycket viktigt att riksdagen gör ett uttalande om detta.

Den andra frågan tas upp i propositionen, där det framhålls att statens energiverk påverkar länsstyrelserna när det gäller att bilda interimistiska naturreservat, dvs. att ett statligt verk går in och försöker öka exploateringen i kommande naturreservat. Vi miljöpartister anser inte att detta skall tillhöra statens energiverks verksamhetsområde.

Reservation nr 6 handlar om vattendomstolarnas sammansättning. Enligt vattenlagen är inte vattendomstolen garanterad ekologisk-biologisk kompetens. Man är garanterad teknisk kompetens, men inte ekologisk-biologisk kompetens. Det vill de flesta av riksdagens partier ändra på, dock inte moderata samlingspartiet och socialdemokraterna. Vi har här återigen en miljöfråga i vilken socialdemokraterna bara har fått stöd från ett enda parti, nämligen moderata samlingspartiet. Moderata samlingspartiet framstår allt tydligare som ett stödparti åt socialdemokraterna i miljöfrågor. Jag skulle vilja fråga moderaterna i denna kammare: Varför tycker inte ni att vattendomstolarna skall garanteras ekologisk-biologisk kompetens?

Vi i miljöpartiet har också tagit upp en annan viktig fråga i vår partimotion, nämligen den samhällsekonomiska tillåtlighetsprövningen. Tanken med den nya vattenlag som började gälla den 1 januari 1984 var att olika allmänna intressen, t.ex. naturvårdsintresset och miljöintresset, skulle beaktas mycket mer än vad som gjorts tidigare. Det hade tidigare funnits en helt exploateringsinriktad vattenlag från 1918. I och med den nya lagen skulle

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Vissa dammsäkerhets-
och vattenkraftsfrågor,
m.m.*

det ske en förändring. Men det verkar egentligen som om man mest tittat i backspegeln när man skrivit den nya lagen, eftersom förändringarna i praktiken inte blivit så stora. I 3 kap. 4 § vattenlagen sägs följande: "Ett vattenföretag får komma till stånd endast om fördelarna från allmän och enskild synpunkt av företaget överväger kostnaderna samt skadorna och olägenheterna av det." Men hur har det blivit i praktiken? Man kan t.ex. ta fallet Ammerån. I vattendomstolens yttrande till regeringen har man bara tagit med sådana intressen som direkt kan mätas i pengar. Då tycker jag att riksdagen har en mycket viktig funktion att fylla genom att följa upp hur de lagar som stiftas här behandlas i praktiken. Nu har tydligen inte miljöintressena fått någon ökad tyngd. Därför vill vi – och på den här punkten har vi även fått stöd från vpk – göra en ändring så att det uttryckligt sägs att även andra skador än de som direkt kan mätas i pengar skulle räknas in.

Vi har också frågan om saltvatteninträngning i grundvattnet. Här är det folkpartiet och vpk som har tagit upp en mycket viktig fråga. Saltvatten i grundvattnet har nämligen blivit ett allt värre problem i skärgårdsområdena. Jag tycker att det är synd att inte hela utskottet har kunnat följa en sådan här sakligt motiverad linje, att vi skall se över lagstiftningen för att lösa detta problem.

Det finns inget bra sätt att med dagens lagstiftning lösa detta. Utskottsmajoriteten hänvisar till PBL och säger att problemen kan lösas genom att dess bestämmelser tillämpas. Men PBL kan man bara använda för att planera nybebyggelse på det här sättet. Vad händer när befintlig bebyggelse ökar sin vattenförbrukning? Det kan göras på många olika sätt. De boende kan t.ex. börja bevattna sina trädgårdar mer. Vattentoaletter kan sättas in. Det finns många sätt att öka vattenförbrukningen på. Det kommer man inte åt med PBL. Tyvärr har moderaterna återigen ställt upp på socialdemokraternas linje, så att det inte blir någon förändring.

Det har också smugit sig in litet skattepolitik i detta betänkande, genom centerns försorg. De har sagt att små vattenkraftverk skall skattebefrias. Jag frågar mig varför. De små vattenkraftverken kan ofta orsaka en större skada på naturen, i förhållande till den mängd energi som utvinns, än stora vattenkraftverk gör. Vad finns det då för anledning att skattebefria just de små vattenkraftverken?

Jag tycker att centern tidigare i skatteutskottet har haft en konstig inställning även när det gäller vindkraften. Centern vill nämligen skattebefria de små vindkraftverken, men inte de stora. Det kan inte vi alls förstå, för vi tycker att all vindkraft skall vara skattebefriad. Det är just de stora vindkraftverken vi verkligen behöver utveckla. De små vindkraftverken är redan i dag lönsamma. Varför skall stora vindkraftverk och inte små beläggas med skatt? Det är helt obegripligt. Lika obegripligt är det att små vattenkraftverk inte skall skattebeläggas men däremot stora. Vi vill alltså ha skatt på all vattenkraft men ingen skatt på vindkraft över huvud taget.

Nu hör inte skattepolitik riktigt till detta utskottsområde, men jag var tvungen att beröra detta, eftersom centern har tagit upp frågan i samband med detta betänkande.

Till sist vill jag bara yrka bifall till samtliga reservationer där miljöpartiet finns med.

Herr talman! I regeringens proposition 1988/89:116 behandlas vissa dammsäkerhets- och vattenkraftsfrågor. Jordbruksutskottet har i sitt betänkande nr 22 lämnat utan erinran vad som anförts i propositionen i berörda delar. I propositionen tas upp till behandling olika åtgärder för att öka säkerheten vid landets dammar, förebygga översvämningar och minska skadorna av eventuella översvämningar. För att uppnå detta föreslås vissa ändringar i vattenlagen. Jag skall avstå från att lämna en utförlig redogörelse för propositionens innehåll och för jordbruksutskottets betänkande och i stället i korthet kommentera de tolv reservationer som avgivits i anslutning till jordbruksutskottets betänkande. Jag utgår från att därav också skall framgå tillräckligt om propositionens innehåll.

I reservation nr 1 av Åsa Domeij tas sambandet mellan vissa skogsbruksmetoder och översvämningar upp. Dessutom föreslås att en professur i skogshydrologi skall inrättas. Utskottet konstaterar emellertid att dammsäkerhetsutredningen, som har föregått propositionen, inte har kunnat konstatera att ett sådant samband föreligger mellan skogsbruket och översvämningarna. Då det däremot i ett längre perspektiv inte kan uteslutas att en förändrad markanvändning på sikt kan medföra negativa konsekvenser ur översvämningssynpunkt föreslås i propositionen, vilket utskottet ansluter sig till, att SMHI i samverkan med berörda myndigheter och kraftföretag får i uppdrag att utreda behovet av forskningsinsatser rörande översvämningar. Såvitt jag förstod var det precis vad Åsa Domeij, kanske även Annika Åhnberg, efterlyste. Man skall alltså pröva ifall det behövs mer forskning på detta område, för det är inte säkert att dammsäkerhetsutredningens nuvarande ståndpunkt kommer att gälla i ett längre perspektiv.

När det gäller den föreslagna professuren kan den knappast behandlas i det här sammanhanget, utan den får, som Åsa Domeij själv var inne på, behandlas i samband med den forskningspolitiska propositionen.

Karl Erik Olsson och Lennart Brunander har i reservation nr 2 begärt att särskilda medel skall anvisas till översvämningförebyggande åtgärder och att regeringen skall utarbeta ett program för s.k. prioriterade insatser. Utskottet påpekar i detta sammanhang att det finns 25 milj. kr. avsatta av extra skatteutjämningsbidrag. Av dessa medel kan en del användas till förebyggande åtgärder. Vidare anser utskottet att de överväganden som redovisas i propositionen väl uppfyller kravet på ett åtgärdsprogram.

Reservation 3 är svårförståelig. SMHI ges i uppdrag att i samråd med kraftföretagen inrätta älvcentraler. Åsa Domeij och även Annika Åhnberg undrar varför man inte gör någonting, vi har tillräckligt med utredningar. Men det är precis det uppdraget SMHI får. Vi är väl alla överens om att kraftföretagen bör vara med och bekosta dessa älvcentraler. Förhandlingar skall nu tas upp med kraftföretagen om att inrätta dessa centraler.

På samma sätt är det egentligen med reservation 4. Det är närmast en självklarhet att energiverket skall redovisa sina synpunkter. Dessutom påtalar energiverket i sin redovisning att minimikraftverken kan ha långtgående miljökonsekvenser. De skall naturligtvis redovisa vad de kommer fram till i sina undersökningar och utredningar. Däremot är det inte nödvändigt att följa deras uttalanden när besluten skall fattas.

I reservationerna 5–9 tas frågan om en starkare ställning för miljöintressen och fiskevårdsintressen upp. Varken motioner eller reservationer innehåller några preciseringar av hur detta skall utformas. Utskottet erinrar vidare om att gällande vattenlags- och naturresurslagstiftning ger tillräckliga möjligheter att förhindra utbyggnader som påtagligt skadar motstående intressen.

I reservation 6 behandlas frågan om vattendomstolarnas sammansättning och föreslås att domstolarnas kompetens i ekologiska och miljömässiga frågor bör förstärkas. Utskottet konstaterar, i denna del med hänvisning till vad justitieutskottet har hävdad, att de berörda domstolarna har en sammansättning som är väl ägnad att möjliggöra en allsidig bedömning av miljövårdsfrågor. Dessutom kan domstolarna om de så vill, och om det skulle visa sig nödvändigt, förordna en särskild sakkunnig med de specialistkunskaper som här har efterlysts.

I reservationerna 10 och 11 behandlas resp. saltvatteninträngning i grundvattnet och tillståndsplikt för grundvattentäkt. Inte minst i skärgårdskommunerna kan saltinträngning vara ett allvarligt problem. I första hand är detta en planeringsfråga som bör hanteras enligt plan- och bygglagen. Bebyggelsens lokalisering bör självfallet ske med hänsyn till möjligheterna att ordna en bra vattenförsörjning. Vidare kan bestämmelserna i vattenlagen om vattenskyddsområde tillämpas. Dessutom är det faktiskt på det sättet, att om man skall ha byggnadslov för att bygga ett hus eller för att bygga om sitt hus, skall byggnadsnämnden pröva – och det gör den genom att inhämta yttrande från miljö- och hälsoskyddsnämnden – att det finns tillgång till vatten av ändamålsenlig och bra kvalitet. Annars kan byggnadslov vägras. När det gäller ny bebyggelse har jag egentligen svårt att förstå de synpunkter som framförts både i reservationer och motioner. Man skall enligt plan- och bygglagen icke tillåta bebyggelse om vattenfrågan inte kan lösas på ett ändamålsenligt sätt. En enskild fastighet får varken byggas till eller byggas om utan byggnadslov. Vid beslut om byggnadslov skall det prövas att fastighetens vattenförsörjning är tillfredsställande ordnad. Vad man mot denna bakgrund möjligen skulle kunna diskutera är redan uppförda fastigheter, där det inte är fråga om byggnadslov eller prövning enligt plan- och bygglagen men där denna situation uppkommer. Men då blir det ju i första hand fråga om ett ekonomiskt spörsmål, som vi knappast kan diskutera i detta sammanhang. Det är väl inte heller alldeles självklart att samhället skall bekosta anordnande av andra brunnar, när man samtidigt kan konstatera att fastigheterna i de här skärgårdskommunerna har en mycket stor värdestegring. Det känns inte särskilt rimligt att fastighetsägaren själv skall få ordna sin brunnfråga och att samhället, när detta sedan inte går bra, skall gå in för att rätta till det hela. Jag kan alltså inte se att det i detta sammanhang finns anledning till särskilda åtgärder i enlighet med vad som föreslås i reservation 10 och reservation 11.

I reservation 12 tar man upp frågor om energibeskattningen. Dessa frågor hör knappast till jordbruksutskottet och behandlas inte heller i propositionen, och jag lämnar dem därför därhän.

Herr talman! Med hänvisning till det anförda yrkar jag avslag på samtliga reservationer och bifall till utskottets hemställan, vilket innebär bifall till propositionen.

Eftersom jag har några minuter kvar av den anmälda talartiden, skall jag passa på att besvara ett par av de frågor som ställts under debatten.

Åsa Domeij tyckte att man kunde finna ett visst naturintresse i propositionen men säger sedan att propositionen satsar stort på minikraftverk. Jag kan inte finna någonstans i propositionen att man satsar stort på minikraftverk. Tvärtom är föredraganden så pass uppmärksam mot mig att han refererar vad jag sade om minikraftverk när jag lade fram förslaget till ny naturresurslag. Håkan Holmberg läste högt ur propositionen, och det var synd att han inte läste även detta avsnitt, där det påpekas att minikraftverk i förhållande till den energi de avger ofta kan ha långt större betydelse för miljöintrång eller motstående intressen än vad de stora kraftverken har. Ingenstans i propositionen sägs det att vi skall satsa stort på minikraftverk. Jag kan inte förstå varför Åsa Domeij drar den slutsatsen.

Till det Åsa Domeij sade om vattenlagens innehåll vill jag säga att det faktiskt är så att regeringens miljöintresse har tagit sig det uttrycket att regeringen förbehåller sig prövningsrätten i fråga om minikraftverk, framför allt när det gäller sådana minikraftverk som kan befaras ha denna inverkan.

Håkan Holmberg ställde en direkt fråga till mig och moderaterna, och jag vet inte vem som skall svara på den. Han frågade om det var en stor ideologisk princip som låg bakom vår inställning till saltvattensinträngning i brunnar. Nej, denna fråga om brunnarna har inte med våra ideologiska principer att göra, utan det är en praktisk fråga som vi tagit ställning till.

Håkan Holmberg har liksom andra folkpartister, både nu och tidigare, sagt att socialdemokraterna inte har något miljöintresse. Socialdemokraterna är inte intresserade av miljön – precis så sade Håkan Holmberg nu. Jag tycker att folkpartiets inlägg i denna kammare börjar bli mer och mer absurda och tillspetsade. Ni har ägnat eftermiddagen åt att försöka ta monopol på hänsynen till nästan. Nu på kvällen försöker ni ta monopol på hänsynen till miljöintressena. Detta är en ganska befängd debatt. Jag vill inte påstå att Håkan Holmberg ljuger. Men han lämnar medvetet oriktiga uppgifter – det vågar jag påstå. Detta är ett oacceptabelt sätt att resonera. Miljöfrågorna mår väl av en saklig behandling, där vi resonerar om hur vi på olika sätt skall angripa riskerna för vår miljö. Det är vad det handlar om. Det är inte så att några tycker att det är bra om miljön förstörs, medan andra vill slå vakt om miljön. Detta är en för enkel diskussion, som jag tycker att vi kunde sluta med.

Anf. 71 ANNIKA ÅHNBERG (vpk) replik:

Herr talman! När det gäller sambandet mellan skogsbruket och översvämningar samt andra miljöproblem som berörs i propositionen sägs i denna att inget samband har kunnat visas trots att kompletterande undersökningar har gjorts. Vad jag sade i mitt inlägg var att de kompletterande undersökningar man gjort i detta sammanhang är ett ganska tunt underlag. Det handlar dels om en litteraturstudie, dels om en undersökning av några mindre områden i Hälsingland och Dalarna. Även om det i detta sammanhang inte finns anledning att fatta långtgående beslut när det gäller forskningen, kunde man ändå i propositionen ha anvisat detta som ett viktigt område för den kommande forskningspropositionen. Det är ju utan tvivel ett viktigt område,

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Vissa dammsäkerhets-
och vattenkraftsfrågor,
m.m.*

där det finns ett stort behov av forskning och – som Åsa Domeij framhöll – inte bara när det gäller översvämningar utan över huvud taget i fråga om transporten av miljögifter och läckaget av näringsämnen till vatten och hav.

Möjligen är det så att det faktum att remissinstanserna har varit oense om var ansvaret skall ligga gör att man i propositionen endast säger att det eventuella behovet av forskning skall utredas ytterligare. Men det är så att här finns tillräckliga behov för att det skall räcka för alla intresserade huvudmän för olika forskningsområden; det finns uppgifter för dem alla.

När det gäller älvcentralerna är det uppdrag som ges i propositionen väldigt otydligt. Varför kunde man inte ha satt en tidsram när nu även kraftföretagen är positiva till detta. Det är ju ändå en brådskande uppgift, och varför kunde man då inte säga att inom ett, två eller tre år skall älvcentralerna vara utbyggda?

I fråga om de outbyggda älvarna är uppdraget ännu mer oklart. Här ger man SMHI i uppdrag att utreda behovet. Men behovet är ju utrett. Det som återstår att bestämma är att staten skall finansiera denna utbyggnad till den kostnad som 1987 beräknades till 3 milj. kr. per år. Det är ju inte någon enorm summa det handlar om, och jag kan fortfarande inte förstå varför denna fråga skall utredas i all oändlighet.

När det slutligen gäller saltvatteninträngningen i vattentäkterna tycker jag inte att det verkar som om man från socialdemokraternas sida har riktig förståelse för hur allvarligt detta problem är. Jag förstår inte heller resonemanget om att det framför allt skulle vara ett ekonomiskt spörsmål. Det är faktiskt fråga om en nödvändig förebyggande verksamhet för att man inte skall åstadkomma helt irreparabla skador på de vattensystem som finns i skärgården. Det är nödvändigt att se till att vattenuttaget regleras, att man får klara och tydliga regler för hur mycket vatten man får ta ut på sin vattentäkt. Detta uttag måste begränsas, så att vattnet räcker till alla. Detta är ur samhällets synpunkt inte enbart ett ekonomiskt spörsmål, utan det är faktiskt en livsavgörande fråga för de här områdena.

Anf. 72 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Jag skall inskränka mig till att tala något om frågan hur mycket pengar vi är beredda att i framtiden satsa för att motverka översvämningar. Det är stora summor som kommunerna får lägga ned för att klara av de skador som uppstår på grund av översvämningar. Det har vi sett i ganska många översvämningsområden. Dammsäkerhetsutredningen föreslog om jag inte minns fel – jag har inte propositionen med mig – att man skulle satsa 10 milj. kr. per år under tio år. Det är mot den bakgrunden som vi tycker att det finns anledning att följa upp denna fråga. Vi är dock inte beredda att göra denna utfästelse för alla dessa år. Därför föreslår vi att det satsas 10 milj. kr. för nästa budgetår och att regeringen skall få i uppdrag att lägga fram förslag till en plan för hur man skall hantera denna fråga under de närmast följande åren. Men vår inställning är att det även under de åren måste göras satsningar på detta område. Vi anser att det finns behov av de extra skatteutjämningspengarna för andra åtgärder som kommunerna skall vidta. Risken är att om man bara har dessa pengar att leka med, så kommer inte de åtgärder som borde vidtas för att motverka översvämningar att

komma till stånd. Det är omtanke om kommunerna och de människor som bor utefter de älvssträckor som hotas av översvämningar som ligger bakom vårt krav. Jag tycker att det är synd att regeringen inte har velat hänga med och gå med på kraven.

Jag skulle vilja fråga Hans Gustafsson om det inte finns möjlighet att få skicka med en önskan om att man i fortsättningen kanske skulle kunna se litet annorlunda på detta. Jag tror inte att det blir någon förändring här i dag. Men det här ärendet avslutas inte i år. Det kommer ju flera budgetar. Då skulle det vara möjligt att få en annan behandling av ärendet.

Anf. 73 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag konstaterar att Hans Gustafsson i denna debatt åtminstone tycks tala också för moderata samlingspartiet, eftersom någon moderat ännu inte har framträtt i denna debatt. Just i denna fråga har socialdemokraterna och moderaterna sedan i höstas följts åt i svängarna. Det har just varit svängar.

Jag tycker att det kan vara på sin plats att påminna om ytterligare några uttalanden och formuleringar ur det här ärendets historia. När miljöministern uppträdde i riksdagen den 20 oktober, sade hon att regeringen införde ett stöd för utbyggnad av minikraftverk. Samtidigt sade hon att utbyggnaden bör ske på ett sådant sätt att man inte kommer i konflikt med miljöintressena. Sedan lade hon till att detta skulle självfallet vara vägledande för arbetet med propositionen.

I mitt tidigare inlägg har jag konstaterat att propositionen inte innehåller något som tyder på att det har lagts någon annan grund än vad som fanns förut. Tvärtom har det framförts ett vad jag tycker delvis missvisande referat av vad den länsstyrelse som är den enda som har uttalat sig utförligt i ärendet har sagt. Argumenteringen har ändrats från s. 19 till s. 20. Det ger inte ett riktigt gediget intryck.

Även i utskottet har det förekommit vissa svängar. När jordbruksutskottet uttalade sig i ärendet i höstas sade man att man delade motionärernas, dvs. folkpartiets, oro inför den ökade utbyggnaden av minikraftverk – särskilt i de skyddade vattendragen. Men i det betänkande vi nu debatterar finns det inget motsvarande uttalande. Man säger enbart att utskottet delar regeringens bedömning att gällande vattenlagstiftning och naturresurslagstiftning är tillräcklig. Det verkar som om att man har helt enkelt bestämt sig för att man inte är så intresserad av att gripa tag i detta problem och göra något åt det. Jag tycker att det är bättre att man erkänner det än att gå till angrepp på oss som försöker driva frågan vidare.

Jag reagerar starkt mot Hans Gustafssons tal om att folkpartiet eller något annat parti försöker skapa monopol på alla goda ting. I det här fallet är det flera partier som driver denna fråga. Det är också ett par partier som står på andra sidan. Det råkar vara socialdemokraterna och moderaterna. Någon slutsats får man lov att dra av detta. Nog trodde jag ändå att Hans Gustafsson skulle förstå den ironi som låg i min fråga i slutet av mitt anförande angående brunnar och saltvatten. Poängen var ju, som var och en bör ha förstått, att man just för att detta icke är en ideologisk fråga utan en utpräglad praktisk fråga, ändå borde kunna vara överens om det enkla att det är dags att göra en översyn av bestämmelserna.

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Vissa dammsäkerhets-
och vattenkraftsfrågor,
m.m.*

Jag tycker att det är tråkigt att Hans Gustafsson verkar vara irriterad att regeringen kanske tycker sig ha haft en dålig dag i en annan debatt i kammaren. Det skall dock inte behöva infektera denna debatt.

Anf. 74 ÅSA DOMEIJ (mp) replik:

Herr talman! Jag konstaterar att Hans Gustafsson tycks inse att det behövs en förstärkning av forskningen när det gäller skogshydrologi, men han är inte beredd att uttala sig för en professur här. Man kan hoppas att den inställningen från regeringspartiet kommer att avspeglas i forskningspropositionen som kommer nästa år.

Anledningen till att vi i miljöpartiet har reserverat oss angående älvcentralerna är att det inte uttryckligen i propositionen sägs att det skall inrättas sådana. Den reservationen är inte alls så konstig. Annika Åhnberg är av samma åsikt.

Jag fick kritik här. Hans Gustafsson säger att det är klart att energiverket måste få göra sin bedömning. Det är självklart och det säger vi inte något om. Energiverket skall göra sin bedömning. Men vi i miljöpartiet, och även folkpartiet i det här fallet, gör en annan bedömning. Vi anser att denna utbyggnadstakt är för hög. Då måste vi kunna uttala oss om det.

Det är märkligt att Hans Gustafsson säger att det finns möjligheter att inkalla biologisk och ekologisk kompetens till vattendomstolarna. Men varför inte skriva in i lagen att det alltid skall finnas biologisk och ekologisk kompetens? Det är ju inskrivet i lagen att det skall finnas teknisk kompetens. Varför skulle det då inte kunna vara inskrivet att det skall finnas biologisk och ekologisk kompetens? Det här skulle jag också vilja att moderaterna svarar på. Jag tycker att det är mycket otillfredsställande att det inte finns någon moderat i kammaren som kan gå i svaromål i debatten. Det är faktiskt viktiga frågor som vi debatterar här.

Jag fick inte heller något svar från Hans Gustafsson, om det inte är dags att säga att man i den kostnad–nytta–avvägning som skall göras enligt den nya vattenlagen uttryckligen skall ta in även sådana värden som inte direkt kan mätas i pengar. Det var ett av de viktiga syftena när man gick över till att diskutera kostnad – nytta i stället för kostnad–båtnad. Då tog man bara in direkt företagsekonomiska konsekvenser.

Sedan har vi detta med saltvatteninträngningen. Jag förstår mindre och mindre moderaternas och socialdemokraternas linje i den här frågan. Hans Gustafsson erkänner precis det jag sade i mitt anförande, nämligen att problemet är stort när det gäller fastigheter som redan finns och där vattenförbrukningen ökas. Det går inte att styra via PBL. Det enda vi vill ha är en översyn av lagstiftningen så att vi ser om det går att göra något åt det. Varför vill inte moderater och socialdemokrater ställa upp för skärgårdsbefolkningen i den frågan? Det är mycket märkligt. Hans Gustafsson hänvisar till att fastighetsvärdena stegras så mycket och att detta borde kunna lösas på så sätt. Skall man då behöva sälja sin fastighet i skärgården för att ha råd att köra ut vatten till den fastighet i skärgården som man redan har sålt? Det förstår inte jag.

Anf. 75 HANS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Låt mig först säga ett par ord om saltvatteninträngningen i brunnarna. Annika Åhnberg sade att vi socialdemokrater inte har någon erfarenhet av detta. Först och främst bor jag själv i en skärgårdskommun. Samtliga våra kommuner i det län som jag bor i är skärgårdskommuner. Det är en kuststräcka som är lika lång som sträckan härifrån till Rom. Någon erfarenhet har vi faktiskt.

Situationen är sådan att kommunen har skyldighet att se till att fastigheter-na är försedda med godtagbart vatten. Det har kommunen rätt att ta ut ersättning för. Då blir det en ekonomisk fråga. Kan en familj inte tillgodose sitt behov av färskvatten, är kommunen och miljö- och hälsoskyddsnämnden skyldiga att se till att familjen får vatten på ett nöjaktigt sätt. Det är alltså en ekonomisk fråga. Det var i det sammanhanget jag sade att det inte är alldeles självklart att det är samhället som skall gå in och betala med hänsyn till fastighetsvärdena.

Både Annika Åhnberg och Åsa Domeij har tagit upp forskningsfrågorna. Dessa frågor skall prövas i samband med att den forskningspolitiska propositionen läggs fram. Det är mycket möjligt att det behövs en professur i hydrologi. Jag är inte kompetent att avgöra det i dag. Det får vi ta ställning till vid den tidpunkten.

Det har ju uppdragits åt SMHI att inrätta älvcentraler. Annika Åhnberg sade att man åtminstone kunde ha haft en tidsgräns för när det skulle ske. Det kan jag hålla med om. Det hade kanske varit lämpligt att i propositionen framhålla att detta borde genomföras inom en två- eller treårsperiod. Det kunde ha varit en bra precisering i sammanhanget.

Lennart Brunander tar upp frågan om 10 milj. kr. Jag tycker inte att vi har anledning att föra någon längre diskussion om det. Jag kan inte förstå att den omständigheten att det finns 25 milj. kr. i stället för 10 milj. kr. skulle vara till nackdel för dem som vill vidta förebyggande åtgärder när det gäller dammsäkerhetsfrågorna. Det är det faktiska läget för närvarande. Det finns medel till förfogande.

Håkan Holmberg sade att det var avsett som ett skämt när han talade om de hydrologiska principerna. Det är möjligt att det var så. Det var inte heller det som irriterade mig. Det som irriterade mig var att jag i flera debatter där folkpartister har deltagit har hört påståenden om att socialdemokraterna är ointresserade av att hävda miljöfrågorna. Folkpartiet är det parti som i varje läge slår vakt om miljöfrågorna. Det finns inget underlag för detta påstående. Det är inte så att några partier tycker att det är bra att miljön förstörs och att ett eller två partier tycker att det är bra att vi undviker miljöförstöring. Vi har i alla partier samma syfte att försöka komma till rätta med miljön, men vi har olika metoder för att uppnå detta. Det är det som frågan handlar om. Jag tycker att det vore bättre om den diskuterades utifrån de utgångspunkterna.

Anf. 76 ANNIKA ÅHNBERG (vpk) replik:

Herr talman! Jag är glad över att Hans Gustafsson instämmer i att det i propositionen kunde ha satts en viss tidsram för inrättandet av älvcentraler. Detta stöd är i och för sig litet senkommet, men Hans Gustafsson har kanske andra möjligheter än vad jag har att påverka det fortsatta arbetet i fråga om älvcentraler.

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Vissa dammsäkerhets-
och vattenkraftsfrågor,
m.m.*

När det gäller saltvatteninträngningen i grundvattentäkter förstår jag inte riktigt vem Hans Gustafsson polemiserar emot. Jag har inte sagt att socialdemokraterna inte har erfarenheter av detta – jag har sagt att man tydligen inte tar lika allvarligt på det här problemet. Men om man gör det, skulle jag gärna vilja veta vilka metoder socialdemokraterna anser att man skall använda för att se till att dessa problem begränsas eller inte uppstår, dvs. undvika att saltvatten intränger i grundvattenintäkterna. Vad finns det för metoder som man är villig att tillgripa?

Vi har föreslagit en metod, att enskilda vattentäkter skall vara tillståndspliktiga. Det skall krävas tillstånd dels för att de över huvud taget skall få finnas, dels för hur de får användas. Jag tror nämligen att många människor i ren okunnighet slösar med sitt vatten, kanske vattnar i sin trädgård utan att tänka på hur begränsad och dyrbar den här resursen är. Vi har faktiskt väldigt mycket att vinna på att i ett tillstånd ange regler för hur man får använda vattnet och vilka särskilda hänsyn man skall iakttä.

Jag skulle som sagt gärna vilja veta vad det finns för andra metoder. Vi är inte helt fixerade till detta med tillståndsplikt. Vi har sett att det är *ett* praktiskt tillvägagångssätt. Finns det andra metoder är vi naturligtvis beredda att diskutera dem. Men problemet är att socialdemokraterna har sagt nej till de förslag som har lagts fram men inte anvisat några andra vägar i stället, och det är det som är nödvändigt i det här fallet.

Anf. 77 ÅSA DOMEIJ (mp) replik:

Herr talman! Hans Gustafsson vill göra detta med saltvatteninträngning i grundvattnet till en privatsak. Men det fungerar ju inte så enkelt att man själv börjar öka sitt vattenuttag och det plötsligt kommer in saltvatten, utan den enskilde drabbas också av alla andras ökade vattenuttag. Det är fråga om hela miljön ute i skärgårdarna och miljön för de människor som i framtiden skall bo i skärgårdarna. Att detta på något vis skulle kompenseras av att fastighetsvärdena stiger är ett resonemang som jag över huvud taget inte kan förstå.

Jag hann inte att i min förra replik beröra frågan om varför propositionen skulle vara så exploateringsinriktad. Det står ju i propositionen att statsrådet anser att det sannolikt är på det sättet att minst energiverkets föreslagna utbyggnadsnivå är lämplig, trots att det samtidigt står i propositionen att just utbyggnaden av dessa små vattenkraftverk är det som per kilowattimme skadar miljön mest. Vi har i en reservation uttalat att vi anser att om man skall ta naturvårdshänsyn är statens energiverks bedömning för hög. Här finns det en stor skillnad mellan vårt parti och ert parti. Ta t.ex. många av investeringarna i nya stationer vid befintliga dammar! Det kan innebära stora förändringar i miljön med ökade fallhöjder osv. Vi vet också att denna utbyggnad i praktiken medför mycket stora skador för naturmiljön. Men det kanske inte ser ut så på papperet, eftersom utbyggnaden inte innebär så fruktansvärt många kilowattimmar. Men skadorna är fruktansvärt stora, och det är därför som jag anser att propositionen är exploateringsinriktad, inte därför att det gäller speciellt många kilowattimmar.

Anf. 78 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Hans Gustafsson säger att 25 miljoner är mer än 10 miljoner, och det är ju sant. Men det är också sant att 25 miljoner plus 10 miljoner är mer än 25 miljoner. Vad som föreslås i propositionen är att man inom ramen för det extra skatteutjämningsbidraget skall anslå 25 miljoner till åtgärder vid naturolyckor av olika slag. Av dessa 25 milj. kr. skall man också kunna ta pengar till åtgärder i samband med översvämningar. Vi i centerpartiet anser att man bör ha de pengarna för att hjälpa kommunerna i sådana sammanhang, att vi skall lägga till 10 milj. kr. för att garantera att man kan vidta de åtgärder av olika slag som behövs för att förebygga och motverka översvämningar och att man kan göra detta nu.

Anf. 79 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik:

Herr talman! Det är sant, som Hans Gustafsson sade i en tidigare replik, att man i propositionen också säger – förutom det som jag sade – att minikraftverk ofta gör ett större intrång i naturen relativt sett än vad stora traditionella kraftverk gör. Problemet är ju att man inte drar någon slutsats av detta konstaterande. Vad vi har efterlyst är just den naturliga slutsatsen att man får lov att göra något åt detta med olika åtgärder som finns uppräknade i vår reservation.

Jag tolkar Hans Gustafssons olika inlägg här som att han kanske ändå tycker att det är litet besvärande att det inte har blivit något resultat, trots att man i höstas både i utskottet och här i kammaren, när miljöministern framträdde här, gav ett så tydligt intryck av att något skulle ske. Nu står man här igen tillsammans med moderata samlingspartiet och har ingenting att föreslå. När jag konstaterar detta i denna aktuella nu debatterade fråga väljer Hans Gustafsson att säga att jag påstår att socialdemokraterna i alla tänkbara frågor är ointresserade av miljön. Det vore ganska enfaldigt av mig att försöka hävda något sådant. Jag skulle vilja se det parti som är ointresserat av miljöfrågorna – något sådant finns icke.

I den fråga som nu diskuteras efterlyser folkpartiet och en del andra regeringens konkreta förslag. De har uteblivit, trots att vi har förespeglats tydliga förslag. Om vi och några andra partier har tagit monopol på att driva t.ex. frågan om minikraftverk, måste jag säga att det för vår del är ett monopol som vi gärna avvecklar tillsammans med de andra monopol som vi vill avveckla. Det tråkiga är att socialdemokraterna och moderaterna inte har gett sig ut på marknaden. Det är alltså inte så lätt detta med monopolavvecklingen.

Anf. 80 HANS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Jag noterar att Håkan Holmberg själv har konstaterat att det vore enfaldigt att påstå att socialdemokraterna inte skulle vara intresserade av miljön. Då kan den debatten vara avslutad. Det är en bra upplysning både i den diskussion som har förts i kväll och för kommande diskussioner i dessa frågor.

När det däremot gäller sakfrågan säger Håkan Holmberg att vi inte drar några slutsatser av redovisningen att minikraftverk är dyrare både ekonomiskt sett och när det gäller påverkan på miljön i förhållande till den energi

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Vissa dammsäkerhets-
och vattenkraftsfrågor,
m.m.*

de levererar. Men just denna omständighet finns ju återopad i propositionen, där det också hänvisas till att man nu har försökt få till stånd en diskussion om den här problematiken mellan Energiföreningarnas riksorganisation, Naturskyddsföreningen och Älvräddarnas samorganisation. Dessutom har regeringen icke velat släppa ifrån sig en normal prövning av minikraftverk utan förbehållit sig rätten att själv få göra den prövningen. På det sättet får man ännu större möjligheter att tillvarata de allmänna intressena i sammanhanget.

Annika Åhnberg och Åsa Domeij fortsätter diskussionen om saltvatteninträngning i brunnar. Som framgår av utskottsbetänkandet är det på det sättet, Annika Åhnberg, att ett förslag, som innebär att varje enskild vattentäkt skulle bli föremål för en formell juridisk prövning om tillstånd skall lämnas, skulle föranleda en så oerhört omfattande byråkrati och hantering att det knappast är möjligt att tänka sig. Skulle en fastighetsägare, som tidigare inte har vattnat sin trädgård och plötsligt vill göra det, vara tvungen att begära tillstånd av myndigheterna för att få lov att vattna eller för att få sluta att vattna? Problemet är av en helt annan karaktär. En fastighetsägare kan i dag inte förändra användningen av sin fastighet vare sig från ett fritidsboende till permanentboende eller från permanentboende till något annat ändamål utan byggnadsnämndens medgivande. I sådana fall skall byggnadsnämnden lämna tillstånd, och i samband därmed skall prövas att vattenförsörjningen kan ordnas. Om vattenförsörjningen inte är tillfredsställande får man inte något tillstånd. När det gäller vem som skall svara för kostnaderna vill jag påpeka att det är kommunen som skall se till att man får vatten. Låt mig berätta för Annika Åhnberg att min egen kommun, som är en skärgårdskommun med cirka tre mils kustremsa om man inte räknar öarna, har blivit tvingad att förse hela kuststräckan med kommunalt vatten och avlopp för att se till att människor har en tillfredsställande vattenförsörjning, just på grund av saltvatteninträngningen och på grund av den bristande tillgången på vatten; torka och annat gör att vattnet i de områdena ibland försvinner. Kommunen får välja hur detta problem skall lösas, och för det kan kommunen ta ut ersättning. Det är inte alldeles säkert att samhället skall gå in och betala ersättningen.

Talmannen anmälde att Annika Åhnberg, Håkan Holmberg och Åsa Domeij anhängit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 81 ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Naturvårdsfrågorna dyker upp i ett antal olika utskott i riksdagen. Vattenkraftsfrågorna ligger hos bostadsutskottet, andra miljöfrågor behandlas av jordbruksutskottet, och frågor som rör SMHI:s verksamhet handläggs i trafikutskottet. SMHI arbetar med just det statliga verk som jobbar med meteorologi och hydrologi, alltså väder och vatten. Det här betänkandet handlar om vatten. Jag vill då speciellt ta upp frågor som gäller vatten i skogsmark.

Kopplingen mellan skogsbruksmetoder och översvämningar är mycket tydlig i en del länder, där man får stora översvämningar och mycket erosion.

Det finns en omfattande forskning och en del resultat därifrån. Men i Sverige har vi inte någon betydande forskning på det här området. Kunskaperna är mycket små. Trots det finns ett antal skäl till att man borde titta närmare på det här.

De skogsbruksmetoder som numera används bygger på att man tar upp relativt stora hyggen. Ett hygge har ju mycket svårare att ta emot det vatten som kommer i nederbörden. Ytavrinningen är stor. Det borde bidra till större översvämningsrisk.

Förekomsten av hyggen medför vidare att grundvattennivån stiger. Det beror på att träden är borta och att trädens rötter, som normalt suger upp vatten, är döda. Därmed stiger grundvattennivån. Man kan få en försumpning. För att möta det har man inom skogsbruket tagit till dikningsmetoder: Man talar om skyddsdikning, något som nu är mycket omfattande i Sverige. Vi dikar mer än någonsin här i landet. Det är till stor del beroende på skyddsdikningen.

Dikningen innebär naturligtvis att vattenavrinningen ökar igen. Den medför också att sumpskogar och sumpigare partier i terrängen dikas ut. Därmed minskar markens förmåga att hålla kvar vatten, dvs. lagringskapaciteten i marken minskar. Även det bör leda till att översvämningsrisken tilltar.

Dessutom kan man notera att stora hyggen på sommaren värms upp mycket snabbare än den tidigare skogen. Det gör att man får en kraftigare konvektion i luften ovanför, och det kan leda till kraftigare nederbörd på sådana ställen från bymoln. Även det skulle kunna bidra till en större översvämningsrisk.

Det här har man alltså undersökt mycket dåligt i Sverige. Man har gjort översiktliga inventeringar av vad man vet och kan inte slå fast att det skulle finnas ett bestämt samband mellan dessa faktorer och de översvämningskatastrofer som vi hittills har haft. Men de undersökningarna är, som bl.a. Annika Åhnberg har visat i debatten i dag, inte speciellt fylliga.

Det finns i Sverige ingen professur i vare sig skogshydrologi eller skogsmeteorologi. Krav på sådana har rests från de få forskare som jobbar med det här. Behovet är mycket stort, inte bara på grund av översvämningsrisken utan också för skogsbruket, som ju är ekonomiskt mycket viktigt för vårt land, och naturligtvis även för att kunna åstadkomma bättre beräkningar när det gäller vattenkraften. Därför har miljöpartiet motionerat i frågan. Ärendet har tidigare behandlats i trafikutskottet, där vi krävt ytterligare 10 miljoner, dels till älvcentraler och fler undersökningar, dels till en professur som vi föreslagit i anslutning till den proposition som nu behandlas.

Det kravet är alltså mycket välgrundat, och jag hoppas verkligen att det kommer med i den forskningspolitiska proposition som kommer nästa år. Jag vill speciellt framhålla reservationerna 1 och 3, och även det särskilda yttrande – nr 2 – där vi utvecklar tankegångarna om SMHI.

Jag vill också nämna vattenkraften. Åsa Domeij tog upp tillåtlighetsprövningen enligt 3 kap. 4 § vattenlagen och frågan om kostnad och nytta när det gäller vattenkraftsexploateringar. Meningen med den nya vattenlagen var att man skulle ta hänsyn även till sådan nytta som inte går att mäta i pengar – naturvärden, rekreativvärden, osv. Vi har ett konkret exempel som gäller Ammerån, där man inte tagit hänsyn till det. Åsa Domeij frågade Hans

Gustafsson hur han såg på den saken, och han kommenterade inte den frågan. Jag vill därför upprepa den till Hans Gustafsson: Är ni nöjda med det sätt på vilket den nya vattenlagen fungerar? Är ni nöjda med att man fortfarande inte när det gäller tillåtlighetsprovningen för vattenkraftsexplateringsföretag tar hänsyn till naturvärden, rekreativvärden, som man inte kan mäta i pengar?

Med detta yrkar jag bifall till samtliga reservationer där miljöpartiet finns med.

Anf. 82 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Gång på gång har man i den här debatten tagit upp frågan om de moderna skogsbruksmetoderna och deras inverkan på vattenståndet och sambandet med eventuella översvämningar. En av de viktigaste orsakerna till att det har blivit rätt mycket översvämningar under senare år är de förändrade jordbruksmetoderna och de förändrade skogstransportmetoderna.

På 1950- och 1960-talen pågick en viss användning av myrängarna. Då hade man en uppdämning för att översila de här markerna. Tillsammans med den uppdämningen fanns också en mycket omfattande flottningsuppdämning i vårt land. Den flottningsuppdämningen innebar att man behöll vårvattnet i småbäckar och smärre sjöar under en längre tid och använde det för att höja vattenståndet under det att man flottade ned timret.

När man upphörde med flottningen rev man också i huvudsak alla flottningsdammar, och alla tillstånd till flottningsdämning upphörde. Det innebär att nedtappningen av det vattnet har tidigare lagts. Det har också lett till översvämningar.

Det är väl alldeles riktigt att en omfattande dikning innebär att nedtappningshastigheten för vattnet ökar. Men det är också riktigt att en omfattande dikning och en ytterligare beskogning i de utdikade områdena leder till att man får en ökad avbördning genom växternas egen avdunstning.

Kortsiktigt leder dikningen säkerligen till att man får ned mer vatten på kort tid. Långsiktigt innebär den ökade skogsbevuxningen sannolikt att man får en motsatt effekt. När man på 1950-talet hade att avveckla de enorma genomhuggna områdena i Norrland, hade man ofta virkesförråd på 10–15 m³/ha. Då kalavverkades enorma ytor, och som följd blev det naturligtvis en mycket snabbare avrinning från de kalhuggna områdena än vad som är fallet i dag. Visserligen är det nu en något större avverkning, men det sker på ett mycket mindre antal hektar än under den tid då det väldiga omställningsarbetet utfördes. Skall vi satsa på ökad forskning, bör man nog på ett helt annat sätt än tidigare se på sambandet med flottningens upphörande. Naturligtvis bör man också se på ändringarna beträffande ängsbruket som har lett till precis samma resultat.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

Särskild skatt på företagsvinster, m.m.**Anf. 83 BO LUNDGREN (m):**

Herr talman! Det som behandlas i skatteutskottets betänkande 33 är en av två delar i den nyårssmäll som finansministern presenterade. Det gäller förslag om en särskild skatt på företagsvinster, som ökar skattesatsen för de svenska företagen.

Man kan ta upp tre mycket viktiga aspekter när det gäller det här förslaget. Dels gäller det regeringens beredning av ärendet, dels tillämpningen av retroaktivitetsförbudet i grundlagen, dels – och inte minst viktigt – gäller det sakfrågan i sig själv.

När det gäller beredningen av ärendet är det konstaterat och påpekat av lagrådet att ärendet inte har beretts i den utsträckning som borde ha skett i enlighet med vad som stadgas i grundlagen. Jag kan notera att t.o.m. konstitutionsutskottets majoritet skriver i sitt yttrande till skatteutskottet: "Konstitutionsutskottet delar i och för sig de synpunkter som bl.a. lagrådet anlagt på ärendets beredning." Konstitutionsutskottets socialdemokrater kritiserar alltså, liksom lagrådet, regeringen. Jag hoppas att Lars Hedfors, trots att majoriteten i utskottet inte anser att någonting skall ges till känna, ändå kan tillhålla regeringen att inte lägga fram så dåligt beredda förslag. När det gäller frågan om retroaktiviteten är det alldeles uppenbart att den framlagda propositionen bryter mot det grundläggande retroaktivitetsförbudet i regeringsformen. Det finns emellertid en möjlighet att om meddelande lämnas eller om proposition avlämnas till riksdagen och om särskilda skäl föreligger bryta mot retroaktivitetsförbudet. I det första fallet, då det gäller frågan om meddelande till riksdagen, är kriteriet uppfyllt. Frågan är då huruvida "särskilda skäl" föreligger. Det kan inte vara vilket skäl som helst, och det måste anges vilket skäl som skall gälla. Då kan det konstateras att det i den lagrådsremiss som regeringen lämnade till lagrådet saknades varje form av motivering för förslaget. Man angav inte mer än allmängiltiga ekonomisk-politiska skäl. Det gavs inget särskilt skäl som skulle kunna ligga till grund för brott mot retroaktivitetsförbudet. Lagrådet tog ställning till den formella hanteringen och konstaterade att några formella invändningar inte fanns. Meddelande hade ju lämnats. Frågan är emellertid om lagrådet över huvud taget yttrade sig om huruvida det förelåg särskilda skäl eller inte. Den frågan, står det i regeringsformen, ankommer det nämligen på riksdagen att pröva.

Frågan togs sedan upp i det av oss i konstitutionsutskottet begärda yttrandet. Konstitutionsutskottets majoritet skrev, att eftersom lagrådet inte hade något att erinra, har inte heller konstitutionsutskottet något att erinra. När frågan kom tillbaka till skatteutskottet efter att ha varit i konstitutionsutskottet, hade fortfarande ingen nämnt någonting om vilka särskilda skäl som förelåg och inte heller yttrat sig om skälen egentligen skulle anses ligga i linje med motiveringarna till regeringsformens lydelse.

Vid den offentliga utfrågning som utskottet anordnade med finansminis-

tern sade denne för sin del att det här var en ekonomisk-politisk åtgärd, som erfordrades av vanliga konjunkturpolitiska skäl. Därför var det enligt hans mening ett särskilt skäl. Detta har nu skatteutskottets majoritet godtagit, utan att egentligen kontrollera huruvida lagrådet yttrade sig i sakfrågan eller ej och naturligtvis också utan att veta vad konstitutionsutskottet egentligen tycker, eftersom detta utskott bara citerade lagrådets yttrande.

Det som har hänt är mycket allvarligt. Om riksdagen skulle anta förslaget har riksdagen därmed sanktionerat varje form av förslag som strider mot retroaktivitetsförbudet och som regeringen över huvud taget anser sig kunna lägga fram. Man överlämnar åt regeringen att bedöma. "Särskilda skäl" föreligger om regeringen tycker det. Det är en uppluckring av en grundlagsparagraf och därmed någonting mycket allvarligt.

Redan de här två skälen innebär naturligtvis att förslaget som sådant bör avslås.

Sedan till sakfrågan, som ju har blivit ganska belyst och omdebatterad även utanför riksdagens kammare. De motiv som har anförts går ut på att det i svensk ekonomi upplevdes en situation där lönekostnaderna steg alltför kraftigt, bl.a. på grund av brist på arbetskraft. Det som regeringen lägger fram förslag om innebär då någonting rakt motsatt. Man tar inte itu med de egentliga problemen i svensk ekonomi. Man försöker inte öka arbetsutbudet, vilket vore det rimliga. Man tror att man genom skatteåtgärder mot företagen skall kunna minska beredvilligheten att betala ut löner av den omfattning som regeringen anser vara för stor. Det kan bli tvärtom av det enkla skälet att ju högre skattesats man har – och här ligger det ju en rätt hög nominell skattesats i botten, och nu läggs det på en särskild vinstskatt – desto mindre kostar ju en löneökning, desto lättare blir det ju för företagen att acceptera lönekostnadsökningar. Om regeringen tror att de fackliga organisationerna skulle dämpa sina lönekrav, måste man ju konstatera att all erfarenhet av tidigare likviditetsindragningar och motsvarande åtgärder visar att det inte blir några effekter. Detta har ju också framhållits offentligt, bl.a. av företrädare för Landsorganisationen.

Det här förslaget kommer alltså inte att ge de effekter som regeringen egentligen åsyftar. Möjligen kan det bli effekter som leder till att det blir mindre motstånd mot alltför höga lönekostnadsökningar.

Vidare blir det en större skattebelastning på företagen, vilket ju går tvärtemot tankegångarna i den företagsskattereform som kommer att presenteras i mitten av juni. Syftet där är ju att sänka skattesatsen, i varje fall inom ramen för en oförändrad skattebelastning.

Mest allvarligt är emellertid, förutom de här nämnda kortsiktiga och viktiga effekterna, att regeringen än en gång har visat att spelreglerna inte gäller. När regeringen så tycker ändrar den spelreglerna både för företag och ofta för enskilda hushåll. Detta leder ju i sig till stora negativa problem för svensk ekonomi. För vem vågar planera, vem vågar satsa, vem vågar ta risker när regeringen kan ändra förutsättningarna genom ett penndrag – med vpk:s lojala stöd? Vpk ställer ju när det kommer till kritan alltid upp för socialdemokraterna, socialism och skattehöjningar. Det kommer säkert Lars Bäckström att vidimera här i kammaren senare.

Detta är ett problem, och det visade sig ju också att effekten i januari 1989

blev den att vi fick en betydligt större utflyttning av kapital och investeringar från Sverige till andra länder.

Herr talman! Regeringens förslag förtjänar inget annat öde än avslag av riksdagen. Därför yrkar jag bifall till samtliga reservationer som moderater står bakom i betänkandet.

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

Särskild skatt på företagsvinster, m.m.

Anf. 84 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Studerar man innehållet i skatteutskottets betänkande 33, som behandlar regeringens proposition om särskild skatt på företagsvinster, kan man lätt få intrycket att det är ett mycket väl underbyggt betänkande. Men här bedrar skenet verkligen. Cirka två tredjedelar av betänkandet upptas av ett protokoll från den hearing som skatteutskottet anordnade i frågan. Söker man efter de åsikter som eventuellt kan finnas hos utskottets majoritet, hittar man dem utspridda på närmare tre sidor, men de upptar inte ens en sida sammanlagt. Om man hade skrivit ett betänkande om vad skatteutskottets majoritet tycker i detta ärende, hade det räckt med en sida. Jag kommer därför, herr talman, att hålla mig till propositionen för att inte behöva debattera mot ett helt omotiverat avslag.

På s. 12 i propositionen står följande:

”Ett viktigt mål för regeringens ekonomiska politik under den innevarande mandatperioden är att dämpa den inhemska pris- och kostnadsstegringen. En fortsatt snabb pris- och lönestegringstakt är inte godtagbar.

Vinstutvecklingen i det svenska näringslivet har under flera år varit god och kan förväntas bli så även under år 1989. Driftsöverskottet netto ökade år 1988 med ca 15 miljarder kronor till ca 180 miljarder kronor. År 1989 väntas ökningen bli ungefär lika stor enligt beräkningar baserade på konjunkturinstitutets prognoser. Företagens likviditet och lönebetalningsförmåga är mycket god. På senare tid har vidare tecknen på överhettning på arbetsmarknaden blivit allt tydligare. Arbetslösheten har sjunkit till en mycket låg nivå, samtidigt som bristen på arbetskraft gör sig allt mera kännbar inom olika branscher, yrkesområden och regioner.

I detta perspektiv finns en uppenbar risk att löneökningarna också under de närmaste åren blir högre än vad som är förenligt med kraven på samhällsekonomisk balans. Det är därför nödvändigt att begränsa de nominella löneökningarna. En åtgärd som kan verka dämpande är att minska företagens likviditet och lönebetalningsförmåga genom en skatt på företagens vinster. Regeringen har genom en skrivelse till riksdagen den 31 december 1988 meddelat sin avsikt att föreslå en sådan skatt.”

Detta resonemang kan möjligen låta bestickande. Har det gått så bra för svenskt näringsliv, och är det så bra ställt i svensk ekonomi, kan det möjligen vara på sin plats med den nyårssmäll som Bo Lundgren talade om. Det finns dock ett ganska allvarligt men, nämligen att analysen brister ordentligt. Den som tar del av det avsnitt som jag nyss läste upp kan tro att ekonomin blomstrar, men regeringen har faktiskt utelämnat ganska många väsentliga faktorer, av vilka två förtjänar att nämnas.

Balansproblemen i svensk ekonomi berörs över huvud taget inte. Det faktum att Sverige enligt OECD:s analyser håller på att halka ned till sista plats i tillväxtligan nämns över huvud taget inte i denna beskrivning. Det här

är inte precis något att skjuta salut för, och därför är den vidtagna åtgärden – nyrårsmällan – fel. Höjd skatt är dock ingen ovanlig åtgärd. Det är där regeringen brukar hamna.

På kontor är det vanligt med plojskyltar. Jag minns att jag i min ungdom själv hade en på vilken det stod: Det är inte de snällaste pojkarna som kysser de vackraste flickorna. Uppe hos Ingrid Isberg, vår utomordentliga väningssekreterare, finns en skylt på vilken det står: Oroa dig inte, det ordnar sig aldrig. Jag har ofta undrat vad det står på den skylt på väggen hemma hos Kjell-Olof Feldt som han sitter och tittar på. Men behöver man egentligen undra? Måste det helt enkelt inte stå någonting i den här stilen: Oroa dig inte, du kan ju alltid höja skatten.

Det måste i varje fall vara någonting som gör att regeringen inte ser eller i varje fall nonchalerar de signaler som visar att tillväxten är på väg ned i botten, att skattesystemet driver upp löner och priser samt hotar konkurrenskraften, att veckoarbetstiden sjunker och att sjukfrånvaron ökar kraftigt. Oavsett vad det är som gör att ni socialdemokrater inte vill se dessa tecken, så är i varje fall *ett* säkert. Det hjälper inte att höja skatten, inte ens om man gör det för företagen. Hade detta varit felet i svensk ekonomi, skulle det för länge sedan ha rättats till.

Betänkandet förefaller som sagt fylligt, men det beror inte på att utskottets majoritet har besvärat sig med att göra någon analys. Annars hade det funnits en guldgruva att ösa ur i den *hearing* som har hållits. Men denna har inte gjort något som helst intryck på majoriteten. Man nämner över huvud taget inte en enda sakuppgift från den.

Utskottsmajoriteten, regeringens transportkompani här i kammaren, tillstyrker lakoniskt regeringsförslaget utan att själv ha vare sig någon mening eller något skäl.

I motiveringen i propositionen står vidare att den nya skatten bör vara tillfällig och avse 1989 års vinster. En skatt på företagets vinster under år 1989 bör verka dämpande på lönestegringstakten redan under detta år men framför allt under 1990, säger man också. Men *hearingen* visade ju klart att det över huvud taget inte är belagt att denna typ av vinstindragning har något som helst inflytande på löneutvecklingen. Inte heller har löntagarfonderna dämpat lönekraven, vilket var ett av argumenten för dessa fonder.

Jag vill i sammanhanget redovisa vad som står i finansplanen, nämligen att förslaget om en särskild vinstskatt har till syfte att vara en tillfällig finanspolitisk åtgärd. Regeringens långsiktiga skattepolitik påverkas inte. Det där tycker jag är både intressant och oroande. Det beror litet grand på vad man menar med regeringens långsiktiga skattepolitik. Menar man den politik som regeringen hittills har fört? I så fall är det verkligen oroande. Den har varit som ett pärlsnöre av skattehöjningar. Man får innerligen hoppas att regeringen avser en del av de ambitioner som det utredningsarbete som nu är på gång på skatteområdet visar.

I utlandet följer man nu våra planer på en reformering av skattesystemet med stort intresse. Där har man noterat, liksom vi har gjort, att en bolagsskatt på över 50 % är alldeles för hög. Man har också noterat att ambitionen är att få ned bolagsskatten till ungefär 30 %.

Vad gör då de märkliga svenskarna? Jo, regeringen lägger fram ett förslag

om att höja bolagsskatten till 62,5 % vid oförändrad inkomst och till 69 % på vinstökningar. Tala om felaktiga signaler!

När jag ingick i kommittén för indirekta skatter blev jag vid ett tillfälle beskyldd för att ett förslag som jag lade fram gav felaktiga signaler. Här kan man verkligen tala om felaktiga signaler.

De tvivel om avsikterna på skattepolitikens område som detta vingelbeslut inger måste helt enkelt skada Sverige. Det skapar en osäkerhet som kan leda till att viktiga satsningar och företagsetableringar sker utomlands i stället för i Sverige. Vinstnivån är nämligen inte, vilket man försöker ge ett intryck av, för hög. I stället visar gjorda undersökningar att de företag som har både svensk och utlandsbaserad verksamhet i huvudsak tjänar in sina vinster utomlands. Ja, inte ens LO tycker att vinstnivån är så hög att den vållar några problem. Tvärtom är man på det hållet orolig för att industrisektorn inte ökar i den takt som vore önskvärt.

Vi har därför från folkpartiets sida yrkat att riksdagen borde uttala att plötsliga förändringar av företagsbeskattningen är särskilt negativa i Sverige, där en stor del av företagsamheten har utlandsanknytning. Självfallet yrkar vi också avslag på förslaget om tillfällig skatt på företagsvinster.

Herr talman! Låt mig avslutningsvis påminna om att när engångsskatten på pensionsspararnas medel drevs igenom här i kammaren, sade finansministern att den skatten var så bra att den skulle man bara använda en gång. I konsekvens med detta måste jag uttrycka allvarliga farhågor för att den här skatten blir permanent.

Herr talman! Jag har också litet grand funderat över vad det kan stå på kammarens ärade socialdemokratiska ledamöters plojskyltar. Jag antar att de i vart fall har en där det står: "Plikten framför allt – tryck på ja-knappen!" Det lönar sig inte så mycket, men jag yrkar likväl bifall till samtliga folkpartireservationer vid betänkandet.

Anf. 85 ROLF KENNERYD (c):

Herr talman! Regeringens förslag till särskild skatt på företagsvinster motiveras i propositionen med behovet av åtstramning och dämpning av löneutvecklingen. Centerpartiet avvisar det resonemanget och yrkar avslag på propositionens förslag.

Det grundläggande och viktigaste motivet för detta avslagsyrkande är att ett genomförande av förslaget skulle innebära höjning av det totala skattetrycket, ett skattetryck som redan är för högt och som på sikt behöver sänkas i stället.

Det andra skälet är att den särskilda vinstskatten kan förväntas få ingen eller ringa effekt på lönebildningen. Det har bekräftats av såväl pågående lönerörelse som vid den av skatteutskottet anordnade utfrågningen.

Det tredje skälet är ärendets bristfälliga beredning, och det har redan tidigare berörts i den här debatten.

Det fjärde skälet är att förslaget står i strid med de långsiktiga ambitionerna att sänka skattesatser och bredda skattebasen.

Emellertid kunde redan vid motionsskrivandet i anledning av propositionen förutses att det med vpk:s och möjligen också miljöpartiets stöd skulle bildas en majoritet för någon form av indragning från företagen. Från

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

Särskild skatt på företagsvinster, m.m.

centerpartiets sida var vi därför förutseende nog att ställa ett andrahandsyrkande för den händelse avslagsyrkandet inte skulle vinna riksdagens gehör.

Andrahandsyrkandet innebar att de indragna medlen skulle placeras på ett räntelöst konto i riksbanken för senare återgång till företagen, alltså en företagsanknytning. Detta skulle bl.a. ha inneburit att höjningen av skattetrycket hade uteblivit.

Det här visade sig vid utskottsbehandlingen vara välbetänkt. Det formulerades snabbt ett alternativ som innebar just en företagsanknytning, med möjlighet för företagen att använda de indragna medlen till åtgärder för förbättring av den yttre och/eller den inre miljön. Det resulterade i ett flertal bordläggningar, initierade av regeringspartiet. Det slutliga resultatet blev att vpk inte anslöt sig till det formulerade andrahandsalternativet utan anslöt sig till socialdemokratin.

Vid den slutliga utformningen av betänkandetexten har det sedermera visat sig att vpk i det här hänseendet har sålt sig för en vattvälling. Jag vill gärna citera det inslag i betänkandet som fick vpk att vända. Det står i betänkandet att det kan "finnas skäl till att någon del av de medel som den särskilda vinstskatten inbringar används för utbildning av kortutbildade vuxna. I vilken omfattning och hur detta skall ske bör dock prövas i samband med arbetet med nästkommande års budget." Kan man tänka sig något mera innehållslöst åtagande än det just nu citerade?

Jag skall inte plåga Lars Bäckström med impertinenta frågor kring värdet av denna s.k. eftergift från regeringspartiet, eftersom jag vet att han är särskilt känslig på denna punkt. Men jag skall med särskilt intresse följa den vidare utvecklingen av det här ärendet, och jag vill uttrycka en förhoppning att även Lars Bäckström och framför allt hans partikamrater med intresse skall följa den vidare utvecklingen och också dra lärdom av denna utveckling.

Jag beklagar att när det visat sig omöjligt att vinna gehör för ett rent avslagsyrkande det inte var möjligt att få majoritet för det formulerade andrahandsalternativet. Jag beklagar också att resterande partier efter vpk:s avhopp inte kvarstod vid detta förslag, därför att det kunde ha möjliggjort vpk:s omprövning fram till dagens kammarbehandling och möjliggjort ett realpolitiskt inslag även i denna fråga.

Centerpartiet kvarstår alltså vid sin ursprungliga och principiella ståndpunkt att yrka avslag på regeringens förslag. Vi gör det därför att det regeringen föreslår drabbar näringslivet dels genom ett ökat skattetryck, dels i form av brist på stabila planeringsförutsättningar, utan att åstadkomma några nyttoeffekter.

Jag ber därför att få yrka bifall till reservationerna 1, 2, 4 och 9.

Anf. 86 LARS BÄCKSTRÖM (vpk):

Herr talman! Vissa av kammarens debatter löper inte i de banor som blocken borde forma. Men det finns de som gör det, och denna kvälls debatt tror jag skall arta sig till en debatt där höger är höger och vänster är vänster.

Kan det komma något nytt ur en sådan debatt? Ja, om vi vidgar debatten. Om vi ser frågan om företagsbeskattningen i ett principiellt perspektiv, går det att få liv i diskussionen.

Vpk:s klassiska kritik brukar rikta sig mot kapitalets vinster. Högerns lika

klassiska recept brukar vara: Låt vinsterna växa! Det är striden mellan rött och blått, svart och vitt. Men så enkelt är det nog inte. Jag tror mig förstå att medan vänstern anser sig bäst på att fördela välståndet, anser sig t.ex. folkpartiet vara bäst på att skapa välstånd. Och det är ju sant att det är bättre att få 45 % av 60, dvs. 27, än att få hälften av 50, för det blir bara 25. Det kan ligga en tanke i det.

Så grundfrågan är: Skapar höga, lågt beskattade vinster en snabb och långsiktig ekonomisk tillväxt, en bättre välfärd? Är det så, bör man betänka sig både en och två gånger när man beskattar företagen. Jag skall nu i sex punkter försöka redovisa hur jag resonerar och mina slutsatser kring frågan om beskattning av företag och vinster. För det första. Är det sant – det alla tycker sig veta – att vpk inte tycker om stora vinster? Att inte vara för vinster innebär på något sätt att man är för förluster. Alla inser att det är en orimlig ståndpunkt.

Jag vill hävda att goda vinster ger utrymme för höjda reallöner. Höjda reallöner är jag för. Jag vill också hävda att goda vinster är en bra bas för ett stabilt skatteuttag, som kan användas till sociala satsningar. Jag är för sociala satsningar. Goda vinster kan vara en indikator på en effektiv produktion, liksom god kvalitet, och produktion som svarar mot verkliga behov.

Det kan mycket väl vara så. Därför kan jag stödja en politik för goda vinster. Grundfrågan är i stället kontrollen över produktionen och vinstens pris. Jag vet att jag inte vill betala för vinsten med en förstörd miljö, vare sig det gäller arbetsmiljö eller natur.

Jag vet vad alla vet. Det kan illustreras med en sliten bild. Det finns fullgoda skäl att ge gödning för att få tillväxt. Alla vet dock att man sedan måste skörda – annars haltar det här resonemanget. Vi vet också att vi inte får övergöda, eftersom det kostar mer än det smakar.

För det andra. Den berömda tredje vägen har utgått från att vi skall skapa större vinster. Man har skapat större vinster på politiskt vis genom devalveringslinjen – 26 % på två år under 1981/1982. Man har fått vinster via en facklig politisk samverkan med återhållsamma lönekrav. Det har lett till vinster med en generös företagsbeskattning och enastående reserveringsmöjligheter.

Vi har breddat vägen med sparbeting i den offentliga sektorn. Landstingen har tappat 10 miljarder på 1980-talet. Vägen har också breddats tack vare en enastående internationell högkonjunktur. "Terms of trade" har gynnat svenska varor. Man har relativt sett fått bra betalt för dem. Detta har lett till enastående vinster.

Räntabiliteten på eget kapital var 17 % 1988 för börsbolagen och de mindre familjeföretagen. Näringslivet har ett driftöverskott på ca 300 miljarder. Industrins nettovinstmarginal beräknas för nästa år vara uppemot 7 %. Nyligen passerade börserna en värdevall på 700 miljarder kronor. När jag började arbeta politiskt år 1968 låg vollen på 20 miljarder. Det här är en bild av den extremt höga vinstnivån.

I skatteutskottets utfrågning kring vinstskatten hade LO:s Edin en nyanserad syn på vinster. Han anförde att det visserligen är bra med vinster, men att de inte skall vara större än att man kan tillgodose kraven på tillväxt, balanserad utrikeshandel och full sysselsättning. Vinsterna skall dock inte

vara större än så, eftersom de för med sig fördelningsproblem.

I nr tre år 1989 av Ekonomisk debatt påpekar nationalekonomen Lennart Erixsson att den tredje vägen har lett till inlåsnings effekter i ekonomin. Hans slutsats är: "För att uppnå prisstabilitet vid full sysselsättning får inte den genomsnittliga vinstnivån tillåtas att bli för hög."

Erixsson menar att med större press på vinsterna skulle företagen vara mer benägna att satsa på ny teknik. De stora vinsterna används helt enkelt fel. Pengarna används inte för att hitta nya marknader och produkter. Vi får inlåsnings i etablerade spår.

Med den slutsatsen anknyter Erixsson till vad som var en tämligen etablerad sanning bland ekonomerna under efterkrigsperioden. Den svenska Rehn-Meidnermodellen byggde på att man avvisade generell vinststrategi. I den s.k. EFO-modellen (Edgren, Faxen, Odhner) pläderade man i alla fall för en konstant vinstnivå. Det var den etablerade linjen under de s.k. rekordåren fram till 1970-talet.

Under 1980-talet drev nyliberalerna igenom ett systemskifte i debatten. Borgerliga idéer fick fäste och vinststrategin etablerades. I dag finns det mycket som tyder på att det varit en Döbelns medicin – medicin som hjälper för stunden, men ger etter värre problem för morgondagen.

Utan press faller gärna produktiviteten. Kapitalisten blir litet rund och lat. Nyföretagande stimuleras inte. Innovationstakten faller av. Det blir attraktivt att ersätta investeringar i realkapital med arbetskraft. För att travestera en amerikansk reklamslogan kan man säga: When you only are number two, you try harder. De svenska företagen har dock fått sig platsen nummer ett till skänks av regeringen. Produktiviteten i industrin utvecklas tyvärr otillfredsställande. Sveriges tjänsteexport minskar. Vår export av högteknologi och elektronik utvecklas ogynnsamt. Elektronikindustrin hade en högre marknadsandel vid ingången av 1960-talet än vad den hade i mitten av 1980-talet.

Jag säger därför att det är bra med vinster. De får dock inte vara så stora att moderniseringen av produktionen, och därmed på sikt tillväxten, upphör. Det är vad som händer.

Kan Sveriges ekonomi, för det tredje, komma på rätta banor igen, om vi såsom jag anser har styrt in i en återvändsgränd? Det kan den naturligtvis göra. Vpk har i sina ekonomisk-politiska motioner redovisat vänsterns väg. Det skall jag dock inte gå in på här, eftersom det är en skattedebatt.

Med det sagda om vinst och ekonomi har jag dock velat peka på att 80-talets sanning om vikten av dagens höga vinstnivå är en diskutabel sanning, om man önskar stabil ekonomisk tillväxt. Jag menar således att det kan vara bra för Sverige med en lugnare vinstutveckling. Det kan t.o.m. vara bra för företagens långsiktiga utveckling.

En vettig väg att strama åt ekonomin är att öka uttaget av vinstskatter från företagen. Då får svenskarna också nytta av att industrin har goda vinster, inte bara de svenska företagen. En sådan vinståtgärddamning ger inte heller några bieffekter i vad gäller signalerna från marknaden till företagen. Den indikatorn behåller vi.

De planerade skattereformerna utgör också skäl för ökat skatteuttag från företagssektorn. Vi i vpk har inget emot ett minskat skatteuttag på arbetsinkomster, särskilt inte bland låglönegrupperna. Vi inser dock att det

måste betalas av någon. Vi tror inte att man får någonting gratis.

I USA finansierade man sin skatteomläggning med ett ökat skatteuttag på företagen – 120 miljarder dollar mer på fem år. Denna väg tänker tydligen inte Sverige följa enligt Åsbrinks RINK. Nog är det väl underligt att Reagan i detta avseende faktiskt ligger en smula till vänster om RINK och Åsbrink.

Hur skall vi, för det fjärde, kunna gå vidare med företagsbeskattningen? Jag kan inte gå in på alla aspekter, eftersom tiden är knapp. En princip vill jag dock ta upp. En grundtanke borde vara att man skall utjämna skillnaderna i effektivt uttag mellan mindre och större företag. Som det nu är belastar man de mindre företagen hårdast. Det är de företag som har de lägsta relativa vinsterna. Det är naturligtvis inte rimligt att vi har en regressiv företagsbeskattning.

I propositionen har regeringen, för det femte, valt att motivera sitt något ökade skatteuttag med hänvisning till åtstramning och broms på löneglidning. Denna argumentering är inte övertygande.

Vinstnivån är i dag så hög i storföretagen att de kan klara en rejäl löneglidning även med den här skatten. Det resonemanget håller således inte. För ett halvår sedan föreslog några TCO-ekonomerna en indragning i samma syfte. De talade då om en indragning med 15 % av rörelseresultatet, vilket skulle ge ca 20 miljarder kronor. Regeringen föreslår nu en indragning på 3,5 miljard kronor.

Vid utfrågning av finansministern sade han att ett högre uttag vore konfiskation. Förra året erlade emellertid den samlade företagssektorn ungefär 21 miljarder kronor till företagsbeskattning. Det är ungefär lika mycket som man lade ut på reklam, 20 miljarder, eller på affärsresor, 23 miljarder. Då är det inte konfiskation att ta ut 3,5 miljarder eller något mer. Samma minister hävdade någon vecka senare att man kan öka arbetsgivaravgifterna med några procentenheter. Dessa avgifter drabbar fattiga och rika företag lika. Om man inte klarar en något högre vinstskatt, hur skall man då klara en höjning av arbetsgivaravgiften? Resonemanget stämmer inte.

Slutligen, för det sjätte. Vad skall man använda pengarna till? Vi i vpk föreslår att intäkterna borde brukas för att bygga upp en ny typ av förnyelsefonder som inte är företagsanknutna. Vi menar att dessa fonder borde finansiera utbildningsinsatser, främst för lågutbildade. Det skall de göra även i företag som står utanför vinstdelningen och inom den offentliga sektorn. Vi vet ju att de största behoven finns i de företag som har låga vinster. Det finns i och för sig stora behov även bland vinstrika företag.

Först var SAP kallsinnigt till denna idé. Under beredningen har jag som vpk-representant därför diskuterat med de icke-socialistiska partierna om alternativa satsningar. Det är riktigt som Rolf Kenneryd säger. Vi har diskuterat i en öppen anda. I ett läge övervägde vi att skriva oss samman om en lösning, där pengarna skulle stanna i företagen men brukas för miljö- och utbildningssatsningar. Men det var inte en bra lösning för oss, eftersom vi då inte kunde förmedla pengar till företag utanför vinstföretagen och till offentlig sektor. Jag höll det dock som ett rimligt alternativ till att låta pengarna försvinna in i en budget som redan visar överskott.

I slutskedet accepterade dock den socialdemokratiska sidan ett tillkännagivande att regeringen skall göra satsningar kommande budgetår. Det är ett

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

Särskild skatt på företagsvinster, m.m.

steg i rätt riktning. Kenneryd kan säga att det är för litet, men det är ett steg i rätt riktning. Det är det särskilt som vi tror att man uppträder hederligt i politik till dess motsatsen är bevisad. Det kanske Kenneryd har andra erfarenheter av. Jag litar hittills på hederligheten.

En annan sak är viktig. Jag tror att både jag och ledamoten Kenneryd tycker att arbetsmiljöfonder kan vara en vettig satsning. Om man då ser det som att man fick detta tillkännagivande plus arbetsmiljöfonden, som i och för sig innebär mer pengar, har regeringen i viss mening bjudit över vpk. Det är bara att notera att regeringen kan komma med överbud ibland.

Herr talman! Jag vill också yrka bifall till vpk:s reservationer i betänkandet.

Anf. 87 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Jag noterar att den svenske kapitalisten har ändrat karaktär genom åren bara på den korta tid jag har suttit i riksdagen. Förr var han, i Tommy Franzéns tappning, en helt omoralisk typ som var beredd till närmast vad som helst för att tjäna ytterligare en krona. Nu har han blivit en litet godmodig typ, som gärna blir litet bekväm och mjälig och slår sig till ro om vinsten skulle bli hyfsad. Jag tror inte att någon av dessa beskrivningar stämmer riktigt på våra svenska företagsledare, som ju i vpk:s tappning brukar kallas för kapitalister. Jag måste dock säga att jag föredrar den senare beskrivningen av den svenske kapitalisten.

Det är litet svårt att på tre minuter föra en debatt om vinstens betydelse. Det går helt enkelt inte. Låt mig bara helt kort konstatera, herr talman, att det inte är under de år då svensk industri har haft ett lågt vinstläge eller inga vinster alls som bättre arbetsmiljö, reallöner, nya produkter, nya satsningar och nya industrier har kommit till stånd. Det är snarast under den tid då vinstläget har varit hyggligt. Därför är det ganska viktigt att vi upprätthåller ett hyggligt vinstläge i Sverige.

Anf. 88 LARS BÄCKSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Jo, det var också min poäng, ett hyfsat vinstläge. Just nu är vinstläget för högt. En av de senaste årens nobelpristagare, Robert Solow, påpekar just att det är att se det litet för enkelt att säga att vi får tillväxt genom extremt höga vinster och extremt högt sparande. Han säger att det är minst lika viktigt med teknologisk utveckling, forskningssatsningar och utbildningssatsningar.

Om vinsterna här i Sverige är för låga, varför finns Volvo i Sverige och transporterar för miljardtals kronor sina bilar till USA, om Sverige nu har en sådan hård företagsbeskattning? Är det för att USA har ännu hårdare företagsbeskattning, som man stannar i Sverige? Är det för att man tar dessa transportkostnader? Det finns fördelar i Sverige som motiverar att Volvo finns i Sverige. Det har att göra med kvaliteten på produkten, säkerheten i produktionen, svenska arbetares skicklighet och tyvärr också att svenska Volvoarbetare får alltför litet betalt. Just nu har vi ett vinstläge som innebär att man inte behöver skapa innovationer. Man får vinsten gratis genom devalveringsbeslut, genom politiska åtgärder. Men det är inte bra för företagen att få så mycket gratis. Det bör nog sättas litet mer sprätt på kapitalisten, annars blir han just litet rund och lat.

Anf. 89 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Vinsten på industriella investeringar i Sverige har faktiskt varit lägre än obligationsräntan under många år. Detta är oroande. Det faktum att svenska företag med utlandsbaserad verksamhet i huvudsak tjänar in sina vinster utomlands är mycket oroande. Det kommer, med naturnödvändighet, att leda fram till tanken om det inte är bättre att etablera sig utomlands. Det kommer vi som nation att lida ordentligt av.

Anf. 90 LARS BÄCKSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Det är riktigt att detta har varit ett problem under många år. De höga räntorna på kapitalmarknaden beror på att staten, speciellt under den borgerliga tiden, inte tog ut det skatteuttag man borde ha tagit ut från företagen. Staten fick då underskott som man lånade till. Man lånade det man borde ha tagit in i skatt. Man lånade från företagen och betalade ränta och drev upp räntorna till en alltför hög nivå på kapitalsidan. Det är helt riktigt. Så blev det när man bedrev socialdemokratisk utgiftspolitik och borgerlig skattepolitik samtidigt.

Anf. 91 GÖSTA LYNGBÄCK (mp):

Herr talman! Man säger att svenska företag går med stora vinster. I det har man rätt. Men man frågar inte varför svenska företag går med så stora vinster. Man säger också att multinationella företag går med stora vinster, och även här har man rätt. Inte heller här frågar man dock efter anledningen.

Om någon skulle sätta i gång med att utvinna tegelstenar ur hus här i Stockholm – det finns gott om hus – skulle han kunna driva det företaget med stor vinst, om han inte behövde betala för råvaran och om han inte behövde städa upp efter sig igen. I det fallet kan man dock räkna med att allmänheten skulle inse att företagets vinst motsvaras av en förlust någon annanstans, och vår fiktive person skulle inte få fortsätta sin destruktiva hantering, ens om han försökte betala för den skada han åstadkommit.

Nu är det så med en stor del av industrins vinst, att den är möjlig tack vare att man inte behöver betala någon större summa vare sig för den råvara man tar från naturen eller för den förstöring som man orsakar. I dag fick vi höra på nyheterna hur SSAB i Oxelösund genom ett felaktigt avlopp råkat släppa ut nära 70 000 liter bensen, ett cancerframkallande ämne, i naturen. Det är bara en i en sällan sinande ström av händelser, som var och en bidrar till att förstöra de förutsättningar under vilka vi lever.

När det gäller svensk industri är det främst svenska miljöproblem som är tydliga resultat av bristen på omsorg om miljön. Det gäller både land, vatten och luft. Dock måste vi erkänna att även Europas miljöproblem och de globala problemen hänger samman med vad vi gör i vårt land. Vi har ett ansvar både för vad vi gör och för att söka påverka andra länder att känna sitt ansvar.

Detta är bakgrunden till att vi anser att den vinstskatt som betecknats som "nyårssmällen" bör användas till att bekosta miljöåtgärder i vårt land, i

Europa och globalt. Vi föreslår följande lista på satsningar för denna engångsinkomst för staten:

inköp av ur- och naturskogar i Sverige	1,5 miljard
bidrag till skydd för regnskogar, global satsning	1 miljard
bidrag till en internationell fond för miljöåtgärder i Polen m.fl. länder i Europa där miljöförstöringen har gått mycket långt	1 miljard

Det skulle alltså motsvara de 3,5 miljarder som vinstskatten beräknas inbringa. Jag yrkar med detta bifall till reservation 7.

Jag skall kanske också nämna att vi i januari hörde en massmedial kör av röster som sade: Vi accepterar att ta in denna vinstskatt, och vi skall använda den inom t.ex. vården. Både från folkpartiet och centern hörde man detta. Det varade inte särskilt länge. Dessa toner har nu tonat ut fullständigt. Nu har man valt att gå samman med moderaterna och säga nej till skatten som helhet.

Givetvis skall miljöåtgärder egentligen inrymmas inom företagens normala budget. Det är då helt tänkbart att övertinsterna inte blir lika stora. Normalt sett skall varken den extra skatten eller de utgifter som är ägnade att kompensera för industrins miljöslarv behövas. I det långa loppet borde man alltså slippa sådana plötsliga pålagor som inte är ägnade att underbygga förtroendet för den ekonomiska politiken. Jag yrkar därför bifall även till reservation 10.

Det är klart att vi i miljöpartiet delar Rolf Kenneryds tidigare presenterade åsikt om den tillfälliga skattens olyckliga inverkan på förtroendet för den ekonomiska politiken. Men vi har fogat reservation 10 till betänkandet i stället för att ansluta oss till borgarnas reservation 9, eftersom vi vill ha denna miljöprofil. Centern har tydligen inte haft samma intresse av en miljövänlig profil i sitt uttalande om att tillfälliga skatter inte skall införas utan planering.

I detta anförande instämde Åsa Domeij, Roy Ottosson och Lars Norberg (alla mp).

Anf. 92 LARS HEDFORS (s):

Herr talman! Det svenska näringslivet har under senare år kunnat glädja sig åt en mycket god vinstutveckling. Driftsöverskottet netto ökade år 1988 med ca 15 miljarder kronor till ca 180 miljarder. Konjunkturinstitutet gör bedömningen att 1989 blir ett lika vinstgivande år som 1988. Dessa vinster sätter naturligtvis sina spår bl.a. i en enastående positiv aktiekursutveckling. Det är väl egentligen bara ett eller möjligen två länder som har haft en snabbare tillväxt när det gäller aktiekurserna än Sverige.

Det säger sig självt att denna unika utveckling till stor del är ett resultat av den politik som har förts i vårt land. Det har varit en politik som har haft till syfte att öka sysselsättningen, bl.a. genom att stärka näringslivets konkurrenskraft. Och på den punkten har politiken onekligen lyckats. Mot den bakgrunden är det väl närmast logiskt att en del – i detta fall en mycket liten del – av näringslivets vinster tillfaller samhället.

En annan orsak till de höga vinsterna är att löntagarna under ett antal år har tagit sin del av ansvaret för svensk ekonomi genom en stor återhållsamhet i avtalsrörelserna. Samtidigt har dessa löntagare inte kunnat undgå att se hur aktiekurser och aktieutdelningar har höjts i en rasande takt. Det är klart att sådant skapar fördelningspolitiska problem. Det skapar sociala och politiska spänningar i samhället. Och det är naturligtvis inte bra för samhället. Det är inte heller bra för företagen. Detta är också en god anledning för samhället att ingripa och kapa vinsttopparna.

Det största problemet är nog ändå att de rekordstora vinsterna ger företagen en mycket god likviditet och lönebetalningsförmåga. Detta har i sin tur lett till att tecknen på överhettning på arbetsmarknaden blivit tydligare, vilket bl.a. visar sig i en mycket stor brist på arbetskraft inom olika branscher, yrkesområden och regioner. Risken för att vi de kommande åren skall få löneökningar som är oförenliga med kraven på samhällsekonomisk balans är stor. Därför måste de nominella löneökningarna begränsas. Den åtgärd som regeringen nu föreslår i detta syfte är att minska företagens likviditet och lönebetalningsförmåga genom en särskild skatt på företagens vinster. Skatten i fråga skall vara tillfällig och utgå på 1989 års vinster. För att undvika tillämpningssvårigheter och administrativa problem har skatten utformats efter förebild av den s.k. vinstdelningsskatten. För att ytterligare begränsa de administrativa belastningarna på företagen och skatteförvaltningen kommer kretsen av skattskyldiga att minska genom att det fasta fribeloppet för vinstdelningsskatten höjs från 1 till 2 milj. kr.

Det skall emellertid också sägas att det finns en och annan som har invändningar mot talet om överhettning i svensk ekonomi. Vid den offentliga utfrågning som skatteutskottet anordnade den 2 maj hävdade representanter för Sveriges Industriförbund inte helt oväntat att konjunkturen är på väg nedåt och att åstramningen i form av en särskild vinstskatt kommer vid fel tidpunkt. Det är en uppfattning som inte delas av många. En alldeles övervägande majoritet av landets ekonomer är överens om att den svenska ekonomin är överhettad och behöver kylas av. Det framgick klart vid den offentliga utfrågning som finansutskottet anordnade för någon månad sedan. I skatteutskottets utfrågning den 2 maj framfördes med eftertryck liknande åsikter från de stora löntagarorganisationernas representanter. Vi vet också att fyra av riksdagens partier anser att åtstramningsåtgärder behövs. Skulle någon trots detta behöva fler argument för sådana åtgärder kan vederbörande gå till relativt färska konjunkturbarometrar som pekar i samma riktning.

En viktig orsak till överhettningen i vår svenska ekonomi är en s.k. löneglidning på mellan 4 och 5 % under senare år. I klartext betyder det att vissa arbetsgivare anser sig kunna höja lönerna kraftigt utöver vad som föreskrivs i centrala avtal. Då inställer sig frågan varför man gör så. En av orsakerna är naturligtvis arbetsmarknadsläget. Det finns helt enkelt inte folk att få tag på, och då stiger priserna på arbetskraften, dvs. lönerna. En annan orsak är att vissa företag har råd att betala mycket högre löner än andra företag. Och råd har de bl.a. därför att de har så höga vinster. Det finns alltså ett klart samband mellan vinstnivån och löneglidningen. Ett verksamt medel mot löneglidning och åtföljande överhettning i ekonomin blir därför att något beskära dessa vinster och därmed lönebetalningsförmågan.

Bo Lundgren och i viss mån Rolf Kenneryd har här i kammaren talat om att regeringen skulle bryta mot något slags spelregler för näringslivet. Men den särskilda vinstskatten är ju till för att korrigera näringslivet och arbetsgivarnas beteende, vilka på sätt och vis bryter mot vissa spelregler, nämligen de spelregler som har upprättats i centrala avtal och som innebär att man inte skall ha någon löneglidning. Regeringen bryter alltså inte mot några spelregler utan försöker helt enkelt korrigera ett felaktigt beteende.

I detta sammanhang vill jag se tillbaka och peka på år 1980 när vi hade en borgerlig trepartiregering. Då genomförde regeringen en liknande vinstindragning. Riksdagen fattade beslut med anledning av den borgerliga regeringens förslag om att dra in 25 % av vinsten, som skulle sättas på ett räntelöst konto där pengarna skulle stå i fem år. Detta skedde utan någon som helst förvarning, och det skedde i exakt samma syfte som den särskilda vinstskatten nu införs. Jag vill därför ställa en fråga till Bo Lundgren och Rolf Kenneryd: Var inte det en ändring av spelreglerna? Är det så att det som var högsta sanning och största politiska visdom 1980 är i dag, 1989, är totalt förkastligt? Det skulle vara intressant att få en förklaring till detta från Bo Lundgren och Rolf Kenneryd.

Fru talman! Det jag nu har sagt är en allmän bakgrund till propositionen om särskild vinstskatt. Det är också en allmänt hållen kommentar till några av reservationerna i skatteutskottets betänkande och till det som har anförts här i kammaren. Jag skall avslutningsvis kommentera några av de mera specifika problem som aktualiseras i en del reservationer.

I reservation 1 kritiserar de borgerliga partierna beredningen av propositionen. Jag vill då bara peka på att riksskatteverket har tillfrågats, att regeringen har tagit del av skrivelsen från Sveriges industriförbund och SAF, att skatteutskottet genomfört en offentlig utfrågning med representanter för Industriförbundet, SAF, Småföretagarnas riksorganisation, LO, TCO, SACO, regeringen och riksskatteverket och att såväl lagrådet som konstitutionsutskottet fått yttra sig över propositionen. Ett ansevärt antal myndigheter och organisationer har alltså haft tillfälle att avge synpunkter på regeringens förslag om en särskild vinstskatt. Det bör väl också sägas, inte minst med anledning av de påpekanden som har gjorts tidigare här i kväll, att lagrådet och konstitutionsutskottet kort och gott konstaterar att regeringen iakttagit regeringsformens krav på beredning av ett sådant ärende. Därmed faller de borgerligas kritik platt till marken. Jag yrkar avslag på reservationen i fråga.

I reservation 2 – också den av de tre borgerliga partierna – ifrågasätts om regeringen respekterat det s.k. retroaktivitetsförbudet i regeringsformens 2 kap. 10 §. Dessa tankar avvisas emellertid kategoriskt av såväl lagråd som konstitutionsutskott. Det är för mig skäl nog att yrka avslag på reservationen.

I två reservationer av vpk resp. miljöpartiet framförs krav på att de medel som inflyter med hjälp av vinstskatten skall specialdestineras till vissa angivna ändamål. Dessa ändamål är i och för sig viktiga, men jag anser för min del att anslagen till dem bör prövas i samband med att budgetpropositionen arbetas fram. Jag yrkar därför avslag på dessa båda reservationer liksom

på övriga till betänkandet knutna reservationer. Avslutningsvis vill jag också yrka bifall till skatteutskottets hemställan i dess helhet.

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Särskild skatt på företagsvinster, m.m.

Anf. 93 BO LUNDGREN (m):

Fru talman! Trots att reglerna gör att detta är ett anförande, försöker jag hålla mig inom repliktiden.

Lars Hedfors säger att ekonomin är överhettad och behöver kylas av. Låt oss då fundera över: Vad är problemet? Är problemet med svensk ekonomi att vi har en kraftig efterfrågeökning och att produktionen, trots att den går på högvarv, inte skulle kunna tänkas tillgodose efterfrågan? Egentligen är problemet det att vi har en efterfråge- och konsumtionsutveckling på en ganska rimlig nivå men att produktionsapparaten hindras av brist på arbetskraft. Vi ligger i detta avseende under andra länder. Vi utnyttjar alltså inte möjligheten att producera tillräckligt mycket för att få en bra ekonomisk tillväxt.

Det finns anledning att kommentera något av det Lars Hedfors sade sig upplysa om. Han gav sken av att vinstutvecklingen i det svenska näringslivet skulle vara rekordsnabb jämfört med andra länder. Så är det inte. Den ligger tvärtom under andra länders. Det är inte förändringarna i vinstnivån från ett år till ett annat eller några år tillbaka som är det väsentliga i sammanhanget. Man kan inte alls jämföra aktiekurserna, för de har inte med saken att göra. Så säger Lars Hedfors att på grund av den förda politiken är allting ljus. Vi har det så bra i Sverige att vi måste kyla av för att vi inte skall få det alltför bra. Ändå klagar människorna på att värden inte räcker till, att lönerna inte är tillräckligt höga. Frågan är egentligen felställd, för det rör sig om skatter. Skatterna är så höga att lönerna inte räcker till att betala både skatter och en ordentlig konsumtion.

Under socialdemokratisk politik i en extremt långvarig högkonjunktur har man lyckats hålla den svenska tillväxten klart under andra länders. Det innebär att vi inte fått del av den standardförbättring som varit.

Lars Hedfors säger att det är logiskt att en del av vinsterna tillfaller samhället. För en socialdemokrat är det logiskt. Det som människor och företag producerar skall gå till samhället, det kollektiva som styrs av Kjell-Olof Feldt, Ingvar Carlsson, Lars Hedfors och en del andra. Att människorna får behålla en större del av sina inkomster är inte väsentligt i sammanhanget. Det som egentligen är problemet är alltså brist på produktionsförmåga, i det fall vi nu diskuterar på grund av brist på arbetskraft. Det är bristen på arbetskraft som också kan driva upp de nominella löneökningarna och orsaka en löneglidning. Det har inte direkt med vinstnivån att göra. Oavsett vinstnivån måste företagen i ett läge med stor efterfrågan försöka skaffa sig arbetskraft. Det försöker man göra genom en löneglidning, som i sin tur kan slå ut företagsamhet.

Det viktigaste just nu är alltså att öka arbetsutbudet så fort som möjligt. Det finns en mängd åtgärder som skulle kunna vidtas. Man skulle kunna minska övertidsbeskattning, sänka marginalsatserna, ta bort prövningen av

extraavdrag för förvärvsinkomster för pensionärerna etc. Men vad gör socialdemokraterna? Jo, man höjer skatter och stramar åt, drar ner produktionsförmågan och ser till att det tvångssparas – därom kommer förslag senare – och stryper vinstutvecklingen. Det är helt fel politik. Det leder bara till att vi minskar förutsättningarna för företagande i Sverige och att vi i fortsättningen också kommer att skapa en situation där de svenska hushållen har sämre ekonomisk utveckling än hushållen har runt om i världen. I stället bör man vidta arbetsutbudsstimulerande åtgärder.

Anf. 94 ROLF KENNERYD (c):

Fru talman! Låt mig först besvara den fråga som Lars Hedfors ställde. Jag tycker att anständigheten kräver att man besvarar frågor.

Frågan rörde den likviditetsindragning som gjordes av den borgerliga regeringen på sin tid. Det finns en väsentlig skillnad mellan den då vidtagna åtgärden och den som nu föreslås. Då rörde det sig om en ren likviditetsindragning, alltså inte någon skatteindragning från företagen till statsverket. Den var företagsanknuten med återbetalning, dvs. i stort sett identisk med vårt i motionen framförda andrahandsalternativ.

Sedan ondgör sig Lars Hedfors mer eller mindre över företagets vinstutveckling. Jag tycker att vi i övrigt under debatten har varit överens om att vinstutvecklingen behövs i en högkonjunktur för att åstadkomma reserver för kommande konjunkturnedgångar. Jag har väldigt svårt att förstå logiken i Lars Hedfors argumentation när han säger att löntagarorganisationerna har tagit ansvar i tidigare lönerörelser och därmed påverkat vinstutvecklingen i höjande riktning och att de nu skulle belönas för denna återhållsamhet genom lönedämpande vinstindragningar. Det är ju en kläfingrighet som går utöver det mesta som vi i övrigt fått bevittna. Lars Hedfors åberopar att åstramningsåtgärder behövs och menar att denna uppfattning delas av ett antal partier i denna kammare. Men då skall det naturligtvis vara verkningsfulla åtgärder. Den tilltron har i varje fall inte vi i centerpartiet när det gäller den nu föreslagna åtgärden.

Avslutningsvis vill jag ställa följande konkreta fråga: Tror verkligen Lars Hedfors mot bakgrund av den löneutveckling som vi åtminstone kan se tendenserna till att den föreslagna vinstindragningen verksamt kommer att bidra till en dämpad löneutveckling?

Anf. 95 KJELL JOHANSSON (fp):

Fru talman! Lars Hedfors tar upp problemen med löneglidning, överhettning osv. Men det finns faktiskt två vägar att gå här. För det första gäller det då den väg som socialdemokraterna av någon underlig anledning alltid väljer – Kjell-Olof Feldt har ju själv sagt att en marginalskattereform är den absolut snabbaste och effektivaste vägen när det gäller att komma till rätta med de svenska problemen. Ert val innebär skattehöjningar och åtstramningar samt att människor får göra försakelser.

För det andra gäller det den väg som vi i folkpartiet har föreslagit. Vi har ju föreslagit att en rejäl del av skattereformen genomförs redan före nästa år, så att människor stimuleras att arbeta. Vi måste se till att de verkliga problemen i svensk ekonomi löses. Tillväxttakten sjunker ju så mycket att vi snart ligger

på sista plats bland OECD-länderna. Dessutom är skattesystemet sådant att lönerna drivs upp och priserna höjs. Men allt detta kan vi råda bot på genom en skattereform. Men det handlar då inte om att höja skatterna. Veckoarbetstiden liksom människors arbetsvilja minskar. Men sådant kan påverkas genom den föreslagna åtgärden. Sjukfrånvaron ökar kraftigt. Men även detta problem kan till viss del lösas med vårt förslag.

Så till frågan om huruvida den här åtgärden kommer i rätt tid, om överhettningen kommer att bestå och om vi kanske kommer att få uppleva att aktiviteten i världsekonomin minskar. Här har det kommit intressanta signaler.

Häromdagen fick vi t.ex. reda på att man i USA räknar med att bilförsäljningen under detta år kommer att minska med 8 %. Detta är intressant, mot bakgrund av att USA faktiskt har varit världsekonomin motor under väldigt många år. När det gäller sådana här signaler måste man vara lyhörd.

Anf. 96 GÖSTA LYNGÅ (mp):

Fru talman! Jag är väldigt besviken över bristen på saklig argumentation beträffande vår motion. I betänkandet står det att utskottet avstyrker miljöpartimotionen, eftersom utskottets mening är sådan. Men det uttalandet har ju inget som helst innehåll. Lars Hedfors gick dock ett steg längre och sade att man skall återkomma till frågan. Men inte heller det uttalandet anser vi vara ett sakligt bemötande. Vad vi säger är ju att industrins vinster kan kopplas till att företagen inte betalar tillräckligt mycket när det gäller den miljöförstöring som åstadkoms. Mot den bakgrunden yrkar vi att vinstskatten delvis skall utgöra en kompensation, eftersom miljöförstöringen kostar en hel del.

Håller Lars Hedfors med om att industrins vinster delvis kan förklaras med att företagen inte betalar tillräckligt mycket när det gäller den miljöförstöring som åstadkoms? Om så skulle vara fallet, vore det då inte lämpligt att dirigera inkomsterna av skatten på det sätt som vi föreslagit?

Anf. 97 LARS BÄCKSTRÖM (vpk):

Fru talman! Vi har nu hört representanterna för de olika partierna redovisa sin syn på vinstskatten. Till socialdemokraterna vill jag säga: Det är positivt att ni åtminstone gör något. Men – som en dansk kung en gång sagt till svenskarna – det var för litet, för sent och för klen.

Det borde ha gjorts mera – men inte för att förhindra en löneglidning i vinstrika företag, för det skulle vara alldeles för klen, utan för att ta in vinsterna och dela med sig av det goda. Svenskarna blir ju inte rikare och får det heller inte bättre bara därför att vissa svenska företagare får det bättre. Vitsen med höga vinster – dessa kan ibland faktiskt vara en fördel – är att skatteunderlaget blir gott. Men detta skall också utnyttjas. Ger man kreaturen kraftfoder, må man också mjölka dem.

Så till en annan sak. Ni kunde inte gå med på en höjning av skatteuttaget från 15 till 25 %. Men ni kunde väl ändå ha gått med på att utsträcka skatteuttaget till det kommande skatteåret 1990. Allt pekar ju på att det även då blir en vinstökning om runt 20 %. 1990 blir ett mellanår före den stora

reformen 1991. Därför är det dumt att så att säga skapa en möjlighet till skatteundandragande – eftersom vinsten kan skyfflas över till nästkommande år. Det är ju känt att storföretagen har utmärkta möjligheter att sprida vinsterna över åren. Man skapar härmed, skulle jag vilja säga, en skatteö med reducerad skatt följande år. Kontrollproblemen blir enorma.

Det hade varit bättre – och då skulle man också ha sluppit problemen med retroaktivitetsdebatten beträffande det ena året – att åtminstone ha ett system som gäller för två år framåt. Där tar faktiskt de borgerliga poäng, som säger att det inte är bra att göra snabba kast när det gäller beskattningen. I så motto vill jag värna om företagen. Dessa skall ju ha åtminstone en viss aning om vad som kommer att drabba dem under de närmaste åren.

Från de borgerliga partiernas sida sägs det att vinsterna inte är nog höga. Men när blir de nog höga? Alltsedan 50-talet har företagens räntabilitet inte varit så god som den är nu. Därom är alla ekonomer överens. Man hänvisar till att räntabiliteten är bättre i övriga Europa. Men i det avseendet gör man en felaktig bedömning. Själv är jag lärare. Om jag frågar städerskan i min skola – hon är danska – vilken lön hon skulle ha om hon arbetade i Danmark – blir svaret att lönen skulle vara dubbelt så hög. Men om man bara hänvisar till förhållandena utomlands, skulle alla lokalvårdare eller anställda över huvud taget i Sverige ha dubbelt så hög lön. Nej, vi måste mäta med svenska mått.

Industriförbundet och Näringslivets Ekonomifakta har presenterat olika siffror och hänvisar till OECD. Men dessa uppgifter är mycket dubiösa. När det gäller OECD råder inte full klarhet. Man mäter räntabilitet på materiellt kapital. Men det är ingen vedertagen mätmetod när det gäller räntabiliteten inom OECD, utan det är något som Näringslivets Ekonomifakta har konstruerat.

Vinsterna har ökat med ungefär 20 % flera gånger under 80-talet. Dessutom har detta skett under flera år i följd. De anställda däremot har inte fått motsvarande löneökningar. Löneökningarna är i storleksordningen 5, 6 eller 7 %. De extremt höga vinsterna gör att företagarna inte behöver se om sitt hus. Det är en av orsakerna till den låga tillväxten. Man behöver alltså inte satsa på en styrning av kapitalet och på utveckling av nya branscher. Man får ju ändå bra betalt för gamla stapelvaror, såsom trävaror, utan nämnvärd förädling. Således är det inte nödvändigt att plöja ned pengar på satsningar på elektronik och framtidsmarknader. Det här är dock farligt, eftersom det skapar inlåsnings effekter. Det är detta som jag har kallat för Döbelnsmedicin – en sådan har socialdemokraterna nämligen valt. Påhejade av de borgerliga partierna har socialdemokraterna valt en mycket enkel väg. Den klassiska retoriken har fått vara förhärskande: Låt vinsterna stiga, för då går allt bra! Men vad vi behöver är vinster som används till förnyelse av det svenska näringslivet. Från något borgerligt parti har det sagts beträffande ekonomin att t.ex. Turkiet minsann har högre tillväxt än Sverige. Ja, men vilken slutsats kan dras av det? Innebär det att vi måste införa samma lönesystem som man har i Turkiet eller samma fackföreningsprinciper som gäller där? Nej, det kan väl ingen tycka. Förvisso kan tillväxttakten vara högre i vissa andra länder. Om jag skulle fasta i fjorton dagar, skulle den procentuella tillväxten vara gigantisk när jag åter började äta – detta jämfört med om jag hade intagit kost på normalt sätt.

Naturligtvis är det något svårare att öka tillväxten i ett land som Sverige, som redan är ett högindustrialiserat land. Jag kan dock hålla med om att ökningstakten är för låg. Men grundorsaken tror jag mig känna till, nämligen att de alltför stora vinsterna har gjort att vi fått inläsnings effekter i föråldrade industriella sektorer. Marknadskompetensen har helt enkelt inte utvecklats. Det har varit fråga om politiskt styrda vinster.

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

Särskild skatt på företagsvinster, m.m.

Anf. 98 LARS HEDFORS (s):

Fru talman! Till skillnad från Bo Lundgren svarade Rolf Kenneryd på min fråga om hur det kunde komma sig att det som var högsta politiska sanning år 1980 nu är en förkastlig politik. Rolf Kenneryd sade ungefär så här: Det är skillnad mellan år 1980 och år 1989, eftersom det 1980 var fråga om en likviditetsindragning. Det är alldeles riktigt, det finns en skillnad. Men det var inte poängen i det jag sade. Jag påpekade att man på det här viset år 1980 ruckade på de s.k. spelreglerna för näringslivet. Rolf Kenneryd har inte svarat på frågan varför man år 1980 plötsligt och oväntat kunde införa dessa ändrade spelregler för näringslivet. Varför kan man inte göra det nu? Bo Lundgren har inte heller svarat på dessa frågor, och jag vore tacksam om man kunde göra det.

Bo Lundgren kommer sedan in på vinstutvecklingen i Sverige i förhållande till den som skett i andra länder. Han säger att den inte är särskilt kraftig i Sverige. Nej, det stämmer i vissa företag. Men i de stora löneledande företagen, där den största löneglidningen finns, har vi också de största vinsterna.

Tidningen Affärsvärlden hade för en tid sedan en artikel i vilken man visade att de 500 största företagen i Sverige nu i fråga om lönsamhet ligger nära eller t.o.m. över den historiska rekordnivån. Olof Ljunggren, som var inbjuden till skatteutskottets utfrågning, påpekade det faktum att det var dålig lönsamhet i företagen under de sista åren av 1970-talet, men att den nu var bättre. Det har i varje fall gått åt rätt håll.

Aktieutdelningarna står ändå i viss mån i proportion till vinsten. De femton största börsnoterade företagen ökar detta år sina aktieutdelningar med 26 %. Börsvärdet, vilket också i viss mån avspeglar vinsterna, har på Stockholms Fondbörs ökat med 110 miljarder kronor under de senaste sex månaderna. Kan man tänka sig en bättre vinstutveckling! Mellan åren 1985 och 1989 ökade börsvärdet på Stockholms Fondbörs med 118 %. Det är siffror som talar sitt tydliga språk.

Bo Lundgren säger att vinstnivån inte har någon betydelse för löneglidningen. Men det är väl ganska självklart att om vinstnivån är lägre för företagen så får de en mindre likviditet och en minskad lönebetalningsförmåga. Detta är också något som de många ekonomer som var närvarande vid skatteutskottets utfrågning påpekade. En av Industriens Utredningsinstitutets ekonomer, Nils Henrik Schager, har också pekat på detta samband.

Nog är det litet konstigt när man från borgerligt håll framhåller hur mycket investeringarna kommer att sjunka genom den här vinstindragningen. Man säger att investeringarna kommer att minska i Sverige, men lönebetalningsförmågan minskar inte alls. Det måste finnas något inkonsekvent i det resonemanget. Jag vill fråga de borgerliga debattörerna hur de ser på detta.

Kjell Johansson vill redan nu genomföra en stor del av skattereformen. Men Kjell Johansson har väl ändå märkt att vi befinner oss mitt i ett intensivt utredningsskede? Skall vi föregripa dessa utredningar? Vi har framför oss en mycket omfattande remissomgång i fråga om dessa utredningar. Vill verkligen Kjell Johansson att vi skall strunta i remissinstanserna? Det var inte så länge sedan han kritiserade regeringen för att förbigå remissomgången när det gällde vinstskatten. Någon konsekvens och logik måste det väl ändå finnas även i Kjell Johanssons resonemang.

Jag blev inte riktigt klok på Gösta Lyngås resonemang. Å ena sidan säger han att vinstskatten är förkastlig och att vi inte skall ha sådana tillfälliga indragningar. Å andra sidan säger han att dessa 3,5 miljarder behöver vi för investeringar i miljöåtgärder. Antingen behöver vi dessa pengar, eller så behöver vi dem inte. Hur skall det vara? Inte nog med det. Så sent som i går föreslog Gösta Lyngå i riksdagen att man skulle ta 1,5 miljarder från skogsföretagen. Var finns logiken här?

Lars Bäckström säger att det hela är för litet och för sent. Ja, det är möjligt, men jag vill ändå påpeka att vi under de senare åren har genomfört ganska stora indragningar från näringslivet. Från socialdemokratiskt håll tycker vi att denna skatt är ungefär lämplig vid den här tidpunkten.

Anf. 99 BO LUNDGREN (m):

Fru talman! När det gäller frågan om vad som behöver remissbehandlas och vad som inte behöver remissbehandlas kan vi konstatera att en sänkning av skattesatserna när det gäller den statliga inkomstskatten är en relativt okomplicerad fråga. Det har snarare med politisk viljeinriktning och annat att göra så vida inte Lars Hedfors möjligen menar att det skulle vara skadligt att sänka marginalskatteerna. T.o.m. socialdemokraterna har insett det som vi moderater länge har hävdat, nämligen att vi behöver sänkta marginalskatter.

Det är framför allt andra förslag som behöver remissbehandlas, exempelvis förslag om kraftiga inskränkningar när det gäller rätten till avdrag för underskott som uppkommit vid riskvilliga satsningar inom näringslivet. Detta är ett stort problem, och den frågan måste remissbehandlas, eftersom ett sådant förslag strider mot principerna för bl.a. skattesystemet. Men en snabb sänkning av marginalskatteerna är inte något som behöver remissbehandlas. Det är fråga om politisk vilja och politiskt kunnande.

Jag vill naturligtvis gärna göra min värderade ordförande i utskottet Lars Hedfors nöjd och glad. Jag skall därför svara på hans fråga. Rolf Kenneryd visade på den skillnad som finns mellan likviditetsindragningar och den här typen av skattehöjningar. Jag skall villigt säga att den åtgärden som då vidtogs inte var bra den heller. Man skall inte vidta den typen av åtgärder. Det är fel att göra så, men detta är ingenting som man i och för sig kan åberopa i det här fallet.

Vi bör diskutera förslaget som det verkligen utformats. Låt oss då konstatera att det grundläggande problemet i svensk ekonomi i dag inte är att vi har för hög produktion, utan att vi har för låg produktion. Detta beror till stor del på att vi har brist på arbetskraft, och det i sin tur beror på att vi i Sverige har en mycket hög beskattning på arbete. Det finns också en hel del

andra hinder. Det gäller vanliga löntagare och pensionärer som skulle kunna tänka sig att arbeta mer och mycket annat. Det grundläggande problemet är den brist på arbetsutbud som finns.

Det vi nu diskuterar är en detalj som är nog så viktig, nämligen frågan om hur vi skall begränsa en alltför kraftig lönekostnadsutveckling, som gör att vi får ett inflationstryck i ekonomin. Detta hänger också samman med det grundläggande problemet. Om det är brist på en vara eller en resurs, så kommer priset att stiga. Det råder brist på arbetskraft, därför stiger priset för att anställa arbetskraft genom löneglidning.

Det gäller att se till att det blir ett större arbetsutbud och att tillgodose efterfrågan på arbetskraft. Det är det enda sättet att lösa det problem som ni socialdemokrater egentligen strävar efter att lösa.

Om man i stället väljer att låta arbetskraftsutbudet ligga på samma nivå som det gör nu, dvs. på en för låg nivå, och försöker skapa vinster, kommer företagen ändå att tvingas höja lönerna för att hänga med i utvecklingen. Men de kanske har för dålig vinstutveckling, och ett antal företag kan t.o.m. gå i konkurs. Vi tappar därmed sysselsättning på längre sikt genom att lösa ett kortsiktigt problem med helt fel metod.

Erfarenheterna av tidigare vinstindragningar, skattehöjningar och annat visar just detta. Det blev i realiteten ingen effekt på löneutvecklingen, och det erkänner t.o.m. företrädare för LO. Regeringens förslag löser inte problemet. Det har dessutom i sig, vilket jag visade, negativa verkningar. Det är inte bra att ändra spelregler. I en akut ekonomisk kris kan man ibland tvingas göra någonting, det skall jag inte utesluta, och det är de flesta medvetna om. När regeringen höjer skatter, vilket är ett felaktigt medel i en sådan här situation, är detta något som verkligen ändrar spelreglerna.

Jag noterar att det som hänt är att de svenska företagens indirekta och direkta investeringar utomlands har ökat mycket kraftigt under januari månad 1989 i förhållande till samma månad år 1988. Det är effekten av den socialdemokratiska politiken. Folkhushållet förlorar på socialdemokraterna och bristen på ekonomisk politik.

Anf. 100 KJELL JOHANSSON (fp):

Fru talman! Lars Bäckström sade att det är högre tillväxt i vissa länder och därvid nämnde Turkiet. Han tog också ett litet konstigt exempel, som gick ut på att vi skulle anamma deras regler. Problemet, Lars Bäckström, är inte att tillväxten är högre i vissa länder. Problemet är att tillväxten, om vi följer den kurs som vi har valt, kommer att vara högre i alla OECD-länder än i Sverige. Det är det som är problemet.

Lars Bäckström talar också om vinstnivån. Jag sade i mitt anförande att det fanns en guldgruva att ösa ur och menade protokollet över den hearing vi höll. Jag tror faktiskt att Lars Bäckström skulle kunna studera det svar som P-O Edin gav då han fick frågan av Hugo Hegeland om den svenska exportindustrin skulle komma att expandera om den särskilda vinstskatten godtogs. Svaret visar tydligt att P-O Edin är mycket bekymrad för den svenska exportindustrins utveckling. Han säger t.o.m. att det inte är vinstnivån, marknaden eller efterfrågan det är fel på, utan att det är de andra sektorerna som är alltför framgångsrika. Då menar han att exportindustrin,

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

Särskild skatt på företagsvinster, m.m.

industriella investeringar, kommer först på tredje plats. Först har vi de finansiella investeringarna, sedan har vi utlandsverksamheten och därefter de svenska industriella investeringarna.

Lars Hedfors återkommer gång på gång till löneglidningen. Men snälla Lars Hedfors, hur skall man kunna få annat än en hög löneglidning i ett land där man för att ge den anställde en krona mer i kuvertet måste höja lönerna med 4–5 kr.? Det är alldeles självklart, närmast en naturlag, att det i ett sådant läge blir våldsamma löneglidningar. Det är det man också rättar till genom att göra som vi från folkpartiets sida vill, genomföra en stor del av skattereformen. Lars Hedfors säger att man inte hinner genomföra detta på grund av remissomgången. Remissomgången skall vara avslutad den 6 oktober. Man har nära tre månader på sig att klara av detta. Man har hela sommaren på sig i departementet att förbereda en lagstiftning för en delreform som lagstiftningsmässigt kan bli mycket enkel. Den kan omfatta ganska få moment i en kommande reform. Nog är väl detta, tycker jag, en bagatell jämfört med den nyårssmäll som den tillfälliga vinstskatten utgör och den takt i vilken ni nu genomför åtstramningspaketet.

Aktieutdelningarna ökar. Ja, de svenska aktieutdelningarna är av tradition mycket låga. Den svenska aktiemarknaden har egentligen varit uppbyggd på värdeökning, på värdetillväxt i aktierna. Utdelningarna har i ett internationellt perspektiv varit mycket låga. Hamnar vi i ett läge där värdena stagnerar måste detta komma till uttryck på utdelningssidan.

Har inte vinsterna varit fantastiska? säger Lars Hedfors. Vilka vinster? Vinsterna på den finansiella marknaden, på aktiebörsen? Men det är inte det som är oroande. Det oroande är att Sverige som exportnation måste satsa på en industriell utbyggnad som gör att vi kan klara oss fortsatt vis. Vi kan inte räkna med att för all framtid ha ett förhållande där aktievärdena kommer att öka. Så småningom börjar de falla igen. De avspeglar substansvärdet. De avspeglar kanske för höga förväntningar på vinster. Reaktionen måste någon gång komma.

Anf. 101 ROLF KENNERYD (c):

Fru talman! Lars Hedfors säger beträffande sin tidigare framställda fråga om skillnaden mellan likviditetsindragningen 1980 och den nu vidtagna åtgärden 1989 att poängen i båda fallen var ändrade spelregler. Jag får lov att säga att poängen i det svar jag avgav var att det är en synnerligen väsentlig skillnad mellan en likviditetsindragning för senare användning och en indragning genom beskattning, just med avseende på ändrade spelregler.

Lars Hedfors ställde ytterligare en fråga: Varför skulle förslaget till vinstindragningar leda till mindre investeringar, om vi inte har tilltro till att det kan leda till en dämpad löneutveckling? Svaret är synnerligen enkelt. Bo Lundgren har berört det tidigare. Löneglidningen beror i allt väsentligt på bristande arbetskraftstillgång. Därmed tvingas företagen in i löneglidningskarusellen. Jag upprepar i anslutning till denna min tidigare framställda fråga: Tror Lars Hedfors alltså att den föreslagna vinstindragningen verksamt bidrar till att dämpa löneutvecklingen? Det vore intressant att höra hans uppfattning i dag på den punkten.

Anf. 102 GÖSTA LYNGBÅ (mp):

Fru talman! Lars Hedfors har på ett par punkter efterlyst logiken i vår diskussion. Jag kan hjälpa honom med det.

Det ena spørsmålet gällde tillfälliga skatter. Nej, vi tycker inte alls att tillfälliga skatter är särskilt bra. Vi tycker, som vi har sagt, att miljöskyddsaspekterna måste kunna tillgodoses inom det permanenta skattesystemets ram. Så hoppas vi att det blir i det långa loppet. Men just nu är de icke tillgodosedda. Det ger en klar motivering för att i detta fall använda den tillfälliga skatten, som vi trots allt har sagt ja till, på ett sätt som vi tycker är riktigt.

Det andra gällde inköp av de nämnda skogarna. Det kostar faktiskt en och en halv miljard. Det är inte vi som har hittat på det. Det är Naturskyddsföreningen som har räknat ut det. Det var faktiskt samma en och en halv miljard som jag äskade från skogskontona i går. Det är helt riktigt. Men vi fick avslag på det yrkandet. Därför återkommer jag i dag. Hade ni gått med på det förslaget i går, hade jag generöst dragit tillbaka detta yrkande nu. Det är faktiskt helt logiskt.

Det jag däremot inte har fått svar på är den principiella inställningen. Om industrin orsakar miljöskador och därigenom kan göra goda vinster, borde inte vinsterna i så fall användas till att åtgärda de miljöskador som industrin åstadkommer? Det kan jag inte säga att jag har fått svar på.

Anf. 103 LARS BÄCKSTRÖM (vpk):

Fru talman! Detta får bli mitt sista inlägg för denna afton. Det kommer i huvudsak att riktas mot Kjell Johansson. Men även representanterna för de andra borgerliga partierna kan få ta del av kritiken.

Det handlar om överbudspolitiken på den borgerliga sidan vad gäller skattepolitik och "nej-sägeriet". Man säger nej till skatteuttag på företag och vill sänka skatteuttaget på arbetsinkomster. Man vill inte ha någon ökad beskattning på kapital, fastigheter och bostäder, helst inte på arv och gåvor heller. Vi vill gärna sänka momsen, säger folkpartiet.

Detta är alltså skattepolitikens perfekta perpetuum mobile. Ju mer vi sänker skatten, desto mer ökar intäkterna. När skatten är noll är intäkterna troligtvis som störst. Nu menar jag inte att folkpartiet går så långt, men det är att extrapolera inriktningen.

Det finns inget perpetuum mobile i skattepolitiken. Men det är tron på ett sådant som har gjort att man menar att man kan låta bli att ta in skatter och ändå hålla kvar välfärden. Men då får man låna, som folkpartiet gjorde. När man lånar till statsutgifterna får man extremt hög marknadsränta. Därför styrs pengar från industriella investeringar. Det ger höga vinster. De skattas icke av. Vad gör man då av pengarna? Jo, man styr in dem i ännu högre vinster genom finansiella operationer. Det är just därför vi inte får industriell tillväxt. Sedan behåller man konstlat höga vinstlägen i den svenska industrin genom att hålla låga löner och genom att föra en devalveringspolitik. Också har man då en gammaldags industri permanentad i stället för att genom skattepolitiken tvinga in kapital till nya sektorer – elektronik, högteknologi etc. – eller tvinga in kapital för att expandera tjänsteexporten, som är alldeles för låg. Det talas om att vi börjar gå mot tjänstesamhället, servicesamhället.

Vi har i landet en stor kompetens på detta område, som vi borde kunna utnyttja för export. Men som det nu är lägger man kapitalet på finansiella operationer eller styr över pengarna för att köpa företag utomlands. Industrin har så mycket pengar att Sverige nu är den tredje största företagsköparen ute i Europa. Så mycket pengar har man, och det har man fått genom att vinsterna inte skattas av i Sverige.

Vilka andra vägar kan man då gå för att få tillväxt? Många ekonomer, som inte är politiskt bundna, är överens om att det finns andra metoder. Jag nämnde tidigare Robert Solow, som fått priset till Nobels minne och som säger att vad vi kan satsa på är sådant som leveranssäkerhet, service, kvalitet, teknologisk kunskap, marknadskännedom och produktutveckling. Det är någonting annat än den enklaste *laissez faire*-politiken: att har man en hög vinst, så ordnar sig allting.

Det är just därför att jag har den synen som jag inte tror på denna fria marknad. Jag vet att marknaden har dysfunktioner, inlåsnings effekter. Det är därför jag är socialist och vill få in planerade inslag i den ekonomiska utvecklingen. Det är därför jag anser att vi behöver lägga skatt på företagen. Vad vill ni egentligen, Kjell Johansson, lägga skatt på? Det är den fråga man alltid ställer sig om folkpartiets skattepolitik. Finns det något som ni anser att det är värt att beskatta?

Anf. 104 LARS HEDFORS (s):

Fru talman! Jag skall kortfattat kommentera vad som sagts om marginalskattesänkningarna och remissbehandlingen av detta förslag. Bo Lundgren säger att det inte behövs någon remissbehandling av förslaget om marginalskattesänkning. Men det är ju faktiskt så, Bo Lundgren, att de marginalskattesänkningar som diskuterats i utredningsarbetet är en del i en mycket större helhet. Denna större helhet bör bli föremål för remissbehandling innan man fattar något beslut. Jag noterar att Kjell Johansson nu kan tänka sig att avvakta denna remissomgång. Tidigare har han argumenterat för att vi skall genomföra marginalskattesänkningen omedelbart. Nu säger han att han kan avvakta denna remissomgång, som han anger kommer att vara avslutad den 6 oktober. Det är ju bra, och då kommer det förslag från regeringen om sänkningar av marginalskatten.

När det gäller frågan om vad det är som påverkar löneglidningar, som både Rolf Kenneryd och Bo Lundgren tar upp, är det helt klart på det viset att arbetskraftsbristen gör det. Det sade jag också i mitt inledningsanförande. Arbetskraftsbristen driver upp lönerna. Därför behövs det när det gäller arbetskraften utbudsstimulerande åtgärder. Jag vill peka på att det föreslås sådana åtgärder i kompletteringspropositionen. Jag vill också peka på att det finns sådana inslag i den arbetsmiljöavgift som vi senare kommer att fatta beslut om i riksdagen.

Slutligen vill jag ta upp Gösta Lyngås fråga om industrin orsakar skador och om man för den skull bör ta ut någon form av skatt. Det är självfallet riktigt att industrin orsakar skador på miljön. Men frågan är om man skall ta ut kompensation för de skadorna via en vinstskatt eller om det inte är bättre att göra detta genom de punktskatter som redan finns just i detta syfte. Dessutom vill jag för Gösta Lyngå påpeka att en särskild utredning,

miljöavgiftsutredningen, har till uppgift att ta fram lämpliga åtgärder för att man skall komma till rätta med miljöförstörande utsläpp från industrin.

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

Anf. 105 KJELL JOHANSSON (fp):

Fru talman! Helt kort för att undanröja alla missförstånd! Lars Hedfors sade att vi från folkpartiets sida var beredda att vänta med denna delreform. Självfallet skall delreformen genomföras under hösten och gälla för 1990.

Jag skall inte på något sätt provocera Lars Hedfors. Vi får senare ta upp detta om överbudspolitik osv. Men det är litet pinsamt att få stryk både för att vi är ansvarsfulla och ställer upp och gör överenskommelser om skatter och annat och samtidigt för att vi för en överbudspolitik, som vi inte vill finansiera. Det måste ju ändå vara någon ordning på det hela.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

Kontroll över tillverkningen av krigsmateriel, m.m.

20 § Föredrogs

näringsutskottets betänkande

1988/89:NU28 Kontroll över tillverkningen av krigsmateriel, m.m. (prop. 1988/89:133).

Kontroll över tillverkningen av krigsmateriel, m.m.

Anf. 106 ISA HALVARSSON (fp):

Fru talman! I näringsutskottets betänkande 28 behandlas ett förslag från regeringen om att utsträcka den statliga kontrollen över tillverkningen av krigsmateriel till att omfatta också statliga affärsverk. Så långt tycker vi från folkpartiets sida att regeringens förslag är bra. Men det räcker inte. Den statliga kontrollen måste utvidgas till att gälla även de statliga myndigheter som tillverkar krigsmateriel.

I en folkpartimotion med Ingemar Elisasson som första namn poängteras att syftet med tillverkningslagen måste vara att förhindra att otillbörlig verksamhet förekommer. Vi anser därför att det är foljdriktigt att *alla* som tillverkar krigsmateriel skall omfattas av lagen, och vi finner det vara synnerligen passivt av både regeringen och utskottsmajoriteten att inte inlemma också de statliga myndigheter som tillverkar krigsmateriel i lagstiftningen.

Så länge som myndigheterna inte omfattas av lagen kan ju heller inte krigsmaterielinspektionen bereda sig tillträde till deras lokaler. Inspektionen kan inte heller begära in deklaration om verksamheten.

Det finns, som vi ser det, inte något som helst bärande skäl att undanta statliga myndigheter som försvarets materielverk, försvarets forskningsanstalt eller flygtekniska försöksanstalten från att omfattas av tillverkningslagens bestämmelser. Varför skulle just statliga myndigheter inte vara skyldiga att enligt tillverkningslagens bestämmelser lämna både upplysningar och de handlingar som behövs för kontrollen av krigsmaterieltillverkningen? Varför skulle inte statliga myndigheter vara skyldiga att lämna tjänstemän hos

krigsmaterielinspektionen tillträde till lokaler där verksamhet bedrivs? Varför skulle inte statliga myndigheter som tillverkar krigsmateriel vara skyldiga att till krigsmaterielinspektionen lämna deklaration om den verksamhet som bedrivs?

Skulle det vara så att de statliga myndigheterna, just därför att de är statliga, kan tänkas stå över eventuell otillbörlig verksamhet? Jag tror inte det. Även det föredragande statsrådet tycks tvivla på det, för hon förklarar att hon är beredd att ompröva sitt ställningstagande att låta statliga myndigheter vara undantagna från tillverkningslagens tillämpningsområde, men först om utvecklingen skulle visa att verksamheten vid dessa myndigheter skulle få ett större mått av kommersiell inriktning. Statsrådet säger alltså "skulle visa sig få". Syftet med tillverkningslagen måste ju vara att förhindra att otillbörlig verksamhet uppkommer. Det finns då ingen som helst anledning att invänta en sådan utveckling.

Tack vare folkpartimotionen har riksdagen nu möjlighet att skärpa lagstiftningen och på så sätt förhindra en önskad utveckling.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationen till detta betänkande.

Anf. 107 PAUL LESTANDER (vpk):

Fru talman! Det här betänkandet från näringsutskottet gäller ett förslag om att inlemma affärsverken under krigsmaterielinspektionen. Folkpartiets förslag innebär en utvidgning av förslaget till att också gälla andra statliga myndigheter och andra statliga eventuella krigsmaterieltillverkare. Den utvidgningen är motiverad mot bakgrund av att man måste skapa ett nytt förtroende för hanteringen av svensk krigsmaterieltillverkning och svensk krigsmaterielexport.

Jag yrkar bifall till reservationen, och jag vill bara tillfoga att folkpartiets motion har täckt ett väsentligt kryphål i det framlagda lagförslaget.

Anf. 108 REYNOLDH FURUSTRAND (s):

Fru talman! I det betänkande som vi nu behandlar tas frågan om kontroll över tillverkning av krigsmateriel m.m. upp. Regeringen har i propositionen föreslagit att kontrollen över tillverkning av krigsmateriel skall utsträckas till att också omfatta statliga affärsverk. Vidare föreslås att tillstånd till försäljning, förmedling och tillhandahållandet av ammunition och andra explosiva varor skall anpassas till den nya lag om brandfarliga varor vilken träder i kraft den 1 juli i år.

I en motion från folkpartiet yrkas att riksdagen beslutar att kontroll över tillverkning av krigsmateriel skall gälla alla berörda statliga myndigheter inom det speciella området.

Den nuvarande tillverkningslagen från 1983 har hittills inte gällt statliga myndigheter. Detta innebär att t.ex. Förenade fabriksverken, FFV, som har tillverkning och försäljning av krigsmateriel som huvudändamål för sin verksamhet, inte omfattas av den nuvarande lagstiftningen på samma sätt som t.ex. Bofors, Saab Missiles m.fl. Regeringen föreslår att FFV skall omfattas av denna tillverkningslag.

Att de andra statliga myndigheter som tas upp i den reservation som är fogad till betänkandet inte faller under tillverkningslagen hänger samman

med att deras huvudsyfte med verksamheten inte är att tillverka och försälja krigsmateriel. Det utgör faktiskt en mycket begränsad del av verksamheten. För det mesta handlar det om reparationer, justeringar m.m. av viss materiel, framför allt för det svenska försvaret. Dessutom bör påpekas att om någon försäljning sker faller det under den s.k. utförsellagen, vilket gör det möjligt att upprätthålla den kontroll som behövs.

Skulle nu emellertid försvarets materielverk, flygtekniska försöksanstalten och försvarets forskningsanstalt, vilka är de berörda statliga myndigheterna, få en ändrad inriktning på verksamheten, dvs. ett mer kommersiellt inslag, är regeringen beredd att återkomma i frågan, vilket också framgår av propositionen. För närvarande är dessa frågor, om än i ringa omfattning, till viss del under beredande i den utredning om krigsmaterielexport och i den om klassificeringsutredning som pågår för närvarande. Dessa utredningar skall vara färdiga senare i höst.

Fru talman! Jag vill med detta be att få yrka bifall till hemställan i utskottets betänkande och avslag på reservationen.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

21 § Föredrogs

trafikutskottets betänkande

1988/89:TU19 Vissa ändrade bestämmelser om motorredskap och traktorer (prop. 1988/89:48).

Vissa ändrade bestämmelser om motorredskap och traktorer

Anf. 109 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Fru talman! Jag skall inte ta lång tid i anspråk. Men jag skall inleda med att yrka bifall till den moderata reservationen som är fogad till betänkandet.

Jag skulle för klarhetens skull vilja ställa en fråga till utskottets företrädare. Vi har från moderaterna reserverat oss för att 16-åringar, efter att ha erhållit ett körkort, skulle kunna framföra en bil som kan köras i högst 50 kilometer per timme. Utskottet har yrkat avslag på vår motion.

Jag skulle vilja fråga Sten-Ove Sundström vari den stora skillnaden ligger mellan att en 16-åring får lov att köra en bil som är så konstruerad att den högst kan framföras med 50 kilometer i timmen och att man i dag som 16-åring kan köpa en lätt motorcykel där man i alla fall teoretiskt kan hamna i farter upp till 150 kilometer i timmen. Jag måste säga att det ur trafiksäkerhetssynpunkt är viktigt att ett svar lämnas på den frågan. Med detta, fru talman, nöjer jag mig.

Anf. 110 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Som Sten Andersson i Malmö har sagt har moderaterna avgivit en reservation. Reservationen är ny för i år, men frågan har hängt med i ett antal år. Man föreslår alltså något som kallas för en s.k. ungdomsbil.

Skillnaden mellan dagens s.k. EPA-traktorer och det nya alternativet

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

Vissa ändrade bestämmelser om motorredskap och traktorer

skulle vara att ungdomsbilen får köras i 50 kilometer i timmen i stället för 30 kilometer i timmen. Man måste ha genomgått ett godkänt teori- och körkortsprov för att få framföra fordonet. På så vis skulle man få ett fordon, som kan köras något fortare än dagens EPA-traktorer. Men fordonet skulle säkerligen med denna 50-kilometersgräns utgöra en bromskloss i trafikrytmen på våra vägar.

Vi tycker att möjligheten att framföra ungdomsbilar framför allt täcks av de EPA-traktorer som i dag trafikerar vägarna. Det bör alltså räcka för den begränsade tid ungdomar kan fara fram i denna typ av fordon.

Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 111 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Fru talman! Jag ställde en konkret fråga till Sten-Ove Sundström. Låt mig först notera att han anser att en bil som kan framföras med 50 kilometer i timmen är en större bromskloss än den EPA-traktor som endast får lov att framföras med 30 kilometer i timmen. Det är väl ett något förvånansvärt påstående.

Jag skall åter upprepa min fråga. Vari ligger den stora skillnaden ur trafiksäkerhetssynpunkt då man säger nej till en bil som endast får lov att framföras i högst 50 kilometer i timmen men säger ja till en motorcykel för samma ålderskategori som i dag kan köras i upp till 150 kilometer i timmen? Jag tror att den sunda logiken uppfattar det som att det måste vara betydligt säkrare att sitta i den bil som bara kan köra 50 kilometer i timmen än att sitta på en lättviktare som teoretiskt kan prestera 150 kilometer i timmen.

Anf. 112 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Först och främst har jag aldrig sagt att det moderaterna kallar för en ungdomsbil skulle innebära en större bromskloss. Jag har sagt att den innebär en bromskloss eftersom hastigheten i det här fallet är begränsad till 50 kilometer i timmen. Det innebär en ytterligare bromskloss på våra vägar jämsides med dagens EPA-traktorer.

Jämförelsen med en lätt motorcykel är litet abstrakt i detta sammanhang. Det är klart att den går betydligt fortare. Men det ställs också i dag andra krav på körkort för lätt motorcykel än vad det gjorde tidigare. Just den speciella frågan har vi inte haft anledning att diskutera i det här sammanhanget i utskottet.

Anf. 113 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Fru talman! De som har skrivit den här motionen har haft ambitionen att den som skall få framföra en s.k. ungdomsbil skall genomgå både en praktisk och en teoretisk körkortsprövning i exakt samma stil som den som krävs för den som får lov att framföra en lätt motorcykel. De argument som Sten-Ove Sundström i dag har presterat är inte bärande. Men efter att ha läst betänkandet har jag blivit litet hoppfull. Man har inte helt slagit ut idén. Vi kommer, fru talman, tillbaka nästa år. Det är ju så att den person som kan köra en motorcykel som gör 150 km per timme också borde kunna framföra en personbil vars hastighet är maximerad till 50 km per timme.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

Den kommunala parkeringsövervakningen**Anf. 114** STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Fru talman! Vi yrkar avslag på hela denna proposition. Vi menar att det är viktigt att kunna skilja s.k. lapplisor från dem som är anställda i kommunala parkeringsbolag.

Jag skall inte bli långrandig, men det finns en text i betänkandet som enligt de uppgifter jag har inhämtat är felaktig. Det står att polisen ibland kan använda kontorister vid t.ex. hastighetsövervakningar. Jag har talat med olika poliser, bl.a. sådana poliser som sitter i polisfackets centrala styrelse, och de säger att detta inte är någonting som man vill ha – det är inte någonting som man eftertraktar. Om en kontorist hjälper till vid en trafikkontroll, så kan han eller hon i och för sig skriva ut namn och adress på den som har kört för fort, men det är polismannen som måste skriva under det eventuella bötesföreläggandet. Detta tar, säger polisen, lika lång tid. Man har alltså ingen nytta av denna "hjälp".

Fru talman! Än en gång yrkar jag avslag på hela propositionen.

Anf. 115 VIOLA CLAEISSON (vpk):

Fru talman! Redan när regeringen förra gången i en annan proposition, 1986/87:51, öppnade för en privatisering av den kommunala parkeringsövervakningen, sade vpk nej till det förslaget. Det gjorde förresten också Svenska kommunalarbetsareförbundet. Motiveringen var att kravet på rättssäkerhet och en breddning av trafikövervakarnas arbetsuppgifter var mycket viktigare. Det förslag som vi skall besluta om i morgon, att även de kommunala parkeringsbolagens personal skall kunna förordnas som parkeringsvakter, avvisas inte bara av vpk utan också av de tunga remissinstanserna rikspolisstyrelsen och trafiksäkerhetsverket. Deras skäl är att det handlar om brister i offentlig insyn och kontroll, rättsosäkerhet, dubbla roller m.m. Vpk anser att dessa påståenden är helt riktiga. Vi yrkar alltså avslag på hela den här propositionen.

För en gångs skull har vi gemensamt med moderaterna i trafikutskottet kunnat skriva en reservation. Men vi vill faktiskt göra mer än så. Vi upprepar det krav vi har haft tidigare. Vi vill – och jag hänvisar till det som jag sade inledningsvis – att de kommunala parkeringsövervakarna skall få utvidgade befogenheter. Det är inte bara fackliga krav som ligger bakom detta, utan det kan motiveras på många sätt. Jag har redan nämnt en del.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2 i betänkandet.

Anf. 116 YNGVE WERNERSSON (s):

Fru talman! Regeringens proposition och trafikutskottets betänkande om den kommunala parkeringsövervakningen syftar i huvudsak till att befintliga personalresurser utnyttjas på ett bättre sätt.

Till trafikutskottets betänkande har fogats två reservationer, och jag skall helt kort kommentera dem. Även om det finns vissa olägenheter med samordningen av parkeringsövervakningen enligt reservation 1, överväger ändå de positiva effekterna. Det framhåller både departementschefen och utskottsmajoriteten. Förslagen i propositionen bör därför genomföras.

I reservation 2 förordas en utvidgning av de kommunala parkeringsövervakarnas befogenheter. Utskottsmajoriteten är inte nu beredd till ett sådant principiellt ställningstagande. All personal som inte direkt har fått en fullständig polisutbildning i ökad utsträckning hjälper polisen i dess arbete anser jag positivt. Den utvecklingen skall vi uppmuntra.

Jag vill också passa på att yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 117 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Fru talman! Det står i betänkandet att man t.ex. vid hastighetsövervakningar kan använda personal som saknar polisutbildning. Som jag sade i mitt första inlägg betraktar inte polisen detta som någon fördel, eftersom det trots allt och til syvende og sidst är en polisman med en polismans utbildning som måste skriva under ett eventuellt bötesföreläggande. Jag skulle vilja fråga: Vad baserar Yngve Wernersson texten i betänkandet på, att personal som inte har polisutbildning skall kunna tillföra verksamheten något positivt? Har man i ett betänkande fört fram ett argument, som sedan har smulats sönder, och ändå vidhåller sin uppfattning, är det på sin plats att man för fram nya och kanske bättre argument.

Anf. 118 VIOLA CLAESSION (vpk):

Fru talman! Jag skulle vilja ha en litet mer utförlig kommentar till uttrycket: "Utskottsmajoriteten är inte nu beredd till ett sådant principiellt ställningstagande." Det sades här apropå reservation 2, som vpk skrivit och som handlar om att utvidga befogenheterna för de kommunala parkeringsvakterna.

Anf. 119 YNGVE WERNERSSON (s):

Fru talman! När det gäller att i polisens verksamhet använda personal som inte har direkt polisutbildning har ju polischefen sagt att det är viktigt att man på det sättet kan öka polisernas befogenheter. Såvitt jag vet och är underrättad om förekommer det redan i dag när det gäller hastighetsövervakning.

Om det skulle vara en framkomlig väg att utöka parkeringsvakternas befogenheter för att därmed öka resurserna för trafikövervakning, är jag övertygad om att regeringen i framtiden kommer att lägga fram ett sådant förslag för riksdagen. Men hittills har vi alltså inte fått något sådant förslag.

Anf. 120 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Fru talman! Jag hoppas för Guds skull att det var en felsägning, när Yngve Wernersson sade att om man använder icke polisutbildad personal skulle det innebära att man ökade polisens befogenheter. Det måste vara resurser som han avser. Vi vet vilka befogenheter en polisman har. Om man skall utöka dem måste det ske i annat sammanhang.

Visst finns det, fru talman, tillfällen då polisen använder icke polisutbildade personer i sin tjänst, t.ex. vid ingången till polishus, där man har en vakt från ABAB. Men den vakten sköter alltså inte någon polisiär syssla. I detta betänkande är man faktiskt ute på farliga vägar. Man måste kunna skilja på en person som är anställd i ett kommunalt parkeringsbolag och en polis eller en s.k. lapplisa. De förklaringar som Yngve Wernersson i dag har presterat bär sannerligen inte.

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

Ändring i körkortslagen, m.m.

Anf. 121 YNGVE WERNERSSON (s):

Fru talman! Jag menar självfallet att det här på alla sätt gäller att se till att polisens resurser blir större, så att man på det sättet kan öka övervakningen.

Sedan skulle jag vilja kommentera Viola Claessons inlägg. Hon sade att man vid tidigare ändringar hade farhågor för att rättssäkerheten skulle äventyras. Vi har nu sett att någon risk för att rättssäkerheten skulle äventyras inte har uppstått med den förslagsändring som vi gjorde vid det tidigare tillfället.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

23 § Föredrogs

trafikutskottets betänkande

1988/89:TU20 Ändring i körkortslagen (1977:477), m.m. (prop. 1988/89:134).

Ändring i körkortslagen, m.m.

Anf. 122 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Fru talman! Jag skall be att få yrka bifall till de reservationer som moderata företrädare står bakom och i övrigt till utskottets hemställan.

Jag skall inte bli längrandig; jag skall kommentera två reservationer.

I reservation 4 föreslår man att den som inte har haft ett körkort mer än en viss tid skall kunna bli av med det om han eller hon gör sig skyldig till en viss trafikförseelse. Vi förstår att man kanske måste göra någonting för att nyblivna körkortsinnehavare inte skall uppträda så häftigt i trafiken som ibland kanske sker, men principiellt är detta förslag felaktigt. Om två personer under exakt samma förhållanden begår exakt samma brott är det principiellt felaktigt, tycker vi moderater, att de skall ha olika straff.

Sedan gäller det reservation nr 8 om ändringen i sekretesslagen. Jag är förvånad över att vi inte har fått med oss övriga oppositionspartier, och inte heller majoritetspartiet. Patientjournal som finns inom hälso- och sjukvården är sekretessbelagd. Om körkortsmyndigheten begär in patientjournalen är den inte sekretessbelagd. Den blir det om någon gör en förfrågan till körkortsmyndigheten och det visar sig att körkortsmyndigheten bedömer det så att en uppgift skulle vara till men för den enskilde. I ett sådant läge kan körkortsmyndigheten sekretessbelägga den.

Det innebär, fru talman, att människor automatiskt drar slutsatsen att den

vars patientjournal är sekretessbelagd har problem inom det sociala området eller med alkoholen. Därför menar vi moderater att man skall ha exakt samma sekretessbestämmelser när journalen finns hos körkortsmyndigheten som när journalen finns inom hälso- och sjukvården.

Till sist, fru talman: Jag vet inte om det är gångbart i kammaren, men baserat på mitt förhållande till kvittningsmannen säger jag som biskop Brask – "Härtill är jag nödd och tvungen" – när jag nu yrkar bifall till motion T437.

Anf. 123 HUGO BERGDAHL (fp):

Fru talman! I trafikutskottets betänkande nr 20 föreslås att ändringar skall ske i bl.a. körkortslagen så att snabbare körkortsingripande skall kunna göras. Vidare föreslås åtgärder för att motverka de höga olyckstalen för oerfarna bilförare.

Från folkpartiets sida anser vi att det är väsentligt att statsmakterna på alla sätt försöker bekämpa den brutalisering som under de senaste åren skett i trafiken. Det är viktigt att de trafikregler som finns verkligen respekteras. Vi tror att det bästa sättet att uppnå det målet är att fler poliser syns ute bland trafikanterna. Det brister avsevärt på det området i dag. Den preventiva funktionen kan aldrig överskattas. Naturligtvis skall körkortet återkallas för dem som gör sig skyldiga till allvarliga överträdelse av trafikreglerna.

Ur allmänpreventiv synvinkel är det eftersträfvansvärt att de som bryter mot en väsentlig trafikregel drabbas av en kraftig reaktion från samhällets sida. I det ligger dels att bötesbeloppen bör vara kännbara, dels att körkortet kan omhändertas och sedan återkallas. Vi har således ingen principiell invändning mot att polisen ges utökade möjligheter att omhänderta körkort.

Däremot anser vi att det förslag som regeringen i denna del lämnat ger utrymme för alltför mycket av godtycke. I körkortslagens 16 § finns en rad trafikbrott nämnda. Det vore otillfredsställande att i alla dessa fall överlåta till polisen att dels bedöma skuldfrågan, dels bedöma huruvida det är sannolikt att körkortet kommer att återkallas.

Fru talman! När det gäller grova hastighetsöverträdelse är skuldfrågan i de allra flesta fall klar och praxis avseende körkortsingripandet entydig. De övriga överträdelse som nämns i paragrafen är inte lika lättbedömda i fråga om vare sig eventuell skuld eller körkortsdomstols reaktion. Folkpartiet kan därför inte biträda regeringens förslag att ge polisen rätt att i dessa fall omhänderta körkortet. Polisens möjlighet till detta bör inskränka sig till fall då bilföraren är misstänkt för hastighetsöverträdelse.

Införande av en prøvotid för unga körkortshavare är något som vi från folkpartiets sida tidigare föreslagit. Vi har därför ingen anledning att i dag gå emot den utvecklingen.

Avslutningsvis vill jag säga några ord om de äldre bilförarnas situation i dagens trafik.

Äldre bilförare är i likhet med unga förare en grupp som är överrepresenterad i olycksstatistiken – det kan vi klart konstatera. Vi har inget att invända mot förslaget att lagfästa läkares skyldighet att till länsstyrelsen anmäla om en körkortshavare av medicinska skäl är olämplig som bilförare. Det är självfallet av vikt att de olika länsstyrelsernas hantering av anmälningarna blir likadan över hela landet.

Vi anser vidare att det vore värdefullt för äldre bilförare att få möjlighet att genomgå vidareutbildning. Trafiksäkerhetsverket bör därför ges i uppdrag att, t.ex. tillsammans med studieförbunden, utarbeta kursmaterial för studiecirklar, riktade till äldre bilförare. Jag vill här starkt understryka det självklara i att denna form av studier är helt frivillig.

Med dessa ord, fru talman, yrkar jag bifall till reservationerna 2, 5 och 6.

Anf. 124 RUNE THORÉN (c):

Fru talman! Trafikutskottets betänkande tar också upp frågan om befogenhet för polisman att omhänderta körkort. Det är den enda punkt där centerpartiet har en reservation. Vi har tyckt att det i förslaget inte är tillräckligt klart belagt vid vilka tillfällen polisman skall få besluta om körkortsindragning.

Vi tyckte att man skulle ge regeringen detta till känna. Utskottsmajoriteten gick inte med på det. Jag får beklaga det och vill då yrka bifall till reservation nr 7.

Jag har egentligen inte mycket mer att säga i denna sak, men jag vill ändå ställa en fråga, i det här fallet till Hugo Bergdahl. Han sade i sitt anförande – det framgår också av reservationen – att man från folkpartiets sida och även från moderat håll tycker att denna polismannens befogenhet endast skall gälla vid hastighetsöverträdelser. Det förvånar mig att inte folkpartiet bedömer att rattonykterhet är ett så klart trafikbrott att polisman skall kunna dra in körkortet. Men det är möjligt att jag tolkar reservationen fel. Jag hoppas att vi är överens om att polisman vid sådana tillfällen och vid andra trafiköverträdelser, som faktiskt är värre än hastighetsöverträdelser, skall få dra in körkortet.

Fru talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till reservation 7.

Anf. 125 HUGO BERGDAHL (fp) replik:

Fru talman! Ett självklart svar till Rune Thorén är att polisman skall ha rätt att ta körkortet vid rattonykterhet. Sådan är regeln.

Anf. 126 ROY OTTOSSON (mp):

Fru talman! Det är sent på kvällen varför jag skall fatta mig kort.

Betänkandet handlar om ändringar i körkortslagen, och samtidigt behandlas en del motioner från allmänna motionstiden, däribland en partimotion från miljöpartiet de gröna. I den kräver vi bl.a. att körkortsinnehavare återkommande skall avlägga körkortsprov. Anledningen är naturligtvis att vi finner det orimligt att man bara skall behöva avlägga ett enda prov och därefter kunna köra bil i kanske 50 år.

Vi vet alla att bilkörning är något mycket farligt. Över 800 människor dör varje år i trafikolyckor i Sverige och tiotusentals skadas. Det är alltså både rimligt och nödvändigt med återkommande körkortsprov. På så sätt tvingas framför allt de som kör litet att lära sig de nya regler och skyltar som finns. Ambitionen skall också vara att upprätthålla en god körskicklighet hos bilförarna.

Tyvärr har inte utskottsmajoriteten velat biträda detta krav, varför vi har reserverat oss och fått stöd av vpk. Därmed, fru talman, yrkar jag bifall till reservation 3.

Anf. 127 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! I detta betänkande behandlas bl.a. förslag om snabbare körkortsingripande i vissa fall samt insatser för att motverka de höga olyckstalen bland nya och oerfarna fordonsförare. Till betänkandet har fogats åtta reservationer, och jag övergår nu till att något kommentera dessa.

De två första reservationerna kommer från moderaterna och folkpartiet och behandlar den nya kursplanen och teoriprovet samt läromedelsproduktionen. Det har länge stått helt klart att körkortsutbildningen måste moderniseras. Därför har bl.a. ett nytt teoriprov tillkommit, och det har använts sedan en tid tillbaka. Men som också framgår av utskottsbetänkandet är det svårt att förutse effekterna av en ny utbildning förrän den har fungerat en tid. Därför utgår utskottet från att TSV utvärderar utbildningen enligt den nya kursplanen.

Påståendet om monopolisering av läromedel och förarutbildning kan inte utskottet instämma i. TSV producerar inte läromedel för förarutbildningen. Dessutom prövar näringsfrihetsombudsmannen nu en anmälan mot TSV med anledning av uppgifter om näringsfrihetsbegränsande uppträdande. Mot denna bakgrund avstyrks nämnda krav i reservationerna.

I reservation 3 kräver vpk och miljöpartiet återkommande prov för både yngre och äldre bilförare för att dessa skall få behålla sina körkort. I och med mörgondagens beslut om provisoriskt körkort skapar vi ett extra tryck på de yngre och oerfarna bilförarna. För de äldre bilförarna diskuteras inom TSV många olika förslag, bl.a. frivilliga åtgärder och riktad information. Vi i utskottsmajoriteten ställer inte upp på kommunisternas och miljöpartiets förslag om återkommande prov för de äldre för att dessa skall få behålla sina körkort.

I reservation 4 framförs uppfattningen att det i princip skall krävas avläggande av nytt förarprov men att avsteg från en sådan regel bör kunna medges. Det skall noteras att det provisoriska körkortet kommer att gälla under en provperiod om två år, då man skall visa att man har tillgodogjort sig utbildningen. Om så inte är fallet och man i handling i trafiken visar att man inte har förstått eller tillgodogjort sig utbildningen, skall man självfallet få göra ett nytt prov. Det är själva idén med ett provisoriskt körkort.

I reservation 5 behandlas frågan om varning till körkortsinnehavare vid trafiksäkerhetsbrott. Frågan om trafiknykterhetsbrott kommer att tas upp i ett särskilt sammanhang. Därför tycker vi i utskottsmajoriteten att det finns anledning att avvakta det kommande förslaget på det området.

I reservation 6 vill reservanterna begränsa körkortsindragningen till situationer som enbart gäller avsevärda hastighetsöverträdelse. Vi som företräder utskottsmajoriteten anser i likhet med kommunikationsministern att körkortet kan tas om hand på platsen vid allvarliga trafikbrott som med stor sannolikhet kommer att leda till indragning av körkortet.

Vidare begär centern ett nytt förslag med preciseringar av i vilka fall polisen skall få ta hand om körkortet. Vi i majoriteten vill avvakta erfarenheten av polisens tillämpning av den ordning som föreslås innan någon ändring aktualiseras.

Den åttonde och sista reservationen står moderaterna bakom, och den handlar om sekretessfrågor hos körkortsmyndigheterna. Vi anser att erfa-

renheterna av den nya ordningen bör avvaktas innan vi aktualiserar frågan om strängare sekretess.

Med detta, fru talman, ber jag att få yrka bifall till hemställan i betänkandet på alla punkter.

Prot. 1988/89:125

31 maj 1989

*Ändring i körkorts-
lagen, m.m.*

Anf. 128 ROY OTTOSSON (mp):

Fru talman! Jag och miljöpartiet i övrigt är självklart nöjda med propositionens inriktning framför allt vad gäller att skärpa reglerna för yngre människors körkortsinnehav. Likaså är vi nöjda med de utökade möjligheterna att dra in körkortet vid trafikbrott.

För de äldre körkortsinnehavarna har dock inte regeringen så mycket att komma med. Närmare bestämt är det ingenting konkret. Man talar bara allmänt om information till dem osv. Men vi skall ha klart för oss att synen försämrats hos äldre människor, rörelseförmågan försämrats och stelhet i nacken är vanlig. Det är ofta svårare för äldre människor att titta i backspegeln.

Det kan därför vara intressant att närmare studera möjligheterna till upprepade körkortsprov för framför allt äldre människor. Det finns exempel på länder som har genomfört en sådan ordning. I exempelvis Australien får äldre bilförare göra om körkortsprovet varje år – om jag är rätt underrättad. Det sker visserligen vid ganska hög ålder, men då är det befogat eftersom olycksriskerna snabbt ökar hos äldre människor. Ett sådant förslag kommer kanske från regeringen längre fram.

Anf. 129 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Fru talman! Sten-Ove Sundström huserar och säger att ett provisoriskt körkort har man på prov. Det tror jag att alla förstår. Var litet konkret, Sten-Ove Sundström, och tala om för mig varför exakt samma trafikbrott skall få olika påföljder. En person som har haft körkort i ett år blir av med körkortet, men en person som haft körkort i tio år blir inte av med sitt körkort, trots att det handlar om exakt samma situation under exakt samma förhållanden. Det tycker vi moderater är principiellt felaktigt.

Sedan, fru talman, vidare till vår reservation 8 angående sekretesslagen. Varför kan inte en journal, som är totalt sekretessbelagd när den finns inom hälso- och sjukvården, fortfarande vara sekretessbelagd när den överlämnas till körkortsmyndigheten? Som det är i dag sekretessbelägger körkortsmyndigheten vissa uppgifter, om det är till men för den enskilde. Men det innebär ju helt klart att man talar om för allmänheten att den person som uppgifterna avser har problem.

Jag förstår inte, fru talman, att riksdagens övriga partier inte kan ställa upp på den moderata reservationen, där vi säger att det skall vara exakt samma sekretess för en patientjournal när den finns inom sjukvården och när den lämnas över exempelvis till körkortsmyndigheten.

Anf. 130 HUGO BERGDAHL (fp):

Fru talman! Sten-Ove Sundström tycker att vi överdriver riskerna för att få en monopolisering av läromedelsproduktionen på det område som reservation 2 gäller. På andra områden inom utbildningssektorn finns konkurrensen

med i bilden, och i förarbetena till den nya kursplanen på det här området kan man läsa mellan raderna att risken finns för att vi skulle råka ut för en monopolisering. Med vår reservation har vi velat "mota Sten-Ove i grind".

Anf. 131 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Låt mig först säga till Roy Ottosson att vi fortfarande tror att det är bättre med en riktad information till de äldre bilförarna, att man prövar sig fram på andra vägar, än att kräva återkommande körkortsprov.

Sedan vill jag bara säga att jag tror att Sten Andersson i Malmö, trots de skrivningar vi har i utskottsbetänkandet, totalt har missat poängen med sekretessen här, och jag ber Sten Andersson att han kollar upp det vi har skrivit på s. 26 och 27 i betänkandet.

Att tillmötesgå förslaget i den moderata reservationen skulle innebära att sekretessen beträffande patientjournalen blir total hos körkortsmyndigheten, medan så inte behöver vara fallet när journalen överlämnas från hälso- och sjukvården och efter det att den har återlämnats dit.

Anf. 132 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Fru talman! Vi begär att det skall vara samma sekretess som inom sjukvården, när en patientjournal överlämnas till körkortsmyndigheten. Vi kan inte se att det finns något skäl för den skillnad som utskottsmajoriteten tycker att det skall vara.

Anf. 133 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Med hänvisning till att socialförsäkringsutskottets betänkande 19 inte har slutbehandlats av riksdagen i dag, hemställer jag om ett par ändringar i bil. 3 till det betänkande vi nu behandlar, mom. 20 i utskottets hemställan.

Rubriken ändras så att den får följande lydelse: Lag om ändring i lagen om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.

18 § mom. 2 kompletteras enligt följande: vid sådant förhör med vittne eller sakkunnig som begärts av annan länsrätt *samt vid sådant förhör i ärende enligt utlänningslagen 1980:376 som begärts med stöd av 57 § samma lag.*

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetspelnum.)

24 § Föredrogs

bostadsutskottets betänkande

1988/89:BoU14 Kostnadsprövning för bostadslån för låntagarbyggda egnahem (prop. 1988/89:150 delvis).

Kostnadsprövning för bostadslån för låntagarbyggda egnahem

Anf. 134 LEIF OLSSON (fp):

Fru talman! I den nu så beryktade kompletteringspropositionen finns det en fråga som har föranlett det lilla behändiga betänkandet nr 14 från

bostadsutskottet. Det gäller bostadsministerns förslag att återinföra produktionskostnadsprövningen vid nybyggnad av vad som numera kallas låntagarbyggda egnahem. Den prövningen avskaffades för drygt tre år sedan, och motivet då var lovvärt, nämligen att minska länsbostadsnämndernas arbete eller med andra ord minska administration och regleringar.

När nu regeringen föreslår återinförande av denna kostnadsprövning, borde det vara logiskt att tyda detta som att länsbostadsnämnderna helt plötsligt fått mindre arbetsbörda och att man gott kunde låta dem utföra kostnadsprövningen på nytt. Såvitt jag vet är emellertid länsbostadsnämnderna inte utan arbetsuppgifter, utan det är tydligen helt andra syften som föranlett propositionen, nämligen att regeringen vill ha mer byråkrati och nya regleringar.

I reservationen till bostadsutskottets betänkande yrkas avslag på propositionen i denna del. Jag trodde att alla i dag var överens om att vi borde minska inslagen av regleringar och styrning, eftersom de bara leder till, som vi säger, obalans på bostadsmarknaden. Vi tror i stället att lånebestämmelserna för alla bostäder borde förenklas och göras mera enhetliga och utgå från en normalkostnad för en god bostad. Erfarenheterna av försöken att med administrativa regleringar pressa ner byggkostnaderna är ju dåliga, och därför är denna återgång till en tidigare regleringsprocedur dömd att misslyckas.

Fru talman! Jag yrkar således bifall till reservationen vid betänkande 14 från bostadsutskottet.

Anf. 135 JAN STRÖMDAHL (vpk):

Fru talman! Ett litet feltryck föranleder mig att gå upp i talarstolen för ett kort anförande. I den första upplagan av det här betänkandet som har spridits står det nämligen att jag tillhör reservanterna. Det gör jag inte.

Både vpk och miljöpartiet har i motioner med anledning av kompletteringspropositionen i sina motiv angett att vi stöder förslaget att få en kostnadskontroll när det gäller enstakabyggda egnahem. Vi tycker att kostnadsutvecklingen inom byggandet – hela prisskruven där – gör det mycket motiverat att återinföra den här kostnadsprövningen.

Det var som sagt något missöde på vägen från utskottet till tryckeriet som gjorde att första upplagan innehöll det fel som jag nu har påtalat. Jag stöder alltså helt regeringens proposition i detta ärende.

Anf. 136 LEIF OLSSON (fp) replik:

Fru talman! När Jan Strömdahl säger att han inte är med på reservationen, konstaterar jag bara att aldrig får man vara riktigt glad.

Anf. 137 MAGNUS PERSSON (s):

Fru talman! Regeringens förslag i kompletteringspropositionen om att produktionskostnadsprövningen skall återinföras vid den statliga bostadslångivningen i samband med nybyggnad av låntagarbyggda egnahem tillstyrks av majoriteten i utskottet. Motionsyrkanden från moderaterna och folkpartiet om att regeringsförslaget skall avvisas avstyrks av utskottet.

Reservation har avgivits till förmån för motionsyrkandena.

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Kostnadsprövning
för bostadslån
för låntagarbyggda
egnahem*

Fru talman! Sakläget är följande. Vid prövning av statligt bostadslån till nybyggnad av bostäder sker en kostnadsprövning enligt 22 § nybyggnadsförordningen. Sedan den 1 januari 1988 skall kostnadsprövningen endast avse frågan om kostnaderna för byggnadsprojektet är skäligen med hänsyn till produktionsförhållandena och projektets allmänna kvalitet. Detta sker normalt bl.a. genom en bedömning av om den beräknade byggkostnaden per kvadratmeter bostadsyta är rimlig. Före år 1988 skulle även en bedömning göras av den s.k. överkostnaden, dvs. produktionskostnaden i relation till det schablonberäknade låneunderlaget, inte var för stor.

Kostnadskontrollen avser endast bostadslån för hyres- och bostadsrättshus och säljarbyggda egnahem. För låntagarbyggda egnahem sker ingen som helst kostnadskontroll. Kostnadsprövning av låntagarbyggda egnahem har dock krävts i tidigare gällande låneförfattningar. I den dåvarande bostadsfinansieringsförordningen fanns en möjlighet att inte bevilja lån till säljarbyggda egnahem, om försäljningspriset blev för högt.

Spåren förskräcker, skulle man kunna säga. Vi har fått oroande, för att inte säga alarmerande rapporter från skilda håll. Den nuvarande höga efterfrågan på bostäder har lett till att produktionskostnaderna för låntagarbyggda egnahem i många fall överstiger vad som godtas för motsvarande säljarbyggda egnahem. Då är det något som är snett.

Fru talman! Vi måste hushålla med statens resurser.

Varför är då lagförslaget så bråskande? För det första ökar byggkostnaderna mest för småhus. Den genomsnittliga produktionskostnaden per kvadratmeter i gruppbyggda småhus var 8 254 kr. under fjärde kvartalet 1988. Det innebär en ökning med 55 % sedan första kvartalet 1985. Som jämförelse kan nämnas att konsumentprisindex under samma period ökade med 20 %.

Ökningstakten har varit speciellt markant under de senaste två åren. I december 1988 låg kostnaden per kvadratmeter i gruppbyggda småhus på 8 455 kr.

För det andra hamnar de statliga subventionerna ofta i fel ficka. De diskonteras i många fall i tidigare led. Med hänvisning härtill förordas att en produktionskostnadsprövning återinförs vid nybyggnad av låntagarbyggda egnahem. Vi tycker att detta är riktigt.

Utskottsmajoriteten delar bostadsministerns uppfattning att de nya bestämmelserna ger tillräckligt med utrymme för att beakta alla de omständigheter som skäligen kan motivera kostnaderna i det enskilda fallet. Länemyndigheten, länsbostadsnämnden, föreslås få den särskilda möjligheten att i skäligen utsträckning beakta olika omställningsproblem som kan uppkomma. Vi menar att kostnadsprövningen skall göras i alla låneärenden där lånebeslut meddelas efter utgången av juni månad 1989.

Det av mig nu nämnda förslaget har väckt negativa reaktioner från folkpartiet och moderaterna, som helt avvisar detsamma. Centern har efter hand böjt sig för de både broderpartierna och i sista stund ställt sig bakom reservationen.

I folkpartiets motion hänvisas i allmänna ordalag till byråkratin, på det sätt som också Leif Olsson här har redovisat. Men det är inte fråga om byråkrati, utan om att kostnadsökningarna är så oroande att vi i detta fall måste dra åt

skruvarna. Moderaterna anför ungefär samma skäl. De hänvisar till byråkratin, till tillgång och efterfrågan osv.

Fru talman! Den kritik som framförs är gammal skåpmat, som nu återigen tas fram ur skafferiet för att serveras på nytt. Kritiken är dessutom missvisande. Jag vill säga till folkpartiets och den övriga oppositionens representanter att länsbostadsnämnderna självfallet har arbetsuppgifter, men att vi måste pressa kostnaderna och därför inte kan avstå från att vidta åtgärder.

I reservationen framhålls att bostadssektorn är genomreglerad osv.

Fru talman! Vpk och miljöpartiet har accepterat den ordning som råder. Det finns en majoritet i utskottet för tillstyrkande av regeringsförslaget, och det finns utomordentligt många skäl för att återgå till tingens tidigare ordning. Vi delar bostadsministerns uppfattning att produktionskostnadsprövningen snarast bör återinföras, och det är också vad majoriteten förordar.

Med detta inlägg har jag försökt att ytterligare skingra dimmorna och att förklara majoritetens skrivning. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på reservation nr 1 vid betänkandet.

Anf. 138 LEIF OLSSON (fp) replik:

Fru talman! Den schablonberäkning som vi vill ha kvar tills vi hittar något bättre är naturligtvis inte fulländad. Den svarar dock bra mot kravet på enhetlighet och enkelhet. Vi skriver faktiskt i vår reservation att vi tycker att en reformering av bostadslånesystemet skall ske som skulle innebära enhetlighet och enkelhet. Kostnaderna borde kunna uttas inom normalkostnaden för en bra bostad. Det tycker jag är en avgörande faktor i denna debatt.

Anf. 139 MAGNUS PERSSON (s) replik:

Fru talman! Vi delar inte oppositionspartiernas skrivning i det här fallet och deras optimism och allmänna syn i övrigt när det gäller kostnadsprövningen och kostnadsutvecklingen. I denna sena nattens timma vill jag i mitt sista inlägg bara säga att vi tycker att det är ett bra förslag. Det är ett förslag som kanske hade kunnat komma tidigare på riksdagens bord, men nu ligger det där. Vi hoppas att länemyndigheten och länsbostadsnämnden skall kunna vara med och leka i elden i fortsättningen och se till att det inte råder en tingens ordning, där man får bygga till vilka priser som helst. Det gäller, fru talman, att hushålla med statens resurser. Det är därför riktigt med det förslag som regeringen och bostadsministern har lagt fram.

Anf. 140 KRISTER SKÅNBERG (mp):

Fru talman! Jag vill bara säga några ord i detta ärende. Magnus Persson har redan motiverat varför även vi i miljöpartiet, liksom vpk, stöder regeringens förslag.

I utskottsbetänkandet står att när man nu inför den här prövningen skall sådana kvaliteter beaktas som medför bättre bostadsfunktion eller som minskar de framtida drifts- och underhållskostnaderna. Vi i miljöpartiet ser därigenom ökade möjligheter till att man får ta in sådana investeringar i

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Kostnadsprövning
för bostadslån
för låntagaryggda
egna hem*

Prot. 1988/89:125
31 maj 1989

*Kostnadsprövning
för bostadslån
för låntagarbyggda
egnahem*

låneunderlaget som ger bättre resurshushållning och som bättre tillvaratar miljöns intressen. Det skulle således ge möjlighet att bygga mera ekologiskt i ordets rätta bemärkelse.

Detta innebär inte att vi inte på sikt tycker att man skall se över hela bostadslånesystemet. Vi tycker dock inte att moderaternas, folkpartiets och centerpartiets reservation är osympatisk. Det var dock litet mycket att komma med i samband med denna ganska enkla åtgärd, som ju faktiskt kan spara en hel del pengar och som kan medföra ett rättvisare sätt att agera under mellantiden. Det läcker ut pengar från staten i form av lån som inte borde ges, därför att de byggen de ges till är alldeles för dyra. Därför tycker vi att det här är ett riktigt ingripande just nu. Men som sagt, vi vill gärna ha en reformering av bostadslånesystemet.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

25 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

26 § Anmälades och bordlades
Konstitutionsutskottets betänkande
1988/89:KU39 Ökat stöd till riksdagens ledamöter

Jordbruksutskottets betänkande
1988/89:JoU21 Jordbruksprisregleringen m.m.

27 § Kammaren åtskildes kl. 22.49.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Gunborg Apelgren

Förteckning över talare

(Siffrorna avser sida i protokollet)

Prot.

1988/89:125

Onsdagen den 31 maj

Talmannen 87

Förste vice talmannen 55

Tredje vice talmannen 67, 74

Andersson, Sten, i Malmö (m) 66, 77, 79, 80, 139, 140, 141, 142, 143, 147, 148

Bergdahl, Hugo (fp) 144, 145, 147

Bildt, Carl (m) 86, 88

Björnemalm, Maud (s) 49, 57, 59

Brunander, Lennart (c) 93, 104, 109

Bäckström, Lars (vpk) 118, 122, 123, 129, 135

Chrisopoulos, Alexander (vpk) 30, 33, 34, 43, 48, 56, 58

Claesson, Viola (vpk) 141, 142

Domeij, Åsa (mp) 97, 106, 108

Eriksson, Berith (vpk) 80

Franck, Hans Göran (s) 68

Frick, Carl (mp) 82

Fridolfsson, Filip (m) 65

Friggebo, Birgit (fp) 87

Furustrand, Reynoldh (s) 138

Goës, Eva (mp) 84

Gustafsson, Hans (s) 101, 107, 109

Halvarsson, Isa (fp) 137

Hedfors, Lars (s) 124, 131, 136

Holmberg, Håkan (fp) 90, 105, 109

Håvik, Doris (s) 86, 88

Israelsson, Karin (c) 26, 89

Johansson, Kjell (fp) 115, 122, 123, 128, 133, 137

Kenneryd, Rolf (c) 117, 128, 134

Leissner, Maria (fp) 18, 24, 25, 44, 47, 56, 58, 75

Lestander, Paul (vpk) 112, 138

Lindblad, Gullan (m) 14, 24, 25, 33, 34

Lundgren, Bo (m) 113, 127, 132

Lyngå, Gösta (mp) 123, 129, 135

Löow, Maj-Lis, statsråd 4, 7, 41, 45, 64

Mårtensson, Ingela (fp) 76

Olsson, Leif (fp) 148, 149, 151

Ottosson, Roy (mp) 110, 145, 147

Persson, Magnus (s) 149, 151

Pohanka, Ragnhild (mp) 34, 44, 48, 75, 79, 80

Roxbergh, Claes (mp) 89

Sandberg, Jan (m) 65

Skånberg, Krister (mp) 151

Strömdahl, Jan (vpk) 149

Sundström, Sten-Ove (s) 139, 140, 146, 148

Söder, Karin (c) 72, 75, 76

Prot.

1988/89:125

Thorén, Rune (c) 145

Wernersson, Yngve (s) 141, 142, 143

Westerberg, Bengt (fp) 59, 67

Åhnberg, Annika (vpk) 94, 103, 107